

Molnár-Csomós Ilona Erzsébet

A nemkívánatos mértékű turizmus hatása a helyi lakosság
jóllétére Budapest VII. kerületében

Turizmus Tanszék

Témavezetők:

Simon Judit Ph.D, habil. – Kiss Kornélia Ph.D

© Copyright: Molnár-Csomós Ilona Erzsébet

Budapesti Corvinus Egyetem
Corvinus Doktori Iskolák
Gazdálkodástani Doktori Iskola

A nemkívánatos mértékű turizmus hatása a helyi lakosság
jóllétére Budapest VII. kerületében

doktori értekezés

Molnár-Csomós Ilona Erzsébet

Budapest, 2024

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	11
1.1. A problémafelvetés relevanciája	12
1.2. A kutatási rés ismertetése	14
1.3. A dolgozat felépítése	16
2. ELMÉLETI HÁTTÉR	17
2.1. Jólétől a lakhatási jólétig	18
2.1.1. A lakhatási jólét fogalmi aspektusai	20
2.1.2. A lakhatási jólét mérési lehetőségei	27
2.1.3. A lakhatási jóléttel összefüggő hazai és nemzetközi kutatások eredményei	33
2.2. Turizmustól a nemkívánatos mértékű turizmus megjelenéséig	42
2.2.1. A nemkívánatos mértékű turizmus fogalmi aspektusa	45
2.2.2. A nemkívánatos mértékű turizmus mérési lehetőségei	59
2.2.3. A nemkívánatos mértékű turizmussal összefüggő hazai és nemzetközi kutatások eredményei	63
2.3. A lakhatási jólét és a nemkívánatos mértékű turizmus szakirodalmi metszete	71
3. A KUTATÁS MÓDSZERTANA	75
3.1. Elő kutatás: Szentimentelemzés módszertana	75
3.2. Kutatási terület bemutatása	77
3.3. Kutatási terv	88
3.4. Módszertan megválasztásának indoklása	91
3.5. Doktori kutatás módszertana	93
3.5.1. Első kerületspecifikus alkérdés – lakossági percepciók tartalomelemzése	94
3.5.2. Második kerületspecifikus alkérdés – szakértői/lakossági mélyinterjúk készítése	95
3.5.3. Harmadik kerületspecifikus alkérdés – lakossági mélyinterjúk készítése	95
3.5.4. Kerületspecifikus alkérdésekkel kapcsolatos terepi megfigyelés	97
4. KUTATÁSI EREDMÉNYEK	98
4.1. Elő kutatás: Szentimentelemzés eredményei	98
4.2. Doktori kutatás eredményei	103
4.2.1. Első kerületspecifikus alkérdés – lakossági percepciók értelmezése	104
4.2.2. Második kerületspecifikus alkérdés – szakértői/lakossági mélyinterjúk kiértékelése	109
4.2.3. Harmadik kerületspecifikus alkérdés – lakossági mélyinterjúk kiértékelése	117
4.2.4. Kerületspecifikus alkérdésekkel kapcsolatos terepi megfigyelés értelmezése	127
4.3. Következtetések, javaslatok – „Hozzáadott érték, avagy visszahúzó erő?”	134
4.3.1. A pozitív spirál felé vezető út	134
4.3.2. Mérséklési és megoldási alternatívák lokális és kollektív szinten	140
4.3.3. Mérséklési és megoldási alternatívák egyéni szinten	144
5. ÖSSZEGZÉS	149
5.1. Elméleti, gyakorlati és módszertani relevancia	149
5.2. Érvényesség	149
5.3. A kutatás korlátai	150
5.4. Záró gondolatok – lehetséges kutatási irányok	152
HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE	156
A SZERZŐ TÉMASPECIFIKUS PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE	209
MELLÉKLETEK	211
1. számú melléklet: Elő kutatás – „The impact of overtourism on residential well-being – The case of Budapest (Hungary) District VII” c. publikáció	211
2. számú melléklet: Mélyinterjúk kérdéssor (szakértők és helyi lakosság 2022)	230
3. számú melléklet: Válaszadók felkutatását célzó felhívás a „Klauzália” facebook csoportban (helyi lakosság 2024)	231
4. számú melléklet: Mélyinterjúk kérdéssor (helyi lakosság 2024)	231
5. számú melléklet: Terepi megfigyelés – Tűzfalfestmény fotódokumentáció	232
6. számú melléklet: A doktori kutatási eredmények nemzetközi visszhangja	238

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: *Az alkérdések, valamint a megfogalmazásuk alapját jelentő saját kutatási előzmények és az előkutatás paramétereinek összefoglaló táblázata /14-15. oldal/*
2. táblázat: *A jóllét és az életminőség életterületeinek összehasonlítása, valamint az életterületek szükségletek szerinti differenciálása /19. oldal/*
3. táblázat: *A lakhatásra irányuló jólléti kutatásokban leggyakrabban alkalmazott objektív és szubjektív kritériumok szintek szerinti bontásban /30. oldal/*
4. táblázat: *A lakhatásra irányuló jólléti kutatások szubjektív kritériumain alapuló integrált megközelítések alkotóelemeit közreadó tanulmányok kronológiai sorrendben /31-32. oldal/*
5. táblázat: *A lakhatási jólléttel összefüggő, annak szubjektív indikátorait megalapozó kutatások főbb eredményei és módszertani jellemzői a lakhatási elégedettség kontextusában /37. oldal/*
6. táblázat: *A lakhatási jólléttel összefüggő kutatások főbb eredményei és módszertani jellemzői /38-40. oldal/*
7. táblázat: *Az overtourism jelenlétéből eredő problémák által generált hatások eredménye és térbeli eloszlása, valamint a kialakulásukat megalapozó korábbi fejlesztések aspektusai /48. oldal/*
8. táblázat: *Az overtourism pozitív és negatív hatásainak szakirodalmi összefoglalója /56-58. oldal/*
9. táblázat: *Lehetőségek és veszélyek összegzése (OT-elemzés) az overtourism viszonylatában /61. oldal/*
10. táblázat: *Az overtourism mérését támogató tényezőket összegző táblázat /62. oldal/*
11. táblázat: *Urban / City tourism és Residential well-being vonatkozású tanulmányok főbb eredményei és módszertani jellemzői /70. oldal/*
12. táblázat: *Az elturistasodás mértékének megállapítására alkalmas 2019. évi mutatók Budapest viszonylatában /80-81. oldal/*
13. táblázat: *Az elturistasodás mértékének megállapítására alkalmas 2019. évi mutatók Budapest VII. kerületének viszonylatában /82. oldal/*
14. táblázat: *A kutatási terv lépéseinek bemutatása /90. oldal/*
15. táblázat: *Az „overtourism” kontextusában keresett kulcsszavak megjelenésének gyakorisága 2019-2023 közötti időszak viszonylatában /92. oldal/*
16. táblázat: *A vizsgált kulcsszavakhoz kapcsolódó hozzászólások számának évek szerinti megoszlása a „Klauzália” csoportban /98. oldal/*
17. táblázat: *A bejegyzésekhez és hozzászólásokhoz kapcsolódó szentimentek számának kulcsszavak, hangulatjelek és évek szerinti megoszlása /99-100. oldal/*
18. táblázat: *A modalitásokban érintett bejegyzések számának kulcsszavak, reprezentációs rendszerek és évek szerinti megoszlása /102. oldal/*

19. táblázat: *Az „érték” kulcsszóhoz kapcsolódó bejegyzések számának évek szerinti megoszlása a „Klauzália” csoportban /104. oldal/*
20. táblázat: *Jó élet = EGÉSZségben (egyensúlyban) lét alkotóelemei és térbeli kivetülése /108. oldal/*
21. táblázat: *„Erzsébetvárosiak – Portrék” című kiadvány interjúalanyainak neve és titulusa /109. oldal/*
22. táblázat: *A doktori kutatás 2. alkérdésének megválaszolását támogató 2022-es személyes mélyinterjúk alanyainak nem és generáció szerinti megoszlása /110. oldal/*
23. táblázat: *Erzsébetváros mögöttes jelentéstartalmát feltáró kérdésre adott 2022-es negatív, pozitív és semleges válaszok nem és generáció szerinti megoszlása /110. oldal/*
24. táblázat: *A kerületi hangulat szóasszociáció általi leképzésére adott 2022-es válaszok nem és generáció szerinti megoszlása /112. oldal/*
25. táblázat: *Kerületi látnivalókkal kapcsolatos kérdésre adott 2022-es válaszok nem és generáció szerinti megoszlása /115. oldal/*
26. táblázat: *A doktori kutatás 3. alkérdésének megválaszolását támogató 2024-es online és személyes mélyinterjúk alanyainak nem és generáció szerinti megoszlása /118. oldal/*
27. táblázat: *Kiket vonz a VII. kerületi miliő? /125. oldal/*
28. táblázat: *A helyi lakosság tudatos érzékelésének mértékét fémjelző tényezők évek szerinti megoszlása a jólléti dimenziók három szintjén /128. oldal/*
29. táblázat: *A fizikai, szociális és mentális jólléti dimenzió mentén érzékelt, valamint az „overtourism” kulcsszóhoz kapcsolódó bejegyzések számának évek szerinti megoszlása a „Klauzália” csoportban /129. oldal/*

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: *Berlin hivatalos klubtérképe* /64. oldala/
2. ábra: *A helyi lakosok életminőségének feltérképezését támogató hazai kutatási eredmények* /66. oldal/
3. ábra: *Change Model* /72. oldal/
4. ábra: *Erzsébetváros hivatalos, valamint közbeszédben elterjedt részeinek térképes megjelenítése* /78. oldal/
5. ábra: *A fővárosi üzleti célú egyéb (AirBnB) szálláshelyek 2020-as elérhető száma, valamint a 2019-ről 2020-ra történő csökkenés mértéke* /83. oldal/
6. ábra: *Bulinegyed 2014* /85. oldal/
7. ábra: *Bulinegyed 2023* /85. oldal/
8. ábra: *Hajógyári-sziget 2005-ös megnyitójának elektronikus szórólapja* /86. oldal/
9. ábra: *„Éjjéli záróra” című szabályozás infógrafikája* /87. oldal/
10. ábra: *A kutatási terv lépéseinek illusztrálása egy önfenntartó ház építésének példája mentén* /89. oldal/
11. ábra: *A negatív és pozitív szentimentek bejegyzések és bejegyzésekhez kapcsolódó hozzászólások összességéhez viszonyított aránya kulcsszavak szerint* /101. oldal/
12. ábra: *A tartomelemzés során feltárt hívószavak szófelhő megjelenítésben* /105. oldal/
13. ábra: *„Belső-Erzsébetváros” című kérdőív grafikusán ábrázolt eredményei* /106. oldal/
14. ábra: *Az „érték” szó definiálásában szerepet játszó hívószavak képi megjelenítése egy hőlégballonos utazás példája mentén* /108. oldal/
15. ábra: *2024-es mélyinterjúk elmetérkép-szerű összefoglalója* /118. oldal/
16. ábra: *A helyiek közérzetének hatása a látogatók által megtapasztalható kerületi miliőre* /123. oldal/
17. ábra: *A helyiek közérzetének hatása a helyiek által megtapasztalható kerületi miliőre* /124. oldal/
18. ábra: *Közvetlen külső hatásoknak kitett konfliktus mezők (fizikai és szociális jólléti dimenzió) és a lehetséges közös nevező (mentális jólléti dimenzió) közötti dinamika térbeli (turisztikai miliő/lakóhelyhatás) vetülete a turisták és a helyi lakosság vonatkozásában* /126. oldal/
19. ábra: *A doktori kutatás alapján előirányzott időtálló értékek (hívószavak + időtállóságot támogató mentális módok) mentális jólléti dimenzióba történő beemeléseinek hatásmechanizmusa* /140. oldal/
20. ábra: *„Hogyan igen?!” lokális, egyéni és kollektív szinten* /148. oldal/

ILLUSZTRÁCIÓK JEGYZÉKE

1. illusztráció: *Az overtourism elmetérképe /59. oldal/*
2. illusztráció: *Terézváros és Belső-Erzsébetváros madártávlattól /127. oldal/*
3. illusztráció: *„Élet a hétben” című tűzfalfestmény egyveleg /131. oldal/*
4. illusztráció: *Dohány utca = Zsidó örökség + Keresztény hagyományok + Buddhista kultúra /132. oldal/*
5. illusztráció: *Dohány utca = Művészi színterek + Ízletes helyi ételek + Szabadtéri élmények /133. oldal/*
6. illusztráció: *Bischitz Johanna Integrált Humán Szolgáltató Központ által működtetett Egészségfejlesztési pont Belső-Erzsébetvárosban /134. oldal/*
7. illusztráció: *Hólégballon tűzfalfestmény Terézvárosban /143. oldal/*
8. illusztráció: *A bulinegyed térképes illusztrációja – „Magyarország Kedvenc utcái” projekt /155. oldal/*
9. illusztráció: *Nyüzsgésből a nyugalom felé vezető Dohány utca jelentőségének (eltérő utak – azonos cél) művészi módon történő ábrázolása a legnagyobb jelentőséggel bíró (vizuális) reprezentációs rendszerre hangolva /155. oldal/*

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

„Az utazás csak a belső út megtételével nyeri el értelmét, e nélkül ugyanis bármilyen hosszúságú út teljesítése célját veszti.”
Mitev, Irimiás és Michalkó (2017 p. 46) citációja nyomán
Picard – Di Giovine (2014)

Mindenekelőtt Édesanyámnak és Édesapámnak tartozom hálával és köszönettel, hogy még mielőtt megkezdtem volna az iskolás éveket, igen komoly erőfeszítések árán olyan otthont teremtettek, ahol saját szobám és ezáltal egy olyan terem lett, amelyről szabad szívvel rendelkezhettem. Ez a szoba egy olyan alkotókörnyezetet jelentett a számomra, amely alkalmas volt arra, hogy már az alsó tagozatos általános iskolai éveim alatt az írásra való hajlandóságom – akkor még versek formájában – megmutatkozzon (habár mindezt már az óvodás kori időszakom utolsó évében kapott „ceruza” jel is előirányozta). Megteremtették továbbá a lehetőséget annak is, hogy az általános iskola végéig versenyszerűen üzzem a Wado-Ryu japán harcművészeti stílust, melynek hatására a célkitűzés és a külső körülményektől független kitartás fontossága a mesterem, Bazsó Zoltán által igen korán a mindennapjaim részévé vált, Acél Strähle Ágnesnek köszönhetően pedig mind a mai napig az életem szerves részét képezi. A szüleim által lehetőséget kaptam annak elsajátítására is, hogy hogyan is kell gyermek mellett tanulni, tekintve, hogy született egy közel 11 évvel fiatalabb testvérem, akinek a felügyeletében jelentős szerepet kellett vállalnom. Mindez olyan kvalitások elsajátítását eredményezte, amelyek rendkívül hasznosnak bizonyultak nagycsaládos édesanyaként folytatott tanulmányaim során. Ebből a húsz évvel ezelőtti időszakomból származik az első célfüzetem is, melynek létrejöttével egy időben fogalmazódott meg bennem az elhatározás a doktori tanulmányok jövőbeni megkezdését illetően. Ez az elhatározás volt a táptalaja annak a töretlen hitnek, reménynek és elkötelezettségnek, amelyek a folyamatos munkavégzés és/vagy gyermeknevelés melletti alap és mesterszakos tanulmányok kihívásos időszakaiiban Jenei István és Totth Gedeon témavezetői iránymutatása mellett támogatásként szolgáltak. A legnagyobb támogatómnak azonban Molnár Dávid Őrs személyében a Férjemet tekintem, akinek köszönöm, hogy együtt haladhatunk az Úton.

A doktori képzés 2017-es megkezdésével a támogatói kör egyre csak bővült az akkori turizmus specializációvezetőm, Michalkó Gábor, valamint a témavezetőim Simon Judit és Kiss Kornélia mentorálása révén. Hála és köszönet mindhármójuknak minden együtt gondolkodással teli percért. Hatalmas köszönet illeti a facebookos „Marketing PhD” csoport tagjait – úgymint Cserdi Zsófia, Galla Daniella, Kun Zsuzsanna, Kökény László, valamint Mucsi Attila – is, akik egy olyan belső szakmai kört jelentenek a számomra, ahol nem kérdés egymás mihamarabbi segítése akár egy hiányzó információ morzsa, egy jó szó, megerősítés, avagy bátorítás révén.

Rendkívül hálás vagyok az értekezéstervezet véleményezésére felkért Irimiás Anna Rita és Egedy Tamás értékes meglátásaiért is. Segítő észrevételeik jelentős mértékben járultak hozzá jelen doktori értekezés elkészüléséhez.

1. BEVEZETÉS

Számomra mi sem bizonyul hálásabb feladatnak annak vizsgálatánál, hogy milyen módon lehetne a köztisztviselői megbízatásomnak 2013. október elseje óta helyet adó – nemkívánatos mértékű turizmus (overtourism) sújtotta – Budapest VII. kerületében a lakhatási jólléttel (residential well-being) kapcsolatos lakossági tapasztalásokat pozitív irányba terelni.

A nemkívánatos mértékű turizmus okozta problematikus helyzet feloldása – ami az éjszakai gazdaság (Night-Time Economy, NTE) tényéréséből (Pinke-Sziva et al. 2019a, Olt et al. 2019) is eredeztethető – mind kerületi, mind pedig fővárosi szinten relevanciával bír, melynek időszerűsége a pandémiás hatások mérséklését követően ismét megkérdőjelezhetetlenné vált.

Turistaként szívesebben utazunk olyan helyre, ahol a helyiek is jó közérzettel¹ bírnak, emiatt a lakosság jóllét-érzete jelentős mértékben befolyásolja egy hely turizmusának sikerét (Michalkó – Rátz 2006). A szerzők (Michalkó – Rátz 2006) által alkotott milió elmélet felhívja a figyelmet a helyiek közérzetéből fakadó életvidám és nyílt hozzáállás sajátos vonzerőként való értelmezésének fontosságára. Mindennek okán egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy a helyi lakosság a turistákkal egyenrangú szereppel bír. A turizmus a látogatókról és a helyiekről egyaránt szól (Kiss et al. 2020), komplex kapcsolatrendszerként értelmezhető. Amennyiben pedig egy kapcsolatrendszer komplexitását tekintve összetettnek minősül, úgy az egyént kell a vizsgáldások fókuszába helyezni (Simon – Lantos 2016).

A helyiek lakhatási jóllét-érzetéből, jó közérzetéből fakadó egyensúlyi állapot² megléte a versenyképes turizmus vonatkozásában kulcsfontosságú. Az overtourism jelenléte ennek az egyensúlyi állapotnak a meglétét és végeredményben az érintett desztináció turizmusának sikerességét veszélyeztetheti. Mindebből kifolyólag a doktori kutatásom célja az overtourism által érintett helyi lakosság lakhatási jóllétével kapcsolatos

¹ A közérzet az „itt és most” állapotában megtapasztalt életminőségként, avagy jóllét-érzetként (Horlings – Smith 2019) körülírható mentális állapot.

² Az egyensúlyi állapot megléte az egyén testi – lelki – szellemi teljesítőképességének összehangolt és egészséges működését feltételezi, mely fogalmi meghatározás a rekreáció szó (Gládi 2011) jelentéstani értelmezéséből eredeztethető.

egyensúlyi állapot helyreállítását célzó ajánlások megfogalmazása kiváltképp az egyén szintjén. Motiválja mindezt a szándék annak hangsúlyozását illetően, miszerint a helyi lakosságnak – meghaladva a tehetetlenség illúzióját – megvan a képessége arra, hogy erőfeszítéseket tegyen saját lakhatási jólléte érdekében, amennyiben erre kondicionálva van. Azonban mindehhez először nyitottá kell válni annak befogadására, hogy a problematikus helyzet mellett megoldási alternatívákat is kínálhat Budapest VII. kerülete.

1.1. A problémafelvetés relevanciája

Doktori kutatásom célját megalapozó témák mindegyike jelentős kutatási eredményekkel rendelkezik különösképpen a nemzetközi terepen, vizsgálatukhoz az általam alkalmazni kívánt megközelítés párhuzamba vonható a gazdaság-szociológiai szemléletmóddal. A kutatási fókusz okán a megközelítésmód egyszerre gazdasági és szociológiai is, mivel egy folyamat gazdasági és társadalmi vonatkozása közötti összefüggés vizsgálata áll a középpontban.

A lakhatási jóllét vizsgálatának nemzetközi vonatkozásában az Európai Alapítvány az Élet- és Munkakörülmények Javításáért (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Eurofound) szervezetnél tevékenykedő szakemberek az „*European Quality of Life Survey*” (Eurofound 2016) című felmérés alapján elsők között mutattak rá arra, hogy a lakóhely minősége jelentősen befolyásolja az ott élő lakosság életminőségét. Mindezt az ENSZ Emberi Települések Központja (United Nations Human Settlements Programme, UN-Habitat) által közzétett „*World Cities Report*” (UN-Habitat 2016) című jelentés is megerősíti azontúl, hogy az írás a lakhatás milyenségének fontosságát is hangsúlyozza. A Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD) által publikált „*Better Life Index*” (OECD 2019) című jelentés szintén megerősíti, hogy a jóllét számos tényező – köztük a lakhatás milyenségének – függvénye.

Habár már 2002-ben (Seong-Kyu et al. 2002) és az azt követő években (Kullberg 2010) is készültek a lakhatási jóllét kérdéskörét illetően primer kutatást magukban foglaló közlemények, azonban a témában leginkább 2012-től (Sirgy 2012, Balestra – Sultan 2013, Zerrahn – Krekel 2015) kezdődően születtek értékes kutatási adatokat tartalmazó írások, valamint metaanalízisen alapuló, avagy szisztematikus szakirodalmi

áttekintéseket nyújtó tanulmányok (Sirgy 2016). Ezzel szemben az overtourism a tudományos kutatások terén új keletű, 2016-ban (Ali 2016) megjelent kifejezés (Zucco et al. 2020). Az akadémiai kutatásokban a probléma felszínre törésének és térnyerésének kezdte (McKinsey&Company – WTTC 2017, Goodwin 2017) a 2017-es évre tehető, azonban az értekezés tekintetében releváns nemzetközi kutatási eredményekkel (Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018) 2018-tól kezdődően találkozhatunk.

Az overtourism jelenségét vizsgáló kutatási eredményeket tekintve 2018-ban látott napvilágot az az Európai Unió (Peeters et al. 2018) által készített jelentés, amely az overtourism generálta egyre növekvő problémára hívja fel a figyelmet mindamellet, hogy a turizmus fenntartható fejlesztésének szükségessége mellett hangsúlyozza a helyi közösségek bevonásának fontosságát is. Ugyancsak 2018-ban a Turisztikai Világszervezet (World Tourism Organization, UNWTO) kutatói is hangot adtak annak, hogy az overtourism egy olyan összetett probléma, amelynek térnyerése a turisták, a turisztikai szolgáltatók, a helyi közösségek, valamint a környezet közötti egyensúlyi állapot hiányához vezethet fenyegetve ezáltal a fenntartható turisztikai törekvést. Az egyensúlyi állapot a „helyi elv” (lokalizmus, localism) – melynek eredményeképpen a helyi közösség, a kultúra és a gazdaság szolgálatába állítják a turizmusra irányuló fejlesztéseket – alkalmazásának szem előtt tartásával helyreállítható és fenntartható. Az elmúlt években több olyan publikáció is született, amely a localism – overtourism – residential well-being témaköröket együttesen vizsgálja (Fillis et al. 2023, Panzera 2022, Butcher 2021, Herbold et al. 2020). Példának okáért ennek az egyensúlyi állapotnak a hiánya tapasztalható nyolc olyan nagyváros – úgymint Amszterdam, Barcelona, Berlin, Koppenhága, Lisszabon, München, Salzburg, Tallinn – esetében is, amelyek az overtourism jelenségből adódó kimagasló érintettségük okán – a nemkívánatos mértékű turizmus hatásainak és megoldási alternatíváinak feltárása céljából – képezték egy pandémiát megelőző nagymintás (3153 válaszadó) kvantitatív kutatás mintaterületét (Julian 2019). Voltaképpen a fenntartható turizmus és az overtourism az érem két oldala annyi különbséggel, hogy az előbbi rendelkezik az utóbbi által generált hatások megsemmisítésének képességével (Damnjanović 2021).

Hazai viszonylatban az overtourism napról napra bővülő szakirodalma mellett a lakhatási jóllét alulkutatott témának számít, mivel új kutatási területnek minősül, azonban jelentősége az overtourism térnyerésével egyenes arányban nő.

1.2. A kutatási rés ismertetése

Doktori kutatásom során annak megválaszolására vállalkozom, hogy *hogyan befolyásolja a nemkívánatos mértékű turizmus a helyiek lakhatási jóllétét?* A központi kutatási kérdésre a választ a téma tekintetében kulcsövezetnek számító Belső-Erzsébetváros példája mentén keresem, melyre már az értekezés címe is ráirányítja a figyelmet, megadva ezáltal a kutatás kontextusát.

1. táblázat: Az alkérdések, valamint a megfogalmazásuk alapját jelentő saját kutatási előzmények és az előkutatás paramétereinek összefoglaló táblázata

Megállapítás	Kutatás ideje	Kutatásba bevontak köre	Módszertan	Megállapítás publikálása
KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK				
Értéktrendbeli megosztottság a helyi jelleg vonatkozásában.	2017	Szakértők	Kvalitatív/ Mélyinterjú	Marketing & Menedzsment 2021(2) ³
Lokális szintű ajánlások (konceptiótérkép) megfogalmazása	2017	Szakértői véleményezés ⁴	Írásbeli bírálat	Marketing & Menedzsment 2021(2)
Értéktrendbeli megosztottság a helyi jelleg vonatkozásában.	2021	Turisták és Helyi lakosság	Kvalitatív/ Narratíva elemzés	ÚNKP 2020/2021 keretein belül: Turizmus Bulletin 2021(4) ⁵
Legfőbb érték a helyi jelleg soktényezős karakterisztikája ⁶ .	2021	Turisták	Kvantitatív/ Kérdőív	Marketing & Menedzsment 2021(2)
Legfőbb érték a helyi jelleg soktényezős karakterisztikája.	2022	Szakértők és Helyi lakosság	Kvalitatív/ Mélyinterjú	Előkészítés alatt (Területi Statisztika főszerkesztőjével történő előzetes egyeztetés során pozitív fogadtatás)
ELŐKUTATÁS				
Az érzékszervi észlelést jelentő input és az egyéni szűrőkkel – mint szokások, attitűd, minták – egyenértékű belső folyamatok feltárásának következtében a választási opciók számának növekedését megalapozó output tudatosítására és a jóllét javítására nyílik lehetőség. ⁷	2022	Helyi lakosság	Kvalitatív és Kvantitatív/ Szentiment-elemzés	ÚNKP 2021/2022 keretein belül: Tér és Társadalom 2022(4) ⁸

³ Molnár-Csomós (2021)

⁴ A BGE Külkereskedelmi Kara a VII. kerület szakmailag illetékes alpolgármesterét kérte fel a mesterszakos szakdolgozatom keretében közreadott cselekvési terv – mint lokális szintű ajánlás – írásbeli véleményezésére, aki az értéktrendbeli megosztottságot mérsékelni szándékozó koncepciótérképről így nyilatkozott: „*egy belvárosi kerület alpolgármestereként valamint a Fővárosi Turisztikai Kerekasztal tagjaként fővárosi, kerületi szinten mindenképpen üdvözlendőnek találnám az imázsépítési projekt gyakorlati alkalmazását*” (Vető 2017 p. 3). A *pannon IKON* nevű imázsépítési projekt – melynek első fele a pannon életérzésre, míg második fele az imázs szóra asszociál (Molnár-Csomós 2017) – a hazai települések soktényezős karakterisztikájának bemutatásában egyfajta jövőbeni vezérmotívumként, egységesített megjelenési platformként hivatott szolgálni. Az MNB által szervezett 2021-es versenyen a *pannon IKON* projektnéven benyújtott pályaművem döntőbe jutott... PhD képzési szintről országosan 2 pályamű került a döntőbe, melyeket MNB szakértők és akadémiai szakemberek értékelték.

⁵ Kiss et al. (2021)

⁶ A helyi jelleg soktényezős karakterisztikája, mint kifejezés Vecco (2020) nevéhez fűződik, mely „*a tájban immanensen rejlő, a természeti és az emberi tényezők által létrehozott alkotóerőt*” (Fogarasi 2019 p. 1) jelöli.

⁷ A kinyert lakossági impressziók NLP alapú elemzése az emberi tapasztalás három összetevőjének – elme, beszéd, test – vizsgálat alá vonásához járult hozzá. Az NLP-s eszköztár használata által pontosításra került, hogy milyen módon és minőségben (szubmodalitások) érzékeljük a körülöttünk lévő világot (Neuro), továbbá azt, amit érzékelünk hogyan fejezzük ki a nyelv útján (Lingvisztikus), valamint a viselkedésünk által (Programozás).

⁸ Molnár-Csomós – Kiss (2022a)

DOKTORI KUTATÁS KERÜLETSPECIFIKUS ALKÉRDÉSEI				
1. alkérdés: A kerületi helyi jelleg soktényezős karakterisztikája – mint érték – milyen hívószavak mentén érhető tetten?	2022 - 2024	Helyi lakosság	Kvalitatív és Kvantitatív/ Tartalom- elemzés	Doktori értekezés
2. alkérdés: A kerületi helyi jelleg soktényezős karakterisztikájának időtállósága milyen módokon támogatható?	2022 - 2024	Szakértők és Helyi lakosság	Kvalitatív/ Mélyinterjú (keresztmet- szeti kutatás)	Doktori értekezés
3. alkérdés: A nemkívánatos mértékű turizmus milyen hatással van a kerületi helyi jelleg soktényezős karakterisztikájára?	2024	Helyi lakosság	Kvalitatív/ Mélyinterjú	Doktori értekezés

Forrás: saját szerkesztés

A kutatási kérdés megválaszolását három – kerületspecifikus – alkérdés támogatja, melyek megfogalmazását a fentebbi táblázatban (1. táblázat) közre adott saját kutatási előzmények és az előkutatás eredményei inspirálták. Az előzetes eredmények alapján fény derült arra, hogy a turisták, a szakemberek és a helyi lakosság is legnagyobb arányban a helyet jelölte meg a legfőbb értéknek, továbbá egyetértés volt abban is, hogy a „hely” kontextusában jelentős értékrendbeli megosztottság érhető tetten. Ahogy azt az Accor Hotels is hirdeti, *„ahány tehetség, annyiféle személyiség (...) ahány márka, annyiféle sajátosság... (accor.hu 2024 p. 1)* azonban mindezek az olyan alapértékek, mint a fenntartható teljesítmény – mely a jelenleg 3500 európai szállodát üzemeltető hálózat számára egyenlő a hosszútávú (időtálló) értékteremtéssel – mentén kapcsolódva válnak közösségé. A megosztottság nem újkeletű, melynek felszámolását célozhatta az Európai Bizottság által 2007-től 2013-ig finanszírozott, a helyek megőrzésére irányuló Preserving Places (röviden PLACE) projekt is (Montanari 2020), azonban a lokális problémák az adott helyi jellegre hangolt lokális megoldásokat követelnek (Peeters et al. 2018).

A 2017-ben megalkotott és 2021-ben publikált lokális szintű ajánlások és az azt követő kutatási előzmények, valamint az előkutatás eredménye vezetett a kollektív szintű javaslatok mellett az egyéni szintű ajánlások jelentőségének a felismeréséhez, melyek megfogalmazása a kerületspecifikus alkérdések által előirányzott közös nevező (1. és 2. alkérdés) és konfliktus mező (3. alkérdés) pontosítása mentén válhat megalapozottá. Míg az 1. és 2. alkérdés a tapasztalás módja és minősége mentén tetten érhető értékrendbeli megosztottság felszámolását készíti elő, addig a 3. alkérdés a nézeteltérések színhelyeként konkretizálja azt.

A vonatkozó szakirodalom áttekintését követően a központi kutatási kérdés megfogalmazását annak felismerése motiválta, hogy az overtourism – lakhatási jóllét

kontextusában végzett nemzetközi kutatások száma alacsony, hazánkban pedig még egyáltalán nem jellemző az overtourism vizsgálatának lakhatási jóllét aspektusából történő megfigyelése. Folyamatosan nő azon kutatások száma, amelyek középpontjában az overtourism vizsgálata áll, mindennek ellenére a témának van olyan aspektusa, ahol hiányosság tapasztalható. A jelenség kezelésével kapcsolatos ajánlások leginkább a döntéshozók számára relevánsak, arról azonban már kevés szó esik, hogy a helyi lakosság egyéni szinten mit tehet saját lakhatási jóllétének javítása érdekében.

A kutatási kérdés megválaszolása hozzájárul ahhoz a folyamathoz, amelynek eredményeképpen felszínre kerülnek az overtourism által generált azon lakossági percepciók, amelyek az érintett desztinációba látogatók, valamint a helyi lakosság között húzódó konfliktusmező kialakulásához vezetnek. Mindennek eredményeképpen megfogalmazhatóvá válnak olyan ajánlások, amelyek a turisták és a lakók kondicionálása során szabadon és széles körben, de mégis egyénre hangolva alkalmazhatók.

Az overtourism kérdéskörének lakhatási jóllét szempontjából történő vizsgálatán alapuló lakossági ajánlások megfogalmazása azontúl, hogy hozzájárulna a fentebb ismertetett kutatási rés felszámolásához, ösztönzően hathat a témával kapcsolatos új kutatási törekvések irányába.

1.3. A dolgozat felépítése

A jelen bevezető gondolatokat követő fejezet a kutatói perspektíva pontosítására és a kutatási kérdés szempontjából releváns témakörök – úgymint a lakhatási jóllét és az overtourism – elméleti pozicionálására, valamint a kapcsolódó fogalmak tisztázására, rendszerezésére és egységbe rendezésére hivatott.

A kutatást megelőző előkutatás – mely teljes terjedelmében az „1. számú melléklet” megnevezés alatt tekinthető meg –, valamint az azt megalapozó módszertan bemutatására, a kutatási terület bemutatására és a kutatási terv felvázolására a harmadik fejezetben kerül sor. „A kutatás módszertana” megnevezéssel ellátott harmadik fejezet utolsó kettő alfejezete a választott módszertan alkalmazásának indoklását, valamint a doktori kutatás módszertanának részletes ismertetését is magában foglalja.

A doktori kutatás és a hozzá szorosan kapcsolódó terepi megfigyelés eredményeinek közreadásán túl a konklúziók és javaslatok összefoglalása a dolgozat negyedik

fejezetének keretein belül olvasható. Mind a lokális, mind pedig az egyéni és kollektív szintű ajánlásokat közreadó negyedik fejezetben arra is fény derül, hogy Belső-Erzsébetváros látogatottságban való felülreprezentáltsága hozzáadott értéként, avagy visszahúzó erőként értelmezhető.

A feltárt eredmények jelentőségén, érvényességén, valamint a kutatási hiányosságok és korlátok ismertetésén túl az értekezés a témával kapcsolatos távlati gondolatok megosztásával zárul. A 2022-es és 2024-es kvalitatív kérdéssor, a válaszadók felkutatását célzó felhívás, valamint terepi megfigyelés szempontjából lényeges információk rögzítése és az általam készített helyszíni fotódokumentáció ezt követően, az értekezés „Mellékletek” megnevezéssel ellátott részében kap helyet.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR

Az értekezés elméleti háttérét jelentő témakörök bemutatását megelőzően szeretnék kitérni az általam képviselt kutatói perspektíva pontosítására az alkalmazni kívánt paradigma, a kutatómunka alapjául szolgáló diszciplína, valamint a problémafelvetésből eredő kutatási cél hármas egysége mentén.

Bár a kutatási előzmények és az előkutatás során alkalmazott – kvalitatív és kvantitatív vonásokat is magában foglaló – módszerek széles spektruma a pragmatikus paradigma alkalmazásának megalapozottságát erősíti, azonban a vizsgálni kívánt témák tekintetében a valóság számszerűsítéséhez (objektív kritériumok / mérés) viszonyítva a valóság értelmezése (szubjektív kritériumok / tapasztalás) lényegesen nagyobb súllyal van jelen. Továbbá az értekezés keretein belül megvalósítani szándékozó kutatásban a kvalitatív aspektus jelentősebb szereppel bír. Mindennek okán az interpretivisták által képviselt megközelítésmód jelenti a tervezett kutatás tekintetében leginkább testhez álló választást.

A kutatómunka alapjául szolgáló diszciplínák meghatározásakor Enyedi (1987 p. 3) szavai világossá tették számomra, hogy az interdiszciplinárisnak számító és a társadalomtudományok tudományterülethez tartozó regionális tudományok tudományág jelenti a megfelelő alapot, mely *„nem egyetlen szaktudomány eredményeit teszi közzé, hanem egy problémát: tér és társadalom viszonyát vizsgálja a különböző szaktudományok szemszögéből, sajátos megközelítésben”*. A regionális tudományok diszciplínára alapozás létjogosultságát erősíti annak ténye is, miszerint a disszertáció előkutatásának

eredményeit közre adó tanulmány is az Enyedi által 1987-ben újtára indított Tér és Társadalom folyóiratba látott napvilágot, melyet a kézirat szerkesztőbizottság által történő egybehangzó pozitív fogadtatása előzött meg. A regionális tudományok egy olyan tudományág, amely interdiszciplináris vonatkozásából kifolyólag magában foglalja a jóllét és a turizmus hatásainak vizsgálata szempontjából lényeges gazdasági és szociológiai megközelítést. A megfigyeléseket továbbá arra is kiterjeszti, hogy maga a térbeliség miként hat a gazdaságszociológiai összefüggésekre (Rechnitzer 2007).

A problémafelvetés egy külső hatástól (overtourism) származtatott belső egyensúlyvesztés (lakossági jóllét-érzet csökkenés) veszélyéből ered, mely végeredményben a külvilágra való előnytelen visszahatás esélyét hordozza magában. A kutatási fókuszban egy adott térben zajló gazdasági és társadalmi folyamatok vizsgálata áll, melyet a kutatási kérdés összetétele is fémjelez. Míg a kérdés első fele a vizsgált gazdasági folyamatot, addig annak második része a megfigyelt folyamat társadalmi vonatkozását rögzíti – a térbeliséget is beemelve – helyi kontextusban. A regionális tudományok diszciplínán alapuló interpretivista nézőpont a fentebb részletezett módon igyekszik hozzájárulni a gazdaságszociológiai megközelítésen alapuló központi kutatási kérdés megválaszolásához.

2.1. Jóllétől a lakhatási jóllétig

Mind a közpolitika, mind pedig a társadalomtudományok kulcsfontosságú témái között tartható számon a jólét (welfare) és a jóllét (well-being) fogalma. A jólét és a jóllét kérdésköréhez kapcsolódóan szükséges megemlíteni, hogy mindkettő fogalom az életminőséghez (quality of life) – mely a „jó élet” dimenzióit és kritériumait hivatott a legátfogóbban tematizálni (Fekete 2006) – köthető, annak részét képezi.

A szakirodalomban a jóllét kifejezéssel gyakran találkozhatunk az életminőség szinonim meghatározásaként (Sirgy 2012, George 2006, Rahman et al. 2005, Cummins 1991). Mindennek következtében a kutatók egy része (Voukelatou et al. 2021, Vladisavljević – Mentus 2019, Smith – Clay 2010, Dolan et al. 2008, Gasper 2005, Diener et al. 1997) az objektív jóllét (objective well-being) és szubjektív jóllét (subjective well-being) kifejezéseket hívják segítségül az életminőség vizsgálatára irányuló mérhető és tapasztalható kritériumok vonatkozásában. A jóllét életminőségként való értelmezése vélhetően arra is visszavezethető, hogy az életterületek – amelyek egyben az

alkotóelemeik is – lényegében mind a jóllét, mind az életminőség tekintetében azonosak. A jóllét, valamint a „jó élet” dimenzióit keretbe foglaló életminőség hét életterületét a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat: A jóllét és az életminőség életterületeinek összehasonlítása, valamint az életterületek szükségletek szerinti differenciálása

Jóllét életterületei (Dolan et al. 2008)	Életminőség életterületei (Sirgy 2016)	Életterületek szükségletek szerinti differenciálása (Sirgy 2016)
tágabb környezet	egészség/biztonság	alapvető szükségletek
jövedelem	pénzügy	
szűkebb környezet	család	
emberi kapcsolatok	szociális kapcsolatok	magasabb rendű szükségletek
végzett tevékenységek	munka	
értékek/attitűdök	szabadidő/művészet/kultúra	
személyes jellemzők	oktatás/személyes fejlődés	

Forrás: saját szerkesztés

Míg az életminőség első három életterülete – úgymint az egészség/biztonság, a pénzügy és a család – a Maslow-féle szükséglet-hierarchia szerinti alapvető szükségletekhez sorolható, addig a szociális kapcsolatok, a munka, a szabadidő/művészet/kultúra, valamint az oktatás/személyes fejlesztés vonatkozású életterületek magasabb rendű igényként interpretálhatók (Sirgy 2016). Miller és de Roo (2004) szerint csak az alapvető szükségletekhez sorolt tágabb és szűkebb környezeti tényezők egy része javítható külső ráhatással – város-, vagy kerületvezetés által – azonban a meglátásom az, hogy az edukálás és a kondicionálás révén az összes életterület érintett és érdekelt lehet egy támogató külső ráhatásban.

A jóllétre irányuló kutatások jellemzője, hogy az alkalmazott jólléti modell elemei nem minden esetben azonosak. Általánosságban elmondható, hogy a leggyakrabban figyelembe vett életterületek megnevezése közelebb áll a 2. táblázatban részletezett életminőség életterületeihez annyi eltéréssel, hogy a „család” és „szociális kapcsolatok” területeket összefoglalóan „társadalmi befogadás” (social inclusion) kifejezés jelöli (Campbell et al. 1976, Endicott et al. 1993, Cummins 1991, Rahman et al. 2005).

Habár az alfejezet nyitányaként felvonultatott jólét – jóllét konstrukció alkalmazása (Deb 2022, Senior et al. 2020, Michalos 2014, Michalkó et al. 2009, Jordan 2008, Cummins 2005, Barkin 2000, Felce – Perry 1995) is az életminőség objektív és szubjektív megkülönböztetésen alapul a fentebb részletezett hét életterület viszonylatában, azonban az objektív jóllét helyett a jólét kifejezés használata transzparenssebb

megfogalmazásmódot tehet lehetővé. Míg a jólét az életminőség pénzben is mérhető, materiális kivételése, addig a jóllét mindennek szubjektív aspektusait öleli fel (Michalkó 2010). A jóllét a jóléttől leginkább abban különbözik, hogy több dimenziós fogalomként értelmezendő, bizonyos dimenziók az érintettek által kerülnek megítélésre, és ebből eredeztethető a fogalom szubjektív mivolta (Kovács et al. 2011).

Meglátásom szerint az életminőség részeit jelentő jólét és jóllét a fentebb részletezett szempontokból történő értelmezésen túl a vállalkozói marketing és a társadalmi marketing definíciója között megmutatkozó eltérésekkel is párhuzamba állítható. A XX. század elején még úgy tekintettek a turizmussal is szoros kapcsolatban álló marketingre, mint egy leíró, magyarázó tevékenységre, mely a társadalom szereplőinek viselkedését hivatott előre jelezni, olykor kritizálni... azonban ezt a nézőpontot váltotta a század közepén a menedzseri szemlélet uralta marketing, amelynek végső célja a profitmaximalizálás volt (Mitev 2005). Egészen 1969-ig várni kellett arra, hogy a marketinget „*egy mindent átható társadalmi tevékenység*” -ként (Kotler – Levy 1969 p. 10) azonosítsák. Míg a menedzseri szemléleten alapuló vállalkozói marketinget Piskóti (2012) olyan értékesítési tevékenységgel azonosítja, melyet a profitcélok tartanak mozgásban, a célcsoport kiválasztását a kereslet milyensége határozza meg, valamint konkurensként egy objektív dolgot, egy másik vállalkozást azonosít, addig a társadalmi marketing esetén egy kívánatos viselkedési mód népszerűsítése a cél, az egyéni és társadalmi hasznosság van a fókuszban, a célcsoport meghatározása a kívánatos cselekvés alapján történik, továbbá a konkurencia egy szubjektív dologgal egyenértékű, ami akár egy nemkívánatos jelenség – úgymint overtourism – képében is testet ölthet.

2.1.1. A lakhatási jóllét fogalmi aspektusai

A nyugati társadalmak növekvő igényeivel párhuzamosan jelennek meg az újabbnál újabb turisztikai termékek, melyek kiváltképp a turisták igénykielégítésére fókuszálnak, és nem feltétlenül veszik figyelembe a befogadó közösség objektív, valamint szubjektív életminőségére gyakorolt, leginkább a bulituristák szociálisan és kulturálisan tiszteletlen magatartásával összefüggő közvetlen hatásokat (Smith – Diekmann 2017). A turizmusnak a helyi lakosok jóllétére gyakorolt hatásait már széles körben vizsgálat alá vonták. A „házigazda – vendég” szakirodalom kezdetét Sharpley (2014) az 1960-as évekre datálja. Az elmúlt tíz év során a „boldog házigazdákkal” kapcsolatos okfejtés a

leginkább kutatott turisztikai témák közé emelkedett. Míg Kruger (2012) érdeklődésének középpontjában a turizmus hatásainak észlelése és az adott életterületekkel való elégedettség állt, addig a kortárs kutatók figyelme a turisztikai kutatás társadalmi hatásainak újra gondolására (Deery et al. 2012), a befogadó közösség globális turizmusban való helyzetére (Moufakkir – Reisinger 2013), valamint a helyi lakók turizmussal kapcsolatos támogatásának feltérképezésére (Nunkoo – Gursoy 2012) irányul, utóbbi az identitás perspektíváján keresztül. A transzformációs turizmus kapcsán további perspektívaként jelenik meg a házigazdák nézőpontjainak közreadása (Reisinger 2015) összhangban a turizmus fejlesztésének támogatásával és a fejlesztésekkel összefüggésbe hozható étellel való elégedettség kérdéskörével (Woo et al. 2015).

A fentebb is részletezett, széles körben végzett vizsgálódásoknak talán a legfontosabb kérdése az, hogy mindent összevetve boldogok-e a házigazdák? Ivlevs (2016) tanulmányában erre a kérdésre keresi a választ a külföldi turisták érkezése és a helyi lakók szubjektív jólléte közötti kapcsolat európai viszonylatban való vizsgálat alá vonása alapján. A szerző azon túl, hogy kitér a szubjektív életminőség összetevőire – étellel való elégedettség és boldogság – azt találja, hogy a turisták érkezése csökkenti a lakosok szubjektív életminőségét, mely általában hangsúlyosabbá válik a vidéken élő emberek körében, valamint azokban az országokban, ahol a turizmus intenzitása viszonylag magas. Ezen túlmenően megállapítást nyer (Ivlevs 2016), hogy a turisták érkezése nagyobb mértékben áll negatív kapcsolatban a jóllét értékelő elemével (étellel való elégedettség), mint annak affektív összetevőjével (boldogság).

Konceptuális megközelítésmód

Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) alkotmányában (1946) az első helyen szerepel a jóllét fogalma, melynek dimenziói az egészség⁹ fogalmi meghatározásában kulcsszerephez jutnak. A lakhatás szótári jelentését tekintve „*egy város területének lakhatásra alkalmas lakóövezeti része, ami inkább házakból, semmint gyárakból vagy irodákból áll*” (Oxford Learner’s Dictionaries 2021a p. 1). Mindez a jóllét kifejezéssel kiegészítve – mely jelentését tekintve a „*generikus egészség és boldogság*”

⁹ Az egészség szó jelentése az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) megfogalmazásában „*a teljes fizikai, szociális és mentális jóllét állapota, nem csupán a betegség vagy fogyatékosság hiánya*” (World Health Organization 1946 p. 1).

(Oxford Learner's Dictionaries 2021b p. 1) állapotával egyenértékű – a lakhatás érintettségének létjogosultságát erősíti a jóllét mentális dimenziójának vonatkozásában.

Az életminőség kutatásával foglalkozó szakemberek lakhatási jólléttel kapcsolatos eltérő fogalmi megközelítésein (Sirgy 2011) túl – melyek egy lakókörnyezet soktényezős jellegéből (Mridha 2020) is adódhatnak – az életminőséghez hasonló módon történő objektív – szubjektív kritériumokra való felosztás a jellemző. Míg az objektív kritériumok estén az egyéni és kollektív aspektus – leggyakrabban a lakás építészeti adottsága, karbantartása és kezelése (Mridha 2020), valamint a szomszédos és saját lakás fizikai állapota (Balestra – Sultan 2013) mentén – érhető tetten, addig szubjektív kritériumok felosztása a lakhatási elégedettség szintekre bontásán alapul (Walton et al. 2008) és szélesebb spektrumot ölel fel (Sirgy 2016). Legtöbbször alkalmazott szubjektív kritériumként a fizikai környezet, a rekreációs lehetőségek közeli elérhetősége, a szomszédok és a közvetlen környék (Mridha 2020), a lakhatás megfizethetősége (Balestra – Sultan 2013) említhető meg.

Francescato (2002) megfogalmazásában a lakhatási elégedettség egyfajta kapcsolódási pontként adja az alapot az objektíven mérhető életkörülmények szubjektív kritériumok mentén történő értékelésére. Szubjektív aspektusból lakás, közvetlen környezet, közösség és mindezek együttes (integrált) vizsgálata alapján történő csoportosításról, avagy szintekről beszélhetünk a lakhatási elégedettség vonatkozásában. A lakhatási jóllét lakhatási elégedettségen alapuló szubjektív kritériumainak eltérő szintjeiből adódóan a szakirodalomban több megfogalmazás is elterjedt, melyek a lakhatási elégedettségből fakadó szintek tisztázása nélkül zavart okozhatnak a megértésben.

A lakhatási jóllét, mint függő változó (Balestra – Sultan 2013) helyett gyakran használt kifejezés a fentebb említett lakhatási elégedettség (residential satisfaction), mely *„egy tág fogalom, és a szempontok – beleértve a fizikai, szociális és szomszédági tényezőket, valamint a lakosok pszichológiai és szociodemográfiai jellemzőit – többdimenziósan kapcsolódnak”* (Balestra – Sultan 2013:7). Egyszerűen megfogalmazva *„egy adott helyen való ottélésből származó öröm vagy kielégítő élmény”* (Bonaiuto et al. 2006 p. 24), amely a lakhatási jóllét szubjektív kritériumainak alapját képezi (Walton et al. 2008). Mindez azonban a lakhatási elégedettség fogalomként való használatakor az esetek többségében nem kerül pontosításra.

A lakhatási jólléttel kapcsolatos kutatásokban szükséges szem előtt tartani, hogy az objektív és szubjektív kritériumokat is magában foglaló lakhatási jóllét szinonimájaként a szakirodalomban nem helyénvaló az alábbi – lakhatási elégedettségen alapuló szubjektív kritériumok szintjeit jelölő – kifejezéseket használni, mivel az alábbi fogalmak nem vonatkoztathatók a lakhatási jóllétre, annak csupán csak egy-egy szubjektív szintjét fedik le:

- közvetlen környezettel (környékkel) kapcsolatos elégedettség (neighbourhood satisfaction) „*egy szűkebb fogalom, amelynek a célja megragadni, hogy a városrészek fizikai és szociális jellemzői milyen mértékben felelnek meg a lakók elvárásainak*” (Ciorici – Dantzer 2019 p. 1703), a lakók közvetlen életterükhöz való hozzáállását, a környék felé támasztott várakozásokkal kapcsolatos értékítéletét tükrözi (Fishbein – Ajzen 1975);
- közösséggel való elégedettség (community satisfaction), mely a lakosság egészével kapcsolatos elégedettségét jelöli (Sirgy 2016) a nyújtott kényelmi szolgáltatások és a támasztott feltételek függvényében (Shin 1980, Jeffres – Dobos 1995, Norman et al. 1997, Mthembu 1997, Sirgy et al. 2000, Auh – Cook 2009.), mely befolyásolja a lakosok közösség iránti elkötelezettségét (Jeffres – Dobos 1990 éa 1992, Santos et al. 2007);
- szubjektív jóllét (subjective well-being), mely „*a társadalmi fenntarthatóság egyik fő összetevője (Cloutier – Pfeiffer 2015, Rogers et al. 2012) és a városi életképesség szubjektív mutatója (Ballas 2013, European Commission 2016, Newton 2012, Okulicz-Kozaryn – Valente 2019)*” (Mouratidis 2020 p. 265). A lakhatási elégedettségen alapuló szubjektív kritériumok integrált (lakás – közvetlen környezet – közösség) megfelelője.

Némileg ellentmondásos helyzetet teremt a kutatók által preferál objektív – szubjektív kritériumok mentén történő vizsgálódás (Lu 1999, Elsinga – Hoekstra 2005), miközben az elterjedt fogalmi meghatározások leginkább a szubjektív aspektust erősítik. A szubjektív kritériumok felülreprezentáltságára adhat magyarázatot az a meglátás is, miszerint az objektív életminőség javítása nem feltétlenül járul hozzá a jó közérzet növeléséhez, mivel az életminőség végeredményben a szubjektív kritériumok mentén tapasztalható, objektíven csak mérhető (Schneider 1975). Hasonló véleményen van

Edgerton (1990) is, aki szerint az alacsony költségvonzattal rendelkező lakásépítési projektek csupán csak a lakók közvetlen környezetében megvalósuló objektív javulás lehetőségével kecsegtetnek anélkül, hogy növelnék a helyiek jóllétét. Edgerton (1990) megfogalmazásában „*vannak bizonyítékok arra, hogy a jóllét tartomány-specifikus, azonban nem szabad elvetni annak lehetőségét sem, hogy egy személy szubjektív jóllét-érzete inkább a személyes tulajdonságaiból, mintsem a környezetéből adódó hatásokból fakad*” (Edgerton 1990 p. 158). Braubach (2007) is a személyes beállítódásra vezeti vissza azt a felismerést, miszerint a közvetlen környezetből eredő környezeti zaj – mely a társadalmi és érzelmi vonatkozású szociális és mentális jólléti dimenziókkal hozható összefüggésbe – erőteljesebb hatással lehet a lakhatási jóllétre, mint a forgalom indukálta közlekedési zaj.

Megállapítható tehát, hogy a lakhatási jóllétnek van egy erőteljes személyes vetülete, emiatt a lakhatási jólléttel kapcsolatos olyan kutatások eredménye, amelyek során nem közvetlenül az érintettektől származik az információ, fenntartásokkal kezelendő, azonban az átlagvélemények összegzésére, valamint az eltérő vélemények elemzésére alkalmas lehet. Vonatkoztatható mindez arra az esetre is, amikor egy szülő a gyermek nevében válaszol. Henninger és Taylor (2013) kutatásában például a szülők 91 százaléka nyilatkozott úgy, hogy gyermeke lakhatási jóllétét a jó vagy nagyon jó kategóriába sorolja, azonban mivel a szülő és gyermeke személyes beállítódása eltérő lehet, így eltérő jóllét-érzettel is rendelkezhetnek, miközben ugyanazt az élethelyzetet tapasztalják.

A személyes vetület egyfajta szubjektív szűrő, amely egy értékítéletet, az érzékszervi észlelés tárgyának jelentőségét határozza meg az egyén értékrendszerén belül (Felce – Perry 1995). Az élet szubjektív értékelését lehetővé tevő egyéni szűrő mellett három további jelentőségteljes tényező – támogató fizikai környezet, egyéni erőfeszítések, külvilág általi értékítélet alapján kialakuló hasznosság-érzet – van (Veenhoven 2000), amelyek ahhoz járul hozzá, hogy a „jó élet” ne csak a lehetőségek szintjén rögzüljön, hanem a valóságban is értelmezhető eredményként nyilvánuljon meg.

A lakhatási jóllét fogalmi értelmezésével kapcsolatos ellentmondásos helyzetet, valamint az erőteljesebb szubjektív vetület létjogosultságát Sirgy (2016) is érzékelte, melynek hatására szubjektív megközelítéséből – de nem kizárva az objektív kritériumokat – homogenizált módon próbálta újra definiálni a lakhatási jóllétet, melyet a saját otthon és

annak közvetlen környezetét (közösséget) is magában foglaló lakóhely által predesztinált életvitellel kapcsolatos elégedettségként azonosított, amely végeredményben az életminőség hét életterületére is kihatással van. Mindennek jelentőségteljes mivoltát erősíti annak felismerése is, hogy az egyensúlyvesztés, avagy a „*harmóniából való kizökkenés legáltalánosabb oka a hibás életvitel (...) és gondolkodás (...) helytelen használata*” (Ananda 1992 p. 8), melyhez aztán hibás beszéd és cselekedet (NLP) társul.

Sirgy (2016) újragondolt lakhatási jóllét meghatározása alapján jutottam arra a felismerésre, hogy nem feltétlenül működőképes Mridha (2020) azon elgondolása, miszerint a lakhatási jóllét az életminőség létfontosságú összetevője. A lakhatási jóllét voltaképpen az életminőség értelmezésének térbeliséget kölcsönöz, annak kiterjesztett változatát jelöli. A szakirodalomban fellelhető „lak-hatás” (residence-effect) kifejezés (Koch et al. 2016) is ennek az értelmezésnek a létjogosultságát támasztja alá. A kiterjesztett változat az egyéni (saját otthon) és közösségi (közvetlen környezet) szintet is magában foglaló lakóhely hatásaként (lakóhelyhatás) értelmezhető, mely végeredményben az egyéni szükségletekhez kapcsolódó életterületek összességét jelentő életminőséget is befolyásolja.

Deutsch és szerzőtársai (2015) által készített tanulmány is azt az elgondolást demonstrálja, miszerint a jóllét esetében több szempontból jelentőséggel bír a turisták jelenlétével tarkított természeti és lakókörnyezetet is magában foglaló környezeti aspektus, amely a fogalmi meghatározása alapján – miszerint „*a környezeti jóllét arra a környezetre vonatkozik, melyben élünk és dolgozunk*” (Deutsch et al. 2015 p. 51) – összefüggésbe hozható az életminőség értelmezésének térben kiterjesztett változatával, ami az életminőség megítélésében kiemelt jelentőséggel bír (Bowling – Windsor 2001, Francescato 2002, Balestra – Sultan 2013).

A fentiek alapján érthetővé válik a korábbi fogalmi megközelítésekben alkalmazott objektív és szubjektív kritériumokra bontás, mindamelllett, hogy a felismerés reflektál Edgerton (1990) dilemmájára is. A sejtés, miszerint a lakhatási jóllét azon túl, hogy tartomány-specifikus, egyidőben személyes jellemzők függvénye is, megalapozhatja annak fontosságát, hogy a témával kapcsolatos kutatások egy jól lehatárolt terepen, azonban a területen élő érintettek bevonásával történjenek kiváltképp az eredmények érvényességének növelése végett.

Térrendezés nézőpontjából történő megközelítésmód

A lakhatási jóllét egy specifikusabb megközelítésének szerez létjogosultságot Puskás és szerzőtársai (2020) által készített tanulmány, mely a fizikai környezetből eredeztethető lakhatási körülmények – melyek az emberek életminőségét is jelentős mértékben befolyásolják (Balestra – Sultan 2013) – mentális jóllétre gyakorolt közvetett és közvetlen hatásait nevesíti meg. Direkt hatások között szerepelnek a „*a lakás minőségi jellemzői, a zsúfoltság, a zaj, a fény, a bel- és kültéri levegő és víz minősége, valamint a tágabb lakókörnyezet egyes jellemzői*”, indirekt hatásként pedig az épített környezetet azonosítják (Puskás et al. 2020 p. 51). A közvetlen hatások adott hellyel kapcsolatos feltérképezése és figyelembevétele segítség lehet abban, hogy a mentális jóllétre közvetett befolyással bíró épített környezet még annak megtervezésekor a környező természettel való összhang és a három jólléti dimenziót magában foglaló egészséges egyensúlyi állapot meglétét támogassa. Az AHP (Analytic Hierarchy Process) súlyozási folyamatából kiinduló jólléti indexek mentén végzett kutatás alapján Lee és szerzőtársai (2011) által kapott eredmények is alátámasztják, hogy a lakosság körében az egészség első helyen áll. Tanulmányok sora mutatta ki, hogy az egészséges egyensúlyi állapotot érintő érzelmi szituációk kihatással vannak az étellel kapcsolatos általános elégedettségére. A személyes egészség fontossá válása okán az élet felértékelődik (Andrews – Withey 2012). Rahtz, Sirgy és Meadow (1989) által közre adott tanulmány feltételezi, hogy a mentális, szociális és fizikai jólléti dimenziókhoz tartozó életterületekkel való elégedettség befolyással bír az életminőségre.

A lakhatási jóllét térrendezés nézőpontjából való fogalmi megközelítésének szükségességéhez az eddig feltárt összefüggések soron következő összefoglalása magyarázatul szolgálhat. Az értekezés bevezető gondolatai megadták a keretet annak tisztázására, hogy a turisták és a helyi lakosok közötti viszony egy összetett kapcsolatrendszerként értelmezhető, melynek okán az egyén állapotát kell megfigyelés alá vonni. Szó esett továbbá arról is, hogy az egyéni egyensúlyi állapot megléte a testi – lelki – szellemi teljesítőképesség összehangolt és egészséges működését feltételezi. A lakhatási jóllét vonatkozásában az egyéni egyensúly objektív kritériumok mentén is mérhető színhelye a lakótér. A lakótér alaprajzának egyik kiemelt minőségi kritériumaként az egyensúly van megjelölve (Sirgy 2016). Mindezek alapján kijelenthető,

hogy az egyensúlyi állapot létrejöttében és fenntartásában meghatározó szereppel bír a térrendezés tudománya, mely az épített környezet fontosságára irányítja a figyelmet.

Az általunk huzamosabb ideig használt tereket szükségszerűen össze kell hangolni az adott teret körülvevő természeti környezettel ahhoz, hogy jóllétben éljünk. Mindennek jelentőségét erősíti Mouratidis (2020) megállapítása is, miszerint egy mélyrehatóbb vizsgálat esetén nagyobb hasznossággal bír annak megfigyelése, hogy az épített és társadalmi környezeti jellemzők (fizikai és szociális jólléti dimenziók) hogyan befolyásolják a kapcsolódó életterületeket és a jóllét szubjektív kritériumai mentén a mentális jólléti dimenziót. Mindezekon felül a természeti környezet különböző aspektusai is jelentőségteljesek a szubjektív kritériumok alapját jelentő lakhatási elégedettség megítélésében:

- míg a nagy nyitott terek csekély szerepet játszanak,
- addig a növénytermesztési lehetőségek és a lakhatási elégedettség között szignifikáns összefüggés van,
- azonban a jól parkosított területek és a sétálóhelyek megléte a lakhatási elégedettség szempontjából kimagasló jelentőséggel bírnak (Kaplan 1985).

A lakhatási körülmények mentális jóllétre gyakorolt hatásaival kapcsolatos kutatómunkájában Shaw (2004) is hangsúlyozza a lakhatásba történő beruházás fontosságát, mely a lakosság jövőbeli jóllétének megalapozása terén kiemelkedő jelentőségű. Mindezt támasztja alá Morrison és szerzőtársai (2018) tanulmánya is, mely a lakhatási körülmények jóllétre gyakorolt hatására – és ezáltal a feszültséggel és kihívásokkal teli helyzetekhez való proaktív hozzáállás kibontakozásának lehetőségére – hívja fel a figyelmet. Mindezek ellenére csekély azon tanulmányok száma, amely a térrendezéssel, a terek mentális jóllét javítása érdekében történő változtatási lehetőségeinek vizsgálatával foglalkozna (Wei et al. 2020b).

2.1.2. A lakhatási jóllét mérési lehetőségei

Általánosságban elmondható, hogy a lakhatási jóllét mérése azt a célt szolgálja, hogy a lakhatással összefüggő tapasztalások milyen módon találkoznak a lakhatási törekvésekkel (Galster – Hesser 1981, Lu 1999, Li – Wu 2013), amely a lakhatási jóllét eltérő fogalmi

megközelítéseiből adódóan a mérési módszerek széles spektruma által kerül a jóllétkutatók érdeklődésének középpontjába. Jelen alfejezet egy átfogóbb képet kíván adni a mérések során alkalmazható szempontokról amellet, hogy kitér a doktori kutatás aspektusából releváns kritériumokra is.

Mint ahogy arról már szó esett, a lakhatási jóllét objektív és szubjektív kritériumok összessége. Míg az objektív kritériumok egyéni és kollektív vonatkozásban, addig a szubjektív kritériumok a lakhatási elégedettség szintekre bontása mentén értelmezhető.

A demográfiai vetület (Mridha 2020) a lakhatási jóllét objektív kritériumainak tekintetében mérvadó (Hovik 1992). Jelentőségteljeségét az is mutatja, hogy egy kutatás akkor is figyelembe veszi a demográfiai tényezőket, ha csak a szubjektív kritériumokat tekinti független változónak (Mouratidis 2020). A lakhatási jólléttel kapcsolatos kutatásokban a demográfiai tényezők az alábbi független (magyarázó) változóként funkcionálhatnak:

- környezet fizikai és társadalmi jellemzői,
- lakhatási körülmények,
- lakosok és háztartások társadalmi-gazdasági jellemzői (Dekker et al. 2011);
- felsőfokú oktatás,
- gyermekek száma,
- háztartás jövedelme,
- internet hozzáférés,
- kisváros,
- középfokú oktatás,
- munkanélküliség,
- nagyváros,
- nagyváros külvárosa,
- TV-hez való hozzáférés,

valamint fontos kiemelni, hogy a demográfiai tényezők esetében vannak olyan változók – mint például az életkor – amelyek négyzetes értékét is számításba veszik magyarázó változói minőségben (Balestra – Sultan 2013).

A lakhatási elégedettséggel, mint függő változóval kapcsolatos kutatások független változói a lakhatási jóllét szubjektív kritériumainak három szintjén értelmezhetők:

- egyéni és háztartási (lakás) tulajdonságok,
- környékről (közvetlen környezet) alkotott egyéni percepciók,
- otthont körülvevő környezet jellemzői és feltételei (Balestra – Sultan 2013).

A lakhatási elégedettség független változóinak fentebb részletezett három szintjét (lakás, közvetlen környezet, közösség) az integrált megközelítés fogja közre.

A soron következő táblázatok (3. és 4. táblázat) az egyéni és kollektív szintű objektív, valamint a lakhatási elégedettségen alapuló szubjektív kritériumok átlátható összegzését célozzák. Míg a 3. táblázat az objektív kritériumok egyéni és kollektív aspektusa mellett a szubjektív kritériumok három szintjét részletezi, addig a 4. táblázat a szubjektív kritériumok három szintjének integrált megközelítéseiben fellelhető alkotóelemeket vonultatja fel a tanulmányok megjelenése szerinti időrendi sorrendben.

Bár a táblázatos ábrázolás az egymás mellett történő megjelenítési módra ad lehetőséget, azonban azt látni kell, hogy az egyén lakhatási elégedettsége az objektív tényezőkre épül, mindamelllett, hogy a tapasztalás útján hatással vannak rá a külső körülmények is. Ebből adódik, hogy Balestra és Sultan (2013), valamint Wang és Wang (2016) is a kollektív szintű demográfiai, szociokulturális és szociogazdasági, valamint az egyéni szintű – lakáskörülményekre irányuló – objektív kritériumok mellett a szubjektív kritériumnak tekintendő közvetlen környezetet is említi a lakhatási elégedettség vonatkozásában legbefolyásosabb független változók között.

A közvetlen környezet egy adott helyhez való kötődés kialakulásában bír meghatározó szereppel, amely a helyi társadalmi kapcsolatok és közösségtudat, valamint a szerzett jó tapasztalatok folyamányaként jön létre (Buchecker – Frick 2020) és egyfajta vonzerőként, magával ragadó milióként érzékelhető. A vonzerő mérvadó mivoltát több kutató is kiemelte, az ezzel kapcsolatos tanulmányok szerzői a 3. táblázat szubjektív kritériumok „*közvetlen környezet*” szintjén belül kerültek rögzítésre.

3. táblázat: A lakhatásra irányuló jólléti kutatásokban leggyakrabban alkalmazott objektív és szubjektív kritériumok szintek szerinti bontásban

Objektív kritériumok		Szubjektív kritériumok		
Egyéni szint	Kollektív szint (demográfiai – szociokult. – szociogazdasági felosztás)	Lakás	Közvetlen környezet	Közösség
Lakás minőségére vonatkozó szakértői vélemények az építési szabályzatok és szabványok alapján (Bubshait – Al-Atiq 1999).	DEMOGRÁFIAI KRITÉRIUMOK: szegénységben élő népesség százalékos megoszlása (Hovik 1992)	Lakás jellemzőivel (vízvezetékek és fűtőberendezések állapota, konyha felszereltsége, lakás belső és külső állapot, belső és külső terek állapota, korszerűség, pihenőhelységek – hálószobák és fürdőszobák – száma) kapcsolatos elégedettség mértéke (Galster 1987).	Környék felé támasztott elvárásokkal (környék vonzereje, lakás fenntartása, hasonlatos szomszédság, zajsztint kérdésköre) kapcsolatos elégedettség mértéke (Fishbein – Ajzen 1975, Miller et al. 1980, Sirgy – Cornwell 2002, Li – Tsai 2014).	Közösség egészével kapcsolatos lakossági elégedettség mértéke (Sirgy et al. 2010).
Minőségi szabványok: alaprajz, lakóhely, energiatakarékosság, környék jellemzői (Sirgy 2016)	SZOCIOKULTURÁLIS KRITÉRIUMOK: oktatás minősége, erőszakos bűncselekmények száma, faji és etnikai elfogultság hiánya, bűnözés áldozatainak aránya, parkok száma (Hovik 1992)	Lakás életciklusának (lakásvásárlás, lakásfelújítás, lakás státuszszimbólumként való hasznosítása, lakáshasználat, lakáseladás) különböző szakaszaival való elégedettség mértéke (Grzeskowiak et al. 2006).		Lakossági értékítélet a közösség által nyújtott kényelmi szolgáltatások és a támasztott feltételek életminőség területeire kifejtett hatásainak vonatkozásában (Sirgy et al. 2010).
Alaprajz hármas felosztásának (lakótér, pihenő helységek, kiszolgáló helységek) minőségi (arányosság, egyensúly, tárolóhely kapacitás, átjárhatóság) kritériumai (Sirgy 2016).	SZOCIOGAZDASÁGI KRITÉRIUMOK: levegő és víz minősége, szegénységben élő népesség százalékos megoszlása, munkanélküliségi ráta, vagyon elleni bűncselekmények száma, jövedelem és a vagyon megoszlása, munkavállalók javadalmazása és keresete, egy főre jutó szociális jóléti kiadások, egy főre jutó jövedelem, az áruk és szolgáltatások elérhetősége, a bevétel adókra fordított százaléka (Hovik 1992)			Közösség iránti büszkeség – lakosság közösség iránti pozitív kötődése, közösség egészével kapcsolatos elégedettsége (Baker – Palmer 2006, Yetim – Yetim 2014) – megelégedése és annak mértéke.
Lakóhely minőségi (domborzat, tájolás, tereprendezés milyensége) kritériumai (Sirgy 2016).				
Energiatakarékosság minőségi (szigor és változatosság az építés évének függvényében) kritériumai (Sirgy 2016)				
Környék minőségi (gazdasági, társadalmi-kulturális, (fizikai) környezeti) kritériumai (Sirgy 2016)				

Forrás: saját szerkesztés

A lakhatási jóllét szubjektív kritériumainak szintjeit összefoglalni szándékozó integrált megközelítések Galster és Hesser (1981) óta tetten érhetők. Az alábbi táblázatban (4. táblázat) „X” betűvel van jelölve, hogy a táblázat fejlécében felsorolt tanulmányok szerzői mely alkotó elemeket veszik alapul az általuk elfogadott integrált megközelítésekben.

4. táblázat: A lakhatásra irányuló jólléti kutatások szubjektív kritériumain alapuló integrált megközelítések alkotóelemeit közreadó tanulmányok kronológiai sorrendben

Szubjektív kritériumok integrált (lakás – közvetlen környezet – közösség) szintje	Galster – Hesser (1981)	Handal et al. (1981)	Galster (1987)	Varady – Carrozza (2000)	Erdogan (2007)	Wu (2008)	Amole (2009)	Lee – Park (2010)	Mohit et al. (2010)	Mohit – Nazyddah (2011)	Ibem – Amole (2013)
Lakás jellemzőivel kapcsolatos kívánt elégedettség	X		X		X	X			X		
Lakás jellemzőivel kapcsolatos tényleges elégedettség	X		X	X	X	X		X	X	X	
Lakás fizikai jellemzőivel kapcsolatos kívánt elégedettség		X									
Lakás fizikai jellemzőivel kapcsolatos tényleges elégedettség		X									
Lakástámogató szolgáltatásokkal kapcsolatos elégedettség				X						X	
Lakás jellemzőit és nyújtott szolgáltatásokat magában foglaló „housing package” konstrukcióval kapcsolatos elégedettség				X							
Életcélok elérését támogató,							X				

lakással kapcsolatos jellemzők aránya											
Életcélok elérését hátráltató, lakással kapcsolatos jellemzők aránya							X				
Lakóegység jellemzőinek megfelelősége											X
Közvetlen környezettel vagy a közösséggel kapcsolatos kívánt elégedettség	X		X		X	X			X		
Közvetlen környezettel vagy a közösséggel kapcsolatos tényleges elégedettség	X		X	X	X	X		X	X	X	
Közvetlen környezet vagy a közösség szociális jellemzőivel kapcsolatos kívánt elégedettség		X									
Közvetlen környezet vagy a közösség szociális jellemzőivel kapcsolatos tényleges elégedettség		X									
Környék létesítményeinek és környezetének megfelelősége											X
Közintézmények										X	
Szociális környezet										X	
Társasházkezelő megfelelősége											X

Forrás: saját szerkesztés

A fentebbi táblázat is jól mutatja, hogy mennyire szerteágazó a lakhatási jóllét szubjektív kritériumain alapuló integrált megközelítések alkotóelemeinek listája. Azonban az előző alfejezetben már kifejtett, Sirgy-féle (2016) integrált – szubjektív megközelítésű, de az objektív kritériumokat sem kizáró – megközelítésmód adja a leginkább átfogó itinert arra vonatkozóan, hogy honnan is kell indulni abban az esetben, ha a lakhatási jóllét témaköre jelenti a tervezett kutatást megelőző elméleti pozicionálás egyik szerves összetevőjét.

Az alfejezet elején részletezett mérési lehetőségek kiegészítéseként megjegyzendő, hogy a lakhatási jólléttel összefüggő kutatások során alkalmazott egyváltozós mérőszámok stabilnak és megbízhatónak tekinthetők (Lucas – Brent Donnellan 2012). A mérhetőséget nélkülöző mentális jólléti dimenzió feltárását azonban a szubjektív kritériumok segítik. A szubjektív kritériumok mentén felépülő látens konstrukciók pedig még inkább megbízható becsléseket eredményezhetnek (Mouratidis 2020).

Megállapítható, hogy a demográfiai megközelítés a lakhatási jóllétre irányuló kutatások fontos eleme, emiatt a doktori kutatás mélyinterjú módszertani része is kitér a szakértői és lakossági szempontok nem és generáció mentén történő megoszlás megfigyelésére. Azonban a kutatók (Bonaiuto et al. 2003, Dekker et al. 2011, Balestra – Sultan 2013) által előszeretettel alkalmazott SPSS általi adatelemzés, valamint az azt megelőző Likert-skálázás általi adatgyűjtés nem szerepel a tervek között, lévén, hogy Sirgy (2016) integrált megközelítéséhez hasonlóan a szubjektív kritériumok általi személyes vetületre tevődik a hangsúly.

2.1.3. A lakhatási jólléttel összefüggő hazai és nemzetközi kutatások eredményei

A lakhatási jóllét különféle aspektusait magában foglaló kutatási téma (Mridha 2020) népszerűsége azon a feltevésen alapszik, miszerint a lakhatási jóllét szubjektív kritériumainak alapját jelentő lakhatási elégedettség kulcsfontosságú magyarázó tényezőnek tekinthető a lakossági mobilitás feltárására irányuló kutatásokban (Lu 1999).

A témával kapcsolatban leggyakrabban érintett kutatási aspektusok a lakástudomány, a földrajz és a várostervezés területével hozhatók összefüggésbe (Speare 1974, Yang 2008, Dekker et al. 2011, Li – Wu 2013). Az eltérő aspektusok változatos, olykor egymásnak ellentmondó kutatási eredményekhez vezetnek, ezért a lakhatási elégedettség feltárására

irányuló kutatásokban a kontextus meghatározó jelentőségű. A variábilis kutatási eredmények arra hívják fel a figyelmet, hogy a lakhatási elégedettség előrejelzésére alkalmas szociodemográfiai jellemzők – melyek a kutatók jelentős hányada szerint fuzionálnak a vizsgálatba bevontak körére vonatkoztatható lakhatási elégedettség szintjével (Mouratidis 2017) – jelentősége a kutatási kontextus figyelembevételével válhat érvényes megállapítássá (Parkers et al. 2002).

Az Európai Unió nyugati országaiban jegyzett tanulmányok leggyakrabban alkalmazott kutatási kontextusai:

- éghajlat,
- építési időszak,
- környező területek népsűrűsége,
- kultúra,
- lakóházak helye (úgy mint városi vagy külvárosi),
- lakóépületek típusa (úgy mint magán vagy állami),
- munkahelyek közelsége és távolsága,
- munkavégzés,
- tömegközlekedés lehetőségei, valamint megléte és hiánya,
- továbbá a városok topográfiája (Mridha 2020).

A lakhatási elégedettség mértékének növelése a globális közpolitika prioritizált célkitűzése, ennek okán a lakhatási elégedettségre hatást gyakorló tényezők ismerete kiemelkedő jelentőséggel bír, mely a témával kapcsolatos tudományos kutatásoknak relevanciát és időszerűséget kölcsönöz.

A lakhatási elégedettség mértékét jelentős mértékben meghatározzák a lakás adottságai, a közvetlen környezet és a közösség. A szubjektív kritériumok alapját jelentő elégedettség tényleges mértéke és annak prediktorai közötti kapcsolat erősségére azonban mérséklő hatással van az objektív kritériumok demográfiai vetülete, úgy mint a nem, az életkor, az anyanyelv, a gyermekek és az idősek családban való jelenléte, valamint az iskolai végzettség (Kshetrimayum et al. 2020). Ennek a mérséklő hatással bíró szignifikáns kapcsolatnak a meglétét támasztja alá Mridha (2020) is a nem, a kor és a családi állapot vonatkozásában. A szerző arra is kitér, hogy a lakhatási jóllét objektív és szubjektív

kritériumain alapuló fenntarthatósági törekvések elengedhetetlen feltétele a háztartások közötti eltérések figyelembevétele (Mridha 2020).

A háztartások közötti eltérések feltárása érdekében született tanulmányok szemléltetésére a következőkben található meg olyan táblázatos összefoglalók (5. és 6. táblázat), amelyek a kutatások főbb eredményeit és módszertani jellemzőit hivatottak közre adni az objektív és/vagy a lakhatási elégedettség alapuló szubjektív kritériumok módszertani jellemzői mentén történő megjelenítés által. A táblázatokba foglalt tanulmányok kiválasztását a szakirodalom következetes áttekintése előzte meg.

A 2024 januárjában megvalósuló szakirodalmi áttekintés terepét a Google Scholar tudományos kereső platformja jelentette. Míg a „well-being” szóra 225 000 találat érkezett, addig a „residential well-being” kulcsszó esetében már csak 725 találat került kilistázásra. A találatok csupán 10 százaléka volt olyan tudományos közlemény, amely áttekintő, avagy kutatási tanulmányként került publikálásra. Ily módon a téma felszínre kerülésének dinamikáját modellezni szándékozó időbeli megoszlás végett először 48 áttekintő tanulmány alapul vétele valósult meg, melyek száma a duplikációk kiszűrését követően 45 közleményre módosult az alábbi, évszámok szerinti megoszlás alapján:

- 1990: Edgerton
- 2007: Braubach
- 2008: Sheridan – Raffield
- 2013: Henninger – Taylor, Jansson et al.
- 2016: Welsch, Sirgy, Collier et al.
- 2017: Bachok et al., Buckley – Brough, Ekkel – de Vries, Thißen et al.
- 2018: Mustafa – Hamsa, van Kamp – van den Berg, Drmic et al., Houlden et al.
- 2019: Wendelboe-Nelson et al., Weins et al., McCarron et al., Weigand et al., Bashari et al.
- 2020: Torabi, Jokela, Dorrell – Lee
- 2021: Çimen, Tirri et al., Mouratidis a/b, Takahashi et al., Franco, Markle, Dittmann – Goebel
- 2022: Vidal et al., Gallegos-Riofrío et al., Handayani et al., Vogl – Bargstädt
- 2023: Papastergiou et al., Syamili et al., Gebhard, Lőrincz et al., Zhang, Wesz et al., *Bedi et al.*, *Ewane et al.*
- 2024: Park et al.

A 2023-as felsorolás utolsó kettő – dőlt betűvel szedett – közleményének a különlegessége abban mutatkozik meg, hogy a szövegben a „residential well-being” mellett már az „urban tourism” kifejezés – mint overtourism szinonima – is megjelenik.

Mindezt követően a téma tekintetében nem releváns tartalmak az absztraktok alapján kiszűrésre kerültek, így az áttekintő tanulmányokat is hátra hagyva, a kutatási tanulmányok száma 25 publikációval vált egyenlővé. A lista szemrevételezését követően a duplikációk kiszűrése ismét megtörtént, melynek eredményeképpen 21 tanulmány eredményei biztosították a szisztematikus áttekintés tényleges kiindulási alapját. Míg négy tanulmány esetében csak a címben, addig egyetlen esetben csak a szövegben jelent meg a keresett kulcsszó. További öt esetben a lakhatási jóllét szubjektív indikátorait megalapozó lakhatási elégedettség, mint kifejezés volt felelhető a címben és a törzsszövegben is egyaránt. A célzott szűkítés eredményeképpen tizenegy olyan tanulmány kapott helyet a találati listában, amelyeknél mind a címben, mind pedig a szövegekörnyezetben a doktori kutatás témáját tekintve releváns módon szerepelt a lakhatási jóllét angol nyelvű megfelelője. A tizenegy tanulmányból egy közlemény az „1. számú melléklet” részben szereplő előkutatással azonos, így a táblázatos összefoglalóba bekerülő közlemények száma tovább csökkent.

Az áttekinthetőség érdekében először azon tanulmányok összefoglaló táblázata (5. táblázat) következik, amelyeknél a címben is és a szövegben is megjelent a lakhatási jóllét szubjektív szintjét lefedő, szakirodalomban elfogadott „lakhatási elégedettség” kifejezés.

A módszertani jellemzők összefoglalásaként elmondható, hogy a lakhatási jóllétre irányuló kutatások többváltozós elemzése a lakhatási elégedettséggel kapcsolatos modellek tesztelésére az olyan változók elemzésbe való bevonása által válnak alkalmassá, mint az egyéni és háztartási szociodemográfiai jellemzők, a lakás objektív jellemzői és szubjektív felfogása, valamint a környék objektív jellemzői és az ott lakók szubjektív hozzáállása (Balestra – Sultan 2013). Jól használható módszer a szubjektív jólléti keret alkalmazása is abban az esetben, ha figyelembe vannak véve a lakossági szubjektív jólléthez kapcsolódó összetevők, úgymint a lakhatási elégedettség, illetve a lakossági érzelmi tapasztalatok. Ebben az esetben a hipotézis alátámasztása modellfejlesztéssel – alapmodell létrehozásával és annak szükséges módosításai révén – valósítható meg (Wang – Wang 2016). Bevált kutatási módszer a kauzális modell alkalmazása is, melynek során a szociodemográfiai változók magyarázó vagy moderáló változóként vannak jelen. A kauzális modellbe az olyan exogén változókat szükséges beemelni, amelyek a lakókörnyezet fő elemeivel azonosíthatók. Ilyen elemek lehetnek a lakóegység belső és külső környezete, a környék megélhetéssel összefüggő társadalmi környezete, valamint

az egyszerű és megfizethető hozzáférés az állami intézményekhez (Kshetrimayum et al. 2020). Mindezek azért jelentőségteljesek, mert a szubjektív jóllét mértékével kapcsolatba hozhatók (Mouratidis 2020).

5. táblázat: A lakhatási jólléttel összefüggő, annak szubjektív indikátorait megalapozó kutatások főbb eredményei és módszertani jellemzői a lakhatási elégedettség kontextusában

Szerző neve (évszám)	Tanulmány címe és főbb eredményei	Módszertani jellemzők
BALESTRA – SULTAN (2013)	<i>Home Sweet Home: The Determinants of Residential Satisfaction and its Relation with Well-being:</i> Az EU-SILC és a Gallup World Poll felmérésekre épülő elemzés legfőbb eredménye annak az összefüggésnek a feltárása, hogy a lakhatási elégedettség alakításához mind a lakás, mind pedig a környezet jellemzői egyaránt hozzájárulnak, mely megállapítás a szakpolitikai törekvéseknek is jó kiindulási alap.	Többváltozós elemzés mindkét felmérés alapján. Lakhatási elégedettségi modellek tesztelése a következő változók segítségével: <ul style="list-style-type: none"> • egyéni és háztartási szociodemográfiai jellemzők • a lakás objektív jellemzői és szubjektív értékelése • a környezet objektív jellemzői és az ott lakók szubjektív hozzáállása
WANG – WANG (2016)	<i>Contributions of the Usage and Affective Experience of the Residential Environment to Residential Satisfaction:</i> A szerzők által megállapításra került, hogy az otthoni és a környékbeli tevékenységekkel kapcsolatos aktivitás hozzájárul a nagyobb lakhatási elégedettséghez.	Szubjektív jólléti keret, négy modell: <i>Model 1:</i> alapmodell, amely szocio-demográfiai változókat, valamint a lakáskörülményekhez és a környezet jellemzőihez kapcsolódó változókat tartalmazza; <i>Model 2:</i> az alapmodellhez hozzáadja a lakossági affektív élményhez kapcsolódó változókat; <i>Model 3.1:</i> a 2. modell lakossági környezeti változóit tartalmazza; <i>Model 3.2:</i> tartalmazza az 1. modell lakossági affektív élményváltozóit.
KSHETRIMAYUM et al. (2020)	<i>Factors Affecting Residential Satisfaction in Slum Rehabilitation Housing in Mumbai:</i> A tanulmány a lakhatási elégedettséget a létesítményekhez való hozzáférés, a közösségi környezet, a lakóegység tervezésből adódó belső környezete összességéként definiálja.	Szociodemográfiai jellemzők kidolgozása kauzális modell alapján az alábbi exogén változók (lakókörnyezet fő elemei) által: <i>Belső lakás (DI):</i> a lakóegység belső környezete <i>Külső lakás (DE):</i> a lakás külső környezete <i>Közösségi környezet (CE):</i> a környezet társadalmi környezete (mint például megélhetés) <i>Hozzáférés a létesítményhez (AF):</i> könnyű és megfizethető módon
MOURATIDIS (2020)	<i>Commute satisfaction, neighborhood satisfaction, and housing satisfaction as predictors of subjective well-being and indicators of urban livability:</i> A szubjektív jóllét összefüggésben áll a lakhatásra irányuló, a környékkel kapcsolatos és ingázással összefüggő elégedettséggel.	Elméleti modell kidolgozása strukturális egyenletmodellezés segítségével. Az elemzés során az alábbi – szubjektív jóllét mértékeivel kapcsolatos – szerkezeti egyenlet modellek és endogén változók kerülnek tesztelésre: étellel való elégedettség, boldogság, szorongás, öröm (eudaimonia).
MRIDHA (2020)	<i>The effect of age, gender and marital status on residential satisfaction:</i> Az elsődleges eredmények alapján jelentős összefüggés van a lakhatási elégedettség és az életkor, a nem, valamint a családi állapot között.	A lakhatási elégedettség empirikus elemzése faktoranalízissel a fő (menedzselés és fenntartás) és a mérsékelt komponensek (építészeti jellemzők, környezet, szomszédok, szabadidős létesítmények, közvetlen környezet) feltárásához vezetett. A többszörös regressziós analízis megmutatta, hogy a feltárt komponensek a lakhatási elégedettséghez mekkora mértékben járulnak hozzá.

Forrás: Molnár-Csomós – Kiss (2022 pp. 37-38) alapján saját szerkesztés

A 6. táblázatban először annak a tíz tanulmánynak a táblázatos összefoglalása olvasható, amelyeknél a lakhatási jóllét angol nyelvű megfelelője ténylegesen megmutatkozik mind a cím, mind pedig a törzsszöveg vonatkozásában. A táblázat utolsó soraiban kap helyet az a négy tanulmány, amelyek estében csak a címben, valamint az az egy tanulmány, amelynél csak a szövegben jelenik meg a „residential well-being”, mint kifejezés.

6. táblázat: A lakhatási jólléttel összefüggő kutatások főbb eredményei és módszertani jellemzői

Szerző neve (évszám)	Tanulmány címe és főbb eredményei	Módszertani jellemzők
KULLBERG (2010)	<i>My home is my castle: residential well being and perceived safety in different types of housing areas in Sweden: a környék hírneve fontos és vélhetően alábecsült dimenzió a lakhatási jóllét és az észlelt biztonság fejlesztésében.</i>	<p>Postai felmérés (válaszadási arány 56 százalék, n=2476):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ narratív adatok felhasználása a laikus perspektíva elemzésére, és a lakók biztonságérzetéhez szükséges jellemzők azonosítására ▪ kvantitatív adatok felhasználása a helyi biztonsággal kapcsolatos aggályok összefüggéseinek faktoranalízissel történő vizsgálatára ▪ regressziós analízis alkalmazása a biztonsággal kapcsolatos dimenziók, a bűnözési és demográfiai adatok és a lakástípusok közötti összefüggések vizsgálatára ▪ közösségi és egyéni szintű szociodemográfiai tényezők véletlenszerű hatásának kontrollására többszörös regressziós analízis elvégzése a környék hírneve, valamint a társadalmi bizalom és lakhatási jóllét közötti összefüggés feltárására. <p>Fókuszcsoportos interjú (11 fókuszcsoport 57 résztvevővel):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ interjúk adatok alapján a környék hírnevében szerepet játszó mechanizmusok azonosítása ▪ azonosított minőségi mechanizmusok (QFD) esettanulmányba való beemelése által a helyiek igényeinek integrálása a lakóövezetek biztonságát elősegítő beavatkozások tervezésébe ▪ esettanulmányban foglalt beavatkozási pontok összehasonlítása a helyi önkormányzat szakemberei által kidolgozott biztonsági beavatkozási programmal ▪ összehasonlítás alapján meghatározzák a helyi vonatkozású „Biztonságos Otthonok a Biztonságos Közösségben” program mutatóinak felülvizsgálatát
LEE et al. (2011)	<i>Well-being index of super tall residential buildings in Korea: az STRB (szuper magas épületek) lakóinak esetében az AHP (Analytic Hierarchy Process) súlyozási folyamatából kiinduló jólléti indexek megmutatják, hogy az egészség a legfontosabb mutató, ezt követi a biztonság, az ökológiai környezet, a funkcionalitás és gazdasági állapot.</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. STRB-lakók jóllétével kapcsolatos korábbi tanulmányok alaposan áttekintése 2. jólléti mutatók szakértői felmérésekből és faktoranalízisből származtatása 3. Analytic Hierarchy Process (AHP) felmérés elvégzése az összes jólléti index rendszerezésére
	<i>Sowing the wind and reaping the whirlwind? The effect of wind turbines on residential well-being:</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. regionális szintű adatállomány összegyűjtése pontos földrajzi koordináták és építési dátumok alapján

ZERRAHN – KREKEL (2015)	összehasonlítva a térben és időben meglévő externáliákat a szélturbinák (zöld energia) használatából származó elkerülhető externáliákkal, az általuk keletkezett negatív hatásoknál lényegesen nagyobb azok pozitív hozzáadéka.	<ol style="list-style-type: none"> 2. szélturbina (zöld energia) fizikai jelenlétének a lakhatási jóllétre gyakorolt ok-okozati hatásának becslése 3. vizsgálat alá vont csoport exogén időjárás adatok mentén történő összehasonlítása a kontroll csoporttal 4. lakóhely földrajzi elhelyezkedésén alapuló hajlampontszám, újszerű térbeli illesztési technikák, valamint a hajlamosság megállapítását szolgáló pontozás alkalmazása
KREKEL et al. (2016)	<i>The greener, the happier? The effect of urban land use on residential well-being:</i> White és szerzőtársai (2013) korábbi eredményét megerősítve megállapítható, hogy a városban belüli zöld területekhez (parkok, kertek) való hozzáférés pozitívan, az elhagyatott földterületekhez és hulladékudvarokhoz való hozzáférés negatívan kapcsolódik az étellel való elégedettséghez.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ keresztmetszeti adatok alapján a városi területhasználat lakhatási jóllétre gyakorolt hatásának vizsgálata ▪ lakóhely szerinti város fix hatásaival szembeni endogenitással kapcsolatos aggodalmak csökkentése belső becslések alkalmazása által megfigyelhető értékhalmoz szabályozása ▪ városi zöld felületek és elhagyatott területek elérése iránt mutatott lakossági fizetési hajlandóság kiszámítása ▪ városi zöld felületekhez és az elhagyatott területekhez való hozzáféréssel kapcsolatos étellel való elégedettséget maximalizáló mennyiség kiszámítása
SENGUPTA et al. (2018)	<i>The Role of Relationship Satisfaction in Predicting Residential Well-Being:</i> a kutatási eredmények fényében megállapítható, hogy a kapcsolati elégedettség széleskörű hatást gyakorol az egyén lakhatási elégedettségére.	<ol style="list-style-type: none"> 1. 1395 floridai lakástulajdonos kapcsolati elégedettségének tanulmányozása 2. kapcsolati elégedettség függvényében vizsgált egyéni szándék a lakóhely fizikai jóllétének javítására, fenntartására való törekvés vonatkozásában a Bronfenbrenner-féle (1994) ökológiai modell alapján 3. egyén belső (kapcsolati elégedettség) és külső (lakhatási jóllét) környezete közötti kölcsönhatások feltárása
WEI et al. (2020a)	<i>Emotional Factors on Residential Well-Being in Densely Populated Cities:</i> öt érzelmi tényező (kényelem, kellemesség, biztonság, összetartozás, öröm) és lakhatási jóllét közötti összefüggések elemzése alapján az öt érzelem szignifikánsan korrelál a lakhatási jólléttel (legerősebb összefüggés az örömmérzettel van).	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kínai esettanulmány alapján tereplátogatás négy kisebb közösségben ▪ 47 interjú készítése és az interjúalanyok megfigyelése a lakókörnyezetben adódó problémákat befolyásoló tényezők feltárása érdekében ▪ lakosság lakhatási jóllétről alkotott képének értelmezése
WEI et al. (2020b)	<i>Identification of residential well-being factors in urban community design:</i> a depresszió kialakulásában a lakókörnyezet fontos szerepet játszik, ezért a lakhatási jóllét szempontjából a társadalmi, környezeti és érzelmi szempontokat egyesítő közösségtervezési tényezők azonosítása sürgetővé válik.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kettő, közel azonos nagyságú községben kérdőíves megkérdezés (103 érvényes kérdőív) hat kérdés által a különféle környezeti tényezőkkel való lakhatási elégedettség mérése ▪ kérdésekhez kapcsolódó önértékelés (öt szintű skála alapján) ▪ környezeti tényezők és lakhatási jóllét közötti kapcsolat feltárása
WEI et al. (2021)	<i>Influencing factors of residential well-being under COVID-19:</i> korábbi kutatások alapján vizsgálat alá vont hat környezeti és öt érzelmi tényező szignifikánsan összefügg a lakhatási jólléttel.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ online kérdőíves adatok (172 érvényes kitöltés) elemzése SPSS által ▪ korrelációelemzés és az attitűdelemzés hat környezeti (zöld felületek, közvetlen környezet, akadálymentes közlekedés, nyitott terek és létesítmények, vagyonkezelés, lakásminőség) és öt érzelmi (kényelem, kellemesség, biztonság, összetartozás, öröm) tényező figyelembevételével

<p>KISS et al. (2021)</p>	<p><i>Researches supporting the surrounding business and social environment Home sweet home-Residential well-being in District 9 of Budapest:</i> az eredmények azt mutatják, hogy nem növekszik szignifikánsan attól a jóllét megítélése, hogy a megkérdezett személy a környék jellemzőit leíró elemekről összességében pozitívabban nyilatkozik. Következésképp megállapítható, hogy a jóllét dimenzióival összefüggésben részletesen meg kell vizsgálni a szomszédsági jellemzőkkel kapcsolatos véleményeket.</p>	<p>Személyes és online kérdőíves adatok (682 érvényes kitöltés). Adatok elemzése SPSS általi alap leíró statisztikák (átlag, szórás, megoszlás) alkalmazásán túl:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Shapiro-Wilk teszttel a főbb állítások normál eloszlásának vizsgálata. ▪ Varimax forgatással főkomponens elemzése ▪ Ward-féle eljárással klaszterelemzés az egyes szegmensek szűkítésének és a csoportok kialakításának érdekében ▪ összefüggések vizsgálatához: <ul style="list-style-type: none"> - Pearson-féle korrelációelemzés a metrikus változók esetében - Mann-Whitney teszt a nem metrikus változók esetében
<p>WEI et al. (2022)</p>	<p><i>Multifactors Affecting Residential Well-Being in Urban Communities of Shenzhen Incorporating Intelligent Technologies:</i> az interjúk és a kérdőívek által kapott eredmények kimutatták, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazása erőteljes hatással van a lakhatási jóllétére.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jellemző környezeti és érzelmi észlelések meghatározásához interjúk készítése a vagyonekezelő alkalmazottjaival és a lakókkal ▪ környezeti és érzelmi észlelések értékelése hat kis méretű közösségben 179 kérdőíves megkérdezés alapján ▪ kétkomponensű mátrixok feltárása faktoranalízis által, melyek a faktorok több mint 60 százalékát magyarázzák „belső” és „külső” faktorok formájában
<p>SEONG-KYU et al. (2002)</p>	<p><i>Interracial Marriage and Residential Well Being – Consequences of Interracial Marriage for Korean Women in the US:</i> a vegyes házasságok motivációja nem csak társadalmi és gazdasági vonatkozású, hanem az értékek megtartásának a hiányából adódó asszimiláció eredménye is.</p>	<p>Modellépítés három szakaszban:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vegyes házasság valószínűségének kiszámítása 2. migrációs kiválasztási torzítással korrigált valószínűségszámítás a lakástulajdon megléte, valamint a háztartások túlszűfolt volta mentén 3. házasság hatásának kiszámítása a koreai nők vonatkozásában a lakástulajdon megléte, valamint a háztartások túlszűfolt volta mentén
<p>SIRGY (2012)</p>	<p><i>The psychology of quality of life – Hedonic well-being, life satisfaction and eudaimonia:</i> a lakhatási jóllét azon hat életterület egyike, amely hatással van az életminőségre</p>	<p>Életterületekkel kapcsolatos öt teória áttekintése:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Alulról felfelé terjedő spirál elmélet 2. Horizontális spirál elmélet 3. Szegmentációs elmélet 4. Kompenzációs elmélet 5. Egyensúly elmélet
<p>FU et al. (2022)</p>	<p><i>Relationship between ecosystem services and rural residential well-being in the Xin'an river Basin (XARB), China:</i> az egészségügy és a szabálykövető ökoszisztéma szolgáltatások között szignifikáns pozitív korreláció áll fenn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ személyes kérdőíves felmérés ▪ 807 fő véletlenszerűen kiválasztott lakos ▪ mintaterület: Xin'an folyó medencéjében élők
<p>HAMMER (2023)</p>	<p><i>Managing tourism impacts and residential well-being towards a sustainable tourism development – The case of Fürth, Germany:</i> ld. később, a 11. táblázat idevonatkozó részénél.</p>	<p>Ld. később, a 11. táblázatban foglalt „city tourism” és „residential well-being” szavak szakirodalmi metszete” című idevonatkozó részénél.</p>
<p>LABELLE et al. (2022)</p>	<p><i>Not fit for 55: prioritizing human well-being in residential energy consumption in the European Union:</i> az eredmények a „Fit for 55” szakpolitikai csomaggal kapcsolatos konvergencia hiányát jelzik.</p>	<p>Széleskörű gazdasági elemzés az alábbi módszerek ötvözete által:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ keresztmetszeti elemzés 2000., 2008. és 2018. évi adatok, valamint a 27 EU tagállam mentén ▪ kvalitatív analitikai módszerek alkalmazásával

Forrás: saját szerkesztés

A fentebb részletezett kutatások főbb megállapításai is alátámasztják, hogy a lakhatási jóllét megélésében és értelmezésében a lakhatási elégedettség alapuló szubjektív indikátorok – kiváltképp az érzelmi (személyes vetület) és közvetlen környezettel

kapcsolatos (közeli patakok, parkok, városi zöld felületek) tényezők felülreprezentáltak még annak ellenére is, hogy a kutatások rendre kvantitatív megközelítésűek. A lakhatási jólléttel kapcsolatos szakirodalom azonban arra már nem tér ki, hogy a helyiek jóllét érzetét hogyan befolyásolja a turizmus. Christou és szerzőtársai (2019) által készített tanulmány az intenzív turisztikai fejlesztéseken átesett helyszínek vizsgálat alá vonása által azonban rávilágít arra, hogy szükség van az olyan infrastrukturális fejlesztésekre, amelyek az integráló erővel bíró helyi jelleggel összhangba állnak. Kívánatos volna, hogy a turisták az adott desztinációt annak soktényezős karakterisztikája miatt válasszák, ne pedig a nemkívánatos mértékű turizmusra – azon belül is kiváltképp a buliturizmusra – jellemző egyéb megfontolásokból. Egy hely jellegét megalapozó természeti környezet emberi jólléthez történő jelentős mértékű hozzájárulásáról ír Kaplan (1985) is, aki szerint „*a közeli környezetet gyakran a „kényelem” kategóriájába sorolják, az eredmények azonban azt sugallják, hogy a közeli természeti elemek elérhetősége és megfelelősége sokkal nagyobb jelentőséggel bír, mint azt egy ilyen jellemzés feltételezi*” (Kaplan 1985 p. 115).

Az 5. táblázatban összefoglalt kutatások esetében szembevetendő, hogy a szubjektív kritériumok által tetten érhető környezeti tényezők témaköre – hasonlóan a korábban megjelent, turisztikai vonatkozású szakcikkekhez – mennyire szerteágazó. Amíg több, mint két évtizeddel ezelőtt a környezeti tényezők a fenntartható turizmus szélesebb körű értelmezést sürgető ajánlások szintjén (Magyar Turizmus Rt. Kutatási Igazgatósága 2002), valamint a szállodai szolgáltatásokkal, vállalati tevékenységekkel összefüggésbe hozható negatív aspektusait előtérbe helyezve egyoldalúan (Kósi – Baranyi 2006) kerültek említésre, addig Lengyel (2019 p. 15) már az ember-környezet közötti egymásra hatást hangsúlyozza, valamint hogy „*a transzformáció és az ennek nyomán kialakuló autentikus létmód kérdése elválaszthatatlan az ember-ember közti morális és az ember-környezet közötti környezeti etikai szempontoktól*”. A szerző továbbá felhívja a figyelmet arra is, hogy „*a ma még dominánsan jellemző, hedonista motivációkra és eszképzizmusra épülő*” turizmust a jövőben olyan szerepkörrel¹⁰ szükséges felruházni, amely annak „*transzformatív potenciálját emeli a középpontba*” (Lengyel, 2019 p. 15).

Az elméleti háttér témái közötti átkötést szolgáló szövegrész folyamányaként következzen a turizmus témaköre, és annak egy nemkívánatos vetülete azzal a célzattal, hogy közelebb kerüljünk a központi kutatási kérdés megválaszolásának lehetőségéhez.

¹⁰ jógyakorlat: Budapest Essential – Urban Festival (Bendover 2015)

2.2. Turizmustól a nemkívánatos mértékű turizmus megjelenéséig

A turizmus témakörében számos olyan érintett azonosítható, aki kulcsszerephez jut. Ide sorolható a kerület-, és városvezetés, a helyileg illetékes hatóságok, a közszolgáltató-, és rendvédelmi szervek, a kereskedelmi szolgáltató-, és szórakoztatóipari egységek, a külföldi turisták, a más városban vagy kerületben élő belföldi turisták és kiváltképp a helyi lakosság.

Az érintetti kör vonatkozásában a turizmus hatásainak, valamint a (fizikai) környezeti hatás tágabb kontextusba helyezésének kiindulási alapját a turizmus azon hatásainak áttekintése adja, melyek Mathieson és Wall (1982, 2005) úttörő munkásságának köszönhetően kerültek összegzésre. Wall és Mathieson újfajta rendezési módját alapul véve Kim, Uysal és Sirgy (2013) a turizmus hatásait alábbiak szerint jellemzi, melyek jelen értekezés keretein belül a hazai szakirodalomban fellelhető információkkal is kiegészítésre kerülnek:

- *Turizmus gazdasági hatása*

Belisle és Hoy (1980) általánosságba véve a turizmust pozitív gazdasági erőnek tekinti, ami azonban rendelkezik negatív gazdasági tulajdonságokkal is. Pozitív vonatkozásában a turizmus gazdasági hatásai közé sorolható az életszínvonal javulása, az üzleti aktivitás, valamint a beruházások növekedése. Negatív hatásnak tekinthető az áruk és szolgáltatások árának emelése és az adók mértékének növekedése (Allen et al. 1993).

A turizmus gazdasági hatása adott ország foglalkoztatási rátájának (Kardos 2011) és fizetési mérlegének (Michalkó 2004) – melyre gyakorolt hatás kétirányú (Puczko – Rátz 2005) – számbavétele mentén mutatható ki a legegyszerűbb módon, azonban tetten érhető a helyi lakosság életminőségével párhuzamba hozható jóléti dimenziók közül a jólét fizikai dimenziójában értelmezett hatások révén is. Gazdasági hatásként tartható számon a multiplikátor hatás – melynek esetében „*a turisztikai jövedelmen alapuló multiplikátor azt az arányt jelöli, hogy egy egységnyi turisztikai költség a gazdaságban mekkora összjövedelmet generál*” (Puczko – Rátz 2005 p. 93) – és a turisztikai mérleget érintő impulzusok is. Utóbbi a turizmushoz köthető azon adatokat reprezentálja, amelyek a turisztikai szolgáltatásokra irányuló és külföldi valuta által megvalósuló lakossági

költséket, valamint a külföldiek által az adott desztinációba elköltött pénz mennyiségét jelölik (Puczko – Rátz 2005).

▪ *Turizmus társadalmi – kulturális hatása*

A turizmus hatásának társadalmi szempontból történő vizsgálatánál is beszélhetünk pozitív és negatív aspektusról. Negatív hatásokat illetően több tanulmány is rávilágít arra, hogy a turizmus fejlesztési ciklusában megjelenik a zsúfoltság, mely a nyilvános helyiségekben válik leginkább érzékelhetővé (Backman – Backman 1997, Andereck 1995). A szakirodalom arra is kitér, hogy a turizmus hozzájárul az olyan társadalmi problémákhoz, mint a szerencsejáték, a kábítószer-kereskedelem és a prostitúció, valamint szerepe van a kulturális és társadalmi degradációban (Andereck et al. 2005, Ahmed – Krohn 1992, Var – Kim 1989). Ezzel szemben a tanulmányok egy része hangsúlyozza, hogy a turizmus rendelkezik olyan pozitív társadalmi hatásokkal – úgymint létesítmények korszerűsítése, szabadtéri rekreációs létesítmények, parkok és utak építése – amelyek a negatív hatásként értelmezett zsúfoltság csökkentéséhez egyaránt hozzájárulhatnak (Lankford – Howard 1994, Perdue et al. 1991, Liu – Var 1986).

A turizmus hatásának kulturális perspektívából való megközelítésekor a turizmussal foglalkozó kutatók egy része úgy véli, hogy a turizmus „*kultúra kizsákmányoló*” (Pearce 1995, Young 1973), továbbá alkalmas a hagyományos kulturális struktúrák megzavarására (Kousis 1989). Mindezzel szemben a turizmus a kultúrák újjáélesztésének eszközeként is szolgálhat. A kulturális hatás szempontjából Tosun (2002) megállapította, hogy a helyi lakosok turistákkal való viszonya a lakók iskolázottságának mértékével, a turistákkal való kommunikáció képességével, valamint a nemzetközi turistákról alkotott képpel hozható összefüggésbe.

Demográfiai megközelítésből a turizmus társadalmi – kulturális hatásának tulajdonítható a népességnövekedés, amennyiben az a turisták ellátását szolgáló munkahelyek számának emelkedéséből ered (Rátz 1999). Továbbá a turisták jelenléte hozzájárulhat egy kulturális helyszín látogatottságának a fellendítéséhez, valamint a helyi lakosság identitásának és hagyományőrzésének erősítéséhez is (Puczko – Rátz 2005). A társadalmi – kulturális hatások sorát gyarapítja a lakossági életminőségre gyakorolt hatások (Kardos 2011) egy

része is. Társadalmi – kulturális kontextusban az életminőséget befolyásoló hatásoknak csak azon része tartozik ide, amelyek a jóllét szociális dimenziójára hatnak.

▪ *Turizmus (fizikai) környezeti hatása*

Kiváltképp említést kell tenni a turizmus (fizikai) környezeti hatásáról, mely negatív megközelítésből rendszerint a stresszel hozható összefüggésbe (Farrell – Runyan 1991). Azonban egyes szakemberek szerint turisztikai célból, valamint az adott ország környezeti infrastruktúrájába történő beruházások növelése okán a turizmus képes hozzájárulni a környezet megóvásához (Var – Kim 1989). Ezek a szakemberek úgy vélik, hogy például a gyártóiparhoz képest a turizmus viszonylag tiszta iparág és kevesebb szennyezéssel jár, továbbá segít a közösség és a környék fizikai megjelenésének javításában (Perdue et al. 1987). Ezzel szemben vannak, akik éppen ellenkezőleg, a turizmust a környezetszennyezéssel azonosítják, mely hozzájárul a természeti erőforrások, a növényzet és a vadon élő állatok pusztulásához (Andereck 1995, Koenen et al. 1995, Ahmed – Krohn 1992, Var – Kim 1989).

A (fizikai) környezeti hatást kiemelve, és azt közelebbről megvizsgálva láthatóvá válik, hogy *„a turizmus és környezete között kölcsönös függések rendszere alakul ki, tehát a környezet egyes tényezői befolyásolják a turizmus fejlődését, a turizmus pedig visszahat környezetére, bár a hatóerők nem feltétlenül egyenlő nagyságúak. A kölcsönhatás minden esetben egyaránt lehet pozitív és negatív”* (Rátz 1999 p. 15). Látható továbbá az is, hogy adott desztináció és annak természeti környezete hatással van mind az ott tartózkodó turistákra, mind pedig a helyi lakosságra. Mivel azonban az ott tartózkodásuk ideje alatt a közvetlen kontaktus megléte által a turisták is a környezet részét képezik, nem elhanyagolható a figyelembevételük a természeti környezet állapotának, valamint a helyi lakosok életminőségének szemrevételezése során sem. A fizikai környezet milyensége azonban a fizikai jólléti dimenzió szintjén mindenkire kihatással van. Mindezek okán az összes érintett részéről nagy hangsúlyt kell fektetni a környezeti egyensúly fenntartására, melynek megvalósításában a turizmussal összefüggő életminőség (Tourism Related Quality of Life – TRQL) index (Kovács et al. 2006) ismerete és alkalmazása is segítségül szolgálhat.

A környezeti egyensúly megteremtését támogatják a fenntartható fejlődés elősegítésének irányába tett törekvések is, amelyek a turizmus által generált bevételekből való finanszírozás esetén a turizmus pozitív hatásának lehetőségét hangsúlyozzák a fizikai környezet kontextusában. A fenntartható fejlődés definíció szerint egy „*olyan fejlődési folyamatot jelöl, ami kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy csökkentené a jövő generációk képességét, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket*” (Puczkó – Rátz 2005 p. 326). Mindezzel párhuzamosan a környezeti egyensúly megteremtését szabotáló hatások – úgymint zaj-, és hő-, (Puczkó – Rátz 2005), valamint a fényszennyezés – is jelen vannak. Míg az első kettő hatás a vendéglátóipari egységek üzemeltetése és fűtése okozza, addig az utóbbi ugyanezen egységek sötétedés utáni, valamint éjszakai működéséből ered a legnagyobb mértékben. A fentebb részletezettek okán egyre inkább érzékelhetővé válik, hogy a (fizikai) környezeti hatások vonatkozásában a pozitív és negatív szempontokon túlmenően egyaránt megkülönböztethetünk közvetett (helytelen szennyvíz-kezelés) és közvetlen (szemetelés), valamint visszafordítható (megszüntethető) és visszafordíthatatlan (megoldás hiányában nem megszüntethető) hatásokat is (Puczkó – Rátz 2005).

2.2.1. A nemkívánatos mértékű turizmus fogalmi aspektusa

A turisták jelenlétével összefüggésbe hozható hatások a helyi lakosságra eltérő befolyással bírnak attól függően, hogy a helyi közösség tagjai adott hatás élvezői, avagy elszenvedői. A pandémiát megelőzően világszerte egyre csak növekedtek azon városok száma, amelyek napi szintű kihívásokkal szembesültek a nemkívánatos mértékű turizmusból fakadó feladatok megoldása során, legyen szó a nappali vagy éppen az éjszakai gazdaságból eredő okokról. Különösen éredekfeszítő volt egy-egy városrésznél, Budapest esetében pedig egy-egy belső kerületnél megfigyelni az egymásnak feszülő ellentétekből adódó mindennapos küzdelmet és a túlterheltség kezelésére, valamint az eltérő igények harmonizálására tett kísérleteket. A túlterheltség lokális problémát eredményez, kihat az ott élő emberek életére és a helyi környezetre azáltal, hogy a vízellátásra és az infrastruktúrára jelentős terhet ró, valamint lakáshiányt, szemetelést és levegőszennyezést eredményez (Wilson-Powell 2020).

Tucatnyi (Prabowo 2022, Rozmiarek et al. 2022, Dhiraj – Kumar 2021, Kodaş – Kodaş 2021, Meeteren 2021, Sharma – Yedla 2021, Hugo 2020, Kowarz 2020, Montanari 2020,

Mrsic et al. 2020a, Mrsic et al. 2020b, Laman 2018) azon tanulmányok száma, amelyek szerint a nemkívánatos mértékű turizmust jelölő „overtourism” kifejezés a közösségi hálózatot és mikroblog-szolgáltatást is magában foglaló Twitter szülte. Való igaz, hogy 2012 augusztusában az online közösségi platformok közül először a Twitteren keresztül hívták fel a figyelmet azokra a desztinációkra, amelyek a turisztikai tevékenység következtében túlterheltté váltak. A turizmuskutatók másik része (Santos-Rojo et al. 2023, Mohanty – Mishra 2021, Yazıcıoğlu et al. 2020, Lopez et al. 2019, Goodwin 2019, Koens et al. 2018, Goodwin 2017) azonban úgy tartja, hogy a kifejezés már 2008-ban debütált An és szerzőtársai azon írásában, amely a túlhalászás (overfishing) kérdéskörét helyezi a fókuszba. Ebben a tanulmányban (An et al. 2008) az „overtourism” egyetlen alkalommal jelenik meg egy szövegek közötti hivatkozás kíséretében, mely az elsőszerző korábbi műhelytanulmányára (An – Ittekkot 2006) irányítja az olvasó figyelmét. Meglátásom szerint az overtourism, mint fogalom kialakulásával kapcsolatosan a szakirodalom felülvizsgálatra szorul, létrejötté pedig An – Ittekkot 2006-os műhelytanulmány megírásához köthető.

Elgondolkodtató, hogy a kifejezés miért csak a 2012-es Twitter bejegyzés megjelenését követő években vált közbeszéd tárgyává? Vélhetően An és Ittekkot 2006-os műhelytanulmánya csak szűk körben terjedt el, An és szerzőtársai által publikált 2008-as írás megjelenésének idejével párhuzamosan pedig már kibontakozóban volt a gazdasági világválság, mely a turisztikai szektorban is keresletcsökkenést eredményezett. Vélhetően Ballester 2011-ben megírt és 2012-ben megjelent, a hajóutak és az overtourism kapcsolatát vizsgáló tanulmánya adhatott jó alapot a #overtourism kifejezés Twitteren való terjedésének, mivel a francia nyelven közreadott tanulmány címe, kulcsszavai és absztraktja további hét – német, angol, spanyol, olasz, portugál, kínai és japán – nyelven is megjelent. A probléma 2017-es felszínre törése a turisták számának hirtelen megugrása helyett a helyi lakosok látványos véleménynyilvánításának az eredménye, melynek révén a lakosság nyilvánosan is hangot adott az életterükben évek óta tapasztalható egyensúlyi állapot megbomlásának (O’Regan – Choe 2023). A helyiek sajátos véleménynyilvánítása jelentős média visszhanggal párosult. Mindennek eredményeképpen a médiában is egyre inkább teret kapott ez az újszerű jelenség (Seraphin et al. 2018).

Az overtourism egy olyan – Janus-arcú (Avond et al. 2019) és „*megfoghatatlan eredetű*” (Epler Wood et al. 2019 p. 45) – új jelenséget felölelő kifejezés, amelynek magyar

nyelvbe való átültetése kihívásos vállalkozás. A hazai szakirodalom leginkább elterjedt fordításai között megtalálható a „*túlturizmus*” (Fehérvölgyi et al. 2019, Sikó 2020, Tevely 2023) és az „*túlzott (mértékű) turizmus*” (Tóth 2019, Gózon 2021, Szöllős-Tóth 2022) kifejezés is. Ezek a változatok azonban valamihez viszonyítanak, miközben a „valami” -ről, mint viszonyítási alapról már nem szolgáltatnak információt. Mindebből kifolyólag egy harmadik megoldási alternatíva, a „nemkívánatos mértékű turizmus” alkalmazását részesítem előnyben az értekezés során. Az overtourism elturistasodásként vagy a tömegturizmus altípusaként (Petroman et al. 2022) való fordítása sem helyénvaló, tekintve, hogy az előbbi az overtourism okozataként értelmezhető, az utóbbi pedig a nagyobb csoportokban utazók táborát jelöli. Az „*urban tourism*” (Meister 2017, Mirzaei – Zanghiabadi 2020, Shahbazi et al. 2020) és „*city tourism*” (Hammer 2023) kulcsszavakkal rendelkező tanulmányok kontextustól függően azonban az overtourism jelenségét is magukban foglalhatják. Fogalmi meghatározását tekintve az UNWTO (2018) megfogalmazása a mérvadó, mely szerint az overtourism a turizmus egy desztinációra vagy annak részeire gyakorolt hatása, amely túlzottan negatív módon befolyásolja a helyiek észlelt életminőségét és/vagy a látogatók élményeinek minőségét.

A teljesség igényétől vezérelve lényeges szót ejteni a megbomló egyensúlyi állapottal összefüggő ellenkező folyamatról, az undertourism (Gowreesunkar – Thanh 2020) jelenségről. Az undertourism állapota akkor áll fenn, amikor egy adott régióban több olyan kevésbé ismert desztináció található, amelyek esetében a látogatók számának helyi lakosok számához viszonyított aránya nem számottevő (Wilson-Powell 2020).

A panadémia időszaka életre hívta az egyensúlyzavar harmadik változatát is, ami a „*szinte a semmihez konvergáló*” (Molnár-Csomós – Kiss 2022a p. 33) turizmus átmeneti állapotával egyenértékű. Azonban bármely minőségben is legyünk jelen egy desztinációban – úgymint helyi lakos, turista, turisztikai szolgáltató, civil szervezet, avagy a városvezetés tagja –, „*az utazással kapcsolatos attitűdünk megváltoztatása kulcsfontosságú*” (Wilson-Powell 2020 p. 210) az egyensúlyi állapot megőrzéséért tett erőfeszítések sikerességének érdekében.

Az overtourism jelenléte számos probléma forrása, melyek kialakulását a korábbi gazdasági, társadalmi – kulturális és (fizikai) környezeti fejlesztések alapozzák meg. A korszerűsítések következtében kialakuló problémák végeredményben olyan –

láncreakció-szerűen egymást követő – hatásokat generálnak, amelyeknek a térbeli eloszlásán túl a gazdasági, társadalmi – kulturális, valamint (fizikai) környezeti aspektusa is megfigyelhető.

7. táblázat: Az overtourism jelenlétéből eredő problémák által generált hatások eredménye és térbeli eloszlása, valamint a kialakulásukat megalapozó korábbi fejlesztések aspektusai

Nemkívánatos mértékű turizmusnak tulajdonítható probléma megnevezése	Probléma által generált hatás eredménye	Probléma által generált hatás térbeli eloszlása	Probléma kialakulását megalapozó korábbi fejlesztések	
			Gazdasági fejlesztések	Társadalmi – kulturális és (fizikai) környezeti fejlesztések
1. Elturistásodott városrészek	- lakossági kényelmi szolgáltatások háttérbe szorulása (turisztikai üzletek és létesítmények monokultúrája okán)	- turisztikai hotspotok és városközpontok	- nagy turisztikai vállalkozások megnövekedett dominanciája - turisták számának növekedése	- ingatlanspekuláció és városkorszerűsítés - városi szolgáltatások megnövekedett költségei - várostervezési korlátozások csökkenése
2. Túlzsúfolt városi közterületek	- forgalmas és túlszűfolt utcák, járdák, valamint tömegközlekedés - helyi jelleg elvesztése	- turisztikai hotspotok és újonnan fejlődő turisztikai területek	- olcsóbb repülőjegyek megjelenése - tengerjáró turizmus növekedése	- lakosok és ingázók számának növekedése - lakossági szabadidő növelése - online vásárlás növekedése - rugalmas munkarend
3. Túlterhelt helyi környezet	- megnövekedett vízhasználat, légszennyezés és hulladék termelés	- egész városban, frekvenciált helyek (kikötő, útkereszteződések) közelében	- turisták nagyobb erőforrás-felhasználása - turisták számának növekedése	- lakosok és ingázók számának növekedése - szélsőséges időjárási események növekedése
4. Nemkívánatos hatásokat gerjesztő látogatói viselkedés	- helyi jelleg elvesztése - zaj és zavar	- turisztikai hotspotok és újonnan fejlődő turisztikai területek	- körutazás-turizmus növekedése - turisták számának növekedése - turizmus terjesztési politikák - városok belső részeiben megszálló, autentikus élményeket kutató turisták	- lakossági szabadidő növelése - nagyobb lakossági kapcsolódási lehetőség a közösségi média révén - online közösségi platformok térnyerése
5. Lakott területekről kiszoruló helyiek (AirBnB-féle platformok elterjedése okán)	- kevesebb lakhatási lehetőség - közösség- és biztonságérzet elvesztése	- egész városban, főleg turisztikai hotspotok közelében	- AirBnB-féle online platformok térnyerése - látogatói vágykeltés az autentikus élmények iránt - turisták számának növekedése	- ingatlanspekuláció - lakossági dezintegráció - megélhetési költségek növekedése - nyaralások internetes foglalásának növelése - várostervezési korlátozások csökkentése

Forrás: Koens et al. (2018) alapján saját szerkesztés

Míg Koens és szerzőtársai (2018) tanulmánya a problémák nevesítését, az általuk generált hatásokat és azok térbeli eloszlását, valamint a kialakulásukat megalapozó korábbi fejlesztéseket foglalja össze (7. táblázat), addig a vonatkozó irodalmak leírását követő összegző táblázat (8. táblázat) az overtourism szakirodalmában fellelhető pozitív és negatív hatásokat adja közre, megkülönböztetve azokat gazdasági, társadalmi – kulturális és (fizikai) környezeti hatások szerint. A hangsúly kiváltképp a negatív hatások feltárására helyeződik, tekintve, hogy azok felülreprezentáltsága az eredetiség érzetének elvesztését okozhatja, amely a desztináció jövőbeni vonzerejének csökkenése mentén jelentős egzisztenciális kockázatot eredményezhet (Peeters et al. 2018).

Az overtourism térnyeréséből adódó hatások a fejezet bevezető részében tárgyalt turizmus hatásaival nem teljes mértékben azonosak, emiatt a következőkben az értekezés külön tárgyalja az overtourism jelenségével leginkább kapcsolatba hozható hatásokat a turizmus által generált hatások fentebbi általános bemutatásánál is alkalmazott hármas felosztás alapján.

- *Overtourism gazdasági hatásának pozitív és negatív aspektusai*

Az overtourism pozitív gazdasági hatásairól jellemzően nem esik szó, azonban vitathatatlan, hogy bizonyos esetekben gazdasági előnyt is eredményezhet az érintett desztináció számára. A pozitív hozadékok egyike annak felismerése, hogy a turizmust érintő tervezési és fejlesztési modellek és gyakorlatok a tudatosság, valamint a felelősségteljes hozzáállás jegyében kerüljenek kidolgozásra, mivel a jelenlegi növekedési modell egyre inkább ellentmondásosnak bizonyul a turisztikai tanulmányokban közreadott negatív hatásokkal szemben (Milano et al. 2019a).

Lehetséges pozitív hatásnak könyvelhető el az is, hogy a turisztikai iparág által generált pénzáramlás – úgymint bevételek, kiadások és adók – a helyi gazdaság fellendülését eredményezheti, valamint meghatározó szerepet tölthet be a vállalható idénymunkák (Julian 2019) palettájának szélesítése révén a munkahelyteremtés folyamatában. A turisztikai tevékenységek által generált bevételek növelhetik a helyi önkormányzatok pénzügyi erőforrásait, ami lehetővé teheti az elérhető szálláshelyek, valamint a meghirdetett rendezvények növekvő számában (Julian 2019) megmutatkozó turisztikai infrastruktúra fejlesztését és lokális fellendülését.

Az overtourism térnyerése hozzájárulhat a megosztáson alapuló gazdaság gyors fejlődésének következtében fellépő hiányos intézkedések és szabályozások újragondolásához is kiváltképp a globális turisztikai célpontok esetében. Ezáltal olyan kérdések kerülhetnek előtérbe, mint hogy a kezdeti etikai elvek milyen mértékben követik le a gyors fejlődést, valamint a legjelentősebb szolgáltatók szerepe milyen mértékben számít meghatározónak a megosztáson alapuló gazdasági folyamatok tekintetében (Moreno-Gil – Coca-Stefaniak 2020). Pozitív gazdasági hatásnak tekinthető a turisták számának emelkedéséből fakadó GDP (bruttó hazai termék) növekedése (Zmyslony et al. 2020), valamint a gazdasági aktivitás élénkülése is, mely összességében a turizmus szektor bevételeinek (Nepal – Nepal 2021) emelkedését teheti lehetővé.

A fentebb részletezett előnyökön túlmutatnak azok az overtourism okozta negatív hatások – mint például az ökológiai lábnyom –, melyeknek az orvoslása jelentős költségvonzattal bír. Fontos említést tenni a pozitív hatásként elkönyvelt munkahelyteremtés azon következményéről is, melynek okán a turisztikai idénymunka túlsúlya és ezáltal az egyéb iparágak által kínált munkalehetőségek iránt mutatott érdektelenség munkaerőhiány kialakulásához vezethet. Leggyakrabban azonban a soron következő negatív hatások jelentkeznek az overtourism kontextusában. Egyre inkább nyilvánvaló, hogy a turisztikai ágazatban tevékenykedő kulcsfontosságú cégek és desztinációvezetők, valamint a politikai vezetők profitorientált hozzáállása – kiváltképp a szállodahajó-turizmus és a légitársaságok esetében – fenntarthatatlan, továbbá nemkívánatos turisztikai eredményekhez és a turizmustól való – más iparágakat is hátrányosan érintő – túlzott függelmi viszony kialakulásához vezethet. Mindennek következtében a helyi lakosság jóllétének milyensége a turizmus növekedése által kikényszerített nyomás ellen tiltakozó és az alulról szerveződő mozgalmak központi kérdésévé válhat (Milano et al. 2019a). A helyi szolgáltatók globális vállalatokkal szemben történő kiszorulásának iskolapéldája a sencseni lakosok esete, akik mindinkább a globális vállalatokat részesítették előnyben a vásárlásaik során, fokozva ezáltal a társadalmi konfliktusokat és zavarokat (Cheung – Li 2019). A helyi infrastruktúra túlterhelése a túlszűfoeltság érzetét erősíti, ami végeredményben áremelkedéshez vezet. A kiadó és eladó ingatlanok árszínvonal emelkedésében túl (Julian 2019), a helyben elérhető termékek és szolgáltatások tekintetében is árnövekedés tapasztalható. Az áremelkedés a helyi lakosságra is jelentős terhet ró, a helyiek jóllét érzetének megtartása pedig kihívásokkal telivé válik. Szolgáltatói oldalról nézve negatív gazdasági hatásként könyvelhető el az overtourism

meglétén alapuló függelmi viszony, melynek legnagyobb veszélye a „szinte a semmihez konvergáló” (Molnár-Csomós – Kiss 2022a p. 33) turizmus vis major gazdasági esemény következtében kialakult állapota (Raffay 2020).

Instabilitást eredményezhet az is, ha egy régió túlzottan függ a turisztikai bevételektől, mivel az adott régió gazdaságát érintő természeti vagy politikai események a turizmusból származó bevételek nem tervezett csökkenése révén jelentős hatással lehetnek a helyi gazdaságra. Az AirBnB-féle (AirBed & Breakfast) szállásfoglalási platformok, valamint a megosztáson alapuló (sharing) szolgáltatások megannyi előnye olyan hiányosságokkal párosulhat (Such-Devesa et al. 2021), amelyek akár biztonsági, akár pedig a túlhasználataból eredő minőségi problémákhoz is vezethetnek. A turizmus túlzott koncentrációjából adódó negatív gazdasági hatások megfelelő szabályozással azonban csökkenthetővé válhatnak.

- *Overtourism társadalmi – kulturális hatásának pozitív és negatív aspektusai*

Az overtourism jelentős társadalmi – kulturális hozadéka a szerteágazóbb nemzetközi kapcsolatok (Julian 2019), amelyek segítségével az országok jobban megismerhetik egymás kultúráját és hagyományait. Ez a kulturális csere lehetővé teszi az emberek számára, hogy tágítsák a látókörüket, megértsék a különböző kultúrák értékeit, és így hozzájáruljanak a tolerancia és a kulturális sokszínűség támogatásához. A sokrétűbb nemzetközi kapcsolatok lehetőséget adnak a diákoknak és a kutatóknak, hogy külföldön tanuljanak és dolgozzanak. Mindez nem csak a diákok és kutatók számára, hanem az országok számára is előnyös lehet, mivel a diákok és kutatók az otthonukban szerzett tapasztalataikat és tudásukat hasznosíthatják a hazai gazdaság és kultúra fejlesztésében. Kiterjedtebb nemzetközi kapcsolatok segítségével az országok képesek együttműködni az olyan globális kihívások kezelésében, mint például az éghajlatváltozás, a migráció, a terrorizmus és a nemzetközi biztonság, melyek végeredményben a béke és a stabilitás fenntartását segíthetik elő. A szerteágazóbb nemzetközi kapcsolatok társadalmi előnyei számos területen érvényesülnek, és lehetővé teszik az országok állampolgárai számára, hogy egymástól tanuljanak és együttműködjenek a különféle kihívások kezelésében. Társadalmi – kulturális aspektusból meghatározó jelentőségű a pozitív arculat kialakulásának lehetősége is (Julian 2019), lévén, hogy egy desztináció pozitív arculata megalapozhatja a jobb hírnevet, a tiszta kommunikációt, a versenyelőny meglétét,

valamint a környezettudatosság és a társadalmi felelősségvállalás érdekében tett erőfeszítések hatékonyságát is.

A szélesebb kulturális kínálatnak (Julian 2019) részint számos társadalmi előnye lehet. Megléte növelheti az egymás iránti toleranciát, valamint az eltérő kultúrák közötti megértést, amely a békés együttélés és a társadalmi összetartás megvalósulását alapozhatja meg. Lehetővé teheti az emberek számára, hogy sokoldalúbb kulturális életet éljenek, az újabb művek létrehozását illetően pedig jó alapot adhat az innovatív és kulturális sokféleséget előtérbe helyező művészek és alkotók számára. Hozzásegítheti az embereket ahhoz is, hogy jobban megismerjék és megértsék saját kultúrájukat és identitásukat, elősegítve ezáltal az önazonosság erősítését és a pozitív önértékelést. A tudás és a kultúra megosztásának lehetősége (Julian 2019) pedig olyan társadalmi előnyt jelent, ami az oktatáshoz és a kultúrához való hozzáférés növekedését eredményezheti. Mindez lehetővé teheti az emberek számára, hogy több ismeretet szerezzenek és javítsák készségeiket, növelve ezáltal a jobb munkaerőpiaci pozícióval és a magasabb életszínvonal elérésével kapcsolatos esélyeiket. Lehetőséget teremt továbbá a társadalmi mobilitás javítására és a társadalmi egyenlőtlenség csökkentésére is. A tudás és a kultúra megosztásának esélye támogatja a kulturális sokszínűséget, melynek következtében az emberek számára több lehetőség áll rendelkezésre a különböző kultúrák megismerésére, megértésére és tiszteletben tartására. A tudás és a kultúra megosztása hozzájárul annak szélesebb körben való megismertetéséhez, valamint elősegíti a kulturális és művészeti innovációk és a tudományos felfedezések terjesztését is. Összességében elmondható, hogy a fentebb említett társadalmi előnyök erősíthetik a társadalmi összetartást és javíthatják az emberek életminőségét.

Maradva a társadalmi – kulturális megközelítésnél, az overtourism egyik legmarkánsabb hátránya az adott desztináció élhetlenné válása, melyről a helyi lakosok szemüvegén keresztül Koens és szerzőtársai (2018) adnak képet. A turisták túlzott koncentrációjának hatására a nyári időszak jellemzőjévé kezd válni a helyiek adott desztinációból való szezonális kivonulása, amely tovább mélyíti a fizikai és társadalmi tényezőket is magában foglaló helyi jelleg megtapasztalásának hiányát. Részben a zsúfoltság érzetének csökkentése, részben pedig a gazdasági lehetőségek növelése érdekében meghosszabbított turistaszezon eredményeképpen az overtourism jelensége szinte egész évben megfigyelhető.

A turizmus csökkentését célzó elvek, a társadalmi mozgalmakra vonatkozó elméletek és az overtourism összekapcsolása révén Milano és szerzőtársai (2019) szerint – alapul véve Barcelónát és az oda látogatók számának növekedést – nyilvánvalóvá válik, hogy a turizmus csökkentése és a társadalmi mozgalmak összefonódnak a vendéglátó közösségek jóllétét szabotáló küzdelmekben. Milano és szerzőtársai (2019) által készített tanulmány arra is kitér, hogy a turizmofóbia – mely alatt a fenntarthatatlan turisztikai gyakorlatokra adott válaszreakciót értjük – jelenségéből adódó elidegenítő hatások szorosan kapcsolódnak a turizmus mérséklését sürgető felhívásokhoz. Hosper (2019) az olaszországi Velence kontextusában arra is kitér, hogy a nemkívánatos mértékű turizmus pont azokat az autentikus hatást eredményező láthatatlan értékeket veszélyezteti, amelyek az adott desztinációba való ellátogatást motiválják.

A társadalmi – kulturális hatások legszembetűnőbb hátránya azonban a környezetszennyezéssel, a szemeteléssel és a zajjal (Julian 2019) hozható összefüggésbe, melyek permanens jelenléte egészségügyi problémákhoz, az életminőség csökkenéséhez, valamint a kulturális hagyományok és szokások megváltozásához vezethet. Budapest példája nyomán is elmondható negatívum a helyiek véleménynyilvánítási lehetőségének hiánya, valamint a jóllétük mellőzése. Mindezek egyrészt abban nyilvánulnak meg, hogy a helyi lakosság nem, vagy csak csekély mértékben részesül a turizmushoz kapcsolódó bevételekből, másrészt pedig abban válik érzékelhetővé, hogy a látogatók számának folyamatos növekedése ellenére sem vonják be őket a jóllétüket meghatározó érdemi döntésekbe (Remenyik et al. 2021). Perkumiené – Pranskūnienė (2019) az overtourism jelenséggel összefüggésben tette azt a lényeges megállapítást, melynek értelmében a helyi lakosokra vonatkozó tág jogszabályi hivatkozásokkal szemben a turisták jogai jóval egyértelműbbek. A szerzők azon megállapítása, miszerint a szórakozás és fogyasztás céljából érkező turistákra vonatkozó jogok védhetőbbek és ezáltal nem egyenértékűek az életvitelszerűen ott élő helyi lakosság jogaival szemben, egyszerre meglehetősen és kijózanító.

A társadalmi – kulturális hatások negatív vonatkozása a kulturális értékek elértéktelenedését (Padrón-Ávila – Hernández-Martín 2019) is eredményezheti, mely alapjaiban járul hozzá az identitás, valamint a történelmi és kulturális örökség elvesztéséhez, továbbá a kulturális sokféleség és a kulturális gazdasági lehetőségek csökkenéséhez. Habár a turisztikai desztinifikáció is a negatív társadalmi – kulturális

hatások sorát gyarapítja, Jover és Díaz-Parra (2020) azonban felhívja a figyelmet arra, hogy egy adott desztinációban észlelhető turisztikai tevékenység intenzívebbé válása nem azonosítható szigorúan a helyi lakosság kiszorulását jelentő dzsentrifikációval. Lakosságcsere hiányában az „elturistasodás” tekinthető a lényegre törőbb kifejezésnek.

- *Overtourism (fizikai) környezeti hatásának pozitív és negatív aspektusai*

Az overtourism pozitív (fizikai) környezeti hatásainak száma csekély, azonban a jelenség hatékony kezelése és a fenntartható turizmusra való áttérés elősegítheti a pozitív hatásmechanizmusok térnyerését. Támogató hatásnak tekinthető a történelmi városrészek védelme (Julian 2019), mely lehetővé teszi az épített környezet, a történelmi – kulturális gazdagság és a művészeti értékek megőrzését. Pozitívumként említhető a hagyományos építészet helyreállítása, valamint a fokozott élénkség és a több szabadidős tevékenység megléte is (Julian 2019). Míg a hagyományos építészeti megoldások megerősítik a kulturális és közösségi identitást és magukban foglalhatják az eredeti építészeti részletek helyreállítását, addig az élénkség fokozódását jelentő aktív közösségi élet társadalmi kohézióhoz és a közösségi kapcsolatok szorosabbá válásához vezethet. A szabadidős tevékenységek emelkedő száma azon túl, hogy jó ellenszere a stressznek, elősegítheti a mentális jóllét állapotát, a közösségépítést és a természetközeli élményszerzést is.

Az overtourism számos negatív hatása közül legtöbb a közlekedésben tapasztalt nehézségekkel kapcsolatos. Mind a parkolóhelyek alacsony számának problematikája (Milano et al. 2018), mind pedig a tömegközlekedés zsúfoltsága (Julian 2019) társadalmi mobilitási korlátokat jelent kiváltképp azok számára, akik mozgásukban korlátozottak. Mindez a közlekedési esélyegyenlőség csökkenéséhez, végeredményben pedig a gazdasági, társadalmi és kulturális életben való nehezített részvételhez vezethet. Ugyancsak a közlekedési nehézségek körébe sorolható a zsúfolt, akadályokkal teli utcák (Julian 2019) állapota, amely leginkább a sétálóutcák esetében érzékelhető jelentősebb mértékben. A gyalogos forgalom életében tapasztalt mindennapos fennakadásoknak nem elhanyagolható a biztonsági kockázata sem. Az akadályokkal teli utcák – mint például szűk járdák, hiányzó vagy szűk kerékpársávok, parkoló autók közötti közlekedés – a gyalogosok számára biztonsági és egyben baleseti kockázatot jelenthet.

Számos (fizikai) környezeti hátrány eredeztethető a helyiek által tapasztalt lakhatás csekély jelenlétéből is (Julian 2019), amely szociális izolációhoz, bizonyos szolgáltatások hiányához és az ebből fakadó szükségletkielégítési nehézségekhez, továbbá ingatlanpiaci és fenntarthatósági kihívásokhoz is vezethet. Az overtourism gyakran emlegetett hozadéka a nem esztétikus, tisztátlan környezet (Pinke-Sziva et al. 2019a), amely azon túl, hogy nem szép, környezetszennyezéssel is párosulhat, nem beszélve az ebből eredő biztonsági és egészségügyi kockázatokról. A nemkívánatos mértékű turizmus hatására átalakuló természetes környezet indokoltá teszi az olyan hiánypótló és speciális turisztikai gyakorlatok általánossá válását, amelyeket különösképp a sérülékeny helyek védelmében alkalmaznak (Milano et al. 2019a).

Az overtourism vonatkozásában szükséges még szót ejteni az infrastruktúrát érintő telítettségről (Capocchi et al. 2019), valamint az ökoszisztéma károsodásáról is (Smith et al. 2019b). Capocchi és szerzőtársai (2019) által írt tanulmány arra is kitér, hogy a korlátozott infrastrukturális erőforrások a légszennyezéssel, hulladékgazdálkodással és vízellátással kapcsolatos olyan környezetvédelmi kérdéseket inspirálnak, amelyek körül élénk vita folyik.

A biológiai sokféleséget jelentő biodiverzitás csökkenése (Braga et al. 2020) is aktuális vitatéma. A biodiverzitás kulcsfontossággal bír mind az ökoszisztéma, mind pedig az emberi közösségek számára. A biológiai sokféleség számos gazdasági és ökológiai szolgáltatás – úgymint természetes erőforrások biztosítása, talaj termelékenysége, beporzás, szennyeződések lebontása stb. – igénybevételét teszi lehetővé amellet, hogy szellemi is kulturális értékeket is magában foglal. Bjarnadóttir (2021) tesz említést a turisták növekvő számának hatására leépülő, egykoron érintetlen helyekről, a természeti adottságok károsításáról és a turisztikai látványosságok rombolásával összefüggésbe hozható turistacsoportokról.

Összességében elmondható, hogy a gazdasági hatásokon túl az overtourism az emberekre (társadalmi – kulturális hatás) és a természetre ((fizikai) környezeti hatás) is befolyással bír (8. táblázat).

8. táblázat: Az overtourism pozitív és negatív hatásainak szakirodalmi összefoglalója

OVERTOURISM ÁLTAL GENE- RÁLT HATÁS MEGNEVEZÉSE	GENERÁLT HATÁS POZITÍV ASPEKTUSA (SZERZŐ NEVE, MEGJELENÉS ÉVE)	GENERÁLT HATÁS NEGATÍV ASPEKTUSA (SZERZŐ NEVE, MEGJELENÉS ÉVE)
GAZDASÁGI HATÁS	<ul style="list-style-type: none"> - GDP növekedés (Zmyslony et al. 2020) - nagyobb számú turisztikai szálláshely (Julian 2019) - növekvő munkalehetőség a helyiek és különösképp a fiatalok számára (Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Kruczek – Szromek 2020) - sharing szolgáltatások (Moreno-Gil – Coca-Stefaniak 2020) - többféle rendezvény (Julian 2019) - többféle turisztikai idénymunka (Julian 2019) - turisztikai online platformok felemelkedése (Koens et al. 2018) - turisztikai tervezés tudatosabbá válása (Milano et al. 2019a) - turisztikai vállalkozások dominanciájának növekedése (Koens et al. 2018) - turizmus szektor gazdasági bevételei (Nepal – Nepal 2021) 	<ul style="list-style-type: none"> - AirBnB elterjedése (Such-Devesa et al. 2021) - áruk és szolgáltatások árának inflálódása, elérhetőség csökkenése a lakosság és más ágazatok számára (Milano 2017, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2020) - helyi szolgáltatók kiszorulása a globális vállalatokkal szemben (Cheung – Li 2019) - ingatlanspekuláció, túlárazott ingatlanok (Milano 2017, Jordan et al. 2018, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Szromek et al. 2020) - kereskedelmi dzsentrifikáció (Jordan et al. 2018, Peeters et al. 2018) - kiadó és eladó ingatlanok, továbbá a boltok, éttermek, kávézók és szabadidős tevékenységek, valamint a taxi és tömegközlekedés árszínvonalának, megfizethetőségének emelkedése (Julian 2019) - lakossági vásárlóerő csökkenése (Milano 2017, Jordan et al. 2018, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Szromek et al. 2020) - létesítmények és infrastruktúra fenntartási költségeinek növekedése (Milano 2017, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Szromek et al. 2020) - más szektorok háttérbe kerülése, túlzott függőség a turizmustól (Milano et al. 2019a) - megélhetési költségek növekedése (Jordan et al. 2018, Peeters et al. 2018) - sharing szolgáltatások (Such-Devesa et al. 2021) - turizmust befolyásoló események veszélye (Raffay 2020) - turizmust támogató (kereskedelmi) tevékenységek, létesítmények és infrastruktúra használata iránt (hirtelen) megnövekedő kereslet (Milano 2017, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Szromek et al. 2020) - turizmust támogató infrastruktúrát érintő beruházások előnyt élveznek a lakosságot támogató infrastruktúrális beruházásokkal szemben (Milano 2017, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Szromek et al. 2020) - turizmustól való gazdasági függőség: szezonális, „mélyrepülésben” lévő más ágazat hatása (Milano 2017, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Szromek et al. 2020)
		<ul style="list-style-type: none"> - alkohollal és kábítószerrel való visszaélések (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - autentikus – láthatatlan – értékek eltűnése (Hospers 2019) - elnéptelenedő városközpont (Jordan et al. 2018, Peeters et al. 2018) - élhetlenné válás, lakóterületek jellegének lakosság számára alkalmatlanná válása (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - fenntarthatatlan turisztikai élmények (Oklevik et al. 2019) - hajós turizmus növekedéséből fakadó szezonális torlódás (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - helyi jelleg csökkenése (Cheer et al. 2019) - helyi lakosok kiszorulása (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez

<p style="text-align: center;">TÁRSADALMI – KULTURÁLIS HATÁS</p>	<ul style="list-style-type: none"> - növekvő lakossági összetartozás-érzet (Koens et al. 2018; Martín et al. 2018; Trancoso González 2018) - pozitívabb arculat (Julian 2019) - szélesebb kulturális kínálat (Julian 2019) - szerteágazóbb nemzetközi kapcsolatok (Julian 2019) - több lehetőség a tudás/kultúra látogatókkal történő megosztására (Julian 2019) - veszélyeztetett építészeti és kulturális műemlékvédelem (Trancoso González 2018) - zsúfoltságból adódó izgalmas (városi) hangulat (Popp 2012, Kim et al. 2016), mely látogatói elégedettséget eredményez (Li et al. 2017) - zsúfoltságból adódó pozitív látogatói élménybeszámolók (Zehrer – Raich 2016) 	<ul style="list-style-type: none"> - Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - helyi lakosok közötti egyenlőtlenség növekedése (Jordan et al. 2018, Peteers et al. 2018) - jóllét megszűnése (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Perkumienė – Pranskūnienė 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - kulturális értékek elértéktelenedése (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Padrón-Ávila – Hernández-Martín 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - lakossági vélemények és jóllét mellőzése (Remenyik et al. 2021) - lakosság elvándorlása (Milano 2017) - lakosság idegenkedése (Peteers et al. 2018) - látogatók fogadására optimalizált weboldalak az építészeti és történelmi helyszínek, valamint a különféle tevékenységek és események vonatkozásában (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - megnövekedett bűnözés miatt az (észlelt) biztonság csökkenése (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - összetartozás érzetének elvesztése (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Cheer et al. 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - romló közlekedésbiztonság (Jordan et al. 2018, Peteers et al. 2018) - természeti – emberi javak közötti konfliktus (Seraphin et al. 2018) - turizmus telítettségét jelölő „the Venice syndrome” (Milano 2017 p. 9) - turisták és lakók közötti jogi egyenlőtlenség (Perkumienė – Pranskūnienė 2019) - turisták kirívó viselkedése (Milano 2017, Koens et al. 2018, Jordan et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - turisták számához képest kiegyensúlyozatlan népsűrűség, marginalizálódás (Milano 2017, Koens et al. 2018, Jordan et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - turisztikai élmény csökkenése (Waller 2011, McKinsey&Company – World Travel and Tourism Council 2017, Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - turizmus csökkentésére irányuló mozgalmak és lakossági tiltakozások (Croes et al. 2017, Milano 2017, Koens et al. 2018, Jordan et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Milano et al. 2019a, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - turizmofóbia (Milano et al. 2019a)
---	---	---

<p style="text-align: center;">(FIZIKAI) KÖRNYEZETI HATÁS</p>	<ul style="list-style-type: none"> - fokozott élénkség (Julian 2019) - hagyományos építészet helyreállítása (Julian 2019) - központi városrészek (turisztikai) fejlesztése (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - több szabadidős tevékenység (Julian 2019) - történelmi városrészek védelme (Julian 2019) 	<ul style="list-style-type: none"> - biodiverzitás csökkenése (Braga et al. 2020) - helyiek által tapasztalt lakhatás csekély jelenléte (Julian 2019) - koszos, nem esztétikus környezeti látkép (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Pinke-Sziva et al. 2019a, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - környezet károsítása és veszélyeztetése a nagyobb erőforrás felhasználás okán: víz-, zaj-, és levegőszennyezés, valamint a keletkező hulladék növekvő mennyiségének kezelésével kapcsolatos kihívások (Jordan et al. 2018, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Julian 2019, Szromek et al. 2020, Vagena 2021, Constantoglou – Thomai 2021) - kevés parkolóhely (Milano et al. 2018) - közterületek privatizálása (Jordan et al. 2018, Peteers et al. 2018) - közterület-használattal kapcsolatos konfliktusok (Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Szromek et al. 2020, Vagena 2021, Constantoglou – Thomai 2021) - „last-chance” helyek kialakulása (Leung et al. 2018:93) - látványosságok (építészeti és történelmi helyszínek) rombolása, károsodása (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Bjarnadóttir 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - lakosságra specializált létesítmények és infrastruktúra telítettsége és minőségének csökkenése (Milano 2017, Jordan et al. 2018, Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Capocchi et al. 2019, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022) - műemlékek és történelmi helyek károsodása (Jordan et al. 2018, Peteers et al. 2018) - ökoszisztéma károsítása (Smith et al. 2019b) - szélsőséges időjárási esemény növekvő gyakorisága (Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Szromek et al. 2020, Vagena 2021, Constantoglou – Thomai 2021) - természetes környezet megváltozása, átalakulása és károsodása (Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Milano et al. 2019a, Szromek et al. 2020, Vagena 2021, Constantoglou – Thomai 2021) - zsúfolt, akadályokkal teli (sétáló)utcák (Jordan et al. 2018, Peteers et al. 2018, Julian 2019) és természetes környezet (Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Szromek et al. 2020, Vagena 2021, Constantoglou – Thomai 2021) - zsúfolt, torlódott (tömeg)közlekedés (Koens et al. 2018, Martín et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Julian, 2019, Szromek et al. 2020, Vagena 2021, Constantoglou – Thomai 2021) - zsúfoltság az építészeti és történelmi helyszíneken, valamint a központi városrészben (Milano 2017, Koens et al. 2018, Peeters et al. 2018, Trancoso González 2018, Kuščer – Mihalič 2019, Escudero Gómez – Martínez Fernández 2020, Szromek et al. 2020, Díaz-Parra – Jover 2021, Vagena 2021, Jover – Díaz-Parra 2022)
--	---	--

Forrás: saját szerkesztés

A megtapasztalt hatások széles spektruma okán mind iparági, mind pedig lokális szinten egyre inkább fontossá válik a meglévő problémák hatékony kezelése és a törekvés egy fenntarthatóbb turizmus irányába. Az átalakítást támogató politikai keretek hiányában a nemkívánatos mértékű turizmus (1. illusztráció) számos népszerű desztinációban (Nepal – Nepal 2021) válhat mindennappossá.

1. illusztráció: Az overtourism elmetérképe



Forrás: Milano et al. (2019b) könyvillusztráció Wengel (2019) által szerkesztve

2.2.2. A nemkívánatos mértékű turizmus mérési lehetőségei

A nemkívánatos mértékű turizmus mérésének tényezőivel foglalkozó szakirodalom (Weber et al. 2020, Peeters et al. 2018, McKinsey&Company – World Travel and Tourism Council 2017) segítséget nyújt a lehetséges indikátorok megismerését követő gyakorlati alkalmazásban, azonban mindezt leginkább az overtourism hatásainak negatív aspektusából teszi. Jellemző, hogy a mérőszámok alapjául szolgáló tényezők az overtourism gazdasági, társadalmi – kulturális és (fizikai) környezeti hatásainak kiváltképp a negatív vonatkozásaival kapcsolatosan adnak visszajelzést.

McKinsey&Company és az Utazási és Turisztikai Világtanács (World Travel and Tourism Council, WTTC) által készített 2017-es jelentés az érintettek közötti együttműködés megteremtésének fontosságára helyezi a hangsúlyt. Az overtourism térnyerésének kezdetén publikált tanulmány a döntéshozókat szólítja meg, számukra gyűjti össze a már bevált gyakorlatokat és fogalmaz meg javaslatokat annak érdekében,

hogy a nemkívánatos mértékű turizmus negatív következményei mérsékelhetővé és visszafordíthatóvá váljanak. Nem csupán gyűjtőmunkáról van szó. A szerzők arra törekednek, hogy az overtourism negatív hatásait összegző indikátorokat felvonultató tanulmány által egy olyan segédlet legyen a városvezetés kezében, amely az adott desztináció tekintetében egy testreszabott megközelítésmód kialakítását teszi lehetővé. A tanulmány szerzői arra a felismerésre jutnak, hogy a megoldási alternatívák az összetettségük okán csak az érintettek együttműködése esetén lehet eredményes. A fenntartható turizmus kontextusában a kompromisszumképes hozzáállást tekintik kulcstényezőnek.

A Strukturális és Kohéziós Politikák Tematikus Osztályának (Policy Department for Structural and Cohesion Policies, IPOL) munkatársai által megjelent 2018-as tanulmány (Peeters et al.) szintúgy az együttműködés meglétének fontosságát emeli ki. A szerzők az overtourism jelenlétének adott desztinációban tapasztalható mértékét öt fő és három kiegészítő tényező figyelembevételével határozzák meg. Ebben a publikációban is utalás történik a jelenség összetett mivoltára, mely megállapítás az európai vonatkozású esettanulmányok áttekintésén alapszik. A tanulmány szerzői arra a következtetésre jutnak, hogy nem létezik egyetemes jó gyakorlat, az adott desztinációra szabott egyedi megoldások azonban működőképesek lehetnek.

Weber et al. (2020) publikációja egy részleges SWOT-analízissel is felér, különös tekintettel az overtourism jelenségével kapcsolatos lehetőségek és veszélyek vonatkozásában. A tanulmány azon túl, hogy az overtourism hatásának mértékét érzékeltető húsz alapindikátort határoz meg, jó kiindulópontként szolgál a nemkívánatos mértékű turizmussal kapcsolatos reaktív hozzáállás szemléltetésére. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara 2013-as online kiadványában olvasható, hogy „*a SWOT-elemzés a látszólagos egyszerűsége ellenére is meglehetősen összetett*” (Magyar Kereskedelmi és Iparkamara 2013 p. 10), azonban a külső tényezők feltárása (PESTEL-elemzés) nélkül csak a SWOT-analízis első fele (SW-elemzés) végezhető el hatékonyan. Az SW-elemzés alatt értendő belső tényezők feltárása azért is fontos, mert van ráhatásunk és tudunk változtatni rajtuk, amennyiben ismerjük őket.

Habár a PESTEL-elemzéssel feltárásra kerülő külső tényezőkre nincs ráhatásunk és változtatni sem tudunk rajtuk, azonban ismernünk kell őket, mivel a közeli jövőt vetítik

elő (OT-elemzés), amelyre már lehet ráhatásunk. Míg az SW-elemzés az erősségekre (S) való építést és a gyengeségeken (W) alapuló fejlesztést segíti elő, addig az OT-elemzés a lehetőségek (O) kiaknázása céljából történő erőforrás mozgosítás és a veszélyek (T) folyamatos menedzselésének eszköze. Az analízis a turizmus gyakorlatában is rendkívül fontos, mivel a különféle elemzési és feltérképezési metódusok elengedhetetlenek az előrelátó (proaktív) tervezéshez. Meglátásom szerint az overtourism jelenségével kapcsolatban a folyamatos tűzoltás (reaktív) állapotában vagyunk globálisan.

A belső tényezők feltárásán (SW-elemzés) alapuló proaktív hozzáállást megelőzően, avagy azt kiegészítve ismerni kell a külső tényezőket (PESTEL-elemzés), és nem csak annak okozataira (OT-elemzés) reagálni. Weber et al. (2020) indikátorainak köszönhetően (9. táblázat) a tanulmány részletesen kifejti a folyamatos menedzselést igénylő veszélyeket (T), valamint a feltárt veszélyek felszámolásának lehetőségeit (O).

9. táblázat: Lehetőségek és veszélyek összegzése (OT-elemzés) az overtourism viszonylatában

FELTÁRT VESZÉLYEK FELSZÁMOLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI (O)	MENDZSELÉST IGÉNYLŐ VESZÉLYEK (T)
kulcsproblémák azonosítása	heterogenitás
megfelelő indikátorkészlet kiválasztása	aggregáció
meglévő erőforrások alkalmazása	egyedi mutatók érvényessége
új eszközök és adatforrások használata	adatok elérhetősége
adatforrások gondos kiválasztása	adatok megbízhatósága
dinamikus megközelítésmód alkalmazása	dinamizmus
spektrum kiterjesztése	spektrum
fókuszban a lakosok nézőpontja	lakók figyelmen kívül hagyása

Forrás: Weber et al. (2020) alapján saját szerkesztés

Szükségszerű volna, hogy a témával kapcsolatos jövőbeni szakirodalomban a proaktív szemlélet is (nagyobb) teret kapjon, melyhez azonban a külső és belső tényezők módszeres feltárására elengedhetetlen.

A „*turisztikai kereslet túlzott helyi koncentrációja*” (Vanyúr 2021 p. 134) a magyar fővárosnak és kiváltképp Budapest VII. kerületének az aktuális nagy kihívása, mely a város funkcionális átalakulásán túl mind az érkező turisták által megtapasztalt élményre, mind a helyi lakosság életminőségére jelentős hatással van. A hatások mértékének kimutatására szolgáló indikátorokat a soron következő táblázat (10. táblázat) foglalja össze.

10. táblázat: Az overtourism mérését támogató tényezőket összegző táblázat

SZERZŐ NEVE (ÉVSZÁM)	INDIKÁTOR NEVE	INDIKÁTOR JELENTŐSÉGE
MCKINSEY & COMPANY – WTTC (2017)	- turizmusban foglalkoztatottak százalékos aránya viszonyítva a turizmus gazdasági részesedéséhez	A kilenc fő indikátor összessége megmutatja a vizsgálat alá vont desztináció kitérttségének mértékét az overtourism negatív hatásaival szemben.
	- látogatószám növekedése	
	- turizmus intenzitása ¹¹	
	- turizmus sűrűsége ¹²	
	- TripAdvisor negatív jelzők száma a legkedveltebb öt attrakció tekintetében	
	- repülővel érkező látogatók száma a szezonális és a szezonon kívüli időszakban	
	- TripAdvisor vélemények százalékos megoszlása a legkedveltebb öt attrakció tekintetében	
	- átlagos szálló por (PM10) koncentráció adott év viszonylatában	
	- TripAdvisor történelmi attrakciók száma	
PEETERS et al. (2018)	- turizmus sűrűsége (vendégéjszaka/km ²)	Az öt fő és a három kiegészítő indikátor együttese megmutatja az overtourism jelenlétének mértékét a vizsgálat alá vont desztináció tekintetében.
	- turizmus intenzitása (vendégéjszaka/lakos)	
	- AirBnB ágykapacitás aránya	
	- turizmus részesedése a regionális GDP-ből	
	- légi utazás intenzitása (légi érkezések/lakók száma)	
	- repülőterek közelsége	
	- hajókikötők közelsége	
	- UNESCO világörökség látványosságainak közelsége	
WEBER et al. (2020)	- fogadóterület térbeli kiterjedése (m ²)	A húsz alapindikátor annak megválaszolásában segít, hogy a vizsgálat alá vont desztináció vonatkozásában milyen mértékben érzékelhető az overtourism hatása.
	- turisztikai látnivalóban gazdag városközpont térbeli kiterjedése (m ²)	
	- turisztikai látnivalókban gazdag városközpont lakosainak száma	
	- lakosok számának változása egymást követő kettő év viszonylatában	
	- vizsgálat alá vont desztináció lakosainak száma	
	- szállodák száma	
	- férőhelyek száma a szállodákban	
	- szállodai szobák száma	
	- abszolút látogatószám az adott év viszonylatában	
	- összes látogatószám növekedése az egymást követő kettő év viszonylatában	
	- külföldről érkező látogatók száma az adott év viszonylatában	
	- látogatók által eltöltött összes éjszaka száma az adott év viszonylatában	
	- látogatók által eltöltött éjszakák számának növekedése egymást követő kettő év viszonylatában	
	- látogatók által eltöltött éjszakák száma szezonon kívüli időszakban	
	- látogatók által eltöltött éjszakák száma szezonális időszakban	
	- látogatók által eltöltött éjszakák száma a legkevésbé látogatott hónapban	
	- látogatók által eltöltött éjszakák átlagos számát meghaladó hónapok száma az adott év viszonylatában	
	- külföldről érkező látogatók által eltöltött éjszakák száma az adott év viszonylatában	
	- összes látogató becsült száma napi viszonylatban	
	- turizmusban foglalkoztatott személyek százalékos aránya a vizsgálat alá vont desztináció tekintetében	

Forrás: McKinsey&Company – WTTC 2017, Peeters et al. 2018, Weber et al. 2020, valamint Vanyúr (2021) alapján saját szerkesztés

¹¹ egységnyi lakosra jutó turisták száma (Vanyúr 2021)

¹² vizsgálat alá vont desztináció térbeli kiterjedésére vetített látogatószám (Vanyúr 2021)

Az overtourism adott desztinációban tapasztalható mértékének megközelítőleg meghatározása komplex feladat, melyben jelentős szerephez jutnak a jelen fejezetben tárgyalt indikátorok. A jelenség okozta gazdasági, társadalmi – kulturális és a (fizikai) környezeti hatások számokkal való érzékeltetése, valamint a megoldási alternatívák kidolgozása a fenti tényezők együttes figyelembevételével egy lehetséges opció.

Erzsébetváros vonatkozásában a 9. táblázatba foglalt nyolc veszély felszámolásának lehetősége a 10. táblázatban felsorolt indikátorok közül – a kerületspecifikus adatok elérhetősége alapján – az Európai Unió (Peteers et al. 2018) által javasolt öt fő és három kiegészítő indikátort mentén támogatható meg a leghatékonyabban. Míg az öt fő indikátor közül a kerületi turizmus gazdasági részesedése és a hozzá kapcsolódó légi utazás intenzitása – Budapesthez viszonyított – becsült adat, addig az erzsébetvárosi turizmus sűrűsége és intenzitása, valamint a VII. kerületi AirBnB szálláshelyek ágykapacitásának aránya elektronikus módon elérhető, hivatalos információkon alapul. A kiegészítő indikátorok számszerűsítését is – úgymint repülőterek és hajókikötők, valamint az UNESCO világörökség látványosságainak közelsége – konkrét adatok szolgáltatják, melyek a „*Kutatási terület bemutatása*” megnevezésű 3.2. fejezet keretein belül kerülnek ismertetésre.

2.2.3. A nemkívánatos mértékű turizmussal összefüggő hazai és nemzetközi kutatások eredményei

A hazai és nemzetközi kutatási eredmények szemrevételezését megelőző külföldi kitekintés gyanánt, kiváltképp az Európai Unió nagyvárosok – úgymint Barcelona, Berlin és Prága – példája által érdemes némi rálátást szerezni az overtourism akadémiai térnyerésének kezdetéről a tekintetben, hogy mennyire volt jelen és milyen hozzáállást eredményezett a városvezetésnél¹³.

- **Barcelona:**

Górcső alá véve a Barcelonában tapasztaltakat, a bulituristákkal kapcsolatosan hasonló pillanatképek tárulhatnak elénk a magyar fővárosban is. Mindennek bizonyítéka a

¹³ A soron következő – Barcelonát, Berlint, Prágát és Belső-Erzsébetvárost érintő – bekezdések tartalmukat tekintve jelentős mértékben megegyeznek a témával kapcsolatos korábbi megállapításaimat közreadó magyar nyelvű konferenciakötetben szereplő tanulmány (Molnár-Csomós 2019a), valamint az előzetes kutatási eredményeket közreadó magyar nyelvű könyvfejezet (Molnár-Csomós 2019b) ide vonatkozó részeivel.

BuzzFeed égisze alatt 2018-ban megjelent cikk, mely arról számol be, hogy mind Barcelona, mind pedig Budapest felkerült arra a listára, mely azon városok összegzésére hivatott, amelyek esetében a nemkívánatos mértékű turizmus jelenléte a meghatározó (portfolio.hu 2018). A 16 várost részletező lista első helyén Barcelona, 15. helyén pedig Budapest szerepel (Mendoza 2018). Egy év elteltével Barcelona még tartotta a „pole” pozíciót, azonban Budapest 11 helyet javítva már az 5. helyet tudhatta magáénak a leginkább elturisztásodott városok európai listáján (Smith et al. 2019a).

- Berlin:

A buliturizmus megítélése Berlinben szöges ellentéte annak, ami hazánkban tapasztalható. Berlinben a kocsmák és a pubok vannak a lakókkal szemben előtérbe helyezve. Mind a szolgáltatói oldal, mind a város vezetése, mind pedig a különféle médiumok a szórakozni vágyók érdekeit tartják szem előtt. Mindennek következtében polgári kezdeményezések indultak annak érdekében, hogy egy hivatalos „klub térkép” (1. ábra) jöjjön létre, a hatóságok pedig csak akkor adhatnak ki újabb építési engedélyt, ha a klub térkép alapján a tervezés alatt álló épület nem tolakodik bele a környező vendéglátóipari egységek életterébe.

1. ábra: Berlin hivatalos klubtérképe



Forrás: Berlin Clubs by U-Bahn (2019)

- Prága:

Prágában azonban már hazánkkal hasonlatos a helyzet. Prága történelmi városrésze, valamint az ott lakó helyiek védelmének okán a városvezetés fontolóra vette egy olyan vigalmi negyed létrehozását, amely a külvárosi részen található. Berlin példájával ellentétben, Prága a lakók érdekeit helyezi előtérbe, mindazonáltal egyetértenek a Berlinben is alkalmazott gyakorlatok egy részével, mint például a több vonzó desztináció kialakításának gondolatával. Mindezt pedig tennék annak érdekében, hogy a szórakozási szándékkal érkező turisták ne kifejezetten egy-egy városrészen belül koncentrálódjanak (turizmusonline.hu 2018).

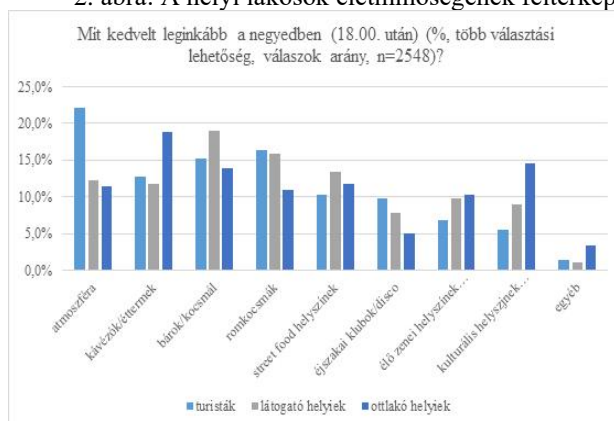
Azonban Belső-Erzsébetvárosban sem volt ez mindig így. Michalkó a VII. kerületről szóló tanulmányát – mely szociálgeográfiai vizsgálati módszereken alapul – indítja azzal a gondolattal, hogy „*valóban csendes kárhozásra ítélt rész Erzsébetváros? Ne lenne más megoldás?*” (Michalkó 1996 p. 119). A helyzet azóta kétségtelenül megváltozott. Ami akkor visszahúzó erőként hatott, az most egyfajta unikális értéként van számontartva. Kérdés csupán az, hogy ez az unikalitás értéként érhető-e tetten a helyi lakosság mindennapjaiban is? Az írás (Michalkó 1996) megjelenését követő években kezdtek megjelenni a kerületben az első romkocsmák, köztük a méltán híres, és zászlóhajós számító Szimpla is. A Szimplát lelkes egyetemisták egy kis csoportja néhány százezer forintos tőkebefektetéssel, a saját ízlésük és elképzelésük szerint alkotta meg. A Szimpla elindulásakor senki sem sejtette, hogy mindezzel egy új piaci rést teremtettek. Ennek a kezdeményezésnek köszönhetően mára már teljesen elfogadott a romkocsmakultúrával egybeforrt „bulinegyed” fogalomként való használata, melyet „*imázs-építéssel sajátos kapcsolatban álló*” (Michalkó 2005 p. 43) turisztikai miliő övez. A miliő fogalmának a társadalomtudományban elterjedt, Taine¹⁴-féle értelmezését alapul véve „*az irodalomtörténet milieu-elméletként tartja nyilván Taine hipotézisét, miszerint a mesterek művészetét befolyásoló tényezők között meghatározó helyet foglal el az alkotókörnyezet*” (Michalkó 2005 p. 44). Habár még nyitott kérdés, hogy a Taine-féle miliővel kapcsolatba hozható életmód szubjektív és objektív tényezőit (Michalkó 2005) az életminőség szubjektív (jóllét) és objektív (jólét) aspektusaival összevetve (Kiss 2016) milyen eredményekre jutunk. Az azonban világosan látszik, hogy a turizmus hatásaitól indulva, majd a környezeti hatást kiemelve és azt közelebbről is megvizsgálva jutunk el a miliő

¹⁴ Hippolyte Taine, francia irodalomtörténész (1828-1893)

fogalmáig, melynek színrelépésével párhuzamosan értékelődik fel a doktori értekezés első építőkövét jelentő jóllét témaköre is.

Az alkotóerő kibontakoztatására a helyi és a környező kerületek lakosainak számára kínál lehetőségeket Erzsébetváros ERÖMŰVHÁZ¹⁵ nevű közművelődési és kulturális feladatokat ellátó létesítménye, valamint a kulturális negyedde válást támogató további három¹⁶ kerületi intézmény, azonban kérdésként merülhet fel, hogy vajon a bulituristák is egyfajta alkotókörnyezetre vágnak, melyet számukra a romkocsmá-negyed nyújtotta turisztikai miliő testesít meg? Annak szemléltetésére, hogy Budapest VII. kerületében jelen lévő overtourism és a hozzá szorosan kapcsolódó romkocsmá-kultúra (Pinke-Sziva 2021), mint unikális turisztikai miliővel átítatott „*multifunkcionális közösségi tér*” (Egedy – Smith 2016 p. 100) milyen módon érhető tetten a helyi lakosság mindennapjaiban Smith és szerzőtársai (2019b), Pinke-Sziva és szerzőtársai (2019b), valamint Mitev és Kelemen-Erdős (2017), továbbá Kelemen-Erdős és Mitev (2017) tanulmányai adnak iránymutatást. A nemkívánatos mértékű turizmus folyamatos kihívások elé állítja a helyi lakosságot, mindennapos problémákat és gondokat okozva ezáltal a kerületben élőknek. A turisták által frekvenciált helyek egyre inkább élhetetlenné és nehezen megfizethetővé válnak, mellyel párhuzamosan figyelhető meg a turisták egyre növekvő, tömeges jelenléte, valamint a közhigiénia és közbiztonság romlása, mely az éjszakai magas zajszint meglétével is párosul (Smith et al. 2019b).

2. ábra: A helyi lakosok életminőségének feltérképezését támogató hazai kutatási eredmények



Forrás: bal oldali ábra (Pinke-Sziva et al. 2019b p. 26), jobb oldali ábra (Kelemen-Erdős – Mitev 2017 p. 65)

A bulituristák fellegváraként elhíresült Belső-Erzsébetváros kontextusában Pinke-Sziva és szerzőtársai (2019b) által készített tanulmány hívja fel a figyelmet arra, hogy az

¹⁵ „Koncertek, előadások, múzeumok, kiállítások (...). Minden, ami kultúra” (ERÖMŰVHÁZ 2024 p. 1).

¹⁶ A szabadidő tartalmas eltöltését kínáló további kulturális terek a VII. kerületben: Hernád Ház, K11 Művészeti és Kulturális Központ, Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény.

éjszakai gazdaság térnyeréséből eredeztethető a főváros VII. kerületében tetten érhető problémák jelentős része. A tanulmány részletekbe menően fejti ki az ott élők helyzetét, akik a legtöbb esetben nem önszántukból lesznek az éjszakai élet közvetlen érintettjei és mindennapos elszenvedői. 574 fő környező kerületből érkező, avagy helyi lakos, valamint 361 fő külföldi turista – összesen 935 megkérdezett – bevonásával készült kutatás (2. ábra – bal oldali ábra) annak feltárását célozza, hogy a kerületben „*megjelenő turizmus milyen hatást gyakorol a fő érintettekre, másrészt milyen megoldási lehetőségek által orvosolhatók a problémák*” (Pinke-Sziva et al. 2019b p. 23).

A romkocsmák jelensége a „bricolage” – „*melynek középpontjában a fogyasztói élmények megteremtése (fabrikálása) áll*” (Mitev – Kelemen-Erdős 2017 p. 26) – fogalmával is párhuzamba hozható. Kelemen-Erdős – Mitev (2017) kutatása Vargo – Lusch (2004) szolgáltatás-központú (Service-Dominant Logic, SDL) elméletén alapszik, melynek mentén válik megvalósíthatóvá az élmények rendszerszintű elemzésén túlmenően az elkötelezettség és a közös értékteremtés (co-creation) vizsgálat alá vonása. A téma tekintetében kulcsfontosságú szavak szófelhőbe gyűjtése mellett (2. ábra – jobb oldali ábra) a vizsgálódások legfőbb célja annak megválaszolása, hogy a fogyasztó és szolgáltató – aki olykor azonos a helyi közösség egy tagjával – közötti kölcsönös elkötelezettség milyen módon – milyen motivációs modell mentén¹⁷ – interpretálható.

Hasonlatosan a hazai szakirodalomban megfigyelhető időbeliséghez, a nemzetközi szintén is 2017-től találkozhatunk overtourism vonatkozású releváns kutatási eredményekkel, azonban a témával kapcsolatos áttekintő tanulmányok megjelenése egy évvel később, 2018-tól kezdődően datálható. Mindezen megállapításnak a 2024 februárjában megvalósuló szakirodalmi áttekintés biztosította az alapot, melyhez a terepet a Google Scholar tudományos kereső platformja jelentette. Mind a kutatási, mind az áttekintő tanulmányokat egybevetve a „tourism” szóra 3 450 000, az „overtourism” szó esetében pedig 12 100 találat érkezett. Amennyiben csak az áttekintő cikkeket vesszük alapul a keresnél, úgy a „tourism” kulcsszó esetén 646 000, az „overtourism” szó tekintetében 474 a kilistázott találatok száma. A számok által is érzékelhetővé válik, hogy óriási információ mennyiség keletkezett az elmúlt néhány év leforgása alatt, mely a találatok tovább szűkítését tette szükségessé.

¹⁷ Pl. a XXI. század új motivációs modellje (Loehr – Schwartz 2003), a Teljes Elköteleződés Ereje (The Power of Full Engagement) által, melynek ismerete és alkalmazása lehetőség és eszköz a szervezetben belüli humán erőforrás hatékony menedzselésére, valamint a fogyasztókkal történő elkötelezettség kiépítésére.

Találatok szűkítése az „overtourism” és a „residential well-being” szavak metszete alapján:

A szűkítés eszközét első körben az előző fejezet központi témájával egyenértékű „residential well-being” szó keresésébe való beemelése jelentette. Mindennek eredményeképpen, valamint a duplikációk és a téma tekintetében nem releváns tartalmak absztraktok alapján történő kiszűrését követően a megmaradt tanulmányok száma – a találatokból mellőzve az előkutatást közreadó publikációt – három közleménnyel (Bertocchi – Ferri 2021, Zhang et al. 2022, Klingmann 2023) volt egyenlő. Annak ellenére, hogy az overtourism és a lakahatási jóllét első látásra eltérő kutatási kérdésekre keresi a választ, a kutatás megvalósulásának módját illetően is vannak közös pontok. Az összes – melyeknek mindegyike angol nyelvű – találat esetében a kvantitatív és a kvalitatív módszertani elgondolás is megjelenik. Csupán egyetlen tanulmánynál (Klingmann 2023) merül fel a közösségi részvétel kihívásokkal teli mivolta.

Bertocchi és Ferri (2021) tanulmánya a velencei lagúnában található Murano szigetét, mint magterületet vizsgálja. A helyi lakosok életminőségét befolyásoló társadalmi, területi és gazdasági tényezőket egy olyan kérdőív mentén azonosítja, amelynek kitöltői széles spektrumot ölelnek fel, lévén, hogy Murano lakóinak közel 15 százaléka a kérdőív kitöltők táborát erősítette. A kérdésekre adott válaszok felszínre hozzák azt a kollektív félelmet, amelyet a lakók a helyi jelleg elvesztésével azonosítanak. Válaszaikban felsejlik a bizakodás a tekintetben, hogy a folyamat nem visszafordíthatatlan, valamint, hogy döntéshozói támogatással az aktuális állapot is pozitív irányba terelhető. A konklúzióban esik szó arról, hogy a lakosság nagy arányú bevonásával a kérdőívet alkotó kérdések kvalitatív vonatkozásainak hiányát próbálták ellensúlyozni.

Zhang és szerzőtársai (2022) városi zöldfelületek (Urban Green Spaces – USG) rövidtávú érzelmi előnyeire irányuló kutatása kvantitatív alapokon nyugszik, mivel egy randomizált kontroll vizsgálatot (Randomized Control Trial – RCT) alkalmaz 299 olyan turista esetében, akik még sosem jártak a kutatási területet jelentő Hszian (Kína) városában. Az alkalmazott regressziós modell három szintű (kicsi, közepes, valamint nagy) skálázással jó választásnak bizonyult, mivel alkalmassá vált az ok-okozati összefüggések azonosítására. A szerzők azonban hangsúlyozzák, hogy a téma tekintetében egy olyan kvalitatív kutatás elvégzése is indokolt, amely az eredményeket befolyásoló közvetítő hatásokat is felméri.

Klingmann (2023) Szaúd-Arábia fővárosát, Rijádot veszi górcső alá a „*Vision 2030*” nevű életminőség javulást támogató program célkitűzései alapján. A szerteágazó módszertan kvantitatív vonatkozása a városfejlesztési tervekben összegyűjtött adatok elemzése révén nyilvánul meg. Gyakorlati relevanciáját tekintve a kutatás példaként szolgálhat a hasonló adottsággal rendelkező városok számára a városi környezet fenntartható revitalizálásáért tett törekvések támogatásában. A tanulmány az EIU (Economist Intelligence Unit) életminőség indexének vonatkozásában arra is kitér, hogy a kvantitatív indikátorok mellett mekkora jelentősége van a kvalitatív mutatóknak is, kiváltképp az olyan dimenziók aspektusából, mint az oktatás és infrastruktúra, a környezet, a kultúra, az egészségügy, valamint a stabilitás kérdésköre (The Economist Intelligence Unit 2021). A szerző a közösségi részvételről is említést tesz egyetértésben Hickey és Mohan (2004), valamint Said (2020) által jegyzett tanulmányokban leírtakkal, miszerint a közösség részvételén alapuló fejlesztési elgondolások csak döntéshozói támogatás esetén vihetők sikerre. Az olyan autokratikus rendszerek esetén, mint ami Szaúd-Arábiában is jelen van, a közösségi részvétel alkalmazása kihívásokkal teli (Bohl 2020).

Találatok szűkítése az overtourism jelenségét magukba foglaló – úgymint „urban tourism” vagy „city tourism” – kifejezések és a „residential well-being” metszete alapján:

Amennyiben az „overtourism” szó helyett a keresésbe az „urban tourism” kifejezést emeljük be a „residential well-being” mellé, úgy a kontextus ellenőrzését, valamint a duplikációk kiszűrését követően három (Mesiter 2017, Mirzaei – Zanghiabadi 2020, Shahbazi et al. 2020) közleményhez jutunk. Ha a keresés során az „urban” szó helyett a „city” szó alkalmazását részesítjük előnyben, úgy további egy tanulmány (Hammer 2023) kerül a kutatói látókörbe.

A kelistázott közlemények főbb eredményeit és módszertani jellemzőit az alábbi táblázat (11. táblázat) foglalja össze. Szembetűnő, hogy igen csekély azon közlemények száma, amelyek a nemkívánatos mértékű turizmus mellett a lakhatási jóllét témakörét is magukban foglalják, azonban a fentebb bemutatott kvantitatív vonatkozású tanulmányok közös pontjának tekinthető, hogy egyszerre reflektál mind az „overtourism”, mind a „residential well-being” kifejezésekre.

11. táblázat: Urban / City tourism és Residential well-being vonatkozású tanulmányok főbb eredményei és módszertani jellemzői

SZERZŐ NEVE (ÉVSZÁM)	TANULMÁNY CÍME ÉS FŐBB EREDMÉNYEI	MÓDSZERTANI JELLEMZŐK
„urban tourism” és „residential well-being” szavak szakirodalmi metszete		
MEISTER (2017)	<i>Planning for Ecotourism Development in Panama: Using Government Policy and Spatial Analysis to Optimize Ecotourism Success:</i> a turizmus jövőbeli fenntarthatósága szempontjából a szigorúbb turisztikai szabályok minden érintett által történő betartása kiemelten fontos a megengedőbb kormányzati szabályozásokból adódó, fenntarthatatlan jelenségek mérséklése végett.	<ul style="list-style-type: none"> - földrajzi-térbeli elemzés elvégzése - kormányzati publikációk felhasználása - sikeres turisztikai összetevők azonosítása - azonosított összetevők térelemző fejlesztőeszközhöz és földrajzi térképek elkészítéséhez történő felhasználása - pufferelemző térképek által a jövőbeni sikeres turisztikai fejlesztésre alkalmas legjobb helyek azonosítása az alábbiak mentén: <ul style="list-style-type: none"> - turisztikai kényelem - meglévő szolgáltatások: természetvédelmi területekben rejlő egyedi látnivalók és egyéb erőforrások, valamint a közlekedési csomópontok közelsége
MIRZAEI – ZANGHIABADI (2020)	<i>Spatial Analysis of Tourism and Urban Development Indicators with Happy City Approach (Case study: Shiraz Metropolitan):</i> a kutatás eredménye alapján Shiraz város állapota az aktuális turisztikai infrastruktúra, valamint a városfejlesztés fizikai jellemzőit tekintve nem kielégítő, melynek legfőbb oka a területhasználat megfelelő elosztásának hiányából eredő túlzott koncentrátság kiváltképp a központi városrész területén.	<ul style="list-style-type: none"> - a város zónáinak (11 zóna) statisztikai adatelemzése szoftveres módszerek – úgymint WASPAS, Taxonomy Solver, Excel, Arc GIS – alkalmazása által - zónaszpecifikus statisztikai adatok elemzése az alábbiak szerint: <ul style="list-style-type: none"> - adott zóna fejlettségi állapotának meghatározásához a boldog város elérését leginkább támogató mutatók - városi tér egyensúlyát befolyásoló prioritási változók
SHAHBAZI et al. (2020)	<i>Analytical assessment of the components of the happy city in cities with enormous disaster: Case study Bam city:</i> az igazolt hipotézisek alapján Bam város lakossága jelentős boldogság- és vitalitáshiánnyal küzd, valamint a boldog városhoz szükséges négy összetevő (zöldfelületekhez, valamint a sport- és szabadidős létesítményekhez való hozzáférés, továbbá a lakókörnyezettel kapcsolatos egyéni és kollektív szintű elégedettség) tekintetében is a hiányállapot a meghatározó.	<ul style="list-style-type: none"> - kettő hipotézis felállítása - 350 fő 15 év feletti helyi lakos megkérdezése - négy részből álló kérdőív: általános jellemzők, hozzáférés minden típusú nyilvános zöldfelülethez, egyéni étellel és a környezettel való elégedettség szintje - boldog város négy összetevője alapján 5 pontos Likert (spektrumválaszokkal) - véletlenszerű mintavételi módszer alkalmazása - kutatási eszköz validitásának megbecslése szakértői vélemények és pilot kérdőív által - megbízhatóság kiszámítása és igazolása Cronbach-alfa által, melynek eredménye: 75-92% - hipotézisek tesztelése a változók skálájának figyelembe vételével - kutatás során alkalmazott elemzési modellek: <ul style="list-style-type: none"> - egymintás T-próba - független T-próba - ANOVA teszt és χ^2 teszt - keresztábra-elemzés - Levene teszt
„city tourism” és „residential well-being” szavak szakirodalmi metszete		
HAMMER (2023)	<i>Managing tourism impacts and residential well-being towards a sustainable tourism development – The case of Fürth, Germany:</i> a szerző megállapítása szerint az olyan közepes méretű városban, mint Fürth, a turizmussal kapcsolatos lakossági attitűd általában pozitív, azonban vannak olyan szempontok, amelyekkel a turizmus növekedése esetén is javítani lehetne a turisztikai elfogadottság szintjén.	<ul style="list-style-type: none"> - turisztikai hatástanulmányok vizsgálata alapján szakirodalmi hiányosság feltárása - szakirodalmi hiányosság megfogalmazása: közepes méretű városok vonatkozásában az overtourism jelensége még nem árnyékolja be a helyiek mindennapjait - közepes méretű német város (Fürth) lakosságának az aktuális turisztikai helyzetről alkotott véleményének feltárása kérdőíves módszerrel - feltárt vélemények alapján megvalósítandó ajánlások – szám szerint négy – megfogalmazása

Forrás: saját szerkesztés

2.3. A lakhatási jóllét és a nemkívánatos mértékű turizmus szakirodalmi metszete

Az ókori egyetemes gondolkodó, Arisztotelész nevéhez fűződő „*Milyen a jó élet?*” (Kopp – Skrabski 2009, Helliwell 2003, Crisp 2000, Diener – Suh 1997, Veenhoven 1991) kérdésfeltevés megválaszolása a „jó élet” dimenzióinak és kritériumainak átfogó tematizálására hivatott életminőségre (Fekete 2006) és az objektív jólét értelmezésén túl annak szubjektív aspektusa, a jóllét témaköre felé irányítja a figyelmet, amelyre megannyi külső tényező hat. Azonban a jóllét egyéni és kollektív szinten megvalósuló fejlesztése (Kenesei – Kolos 2018) hozzájárulhat az életminőség jelenlegi és jövőbeli jobbá tételéhez.

Budapest VII. kerületének lakossági jóllétére a turisták nemkívánatos mértékű jelenléte, mint külső tényező hatást gyakorol. Emellett megjelennek azok a külső tényezők is, amelyek a környező vállalkozások és civil szervezetek, valamint a helyileg illetékes állami és önkormányzati szervek összességével egyenértékű, tevékenyégi körük részben vagy egészben a turizmussal hozható összefüggésbe. Mind a közvetlen, mind pedig a közvetett külső hatások olyan környezeti tényezőkként vannak jelen, amelyek a turisztikai kereslet és kínálat dinamikus egymásra hatása révén létrejött turisztikai tevékenységgel állnak összefüggésben.

Amennyiben – hasonlóan a marketinghez (Kotler – Levy 1969) – a turizmusra is egy olyan társadalmi tevékenységként tekintünk, amely mindent áthat, felvetődik a kérdés, hogy melyek azok az egyén szintjén is alakítható hatások, amelyek a nemkívánatos mértékű turizmussal kapcsolatos átmeneti környezetváltozások révén – lakhatási aspektusból – a helyiek jóllétére érzékelhető és mérhető kihatással vannak? Mindennek feltárásához a helyi lakosok életminőségének formálásában kiemelkedő jelentőségű érintettek felkutatásán túl annak megválaszolása is szükségessé válik, hogy milyen módon befolyásolja az overtourism jelenléte a helyi lakosság lakhatási jóllétét.

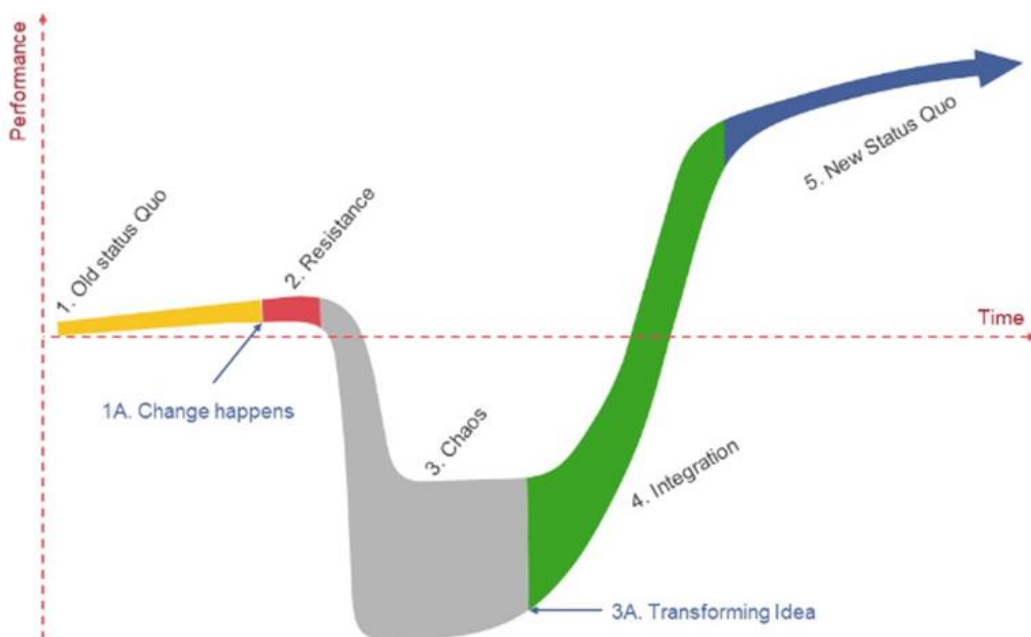
A témával kapcsolatos előkutatás eredményeként elmondható, hogy a jóllét esetében nagy jelentőséggel bír a turisták jelenlétével „tarkított” természeti és lakókörnyezet is magában foglaló környezeti aspektus, következtetésként pedig megállapítható, hogy vannak olyan lakhatási jóllétre, és végeredményben az életminőség szubjektív

aspektusával azonos szubjektív jóllétre ható környezeti hatások, melyek alakításában a helyi lakosság aktív szerepet vállalhat (Molnár-Csomós – Kiss 2022a).

Az overtourism és a lakhatási jóllét szakirodalmi metszete jó alapul szolgálhat a lehetséges beavatkozási pontok meghatározásához. Egy olyan transzformatív változás (Grin et al. 2010) elérése a cél, amely a nemkívánatos mértékű turizmusból fakadó problémákat úgy ellensúlyozza, hogy mindannak eredményképp a fenntarthatósági szempontok is előtérbe kerülnek. Az ellensúlyozás érdekében körvonalazódó beavatkozási pontok vizuális módon történő szemléltetésére alkalmas a változáskezelést támogató Change Model (3. ábra), mely Satir és szerzőtársai (2006) nevéhez fűződik.

A beavatkozási pontok horizontális aspektusból a 3. ábrán szemléltetett öt lépére bonthatók, azonban vertikális aspektusból mindezek csoportosítására is lehetőség van. Míg a kezdeti szakasz az 1. és 2. beavatkozási ponttal karöltve a megváltoztatásra váró helyzet felismerését szolgálja, addig a 3. és részben a 4. beavatkozási pont által közreadott második szakasz a lebontás fázisát jelöli. A lebontó szakasz hivatott felszínre hozni a nem támogató – lejárt idejű és nem értékálló – működéseket. A harmadik szakasz – részben a 4. és az 5. beavatkozási pont – már a „nagyalapatos” időszakot követő építő szakasszal egyenértékű.

3. ábra: Change Model



Forrás: slidemodel.com (1999)

A régi status quo (1.) addig áll fenn, amíg nincs szükség változtatásra. Amennyiben a régi status quo-t zavaró tényezők veszélyeztetik, úgy a folyamat az ellenállás (2.) szakaszába lép. Ezt követően a módszerek, amelyek addig működtek, működésképtelenné válnak létre hívva ezáltal a káosz (3.) állapotát. A kívánt eredmények elérése már csak új módszerek és készségek hatékony alkalmazása révén, integratív (4) módon valósulhat meg, mely végeredményben egy új, magasabb szintű status quo (5.) kialakulásához és megszilárdulásához vezet.

A régi status quo (1.) az overtourism lakhatási jóllétre gyakorolt azon hatásaival is szemléltethető, amelyek a helyi lakosság jóllétét a negatív irányba kezdték befolyásolni. Ez volt az az állapot, amely elvezetett a jelenlegi „Hogyan nem!” tapasztalatokhoz és amely egyfajta motivációs tényezőnek tekinthető a „hogyan igen?” kérdés megválaszolásában. Ily módon a tapasztalat megszerzésnek – még ha az negatív is – óriási a jelentősége, hiszen *„egy gramm tapasztalat többet ér, mint egy tonna elmélet”* (Dewey 1993:193).

Az ellenállást (2.) leginkább kiváltó nem támogató körülmények azon gazdasági hatások összességével hozhatók összefüggésbe, amelyek részletes kifejtésére az értekezés 2.2.1. alfejezetében is sor került. Az említett alfejezetben foglaltak alapján elmondható, hogy mind az overtourism, mind pedig a lakhatási jóllét témaköre a helyi gazdaság kontextusában – kiváltképp a helyi gazdaságfejlesztéssel kapcsolatba hozható területen – meghatározó jelentőségű. A káosz (3) állapota azonos azzal a jelenlegi helyzettel, amelyben a legnagyobb hangsúly a lakosság elégedetlenségén van.

A változásra való hajlandóság (4) állapotának mozgatórugója a szándék a „hogyan igen?”, azaz a követendő viselkedés megválaszolásán túl annak megvalósítására is. Úgy tűnhet, hogy a helyi lakosságot érintő változási folyamat menedzselése során a kapcsolódó teendők jelentős része a város- és/vagy kerületvezetés hatáskörébe tartozik, azonban a turisták és a helyi lakosság edukálásán túlmenően a jóllét-érzetük megélését és értelmezését jelentő tapasztalási mód minőségi fejlesztése, valamint a magasabb rendű igénykielégítés felé történő elmozdulás egyéni erőfeszítéseket igényel. A turizmus tervezésének és fejlesztésének hatékonyabbá tétele érdekében mindezekben csak támogató és kondicionáló szereppel bírhat egy kerület vezetése. A változási folyamatnak azonban elengedhetetlen feltétele egyfajta nyitottság a város- és/vagy kerületvezetés

részéről a helyi környezet védelmének extenzív¹⁸, illetve passzív¹⁹ módszerei helyett a megelőzésre törekvő intenzív²⁰ megoldások irányába, valamint a reaktív hozzáállástól a proaktív attitűd felé való elmozdulás (tenni akarás) a turistákat és a helyi lakosságot illetően.

A záróakkordot jelentő új status quo (5.) egyben a folyamat célja is, amely egy magasabb minőségben történő működés, mint várható eredmény lehetőségét hordozza magában. Minőségi váltásnak tekinthető a fenntarthatóság szempontok figyelembevételére mentén történő – időtálló értékek tudatos beemelésére alapozott – működés is, melynek kérdésköre talán a legmarkánsabb közös pontja az overtourism és a lakhatási jóllét témaköreit magában foglaló szakirodalmi metszetnek.

Eltérő lakossági attitűdök (Seraphin et al. 2020.)²¹, eltérő jóllét-érzet tapasztalások (Serra-Cantalops – Ramon-Cardona 2017) is társíthatók a vertikális aspektusból értelmezett három – felismerő, lebontó és építő –változási szakaszokhoz. Míg kezdetben (1. és 2. beavatkozási pont) még a nagyfokú apátia a jellemző, addig a második szakaszt (3. és részben a 4. beavatkozási pont) illetően már az ellenszenves (rugalmatlan) attitűd a hangadó. A záró (részben a 4. és az 5. beavatkozási pont) szakaszban azonban teret kap a saját magunkat és egymást segítő rokonszenves (rugalmas) hozzáállás is. Az eltérő lakossági attitűdökből adódó eltérő jóllét-érzet tapasztalások feltárásához jó megoldásnak bizonyulhat a Neuro-Lingvisztikus Programozás (NLP) által kínált módszertan – mely *„a szubjektív emberi tapasztalat szerkezetével foglalkozik; azzal, hogy hogyan rendezzük azt, amit látunk, hallunk, érzünk és hogyan dolgozzuk fel (...) a külső világot érzékszerveinken keresztül”* (O’Connor – Seymour 2020 pp. 19-20) – alkalmazása. Az NLP kidolgozó (Grinder – Bandler 1981) a 1980-as évek három kiemelkedően sikeres, azonban eltérő személyiségjegyekkel rendelkező szaktekintélye – köztük a majdani Change Model megalkotója – által használt mintákat tanulmányozta a hasonlóságok azonosításának érdekében. A szerzőpáros a hasonlóságok feltárása mentén alkotta meg a soron következő fejezetben bemutatásra kerülő, egyben az előkutatás alapját jelentő NLP gyakorlati

¹⁸ szennyező forrás szennyezőanyag kibocsájtásának (emisszió) reaktív jellegű csökkentése (2008-ban hallgatott „Környezetgazdaságtan” című tantárgy előadásainak jegyzete alapján)

¹⁹ emissziók hatására kialakuló szennyezőanyag koncentráció (imisszió) csökkentése (2008-ban hallgatott „Környezetgazdaságtan” című tantárgy előadásainak jegyzete alapján)

²⁰ szennyező forrás szennyezőanyag kibocsájtásának (emisszió) proaktív jellegű csökkentése

²¹ négy archetípus: áldozatok és vandálok (ellenszenves hozzáállás), valamint békés aktivisták és kitartó helyiek (rokonszenves hozzáállás)

életben is egyszerűen alkalmazható, könnyen átadható módszerét, melyet a „*Transzformációk*” című (1981) könyvben adtak közre.

Az elméleti háttér bemutatásáról szóló fejezet zárásaként célszerű néhány összegző gondolat erejéig áttekinteni, hogy hogyan jutottunk el a jóllét szubjektív vetületétől az NLP érintésével a Change Model megemlékezéséig. Míg a szubjektív jóllét a megtapasztalható jólléttel, addig a tapasztalás összetevői az NLP módszerével vonhatók párhuzamba. Az NLP kidolgozásának egyik pillére pedig nem más, mint Virginia Satir, a Change Model megalkotója.

3. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

3.1. Elő kutatás: Szentimentelemzés módszertana²²

Az elméleti áttekintés alapján érzékelhetővé válik a jóllét és a lakhatási körülmények közötti szoros kapcsolat, valamint azon korábbi kutatási eredmények és módszerek fontossága, amelyek a lakhatási jólléttel is összefüggésben állnak.

Az elő kutatás megvalósításához a Neuro Lingvisztikus Programozás (NLP) alapú szentimentelemzés (sentiment analysis) – mely a szövegelemzés segítségével „*szisztematikusan azonosítja, kivonja, számszerűsíti és tanulmányozza az érzelmi állapotokat és szubjektív információkat*” (Kugler 2022 p. 1) – alkalmazására került sor kizárólag olyan online felületen elérhető csoport esetében, amelynél bizonyítható, hogy az adott platformon található bejegyzések nyilvánosak és bárki számára megtekinthetők.

Az ily módon kinyert lakossági impressziók NLP alapú elemzése az emberi tapasztalás három legbefolyásosabb összetevőjének – neurológia, nyelv, programozás – vizsgálat alá vonásához járult hozzá. „*Az idegrendszer szabályozza a testi funkcióinkat, a nyelv meghatározza, hogyan lépünk kapcsolatba, hogyan kommunikálunk az emberekkel, a programozás pedig a világ modelljeit jelenti, melyeket mi alkotunk. A Neuro Lingvisztikus Programozás leírja az alapvető dinamikát az elme (neuro) és a nyelv (lingvisztikus)*”

²² Az alfejezet tartalmát tekintve jelentős mértékben megegyezik az elő kutatás módszertani vonatkozásait közreadó magyar nyelvű konferenciakötetben szereplő tanulmány (Molnár-Csomós – Kiss 2022b), valamint az angol nyelvű folyóiratcikk (Molnár-Csomós – Kiss 2022a) ide vonatkozó részeivel.

között, és azt, hogy kölcsönhatásuk milyen hatással van a testünkre és viselkedésünkre (programozás)” (S. Tóth 2016 p. 2).

Az előkutatás kérdése annak feltárását célozza, hogy a turizusból fakadóan létrejövő átmeneti környezetváltozások révén a helyiek jóllétére érzékelhető és mérhető befolyással bíró hatások érzékszervi észlelése elsődlegesen az egyének mely reprezentációs rendszerei által valósulnak meg. A három fő reprezentációs rendszerünk a látást jelentő vizuális, a halláshoz kapcsolódó akusztikus, és az érzékelést megtestesítő kinesztetikus észlelés, melyek az ízlelésre vonatkozó gusztatórikus és a szaglással összefüggő olfaktórikus reprezentációs rendszerekkel egészülnek ki. Ezek a reprezentációs rendszerek a világ megtapasztalásának módjait lehetővé tévő olyan modalitások²³, amely az „*érzékek építőköveit*” (O’Connor – Seymour 2020 p. 59) jelentő szubmodalitásokból tevődnek össze. A szubmodalitások a reprezentációs rendszerek minőségi jellemzőivel egyenértékűek.

A nem-konvencionális módszertant megalapozó szakirodalom arra is kitér, hogy az érzékek minősége – a „jó élet” milyensége mellett – már az ókori görög gondolkodókat is foglalkoztatta, ily módon már Arisztotelész is részletekbe menően foglalkozott a szubmodalitásokkal anélkül, hogy azt akkoriban néven nevezte volna.

Az előkutatás mintaterülete Erzsébetváros, Budapest VII. kerülete, mely a kutatási téma tekintetében kulcsövezetnek számít, lévén, hogy a COVID-19 járványt megelőző időszakot fémjelző overtourism mindennapos problémákat generált az ott élők, valamint a városvezetés számára. Az adatgyűjtés „terepét” a facebook közösségi online platformon 12 éve jelenlevő „*Klauzália*” (<https://www.facebook.com/groups/281195558585433>) nevű nyilvános csoport biztosította, mely a kutatás idején már több mint 1800 olyan taggal bírt, akik legnagyobb arányban helyi lakosok, kisebb részben pedig VII. kerületi érintettséggel rendelkező személyek.

²³ Az általános érző modalitás a fájdalom-, és hőérzettel, valamint a tapintás érzetével, a speciális érző modalitás pedig az egyensúlyérzékelés, a látás, a hallás, az ízlelés és a szaglás képességével egyenértékű (Márkus – Czigler 2018). Az általános érző modalitások, valamint a speciális érző modalitások közül az egyensúlyérzékelés a kinesztetikus reprezentációs rendszerhez tartozik.

A vizsgált intervallum a 2017.01.01-től 2021.12.01-ig terjedő időszakot fedte le, a vizsgálódás kiindulópontját a kutatási témához szorosan kapcsolódó egy angol nyelvű, a hazai köznyelvben is gyakran használt (overtourism) és négy magyar nyelvű (buliturizmus, jólét²⁴, lakhatás, turizmus) kulcsszó jelentette. Az első vizsgálati év egybeesett azzal az időszakkal, amikor tudományos szinten is érdeklődés mutatkozott az elturistasodás táptalaját jelentő romkocsmakultúra iránt. A 2018-2019-es évek az overtourism, a 2020-2021-es évek pedig a COVID-19 járvány okozta „újratervezési lehetőség”, az overtourism és a turisták egyik pillanatról a másikra való eltűnéséből eredő és a lakosság fellélegzését eredményező kontraszt apropóján bírnak jelentőséggel.

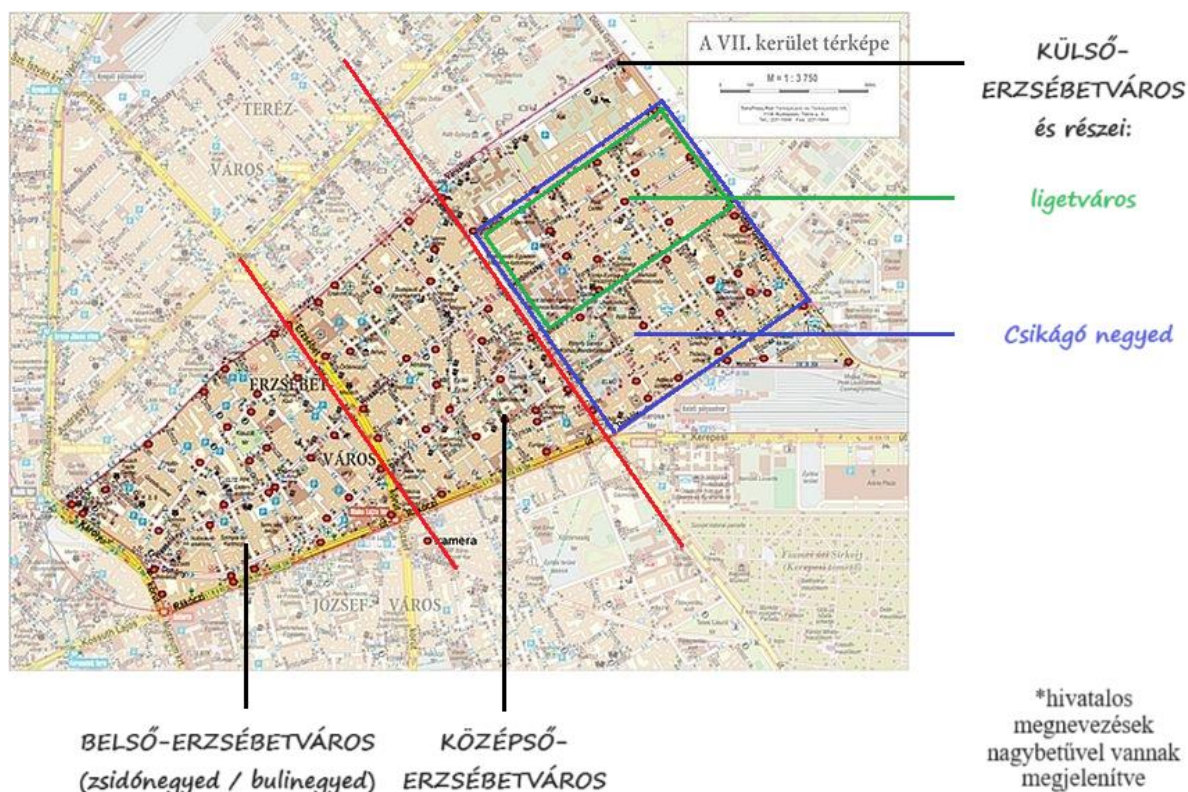
A kutatás során a digitális tartalmakra adott érzelmi reakciók feltárására irányuló szentimentelemzés módszertana lett segítségül hívva annak okán, hogy lehetőség nyíljon az overtourism helyi lakosok által érzékelt hatásainak feltárására és a lakóközösségek lakhatási jóllétére kiható kerületi újrapozicionálásában lehetséges szerepet játszó tényezők azonosítására.

3.2. Kutatási terület bemutatása

Értekezésem címének megválasztását motiválta a szándék, miszerint már a témában való elmélyülés kezdetén a kutatás tekintetében kulcsövezetnek számító Erzsébetvárosra, azaz Budapest VII. kerületére, mint magterületre irányuljon a figyelem. A kerületre jellemző változó trendekről és időtlen hagyományokról (Aubel 2007), valamint Budapest legkisebb alapterületű és egyben legnagyobb népsűrűséggel rendelkező városrészének látható és láthatatlan értékeiről (Valló 2013, Óvás! Közhasznú Egyesület 2013, Vágola 2012, Koltai – Rácz 2011) több olyan könyv látott napvilágot, amelyeknek felelős kiadója minden esetben a kiadás évében regnáló polgármester személyével volt azonos. Budapest VII. kerülete a XIX. század második felében – egészen 1873 november 17-ig – még Terézvároshoz tartozott. Erzsébetváros néven 142 évvel ezelőtt, 1882. február 7-én került beiktatásra. Három hivatalos elnevezéssel bíró kerületrészt különböztethető meg Erzsébetváros esetében, melyek térképes (4. ábra) és szöveges ismertetésével folytatódik a kutatási terület bemutatása.

²⁴ A lakossági köznyelvi használatban nem jellemző a „jólét” és „jóllét” szavak közötti különbségtétel. Annak szubjektív tartalmi vonásai ellenére is kiváltképp a „jólét” kifejezés van használatban a mindennapok szintjén, mely a „Klauzália” facebook csoport kapcsolódó bejegyzéseinek tartalmát tekintve is tetten érhetővé vált.

4. ábra: Erzsébetváros hivatalos, valamint közbeszédben elterjedt részeinek térképes megjelenítése



Forrás: ittlakunk.hu (2016) alapján saját szerkesztés

- Külső-Erzsébetváros:

A kerület külső része a Rottenbiller utca – Thököly út – Dózsa György út – Városligeti fasor mentén körülhatárolt részrel azonos. Itt található a kerület legsűrűbben lakott területe (Rottenbiller utca – Thököly út – Dózsa György út – Damjanich utca) is, mely a közbeszédben „*Csikágó negyed*” (Valló 2013) néven vált ismertté. A „*Csikágó negyed*” megnevezésű rész rejti magában a kerület legimpozánsabb szegletét (Rottenbiller utca – Damjanich utca – Dózsa György út – István utca), melyet a „*ligetváros*” (Koltai – Rác 2011) elnevezéssel illetnek a helyiek.

- Középső-Erzsébetváros:

A főváros legkisebb alapterülettel rendelkező kerületének középső részét a Rottenbiller utca – Rákóczi út – Erzsébet körút – Király utca által övezett rész jelöli, mely a kerület kulturális és történeti értékekben gazdag, ámbár kifejezetten nyugodt része.

- Belső-Erzsébetváros:

A VII. kerület leginkább belvárosi jellegű része az Erzsébet körút – Dohány utca – Károly körút – Király utca révén közrefogott belső városrészszel egyenértékű, mely a 2000-es évek óta „*zsidónegyed*” (ÓVÁS! Közhasznú Egyesület 2013, Vágola 2012), 2014-től kezdődően pedig „*bulinegyed*” (Élhető Erzsébetváros Egyesület 2019 p. 1) néven is híressé vált.

Városi jellegének köszönhetően Budapest VII. kerülete rengeteg lehetőséget biztosít a különféle tudományterületek – úgymint turizmus, építészet, történelem, urbanisztika, kulturális antropológia – kutatói számára. Míg egykoron a kereskedelem és ipar fellegvára volt, addig az elmúlt évtizedben a buliturizmus és az éjszakai gazdaságtan mintaterületévé vált. Az overtourism megjelenésével leginkább a turisztikai szakemberek, valamint a városfejlesztés kutatói elhivatottak a sajátos problémákkal és gazdasági szerkezettel rendelkező kerület iránt. Mindehhez unikális kultúra és hagyomány is társul, melyek Erzsébetváros népességének vegyes összetételéből eredeztethetők.

A pandémiát megelőzően a VII. kerületet is magában foglaló Budapest évről évre megdöntötte a látogatói rekordokat, a 2019-es év pedig csúcspontnak tekinthető. A rögzített vendégéjszakák számát tekintve 14 005 480 éjnél állt meg a számláló, melyet a főváros életében mért legkimagaslóbb vendégforgalmi adatként tartanak számon (KSH 2020a). A látogatói forgalom ilyen mértékű emelkedése azonban a turizmus telítettségéhez, majd pedig az elturistasodás (turizmfóbia) jelenségének kialakulásához vezethet. Az elturistasodás mértékének megállapítására az Európai Parlament a hazai rekordévet megelőző évben kiadott közleményében a 12. és 13. táblázatokban is szereplő alábbi mutatók figyelembevételét javasolja:

- „*turisztikai sűrűség (vendégéjszaka/ km²) és intenzitás (vendégéjszaka/lakos),*
- *AirBnB ágykapacitás aránya,*
- *turizmus részesedése a regionális GDP-ből,*
- *légi utazás intenzitása (légi érkezések/lakók száma),*
- *repülőterek, hajókikötők és az UNESCO Világörökség látványosságainak közelsége*” (Peeters et al. 2018 p. 2).

A következőkben az Európai Parlament (Peeters et al. 2018) által javasolt mutatók mentén kerül bemutatásra mind a budapesti, mind pedig a VII. kerületi turizmus a 2019-es év viszonylatában. A táblázatok felső egyharmada az elemzés elvégzéséhez szükséges alapadatokat szolgáltatja. A középső rész Peeters és szerzőtársai (2018) által közreadott mutatókra reflektál, míg a táblázatok utolsó kettő sora a lakásállománnyal kapcsolatos információkat tartalmazza.

Budapest vonatkozásában megállapítható (12. táblázat), hogy a turizmus sűrűsége 26 667 vendégéjszaka/km², intenzitása pedig 8,3 vendégéjszaka/lakos. A turisztikai sűrűség 40,82 százalékkal haladja meg a népsűrűséget. Az üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyek által regisztrált vendégéjszakák száma közel a negyede (23,93 százalék) az összes regisztrált vendégéjszakának. A rekordév jelentős GDP részesedést is maga után vont fővárosi szinten. 2019-ben a magyarországi turizmus 13 százalékos GDP részesedésének a 32,647 százalékát, azaz 4,244 százalékot Budapest turizmusa termelte ki.

Bár a 2006-os történelmi rekord nem dőlt meg, azonban jelentősnek tekinthető a légi utazások mérhető nagysága is a 0,039 légi érkezés/lakos mutatószám viszonylatában. A főváros vonzerejét tovább erősítette az országszerte elhelyezkedő öt nemzetközi repülőtér (Budapest, Debrecen, Győr, Zalavár/Sármellék, Pécs), a Duna mentén fellelhető 29 nemzetközi és közforgalmú hajó kikötő, valamint az egy budai (Budai Vár) és kettő pesti (Dunapart és annak látképe, Hősök tere az előtte fekvő Andrássy úttal együtt) világörökségi helyszín is.

12. táblázat: Az elturistasodás mértékének megállapítására alkalmas 2019. évi mutatók Budapest viszonylatában

BUDAPEST	2019
Népességszám (Belügyminisztérium 2019)	1 686 361 lakos
Vendégéjszakák száma kereskedelmi szálláshelyeken (KSH 2020a)	10 653 950 éj
Vendégéjszakák száma üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyeken (KSH 2020a)	3 351 530 éj
<i>Vendégéjszakák száma kereskedelmi + üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyeken (KSH 2020a)</i>	<i>14 005 480 éj</i>
Terület (nepesseg.com 2015a)	525,2 km ²
Népsűrűség (KSH 2020a, nepesseg.com 2015a)	3211 lakos/ km ²

Turisztikai sűrűség (KSH 2020a, nepesseg.com 2015a)	26 667 vendégéjszaka/km ²
Turisztikai intenzitás (KSH 2020a, Belügyminisztérium 2019)	8,3 vendégéjszaka/lakos
Országos turizmus 2019. évi 13 százalékos regionális GDP részesedésének Budapestre eső része (KSH 2019, MTÜ 2023)	32,647 százalék ²⁵
Légi érkezések száma (airportal.hu 2020)	66 407 légi érkezés
Légi utazás intenzitása (airportal.hu 2020, Belügyminisztérium 2019)	0,039 légi érkezés/lakos
Nemzetközi repülőterek száma (Google Maps 2024)	5
Nemzetközi és közforgalmú hajókikötők száma (mahartports.hu 2019)	29
UNESCO Világörökségi helyszínek száma (UNESCO Világörökség egyezmény 2022)	3
Lakások száma (nepesseg.com 2015a)	909 962 lakás
1 lakásra jutó lakosok száma (nepesseg.com 2015a, Belügyminisztérium 2019)	0,54 lakos/lakás

Forrás: saját szerkesztés

A 2019-es rekordévben a legnagyobb látogatói forgalom kerületi szinten Erzsébetvárosnak tulajdonítható (KSH 2020a). Az éves adatokat összefoglaló táblázat (13. táblázat) alapján látható, hogy a turizmus sűrűsége 1 307 710 vendégéjszaka/km², ami 49-szer nagyobb a fővárosi szinten megállapított turisztikai sűrűségnél. Sokatmondó a turizmus intenzitásával összefüggő adat is, amely a fővárosi intenzitáshoz képest 6,35-ször több, 52,72 vendégéjszaka/lakos értéket mutat. Budapest VII. kerületében a turisztikai sűrűség döbbenetes mértékben, 5 271,75 százalékkal haladja meg Erzsébetváros népsűrűségét. Az üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyek kategóriába tartozó regisztrált vendégéjszakák száma 40,53 százalék az összes regisztrált kerületi vendégéjszakának. A kimagasló számok kimagasló GDP részesedéssel járnak, melynek következtében Budapest legkisebb alapterülettel rendelkező kerületének tulajdonítható az országos turizmus 13 százalékos GDP részesedésének 0,828 százaléka. Mind a légi utazások száma, mind azok intenzitása becslés érték, amely a rendelkezésre álló adatok alapján kerültek megállapításra. A kerület népszerűségét tovább erősíti a 16 kilométeres közelségben lévő Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér, a főváros főútját jelentő Nagykörút által közrefogott 22 nemzetközi és közforgalmú hajókikötő (mahartports.hu 2019), valamint a főváros pesti oldalán, a VII. kerület közvetlen szomszédságában található UNESCO Világörökségi helyszínek (UNESCO Világörökség egyezmény 2022) közelsége is.

²⁵ Hazai vendégéjszakák száma kereskedelmi + üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyeken (KSH 2019) 42 900 000 vendégéjszaka 13 százalékos GDP részesedéssel. Budapesti vendégéjszakák száma kereskedelmi + üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyeken (KSH 2020a) 14 005 480 vendégéjszaka, ami a 13 százalékos hazai GDP részesedésnek fővárosra eső részét tekintve 32,647 százalék ((14 005 480/42 900 000) x 100).

13. táblázat: Az elturistasodás mértékének megállapítására alkalmas 2019. évi mutatók Budapest VII. kerületének viszonylatában

BUDAPEST VII. KERÜLETE	2019
Népességszám (Belügyminisztérium 2019)	51 845 lakos
Vendégéjszakák száma kereskedelmi szálláshelyeken (KSH 2020b)	1 625 373 éj
Vendégéjszakák száma üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyeken (KSH 2020a)	1 107 741 éj
Vendégéjszakák száma kereskedelmi + üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyeken (KSH 2020a, KSH 2020b)	2 733 114 éj
Terület (nepesseg.com 2015b)	2,09 km ²
Népsűrűség (KSH 2020a, nepesseg.com 2015b)	24 806 lakos/km ²
Turisztikai sűrűség (KSH 2020a, KSH 2020b, nepesseg.com 2015b)	1 307 710 vendégéjszaka/km ²
Turisztikai intenzitás (KSH 2020a, KSH 2020b, Belügyminisztérium 2019)	52,72 vendégéjszaka/lakos
Budapesti turizmus 4,244 százalékos ²⁶ regionális GDP részesedésének VII. kerületre eső része	19,502 százalék ²⁷
Légi érkezések száma ²⁸	12 951 légi érkezés
Légi utazás intenzitása ²⁹	0,008 légi érkezés/lakos
Közeli nemzetközi repülőterek száma (Google Maps 2024)	1
Közeli nemzetközi és közforgalmú hajókikötők száma (mahartports.hu 2019)	22
Közeli UNESCO Világörökségi helyszínek száma (UNESCO Világörökség egyezmény 2022)	2
Lakások száma (nepesseg.com 2015b)	36 853 lakás
1 lakásra jutó lakosok száma (nepesseg.com 2015b, Belügyminisztérium 2019)	1,4 lakos/lakás

Forrás: saját szerkesztés

Míg Budapesten 0,54 lakos jut egy lakásra, addig ez a szám a VII. kerület viszonylatában 1,4 lakos/lakás. Az 5. ábrán megjelenő adatokból következik, hogy 2019-ben majdnem minden 10. VII. kerületi lakás üzleti célú egyéb (AirBnB) szálláshelyeként üzemelt. Az ábrán szereplő információk alapján 2020-ban 2422 AirBnB működött, azonban az ábra

²⁶ Az országos turizmus 2019. évi 13 százalék-os GDP részesedésének fővárosra eső része (KSH 2019, MTÜ 2023) 32,647 százalék. 13 százalék-nak a 32,647százalék-a pedig 4,244 százalékkal egyenlő.

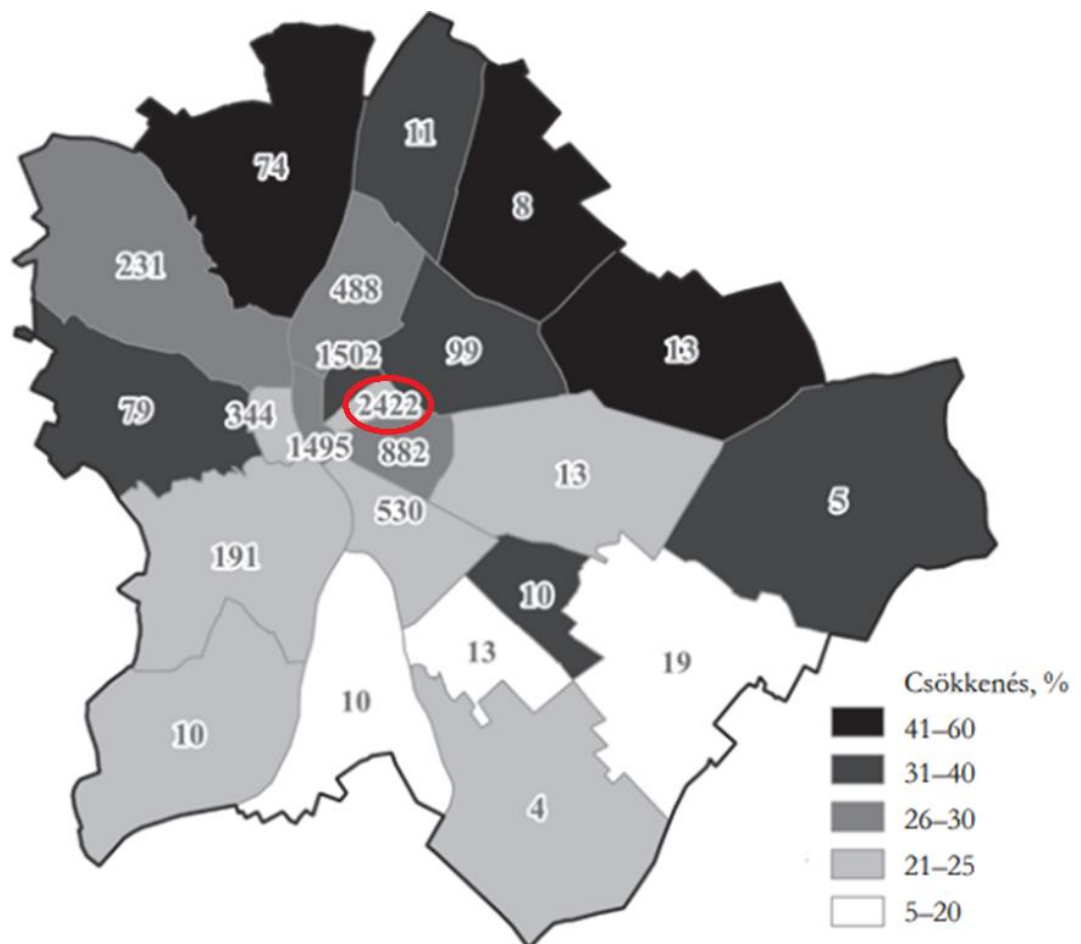
²⁷ A budapesti turizmus 4,244 százalék-os GDP részesedésének 76,07 százaléka ((10 653 950/14 005 480) x 100) kereskedelmi, 23,93 százaléka ((3 351 530/14 005 480) x 100) üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyekből tevődik össze. A budapesti kereskedelmi szálláshelyeken töltött vendégéjszakák 15,256 százalék-a ((1 625 373/10 653 950) x 100) a VII. kerületben realizálódott, az üzleti célú egyéb (korábban: magán-) szálláshelyek tekintetében pedig 33 százalék-os ((1 107 741/3 351 530) x 100) részarányal rendelkezik a kerület. A fentiek alapján a budapesti turizmus GDP részesedésének VII. kerületre eső része 19,502 százalék ((76,07x0,15256) + (23,93x0,33)), ami az országos turizmus 13 százalékos GDP részesedésének 0,828 százalék-val (4,244 x 0,19502) egyenlő.

²⁸ Becsült érték a budapesti légi érkezések száma (airport.hu 2020), valamint a budapesti turizmus 4,244 százalékos regionális GDP részesedésének VII. kerületre eső része alapján (66 407x0,19502).

²⁹ Becsült érték a VII. kerületi légi érkezések becsült értéke és a kerületi népességszám (Belügyminisztérium 2019) alapján (12 951/51 845).

jobb alsó sarkában szereplő kiegészítő információból az következik, hogy ez a szám 2019-ben nagyságrendileg 25 százalékkal nagyobb, 3230 működő AirBnB szálláshelyet jelenthetett. A 2019-es kerületi lakásállományhoz (36 853 lakás) viszonyítva a szám jelentős, nagyságrendileg 9 százalékot tesz ki a kerületi lakások közül az üzleti célú és egyéb szálláshelyek aránya. Szembetűnő továbbá az is, hogy még a pandémia okozta csökkenést követően egyetlen szomszédos belső – V., VI., VIII. – kerület sem közelíti meg a VII. kerületben realizált számadatot.

5. ábra: A fővárosi üzleti célú egyéb (AirBnB) szálláshelyek 2020-as elérhető száma, valamint a 2019-ről 2020-ra történő csökkenés mértéke



Megjegyzés: az egyes kerületekben elérhető aktív AirbnB-szállások 2020. augusztusi számának feltüntetésével.
 Forrás: AirDNA adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: Boros – Kovalcsik (2021 p. 389)

A rövidtávú lakáskiadásnak online foglalási színteret biztosító AirBnB utazási trendekről szóló, „Airbnb Travel Trends Report: 16 Neighborhoods to Discover in 2016” című jelentése (airBnB 2016) is prognosztizálta azt az összes budapesti kerületet felülmúló

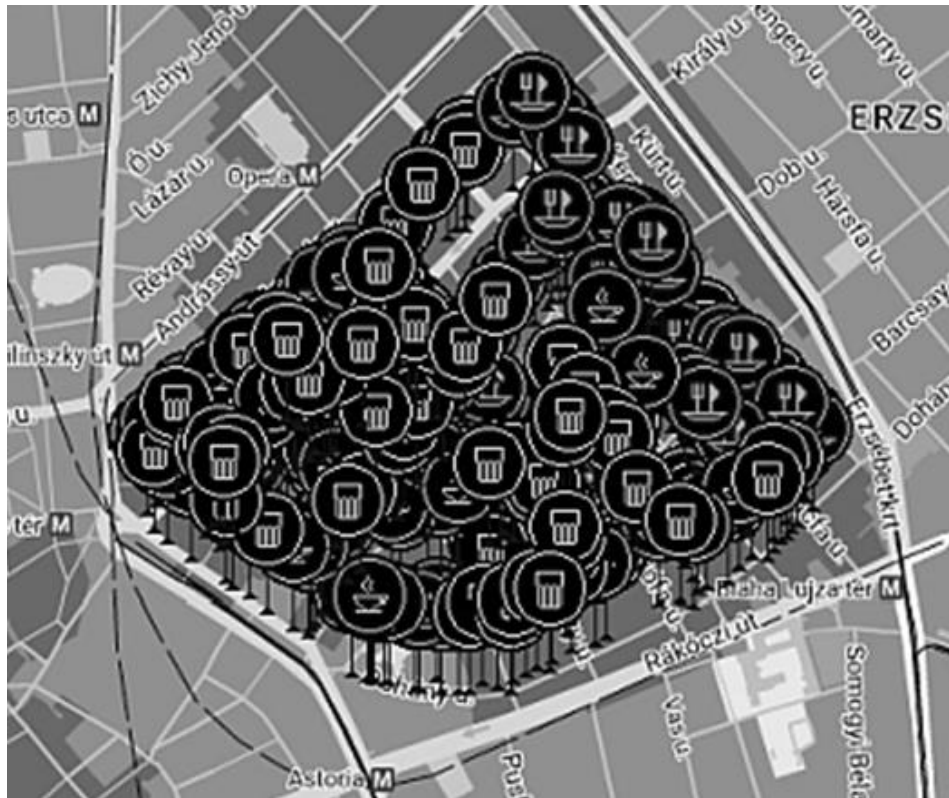
növekedést és zászlóhajós szerepet, amelyet Erzsébetváros a kerületi lakások üzleti célú egyéb szálláshelyeként történő kiadásának piacán aktuálisan is magáénak tudhat.

Az airBnB által készített 2016-os jelentésben 190 ország viszonylatában több mint 40 millió felhasználó utazási szokásait elemezték. Az elemzés alapját a foglalások növekedésének mértéke képezte, melynek alapján elkészítettek egy TOP16-os listát. A fókusz nem a városok, hanem a világviszonylatban legnépszerűbb városrészek azonosítására irányult. Ezen a listán egyetlen hazai városrészként a 13. helyen szerepelt Budapest VII. kerülete, köszönhetően a foglalások 145 százalékon realizált növekedésének. Ezzel az eredménnyel 2016-ban Erzsébetvárost a világ 13., Európa viszonylatában pedig az 5. legnépszerűbb városrésznek kiáltották ki elsőkézből származó foglalási adatok alapján. A listán szereplő városrészek vonzerejét tekintve a jelentés készítői azonos mintázatokat is felfedeztek, melyek a művészeti színterek, az ízletes helyi ételek és a szabadtéri élmények jelentőségét támasztják alá.

Habár a belső-erzsébetvárosi vendéglátóipari egységek éjféli zárásáról szóló 2018-as népszavazás az alacsony részvételi arány miatt érvénytelen lett (Nemzeti Választási Iroda 2018), kettő évvel később – a pandémia színrelépésével – a kerületrészt újabb lehetőséget kapott az újratervezésre. A folyamatok jövőbeni újragondolása pedig magában hordozta a turizmussal összefüggésbe hozható negatív externáliák – úgymint overtourism – hatékonyabb módon történő ellensúlyozásának lehetőségét is. A turizmfóbia jelenségétől szenvedő lakosság számára a járványhelyzet esélyt adott arra, hogy kibújjon ebből a helyiek által gyakran toxikusnak tartott mókuserékből (Pinke-Sziva 2021). A járványhelyzet generálta hatások mérséklését követően azonban ismét mindennaposá vált az overtourism okozta problematikus helyzet. Mindezt jól szemlélteti a következő oldalon megtekinthető 7. ábra is.

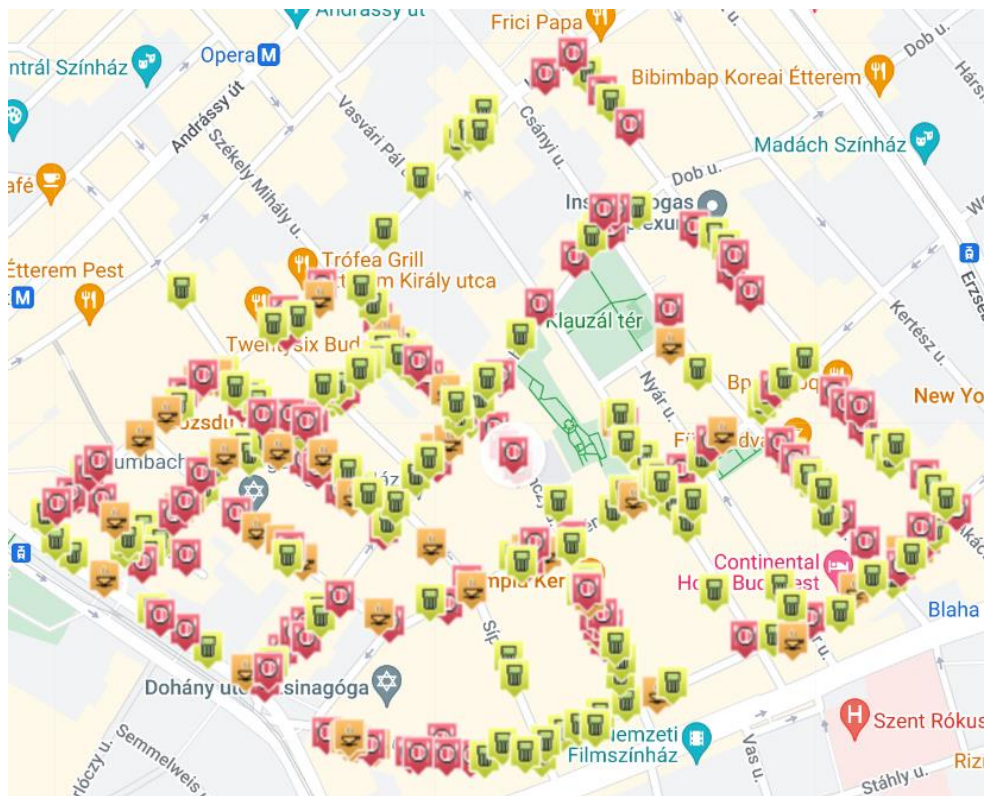
Míg a 6. ábra a Bulinegyed közel 300 vendéglátóipari egységét adja közre a 2014-es év viszonylatában, addig a 7. ábrán jól látható, hogy 9 év elteltével – a pandémia által beárnyékolta évek ellenére – a csökkenés mértéke csekély. Nagyságrendileg 5 százalékos visszaesés tapasztalható, lévén, hogy a 2023 októberi adatok alapján az Erzsébet körút – Rákóczi út – Károly körút – Király utca által határolt, megközelítőleg egy km²-es területen már csak 285 működő vendéglátóipari egység fogadja a helyieket és a kerületbe látogatókat.

6. ábra: Bulinegyed 2014



Forrás: A mi Erzsébetvárosunk (2018)

7. ábra: Bulinegyed 2023



Forrás: Google Maps (2023)

Annak, hogy az összehasonlításhoz a 2014-es év lett alapul véve, oka van. Az ok-okozati összefüggések feltárásához azonban 2005 nyaráig kell visszatekinteni. 2005. június 18-án a magyarországi szórakoztatóipar történelmében először jött létre Budapest III. kerületéhez tartozó Hajógyári-szigeten egy olyan modern tánczenei komplexum (a VII. kerületi Bulinegyed elődje), amely 12 eltérő stílust egymástól szinte karnyújtásnyira vonultatott fel a szigetre látogatók számára. A megnyitóról szóló elektronikus szórólap (8. ábra) volt az első információs anyag a szórakoztató komplexum fennállása során.

8. ábra: Hajógyári-sziget 2005-ös megnyitójának elektronikus szórólapja



Forrás: pulzar.hu (2005)

A lakosságtól jelentős mértékben elszeparált megoldás ellenére, vélhetően a helyiek évekig tartó rosszallásának eredményeképp Magyarország Kormánya a 1663/2013. számú kormányhatározatban a tulajdonjog állam javára történő megszerzéséről döntött annak érdekében, hogy „a Hajógyári-szigeten széleskörű aktív és passzív rekreációt elősegítő – elsődlegesen kulturális és sportcélú – lakossági kikapcsolódás, szabadidős tevékenység eltöltésének lehetőségeit biztosító közösségi tér kerüljön létrehozásra” (Magyar Közlöny 2013:67170).

A bulisziget Dream Island néven elhíresült 8 éves fennállását követően 2013. szeptemberében végérvényesen bezárta kapuit, megnyitva ezáltal egy új fejezetet a főváros életében és szívében.

9. ábra: „Éjféli záróra” című szabályozás infógrafikája



MI TÖRTÉNIK, HA VALAKI NEM TARTJA BE A SZABÁLYOKAT?

Amelyik üzlet ezeket teljesíti, **egy évre engedélyt** kap, hogy nyitva tarthasson éjfél után is.

Azonban, ha egy üzlet megsérti a kritériumrendszer bármelyikét is, egy első figyelmeztetés után már súlyos pénzbüntetést kap. Ha ezután se tartja be a megállapodást, maximum öt alkalommal büntethető azzal, hogy 3 napig nem tarthat nyitva éjfél

után. Ezek a bezárások kizárólag a legforgalmasabb hétfői napokra eshetnek. Ha ezután se tartja be a szabályokat, végleg megvonjuk az éjfél utáni nyitvatartási engedélyt.

Súlyosbító tényező, ha a társasház tesz panaszt, de fontos változás, hogy az egyéni bejelentéseket is komolyan kivizsgáljuk.



VIGYÁZUNK ERZSÉBETVÁROSRA

Forrás: Erzsébetváros Önkormányzata (2020)

Az „új fejezet” -ben rejlő gazdasági lehetőség előszelét vélhetően Erzsébetváros akkori vezetése is megérezhette, ugyanis még a 2013-as év folyamán rendeletben szabályozta a kerületi vendéglátóipari egységek nyitvatartási idejét (Erzsébetváros Önkormányzata 2013, Peeters et al. 2018), valamint kizárólag Belső-Erzsébetváros területén lényegesen

kedvezőbb feltételek teljesítése mellett engedélyezte a szórakoztatóipari egységek és vendéglátóhelyek működését. Hét évvel később, a 2020. június 27-én életbe lépő rendelettel (9. ábra) már a belső-erzsébetvárosi lakosság nyugalmanak a megteremtése és fenntartása is előtérbe került.

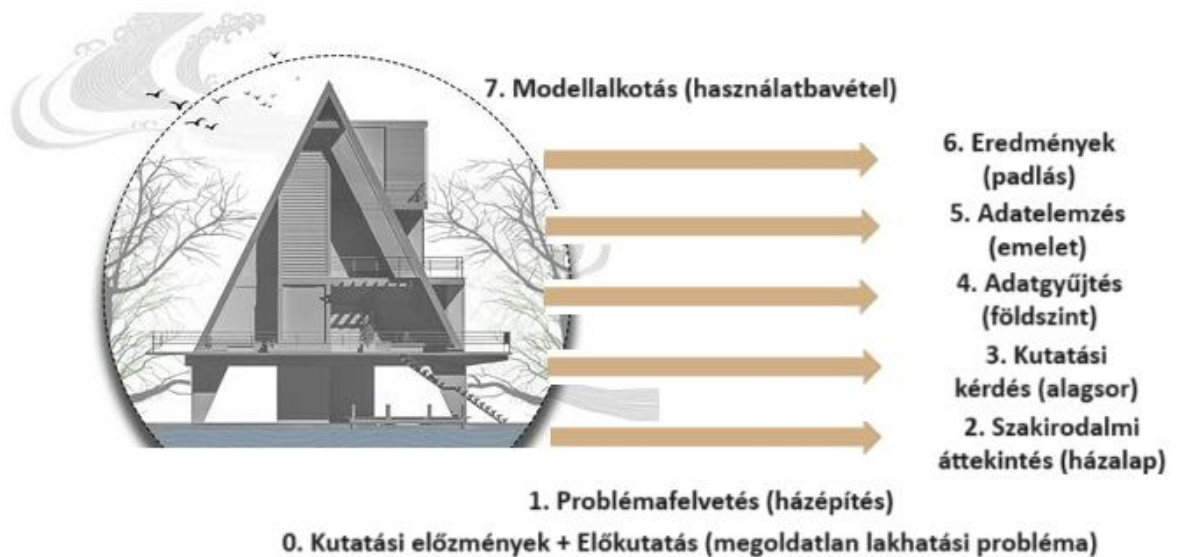
Az óbudai tánczenei komplexum megszűnését követően az igény továbbra is megvolt és a fizetőképes kereslet is megmaradt, így szinte törvényszerű volt, hogy a szórakozni vágyó tömeg számára rövid időn belül más kínálati lehetőségek fognak felértékelődni. Meglátásom szerint ez a felértékelődési folyamat volt egy lényeges mozgatórugója a romkocsmakultúra hazai fellendülésének, mely egy év leforgása alatt a közel 300 vendéglátóipari egység (6. ábra) gomba módra történő elterjedését eredményezte különösképp Belső-Erzsébetváros viszonylatában. A 2013-ban tapasztalt „*exponenciális sebességgel*” (Élhető Erzsébetváros Egyesület 2019 p. 1) megnyíló helyek által generált érdeklődés növekedését néhány évvel később – karöltve a szomszédos VI. kerületi önkormányzattal (Hudák 2017) – a kerületvezetés némileg ellensúlyozta azzal, hogy a közforgalmú utakról kitiltotta a „beerbike” néven elhíresült, rendkívül zavaró és egyben balesetveszélyes sörbicikliket (Kovács 2017, Peeters et al. 2018), azonban a nemkívánatos mértékű turizmus jelenségének mindez csak a tüneti kezelését jelentette.

A sors fintora, hogy a Hajógyári-sziget vigalmi negyede passzív és aktív rekreációs közösségi tér kialakításának célzatával – amely mind a mai napig nem valósult meg – hagyott fel a működéssel, a megszűnés következtében azonban pont a passzív és aktív rekreációra való lehetőséget sodorta veszélybe Budapest belső kerületeiben lakók számára a mindennapok szintjén. Mostanra kijelenthető, hogy a Bulinegyed már az egykori Álom Szigetnél is nagyobb múlttal rendelkezik, sikere pedig töretlen, amelyet tartósan még a pandémia sem tudott megtépázni.

3.3. Kutatási terv

Egy kutatási terv (research design) a megvalósítás lényegi pontjainak egyszerű és átlátható összefoglalását teszi lehetővé éppúgy, mint a lakhatás témakörében is gyakorlati relevanciával bíró önfenntartó házépítési projekt – mint hasonlat és egyben utalás is a jó közérzet önfenntartó módon való működésének lehetőségére – megkezdését megelőzően a látványterv (10. ábra).

10. ábra: A kutatási terv lépéseinek illusztrálása egy önfenntartó ház építésének példája mentén



Forrás: Salah (2023) alapján saját szerkesztés

A doktori kutatás terve az értekezés négy fejezetét a 10. ábrán is részletezett nyolc lépés mentén érinti. Míg a 0., az 1., a 2., valamint a 3. lépések a „Bevezetés” és az „Elméleti háttér” fejezetekben leírtakhoz kapcsolódnak, addig a 4. és az 5. lépés „A kutatás módszertana” fejezettel, a 6. és a 7. lépés pedig a dolgozat „Kutatási eredmények” részével vonható párhuzamba.

Az 5.2. alfejezetben kifejtésre kerülő érvényességen túl, a kutatási terv törekszik az elfogulatlanság, a megbízhatóság és az általánosíthatóság jellemvonásaira is. Az érvényesség és megbízhatóság alapját jelentő elfogulatlan eredményeknek szükségszerűen összhangban kell lenniük a megfogalmazott megállapításokkal. Míg az érvényesség mértéke a kutatási célnak megfelelő eredmények meghatározására alkalmas mérőeszköz, addig a megbízhatóság mértéke a kutatás újbóli elvégzését követően valószínűsíthető azonos eredmények meglétének függvénye. Az utóbbi színvonalának növelése a kutatási kérdések kidolgozási menetének részletezése által válik lehetségessé, melyre az értekezés is kitér az 1. táblázat keretein belül. Az általánosíthatóság megléte már a kutatás céljának megfogalmazása alapján is vélelmezhető. Jelen esetben a terepkutatás helyszíne egy magterület, Budapest VII. kerülete, azonban a végső cél a „turisztikai kereslet túlzott helyi koncentrációja” (Vanyúr 2021 p. 134), mint jelenség hatásmechanizmusának feltárására irányul, amely a belvárosi kerületekben lakók mindennapi életét érinti.

A doktori kutatási terv elemei az említett ábrán részletezett nyolc lépéssel azonosak, melyek kifejtésére az 14. táblázat hivatott. A rugalmas tervezést lehetővé tévő empirikus adatgyűjtés túlsúlya okán a kutatási terv típusát tekintve a kvalitatív kategóriába sorolható, mely a probléma mélyreható feltárását és megértését követően lehetőséget biztosít a vizsgált jelenségre vonatkozó változáshoz szükséges információk előállítására, valamint a változás lehetséges irányának meghatározására (Pamplona 2022).

14. táblázat: A kutatási terv lépéseinek bemutatása

0. lépés: Kutatási előzmények + Elő kutatás	<i>Kutatási előzmények:</i> a szakértők, a helyi lakosság és a turisták megkérdése alapján értékrendbeli megosztottság tapasztalható a legfőbb értékként megjelölt helyi jelleg vonatkozásában <i>Elő kutatás:</i> a helyi lakosságnak megvan a képessége arra, hogy erőfeszítéseket tegyen saját lakhatási jólléte érdekében		
1. lépés: Problémafelvetés	A helyi jelleget alkotó természeti (kollektív szinten: turisztikai milió/lakóhelyhatás) és emberi (egyéni szinten: jóllét) tényezők egyensúlyi állapotára az overtourism veszélyt jelenthet.		
2. lépés: Szakirodalmi áttekintés	<i>Jólléttől a lakhatási jóllépig + Turizmustól a nemkívánatos mértékű turizmusig</i> témák elméleti hátterének feldolgozása		
3. lépés: Kutatási kérdés	Hogyan befolyásolja a nemkívánatos mértékű turizmus a helyiek lakhatási jóllétét?		
Három kerületspecifikus alkérdés	1. alkérdés: a kerületi helyi jelleg soktényezős karakterisztikája – mint érték – milyen hívószavak mentén érhető tetten?	2. alkérdés: a kerületi helyi jelleg soktényezős karakterisztikájának időtállósága milyen módokon támogatható?	3. alkérdés: a nemkívánatos mértékű turizmus milyen hatással van a kerületi helyi jelleg soktényezős karakterisztikájára?
4. lépés: Adatgyűjtés	helyi lakosság	szakértők és helyi lakosság	helyi lakosság + terepi megfigyelés
5. lépés: Adatelemzés	kvalitatív és kvantitatív/ tartalomelemzés	kvalitatív/mélyinterjú (keresztmetszeti kutatás)	kvalitatív/mélyinterjú
6. lépés: Eredmények	hívószavak beazonosítása	időtállóságot támogató módok/állapotok beazonosítása	mérséklési és megoldási alternatívák beazonosítása
7. lépés: Modellalkotás	közvetlen külső hatásoknak kitett konfliktus mezők (fizikai és szociális jólléti dimenzió) és a közös nevező (mentális jólléti dimenzió) közötti dinamika térbeli (turisztikai milió/lakóhelyhatás) vetülete a turisták és a helyi lakosság vonatkozásában		

Forrás: saját szerkesztés

Míg az **első alkérdés** megválaszolásához használt tartalomelemzés (content analysis) a „*kvalitatív és kvantitatív módszerek határán*” (Géring 2014 p. 11) álló módszer, addig a **második** és **harmadik alkérdés** esetében alkalmazásra kerülő mélyinterjúk (depth interview) készítése „*egyedülállóan érzékeny és erős módszer arra, hogy megismerjük az alanyok mindennapi világukból merített tapasztalatait és e mindennapi világ megélt jelentéseit. Az interjúk során az alany helyzetét saját szavaival közvetítheti mások számára*” (Kvale 205 p. 79).

A 10. ábra egy – a gyakorlati életből átemelt – hasonlat vizuális módon való megjelenítése mellett a 14. táblázat szövegesen is szemlélteti annak lehetőségét, hogy a kutatási terv nyolc lépése az alábbi hármas felosztást is magában hordozza:

- I. szakasz – probléma felismeréséhez vezető korábbi tapasztalatok: 0. és 1. lépés
- II. szakasz – diagnózis az aktuális helyzetről: 2. lépéstől az 6. lépésig tartó szakasz
- III. szakasz – megoldási javaslat: 7. lépés

A diagnózist (II. szakasz) kiváltó okok feltárása (I. szakasz) közelebb vihet a helyi lakosság által tapasztalt problematikus helyzet értelmezéséhez annak okán, hogy a megfogalmazott ajánlások (III. szakasz) valós megoldásként szolgáljanak. Mindez összhangban van a 2.3 alfejezetben bemutatott Change Model vertikálisan értelmezett három – úgymint felismerő, lebontó és építő – szakaszával is. Míg a 0. és az 1. a lépés a problematikus helyzet felismeréséhez vezet el (felismerő szakasz), addig a 2. lépéstől 6. lépésig terjedő (lebontó) szakasz a környezeti (kollektív) és emberi (egyéni) tényezőket is magában foglaló helyi jelleg nem kiegyensúlyozott aktuális állapotát körvonalazza annak újragondolása érdekében, helyet biztosítva ezáltal egy jobb működést támogató modell megalkotására (7. lépés) és térnyerésére nem csak elméletben, hanem a helyi lakosság mindennapjainak gyakorlati színterén is.

A kutatási terv elemit jelentő lépések közötti harmonikus együttműködés záloga azok egymásra épülése és ezáltal egymás erősítése a lépések között fellelhető összhang által.

3.4. Módszertan megválasztásának indoklása

A szakirodalmi áttekintést követően megállapítható, hogy az alkalmazott kutatási módszerek tekintetében kiváltképp a kvantitatív kutatási módszerekre esik a választás mind a lakhatási jóllét, mind az overtourism témakörével kapcsolatos korábbi kutatások során. Jól látható tehát, hogy a lakhatási jóllét témakörével kapcsolatos szakirodalom kiváltképp kvantitatív kutatási eredményekre korlátozódik, a turizmust pedig a legcsekélyebb mértékben sem említi.

Dekker és szerzőtársai (2011) tanulmánya utalást tesz arra, hogy ha a helyiek több időt töltenek a lakóhelyük környékén, az növelheti a lakhatási elégedettséget azáltal, hogy

erősíti közösségi hálózatukat, melynek hatására több közösségi kapcsolat kialakítására nyílik lehetőség. Interdiszciplináris megközelítésből a pszichológia szubjektív jóllétben érintett szakirodalma arra is kitér, hogy a rutintevékenységek érzelmi tapasztalata jelentős hatással van az egyén kognitív szubjektív jóllétére (Gamble – Gärling 2012).

Mind a közösségi kapcsolatok, mind pedig a rutintevékenységek is érintettek lehetnek a turizmussal kapcsolatban, azonban a fentebb említett tényezőkkel összefüggésben az empirikus kutatások hiánya szembetűnő. Mindennek okán hiánypótló kutatási iránynak tekinthető egy olyan kvalitatív kutatás, mely a közösségi kapcsolatok és rutintevékenységek milyenségén túl a lakhatási jóllét és a turizmus közötti kapcsolat vizsgálatát is magában foglalja. Az overtourism szakirodalmának áttekintésekor azonban számottevő azon kutatási módszerek száma, amelyek a téma különféle aspektusainak vizsgálatához eredményesen járulnak hozzá. Tudatosan törekedve arra, hogy öt évnél frissebb közlemények jelentsék a keresés alapját, a 2019-2023 közötti időszakban leggyakrabban alkalmazott módszerekről és azok egymáshoz viszonyított százalékos megoszlásáról ad képet az 15. táblázat. A táblázat elkészítéséhez a Google Scholar tudományos kereső platformja lett segítségül hívva. A keresett kulcsszó minden esetben az overtourism volt, melyhez további kulcsszóként kapcsolódott az adott kutatási módszer magyar, majd angol nyelvű megfelelője, ezáltal is biztosítva mind a hazai, mind pedig a nemzetközi rálátást.

15. táblázat: Az „overtourism” kontextusában keresett kulcsszavak megjelenésének gyakorisága 2019-2023 közötti időszak viszonylatában³⁰

KERESSET KULCSSZÓ	Kvantitatív	Quantitative	Kvalitatív	Qualitative	Tér-ségi elemzés	Regional analysis	Szociológia	Sociology	Antropológia	Anthropology	Közös-ségi rész-vétel	Com-munity parti-cipation
&OVERTOURISM												
2023 óta	5	707	4	800	0	8	0	311	0	160	0	136
2022 óta	20	2183	21	2070	0	41	11	999	1	515	0	364
2019-2021 között	63	4220	65	3910	0	68	31	2880	6	1325	0	690
2019 óta összesen ³¹	88	7110	90	6780	0	117	42	3490	7	2000	0	1190
Megosz-lás ³² (%)	0,42	34	0,43	32,4	0	0,56	0,2	16,7	0,03	9,6	0	5,69

Forrás: Google Scholar alapján saját szerkesztés

³⁰ A Google Scholar tudományos kereső platform 2023. május 23-án elérhető adatai alapján.

³¹ A keresett kulcsszavak esetében 2019 óta vizsgált összes kontextus száma 20 914 db.

³² A magyar nyelvű kontextus angol nyelvű kontextushoz viszonyított megoszlási aránya 1,08 százalék.

Látható, hogy az adatelemzési és kérdőíves technikákat is magában foglaló kvantitatív módszer overtourism kontextusú angol nyelvű szakirodalomban való felbukkanása a legjelentősebb (34 százalék). Ezt követi a különféle interjúkra, megfigyelésekre és beszélgetésekre kiterjedő kvalitatív módszer, mely a vizsgált időintervallumban 32,4 százalékos arányban volt fellelhető. Megemlítést érdemel az angol nyelvű közlemények tekintetében az attitűdvizsgálatra irányuló szociológia (16,7 százalék) és az életminőség kutatásokhoz kapcsolódó antropológia (9,6 százalék) is. A környezeti hatásokkal foglalkozó térségi elemzésen és az érintettek bevonását ösztönző közösségi részvételen alapuló módszerek az overtourism kontextusában magyarul nem állnak rendelkezésre, valamint az angol nyelvű szakirodalomban is csekély mértékben vannak jelen.

Doktori kutatásom előkutatási eredményeit azonban egy olyan módszerrel végeztem, amely a nemzetközi szakirodalom terepén a pandémiás időszakban jelentős mértékben felértékelődött. Az előkutatás során az adatbányászat módszertanából kölcsönzött nagy adathalmazok gondolatisága mentén a szentimentelemzésre esett a választásom. A Google Scholar kereső platformjának köszönhetően megállapítható, hogy 2019 óta angol nyelven 291 alkalommal jelent meg a szentimentelemzés olyan szövegek környezetében, amelyhez az overtourism is köthető. A 291 eset közel fele a 2022-es évtől datálható, tehát az utóbbi néhány évben a duplájára emelkedett a szentimentelemzés overtourism kontextusában történő előfordulása. Amennyiben a hazai szakirodalmat vesszük szemügyre, az előkutatás eredményeit összegző saját közleményünkön kívül nem keletkezett olyan tanulmány, amely az overtourism jelenségét szentimentelemzés segítségével vizsgálná.

A fentebb részletezett módszertani áttekintés alapján kijelenthető, hogy míg a kvantitatív megközelítésen túl a kvalitatív módszereknek is helye van az overtourism jelenségére irányuló kutatásokban, addig a residential well-being kérdéskörének vonatkozásában a kvalitatív aspektus egyenesen hiánypótlónak bizonyul.

3.5. Doktori kutatás módszertana

Doktori kutatásom során a kitűzött kutatási célnak leginkább megfelelő kvalitatív módszertan alkalmazását részesítem előnyben, melyet a 3.4. alfejezet keretein belül kifejtésre került kvantitatív módszertan overtourism és residential well-being témakörökben való felülreprezentáltsága is indokol.

3.5.1. Első kerületspecifikus alkérdés – lakossági percepciók tartalomelemzése

Az előkutatásból adódó nagy mennyiségű adathalmaz rendelkezésre állása okán első lépésben a „*kvalitatív és kvantitatív módszerek határán*” (Géring 2014 p. 11) álló tartalomelemzés eszköztárának alkalmazására került sor. Mivel a módszertan engedi mind a gépi, mind a manuális metódus alkalmazását, ezért a választás – az előkutatásban is részletezett okokból kifolyólag – az utóbbi opcióra esett.

Lévén, hogy a doktori kutatás központi kérdésének megválaszolását támogató első kerületspecifikus alkérdés megfogalmazását az előkutatás során kinyert adatok inspirálták, az adatbázis – mely egyenértékű a „*Klauzália*” facebook csoportból származó 13 145 hozzászólással – mind az előkutatás, mind a doktori kutatás első alkérdésének megválaszolása tekintetében azonos.

Ahogy arról már az 1.2. alfejezetben is szó esett, a helyi jelleg soktényezős karakterisztikája (Vecco 2020) „*a tájban immanensen rejlő, a természeti és az emberi tényezők által együtt létrehozott alkotóerőt*” (Fogarasi 2019 p. 1) jelöli. Azonban fontos volna látni, hogy a VII. kerület jellegének soktényezős karakterisztikája milyen hívószavak mentén érhető tetten a helyiek életében annak érdekében, hogy a lakosság közérzete a turizmusban hasznosítható értéként is értelmezhetővé váljon.

Mindennek jelentőségteljes voltát az adja, hogy a helyi lakosság közérzetének, avagy jóllét-érzetének kivételése az ottélők által tapasztalható lakóhelyhatáson túl, a turisztikai millió részét képező vonzerőként a turisták számára is érzékelhetővé válik.

Ennek okán a lakossági percepciókat feltáró szöveges tartalmak vizsgálatánál a keresés alapját az „érték” szó toldalék nélküli változata jelentette, mivel a toldalékos változat alkalmazása által lényegesen szűkült volna a találatok száma.

Ezt követte az „érték” szó vonatkozásában megjelenő releváns bejegyzések főbb jellemvonásainak hívószavak mentén történő csoportosítása. A hívószavak – mint kódok – beazonosítása a soron következő második kerületspecifikus alkérdés megválaszolásánál, valamint a mérséklési és megoldási alternatívák összefoglalásánál jut jelentős szerephez.

3.5.2. Második kerületspecifikus alkérdés – szakértői/lakossági mélyinterjúk készítése

A második kerületspecifikus alkérdés megválaszolására irányuló keresztmetszeti kutatás Vágola (2012) „Erzsébetvárosiak – Portrék” című kiadványából felelevenített hat mélyinterjú kérdésen alapszik. A keresztmetszeti kutatás annak feltárására irányult, hogy egy évtized távlatában ugyanazon kérdések kapcsán mely esetekben jutunk azonos, időtállóságot támogató működési módok, avagy állapotok beazonosításának lehetőségéhez. Mindez hat kérdés hat eltérő aspektusból történő megközelítése által valósult meg a 2. számú mellékletben szereplő kérdéssor mentén.

A mélyinterjúk személyes módon, 2022 nyarán valósultak meg. Az interjúk átlagos hosszát tekintve a félórás időtartam volt a jellemző, melyekről minden esetben írásos leírat is készült. A személyes találkozók helyszínét minden alkalommal Budapest belvárosi része – az esetek túlnyomó többségében Erzsébetváros csendesebb részein fellelhető vendéglátóipari egységek egyike – jelentette. Az interjúalanyok köre a szakmai rálátással rendelkező szakavatott személyeken túl a helyi lakosság tagjaira is kiterjedt. A 30 fő bevonásával megvalósuló interjúkat követően elmondható, hogy mind a szakértők, mind a helyi lakosok tekintetében az interjúalanyok száma kiegyenlített (15-15 fő) volt. Az interjúk során a nem és a generációk szerinti hovatartozás is rögzítésre került. A válaszadók körét tekintve a nők és a férfiak azonos mértékben voltak jelen, és legnagyobb arányban az X generáció (11 fő) képviseltette magát, akiket a Baby Boomer generáció (9 fő) követett. A minta összetételét illetően míg a Z generáció 20 százalékban, addig az Y generáció 13,33 százalékos mértékben volt jelen a mintában. Minden megkérdezett esetben az interjú magyar nyelven zajlott.

3.5.3. Harmadik kerületspecifikus alkérdés – lakossági mélyinterjúk készítése

Eltérően a második alkérdéssel kapcsolatosan lefolytatott mélyinterjúktól, a harmadik kerületspecifikus alkérdés megválaszolása érdekében kizárólag csak a helyi lakosságra korlátozódott az interjúalanyok köre. A válaszadók 40 százaléka (4 fő) azonos volt a két évvel ezelőtti interjúalanyokkal, további 6 fő az előkutatás adatgyűjtésének terepét jelentő „Klauzália” facebook csoport tagjai közül került ki a csoportban közzétett, válaszadók felkutatását célzó 2024. márciusi felhívásnak (3. számú melléklet) köszönhetően.

A kvalitatív kérdéssor annak feltárását célozta, hogy a lakosság szemszögéből nézve az overtourism hogyan hat a helyi jelleget alkotó természeti (kollektív szintű környezet, mely a turisztikai miliőt és a lakóhely hatását is magában foglalja) és az emberi (egyéni szintű jólléti dimenziók) tényezőkre. A kutatási előzmények, az előkutatás és jelen doktori értekezés szakirodalmi áttekintését követően a feltételezés az, hogy ennek a hatásmechanizmusnak a milyenség határozza meg azt, hogy Budapest VII. kerületében aktuálisan tapasztalt állapotok hozzáadott értéként, avagy visszahúzó erőként válnak érzékelhetővé. Vélelmezhető, hogy amennyiben az első alkérdés megválaszolása során körvonalazott értékek, majd a második alkérdésre vonatkozó válaszadás által azok időtállóságát támogató módok, állapotok a dinamikus egymásra hatásba történő tudatos beemelése megtörténne, úgy ez a hatásmechanizmus mind a turisták, mind a helyi lakosság szintjén hozzáadott értéként tudna megnyilvánulni. Azonban, ha nincs tudatosítva egy egyensúlyi tengely, valamint annak kiindulási pontjaként szolgáló origo (amelyhez – hasonlóan a keljfeljancsi játékhoz – bármekkora kilengés esetén is vissza lehet térni), úgy a negatív spirál esete áll fenn és a helyi jelleg torzítva, egyfajta visszahúzó erőként tud csak megnyilvánulni. A fentebb részletezett gondolatmenet alapján a kvalitatív kérdéssort a 4. számú mellékletben felsorolt kérdések alkották.

A mélyinterjúk lefolytatására személyes és online módon megvalósuló találkozók alkalmával került sor 2024 márciusában és áprilisában. Az átlagosan 44 percet felölelő interjúkon elhangzott válaszokról külön írásos leirat is készült. A személyes találkozók helyszínét minden esetben a Dohány utca mentén elhelyezkedő vendéglátóipari egységek egyike jelentette, mivel azon túl, hogy a Dohány utca által közrefogott kulturális és történeti értékek kiemelkedő jelentőséggel bírnak, a bulinegyedből induló – Belső-Erzsébetvárost és Középső-Erzsébetvárost hídként összekötő – utca átvitt értelemben menekülő útvonalként is interpretálható, mely a nyüzsgésből a nyugalom felé visz. Az online interjúk lebonyolításához a Microsoft Teams üzenetküldő alkalmazás biztosította a terepet. Nemre és generációra vonatkozó demográfiai adatok a megkérdezettek esetében rögzítésre kerültek. A nők – férfiak, valamint az online – személyes válaszadók aránya (50-50 százalék) kiegyensúlyozott volt. Míg az online válaszadóknál a férfiak, addig a személyes interjúk során a nők voltak jelen nagyobb (60 százalék) arányban. Az interjúk nyelve magyar volt, azonban egy esetben a beszélgetés angol nyelven zajlott, mivel a kutatásban való részvételre irányuló felhívásra jelentkezett egy olyan Baby Boomer férfi is, aki német állampolgársággal is rendelkező helyi lakosként él a kerületben.

3.5.4. Kerületspecifikus alkérdésekkel kapcsolatos terepi megfigyelés

A terepi megfigyelés az „Ezerarcú” (Koltai – Rác 2011) Erzsébetváros soktényezős karakterisztikájának képi rögzítésére és ezáltal annak vizuális megjelenítésére hivatott. A vizuális megjelenítést érzékelő reprezentációs rendszer jelentőségét részletesen tárgyalja a soron következő fejezet „Elő kutatás – Szentimentelemzés eredményei” című alfejezete, azonban előjában annyi elmondható, hogy mind a lakhatás, mind pedig az overtourism szintjén érvényes az elő kutatás fő megállapítása, miszerint *„minden kulcsszó esetében – az éves megoszlástól függetlenül – a látással kapcsolatos modalitásokat jelentő vizuális reprezentációs rendszer jelentős fölényel rendelkezik”* (Molnár-Csomós – Kiss 2022a p. 47).

Az említett fölény a „lakhatás” szó tekintetében 50 százalék, az „overtourism” kulcsszó esetében pedig 35 százalékos szinten realizálható. A látáshoz, mint modalitáshoz kapcsolódó szubmodalitások felülreprezentáltsága okán a látást eredményező vizuális reprezentációs rendszernek van a legnagyobb jelentősége, melynek mozgatórugója a jóllét fizikai és szociális dimenziójában az objektív indikátorokkal, a mentális jólléti dimenzióban pedig az indikátorok szubjektív aspektusával egyenértékű.

Mindenezek alapján a doktori kutatás szempontjából megalapozottá vált saját készítésű képek formájában dokumentálni Erzsébetváros karakterisztikájának legjellemzőbb vonásait azok aktuális, overtourism által érintett állapotában. A 2024. márciusában megvalósuló terepi megfigyelés is ennek tett eleget a madártávlatból lencsevégre kapott bulinegyed, a VII. kerület sokszínűségét visszatükröző közel félszáz tűzfalfestmény, a kulturális és történeti értékeket művészi módon felvonultató Dohány utca, valamint a helyiek fizikai és szociális jóllétét támogató Bischitz Johanna Integrált Humán Szolgáltató Központ Egészségfejlesztési pontjának képi dokumentálása által.

A bulinegyed területére kihelyezett Egészségfejlesztési pontnak a vandalizmus által megcsúfított külleme ellenére jelentőségteljes a mivolta, mely megmutatkozik abba, hogy *„állandó szolgáltatásként megjelenő tanácsadás és edzési lehetőségek mellett, korosztály és állapot specifikus programok szervezéséhez is kitűnő teret és lehetőségeket biztosít. A tematizált csoportfoglalkozások alkalmat teremtenek új ismeretségek kialakítására, tapasztalatcserére, valamint közösségfejlesztésre is”* (Bischitz 2024 p. 1).

4. KUTATÁSI EREDMÉNYEK

Az eredmények ismertetése során helyenként bemelt hivatkozások szükségszerűsége vagy a kapott eredmények értelmezésének segítése, vagy az „*Elméleti háttér*” című fejezetben korábban közreadottakkal való párhuzam megjelenítése miatt vált indokolttá.

4.1. Elő kutatás: Szentimentelemzés eredményei³³

Az eredmények kiindulási alapját a vizsgált öt éves periódus tekintetében az a 13 145 hozzászólás görcső alá vétele jelentette, melyek a vizsgált kulcsszavak valamelyike tekintetében érintettek voltak (16. táblázat). A bejegyzések és hozzászólások által kiváltott érzelmi válaszok feltárása céljából kizárólag arra a hét féle – úgymint pozitív: 😊😄👍; negatív: 😞😡👎; semleges: 😐👉 – piktogramra összpontosít a kutatás, amelyeket a facebook közösségi platform is alapértelmezett opciónak ajánl fel a csoporttagok számára. A „nem megállapítható” megjegyzés a táblázatban ott jelenik meg, ahol az aktuális év tekintetében vagy nem keletkezett az adott kulcsszóhoz kapcsolódóan digitális tartalom, vagy pedig nem kapcsolódik hangulatjel a megjelenő bejegyzéshez, hozzászóláshoz.

16. táblázat: A vizsgált kulcsszavakhoz kapcsolódó hozzászólások számának évek szerinti megoszlása a „Klauzália” csoportban

Év	Overtourism	Buliturizmus	Jólét	Lakhatás	Turizmus
2017	0	55	0	0	173
2018	14	88	0	37	636
2019	303	693	15	451	1 561
2020	3	773	0	725	4 374
2021	126	260	145	240	2 473
Összesen	446	1869	160	1453	9217
Mindösszesen	13 145				

Forrás: Molnár-Csomós – Kiss (2022 p. 41) alapján saját szerkesztés

Az adatok alapján is látható, hogy az „overtourism” szóval kapcsolatos hozzászólások a pandémiát megelőző 2019-es évben fogalmazódtak meg nagy számban, a „buliturizmus”, „lakhatás” és „turizmus” szavak legnagyobb arányban a 2020-as évben jelentek meg. A „jólét” szóhoz kapcsolódó hozzászólások száma a 2021-es évben rendkívüli mértékben megugrott. Jól látható továbbá az is, hogy a hozzászólások szintjén is megvalósuló szentimentelemzés mind az öt vizsgált kulcsszó esetében relevanciával bír (17. táblázat).

³³ Az alfejezet tartalmát tekintve jelentős mértékben megegyezik az elő kutatás eredményeit közreadó magyar nyelvű konferenciakötetben szereplő tanulmány (Molnár-Csomós – Kiss 2022b), valamint az angol nyelvű folyóiratcikk (Molnár-Csomós – Kiss 2022a) ide vonatkozó részével.

17. táblázat: A bejegyzésekhez és hozzászólásokhoz kapcsolódó szentimentek számának kulcsszavak, hangulatjelek és évek szerinti megoszlása

Év	Összes hozzászólás nélküli bejegyzés és bejegyzéshez kapcsolódó hozzászólás az adott évben (db)	Bejegyzések (db)	Bejegyzéshez kapcsolódó hozzászólások (db)	Szentimentek I. (bejegyzéshez kapcsolódó hangulatjelek alapján)			Szentimentek II. (bejegyzésen belüli hozzászólásokhoz kapcsolódó hangulatjelek alapján)		
				Pozitív	Negatív	Semleges	Pozitív	Negatív	Semleges
OVERTOURISM									
2017	0	0	0	nem megállapítható			nem megállapítható		
2018	14	1	12	0	0	7	1	1	17
		2	0	0	0	4	nem megállapítható		
2019	303	6	302	0	4	45	74	48	361
		1	0	0	0	1	nem megállapítható		
2020	3	1	3	0	0	8	1	1	2
2021	126	2	126	2	0	12	13	10	109
Összesen	446	-	-	2	4	-	89	60	-
BULITURIZMUS									
2017	55	2	55	0	5	44	0	0	64
2018	88	3	87	0	6	14	22	21	128
		1	0	0	0	5	nem megállapítható		
2019	693	10	693	7	13	52	154	58	651
2020	773	12	773	37	6	91	236	29	813
2021	260	5	260	13	8	28	65	37	422
Összesen	1869	-	-	57	38	-	477	145	-
JÓLÉT									
2017	0	0	0	nem megállapítható			nem megállapítható		
2018	0	0	0	nem megállapítható			nem megállapítható		
2019	15	1	15	1	0	7	4	0	5
2020	0	0	0	nem megállapítható			nem megállapítható		
2021	145	2	145	0	36	46	27	13	228
Összesen	160	-	-	1	36	-	31	13	-
LAKHATÁS									
2017	0	0	0	nem megállapítható			nem megállapítható		
2018	37	1	37	0	6	1	4	3	32
2019	451	9	448	7	3	37	66	29	351
		3	0	0	1	10	nem megállapítható		
2020	725	11	725	24	24	78	89	37	532
2021	240	6	239	12	5	141	71	10	215
		1	0	nem megállapítható			nem megállapítható		
Összesen	1453	-	-	43	39	-	230	79	-

TURIZMUS									
2017	173	11	171	3	3	103	4	4	105
		2	0	0	0	9	nem megállapítható		
2018	636	11	635	7	14	88	74	11	550
		1	0	0	0	3	nem megállapítható		
2019	1561	40	1555	34	68	263	290	94	1504
		6	0	0	0	3	nem megállapítható		
2020	4374	79	4370	96	118	623	1063	237	4737
		4	0	2	0	18	nem megállapítható		
2021	2473	41	2466	54	123	345	504	202	3394
		7	0	0	1	3	nem megállapítható		
Összesen	9217	-	-	196	327	-	1935	548	-

Forrás: Molnár-Csomós – Kiss (2022 pp. 42-44) alapján saját szerkesztés

Itt szükséges kitérni arra, hogy az érzelmi reakciókat megtestesítő piktogramok közül a „húha” és a „tetszik” hangulatjelek a kutatás kontextusában a semleges tartományt képviselik, mivel a bejegyzések és hozzászólások vizsgálata során láthatóvá vált, hogy ezek inkább a leírtakkal való egyetértést szimbolizálják, és a legkevésbé sem az adott bejegyzés vagy hozzászólás által kiváltott pozitív vagy negatív hangulatot hivatottak jelölni.

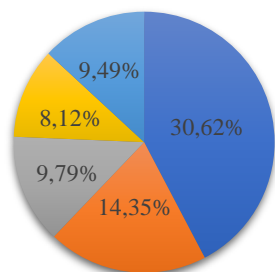
Mind a bejegyzésekhez, mind pedig a bejegyzéseken belüli hozzászólásokhoz kapcsolódó hangulatjelek alapján megállapítható, hogy a semleges érzelmi válaszokat megjelenítő piktogramok vannak jelen a legnagyobb számban, mely a külső ingerekre adott reaktív hozzáállás tényrengésére enged következtetni.

A negatív válaszokat megtestesítő hangulatjelek száma azt mutatja, hogy a hozzászólók milyen arányban válnak a reflexszerű reakciók, azaz a körülmények áldozatává. A kulcsszavak vonatkozásában megjelenő összes negatív piktogram számának hozzászólás nélküli bejegyzések és bejegyzéshez kapcsolódó hozzászólások összességéhez viszonyított aránya³⁴ alapján a legtöbb negatív reakció a „jólét” (30,62 százalék) szó esetében számszerűsíthető, melyet az „overtourism” (14,35 százalék) szó követ. A negatív hang a „buliturizmus” (9,79 százalék), a „lakhatás” (8,12 százalék), és a „turizmus” (9,49 százalék) szavak tekintetében megközelítőleg azonos mértékű (11. ábra).

³⁴ jólét = $((36+13)/160)*100$; overtourism = $((4+60)/446)*100$, buliturizmus = $((38+145)/1869)*100$, lakhatás = $((39+79)/1453)*100$, turizmus = $((327+548)/9217) *100$

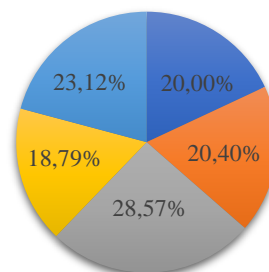
11. ábra: A negatív és pozitív szentimentek bejegyzések és bejegyzésekhez kapcsolódó hozzászólások összességéhez viszonyított aránya kulcsszavak szerint

Negatív szentimentek



- Jólét (30,62%)
- Overtourism (14,35%)
- Buliturizmus (9,79%)
- Lakhatás (8,12%)
- Turizmus (9,49%)

Pozitív szentimentek



- Jólét (20,00%)
- Overtourism (20,40%)
- Buliturizmus (28,57%)
- Lakhatás (18,79%)
- Turizmus (23,12%)

Forrás: Molnár-Csomós – Kiss (2022 p. 45) alapján saját szerkesztés

A pozitív hangulatjelek száma megközelítőlegesen képet ad arról, hogy mekkora mértékű azoknak az érzelmi válaszoknak a jelenléte, amelyek inkább a proaktivitás táptalaját jelentő pozitív életszemlélettel rendelkezők táborához köthetők. A vizsgált kulcsszavakat tekintve az összes pozitív hangulatjel száma viszonyítva³⁵ a hozzászólás nélküli bejegyzések és bejegyzéshez kapcsolódó hozzászólások összességéhez megmutatja, hogy a pozitivitást sugalló piktogramok a „buliturizmus” (28,57 százalék) szó esetében lelhetőek fel a legnagyobb arányban, mely után csökkenő sorrendben a „turizmus” (23,12 százalék) szó következik. Hasonlóan a negatív hangulatjeleknél tapasztaltakhoz, három kulcsszó tekintetében közel azonos – „overtourism” (20,40 százalék), „jólét” (20,00 százalék), „lakhatás” (18,79 százalék) – eredményhez jutunk (11. ábra). Az érzékszervi észlelés a kommunikációs ciklus kiindulási pontjának tekinthető, mivel az észlelés kapuit jelentő érzékszerveink jelentik a világgal való érintkezési pontjainkat (Huxley 1932). Az észlelést biztosító modalitások feltárásánál az adott reprezentációs rendszerhez leginkább kapcsolódó ige vagy főnév toldalék nélküli változata – vizuális = lát; akusztikus = hall; kinesztetikus = érez; olfaktórikus = szag; gusztatórikus = íz – alapján valósult meg a kulcsszavak szerinti tartalomelemzés éves bontás alapján történő szemléltetése (18. táblázat).

³⁵ jólét = $((1+31)/160)*100$, overtourism = $((2+89)/446)*100$, buliturizmus = $((57+477)/1869)*100$, lakhatás = $((43+230)/1453)*100$, turizmus = $((196+1935)/9217) *100$

18. táblázat: A modalitásokban érintett bejegyzések számának kulcsszavak, reprezentációs rendszerek és évek szerinti megoszlása

Év	Bejegyzések (db)	Modalitásokban érintett bejegyzések számának reprezentációs rendszerek szerinti eloszlása				
		Vizuális	Akusztikus	Kinesztetikus	Olfaktórikus	Gusztatórikus
OVERTOURISM						
2017	0	nem megállapítható				
2018	3	2	2	2	2	2
2019	7	1	0	0	0	0
2020	1	3	1	1	2	1
2021	2	1	0	0	0	0
Összesen	13	20				
BULITURIZMUS						
2017	2	0	0	0	1	0
2018	4	1	1	1	1	1
2019	10	1	1	2	1	1
2020	12	5	2	2	3	2
2021	5	2	1	1	1	1
Összesen	33	32				
JÓLÉT						
2017	0	nem megállapítható				
2018	0	nem megállapítható				
2019	1	0	0	0	0	0
2020	0	nem megállapítható				
2021	2	1	0	0	0	0
Összesen	3	1				
LAKHATÁS						
2017	0	nem megállapítható				
2018	1	0	0	0	0	0
2019	12	2	1	1	1	1
2020	11	6	1	1	2	1
2021	7	1	0	0	0	0
Összesen	31	18				
TURIZMUS						
2017	13	1	1	1	1	1
2018	12	3	1	1	1	1
2019	46	6	6	6	6	5
2020	83	18	9	9	10	9
2021	48	6	5	4	4	4
Összesen	202	119				

Forrás: Molnár-Csomós – Kiss (2022 p. 46) alapján saját szerkesztés

A modalitásokban érintett bejegyzések számának adott kulcsszó tekintetében megjelenő összes bejegyzéshez viszonyított aránya³⁶ alapján elmondható, hogy az elmúlt öt évet tekintve leggyakrabban az „overtourism” (153,85 százalék) és „buliturizmus” (96,97 százalék) kulcsszavak kontextusában volt fellelhető arra vonatkozó információ, hogy a digitális tartalom létrehozója az adott bejegyzés kapcsán mely reprezentációs rendszerének használatát részesíti előnyben. Ennek az arányszámnak az értelmezése a „jólét” kulcsszónál megjelenő egy darab bejegyzéshez kapcsolódó modalitás okán csekély relevanciával bír, azonban a „lakhatás” és a „turizmus” kulcsszavak esetében az eredmények – 58,06 százalék és 58,91 százalék – már sokatmondóbbak. A százalékos információkat megalapozó adattábla (18. táblázat) alapján látható, hogy minden kulcsszó esetében – az éves megoszlástól függetlenül – a látással kapcsolatos modalitásokat jelentő vizuális (60 bejegyzés) reprezentációs rendszer jelentős fölényrel rendelkezik, melyet a szagláshoz kötődő modalitásokat képviselő olfaktorikus (36 bejegyzés) reprezentációs rendszer követ. A halláshoz kapcsolódó akusztikus (32 bejegyzés), az érzékelést megtestesítő kinezetikus (32 bejegyzés) és az ízlelésre vonatkozó gusztatórikus (30 bejegyzés) reprezentációs rendszerek használata a vizsgált bejegyzések tekintetében közel azonos arányban jelenik meg.

A vizsgált mintában legnagyobb arányban az aktív érzékelési szűrők összetett sorozatán keresztül megvalósuló látás jelenik meg, amelynél az észlelt világ nem a valós világgal, hanem az idegrendszerünk által arról készített térképpel egyenértékű. A meggyőződésünk, érdeklődésünk és előítéleteink által létrejövő szűrőktől függ az, hogy mi az, amit ezen a térképen megfigyelünk. Annak a lehetősége, hogy többet vegyünk észre a világból és finomabb megkülönböztetéseket tegyünk, veleszületett képességünk, melynek tudatosítása és készség szintjévé válása révén életminőségünk is jelentős mértékben javulhat (O’Connor – Seymour 2020).

4.2. Doktori kutatás eredményei

Az előkutatás feltáró jellege hozzájárulásként szolgált a doktori kutatás eredményeinek megalapozásához. A kutatási eredmények az egyéni és kollektív szinten is egyre sürgetőbbé váló transzformáció szükségességét támasztják alá azon túl, hogy annak irányát is előrevetítik az értékrendszerbeli nézeteltérések kiegyensúlyozása mentén.

³⁶ overtourism = $(20/13)*100$, buliturizmus = $(32/33)*100$, lakhatás = $(18/31)*100$, turizmus = $(119/202)*100$

Meglátásom szerint mind az objektív indikátorok által mérhető fizikai és szociális jólléti dimenzió, mind pedig szubjektív indikátorok révén megtapasztalható mentális jólléti dimenzió jól működ(tet)ése szükséges ahhoz, hogy választ tudjunk adni saját magunk számára is az Arisztotelésztől kölcsönzött „*Milyen a jó élet?*” kérdésfeltevésre. Ily módon a minket körülvevő világban és egymásban a külsőségek mellett a belbecs is érzékelhetővé válhat. Míg a külső felhívja a figyelmet, addig a belbecs lehorgonyozza azt. Mindkettőre szüksége van. A tét az egyén érzékszervi tapasztalásának minősége, valamint jólléte állapotának érzékelése és milyenségének megélése közötti kapcsolat (O’Connor – Seymour, 2020) létrejötte és megléte.

4.2.1. Első kerületspecifikus alkérdés – lakossági percepciók értelmezése

Az eredmények alapját a „*Klauzália*” facebook csoportban 2017-től 2021-ig terjedő öt éves időszak alatt keletkezett digitális párbeszédéből az a 251 darab bejegyzés képezte, amelyek az „érték” szó esetében érintettek voltak (19. táblázat).

19. táblázat: Az „érték” kulcsszóhoz kapcsolódó bejegyzések számának évek szerinti megoszlása a „*Klauzália*” csoportban

Az „érték” szó esetében érintett bejegyzések közzétételének éve	2017	2018	2019	2020	2021	<i>Mindösszesen</i>
Az „érték” szó esetében érintett bejegyzések darabszáma	15	15	52	92	77	251

Forrás: saját szerkesztés

A számadatok alapján láthatóvá válik, hogy az overtourism akadémia térnyerésének kezdetén (2017-es számadat) elkezdett felszínre törni (kulturális kreatívok megjelenése (Ray – Anderson 2000)) egy a múltban kezdődő és jelenleg is tartó lassú változás, egy permanensen növekvő lakossági igény (2018-as számadat) az érték szó mögött rejlő egyetemes erények mindennapokba történő integrálása felé. Az értékrendbeli átalakulást magában foglaló változási folyamatnak az overtourism által gerjesztett problematikus helyzet csúcsideje (2019-es számadat) mellett a pandémia kezdete (2020-as számadat) is lendületet adott. Habár a pandémiás hatások mérséklődésével párhuzamosan ez a lendület némileg alábbhagyott, azonban a 2019-es évhez képest lényegesen magasabb szinten realizálódott (2021-es számadat).

Meghaladva az előkutatás során tapasztalt korlátokat az „érték” kulcsszóval összefüggésbe hozható véleményvezérek túlzott aktivitásának, valamint a közösség véleményformálásában meghatározó szerepet játszó tagok által gerjesztett reaktív hozzáállásoknak a kiszűrése a doktori kutatás keretein belül megvalósuló tartalomelemzésnél prioritást élvezett. Ezt a törekvést támogatta meg az az alulról, lakossági szintről induló kezdeményezés, mely az előkutatás eredményeinek elemzésével egyidőben, 2022 februárjában vette kezdetét.

A lakossági kezdeményezés lényege egy kérdőív összeállítása volt, melynek kérdéssora kiváltképp a helyi lakosság számára értékes témákat érintette. Belső-Erzsébetváros egykori (2019) és jelenlegi (2024) civil képviselőjelöltje által készített kérdőív kitöltéséhez külön emailt kellett küldeni a „Klauzália” facebook csoportban megosztott email címre. A kérdéssor összeállítója így próbált eleget tenni az alapelgondolásnak, miszerint csak a belső-erzsébetvárosi lakosság alkossa a kérdőív kitöltőinek körét annak érdekében, hogy a kvantitatív eredmények minél pontosabban tükrözzék vissza a valós lakossági véleményeket. A viszonylag magas kitöltési hajlandóságnak köszönhetően néhány nap után a kérdőív kitöltését felfüggesztették, az eredményeket pedig diagramok segítségével adták közre a „Klauzália” csoport tagjai számára. Az így kinyert adatok alapján megállapítható, hogy a lehetséges hívószavak beazonosítását illetően az „érték” szóhoz kapcsolódó 251 bejegyzés tartalmát tekintve hasonlatos mintázatot mutat a helyiek által összeállított kérdőív bevezető szövegének és kérdéssorának, valamint a kapcsolódó digitális párbeszédtek tartalmi elemeinek vonatkozásában (12. ábra).

12. ábra: A tartalomelemzés során feltárt hívószavak szófelhő megjelenítésben

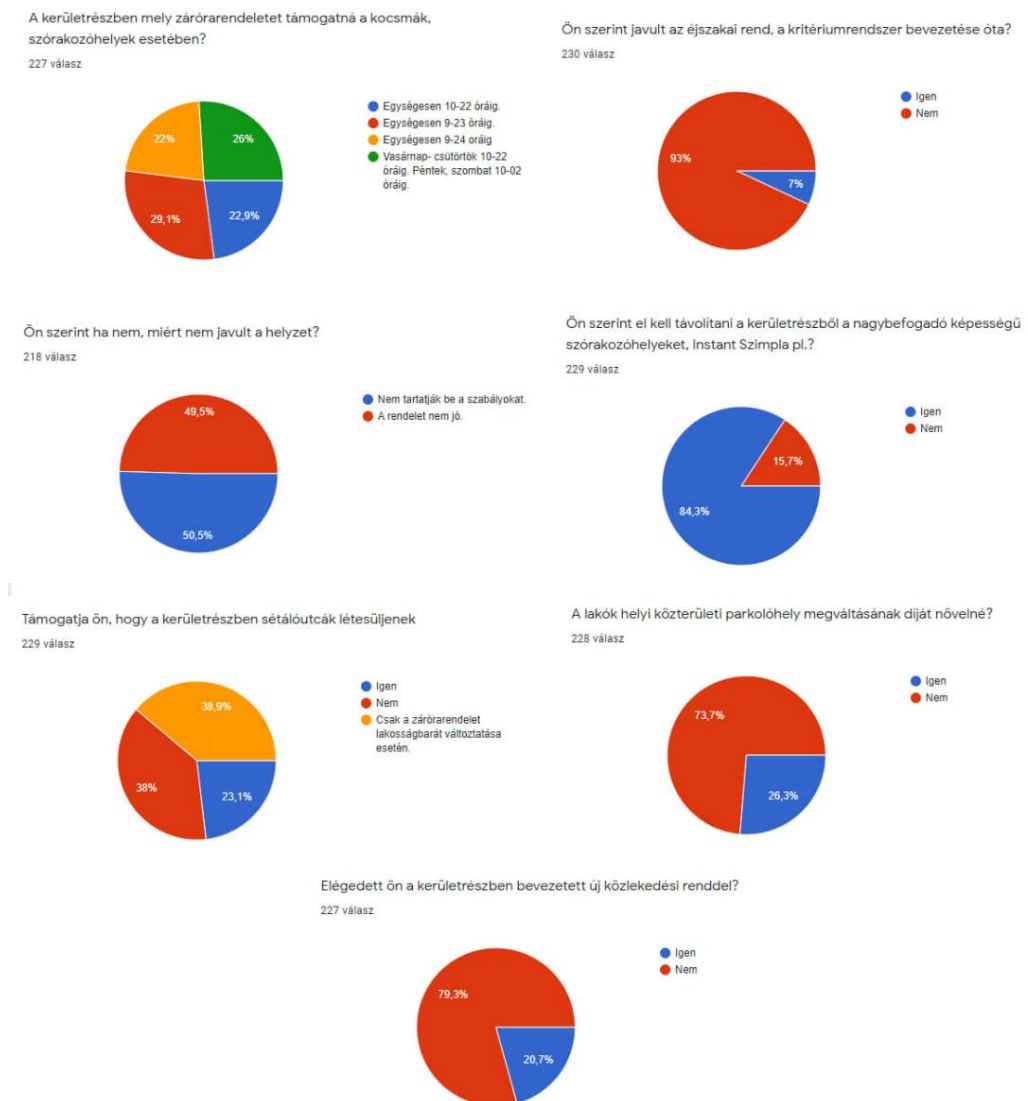


Forrás: saját szerkesztés

Az „életvitel” szó a kérdőív bevezető szövegén túl a helyes szemléletmód szükségességével kapcsolatos kontextusban is megjelent. Az „éberség” szó a kérdések ítélettől és minősítéstől mentes megfogalmazásában nyilvánult meg, mely az érzelmi

bevonódás helyett a válaszádat a megoldáscentrikus éber tudatosság irányába terelte. Az „összpontosítás” szó a feltett kérdések gondolati csapongástól mentés, következetes egymásutánisága mentén került előtérbe. A kérdőív elkészítését az érintett lakosokkal való közös „gondolkodás” motiválta, mely egy valótlanágoktól mentes pár”beszéd” kialakulásának lehetőségét tette lehetővé a „cselekvés” iránt nyitott belső-erzsébtvárosi lakosság számára. A kérdőív olyan kérdést is tartalmazott, amely a vendéglátóipari egységek ellehetetlenítése helyett azok tisztességes, valamint az alapvető lakossági szükségletek figyelembevételével harmonizáló „megélheti mód” mikéntjét igyekezett feltárni. A hozzászólásokból az is érzékelhetővé vált, hogy a harmonikus egyensúlyi állapot kialakuláshoz elengedhetetlen egyfajta „erőfeszítés” az összes érintett részéről.

13. ábra: „Belső-Erzsébtváros” című kérdőív grafikusán ábrázolt eredményei



Forrás: „Klauzália” facebook csoportban 2022. február 22-én közzétett adatok alapján saját szerkesztés

A kérdőív készítőjének felhívására 233 kitöltés keletkezett, azonban az összes kérdést hiánytalanul csak 218 fő töltötte ki. A kérdéssor a demográfiai információk gyűjtését mellőzte. A feltett hét darab kérdés (13. ábra) olyan témákat érintett, mint a vendéglátóipari egységek esetében alkalmazandó zárórarendelet (1. kérdés), a kritériumrendszer bevezetése óta kialakult éjszakai rend minősége és oka (2. és 3. kérdés), a nagy befogadóképességgel rendelkező szórakozóhelyek Belső-Erzsébetvárosban maradásának és sétálóutcák létesülésének kérdésköre (4. és 5. kérdés), a közterületi parkolóhelyek megváltásának összegét érintő emelés tervezete (6. kérdés), valamint az újonnan bevezetésre került közlekedési renddel kapcsolatos elégedettség mértéke (7. kérdés).

Amennyiben a turizmus esszenciális megközelítésének szempontjából is jelentőségteljesnek számító test – lélek – szellem (Michalkó 2023) hármas egységét – melynek összehangolt működése esetén beszélhetünk egyensúlyról – vesszük alapul, a tartalomelemzés alapján megállapítható, hogy a nézeteltérések színterét jelentő konfliktus mező a testi – lelki sík szintjeire korlátozódik. A jóllét három dimenziójából a fizikai dimenzió a test egészségével, a szociális dimenzió a lélek egészségével, a mentális dimenzió pedig a szellemi egészséggel vonható párhuzamba. Köszönhetően a tartalomelemzésnek az is világossá vált, hogy mindezeket a kerületvezetés is figyelembe veszi a különféle rendeletek meghozatalát megelőző hatásvizsgálatoknál azzal az egyszerűsített megfogalmazással, hogy a jólléti dimenziókra az „egészség” szó által, míg annak térbeli vetületére a „környezet” szó révén utal³⁷.

Azon túl, hogy a tartalomelemzés során feltárt nyolc hívószó összekapcsolható az „egészség” szó alkotóelemeit magukban foglaló megközelítések térben kiterjesztett, környezetként aposztrofálható változatával (20. táblázat), vizuálisan egy hőlégballon által történő utazás nyomán is megjeleníthető (14. ábra) azáltal, hogy az „érték” szó definiálásában szerepet játszó hívószavakra, mint egy utazás sikeréhez elengedhetetlen alkotóelemekre tekintünk. Ezek olyan összetevőkként azonosíthatók, amelyek támogató minőségben való (együtt)működéséért egyszerre szükséges tenni ahhoz, hogy az egyéni szintű jó közérzet, mint elérendő cél az „itt és most” állapotában (Horlings – Smith 2019) megtapasztalható értéké váljon.

³⁷ A megállapítás a „Klauzália” facebook csoportban Garai Dóra, VII. kerületi képviselő asszony által megosztott 2020. július 21-i bejegyzés keretében közzétett rendelet-tervezetben foglaltakon alapul.

20. táblázat: Jó élet = EGÉSZségben (egyensúlyban) lét alkotóelemei és térbeli kivételése

Míg az „egészség” szó térbeli kivételése az „életvitel” hívószóval is kapcsolatba hozható a „környezet” szó mentén, addig az alkotóelemei az alábbi háromféle megközelítésben körvonalazhatók:		
WHO-féle deklaráció alapján (1946)	Egyéni teljesítőképesség alapján (Gládi 2011)	A tartalomelemzés során feltárt hívószavak (támogató minőségben), valamint az emberi tapasztalás összetevői alapján (O'Connor – Seymour 2020)
mentális jóllét	szellemi egészség	éberség
		összpontosítás
		gondolkodás (<i>Neuro</i>)
szociális jóllét	lelki egészség	beszéd (<i>Lingvisztikus</i>)
		cselekedet (<i>Programozás</i>)
fizikai jóllét	testi egészség	megélhetési mód
		erőfeszítés

Forrás: saját szerkesztés

Felismerve a látással kapcsolatos modalitás felülreprezentáltságát (4.1. alfejezet) a hőlégballonos hasonlat (14. ábra) vizuális elemek által kívánja szemléltetni azt, hogy a jó közérzet megtapasztalására irányuló sikeres „célba érés” mindennapokba integrálása a beazonosított hívószavak egyidejű (jól) működtetésének a záloga.

14. ábra: Az „érték” szó definiálásában szerepet játszó hívószavak képi megjelenítése egy hőlégballonos utazás példája mentén

A megvalósulást támogató...



Forrás: Locus Assignments (2024) grafikája alapján saját szerkesztés

Továbbgondolva a kapott eredményeket, felvetődik a (költői) kérdés, hogy egy hőlégballonos utazás megvalósulását feltételező kvalitások egyidejű megléte érintheti-e az utazások bármely típusának, akár az értekezés „Köszönetnyilvánítás” részének indító idézetében szereplő belső utazás megtételének az eredményes kimenetelét is?

4.2.2. Második kerületspecifikus alkérdés – szakértői/lakossági mélyinterjúk kiértékelése

Az eredmények az „Erzsébetvárosiak – Portrék” című (Vágola 2012) kiadványban szereplő 17 interjú tanulmányozásán túl a doktori kutatás keretein belül 2022-ben készített 30 db (15 fő szakértő és 15 fő helyi lakos) mélyinterjú kiértékelésén alapulnak. Míg a 21. táblázat azon szaktekintélyek nevét és titulusát adja közre, akik személyes történeteik és hivatásuk révén ezer szállal kötődnek (Vágola 2012) Erzsébetvároshoz, addig a 22. táblázat a 2022-ben készített 30 válaszadót jellemzi a nemi és generációs hovatartozás mentén. Az alábbiakban (21. táblázat) dőlt betűvel szereplő személyek a második alkérdés megválaszolását illetően lefolytatott 2022-es mélyinterjúk során is megkérdezésre kerültek.

21. táblázat: „Erzsébetvárosiak – Portrék” című kiadvány interjúalanyainak neve és titulusa

Interjúalany neve	Titulus
Mácsai Pál	Örkény István Színház művészeti vezetője
Ráday Mihály	Budapesti Városvédő Egyesület alapítója, rendező, Kossuth-díjas operatőr, művészettörténész
Toronyi Zsuzsanna	Magyar zsidó levéltár vezetője
Galambos Tibor	FÉSZEK Művészkлуб igazgatója
<i>Boross Sándor</i>	<i>Bihari János Táncegyüttes vezetője</i>
Hrivnák Tünde	„BY ME” márka divattervezője
Szávay Ágnes	teniszező
Dr. Roncz Béla	Budapesti-Fasori Evangélikus Gimnázium igazgatója
Varga Zoltán atya	Árpád-házi Szent Erzsébet Plébániatemplom lelkésze
<i>Szőke Nikoletta</i>	<i>jazz-énekesnő</i>
Engelbrecht Kinga	Boscolo New York Palace Hotel***** igazgatónője
Novokreszenszko Tamás	nyomdász
Zoltán Tamás	ötvös iparművész
dr. Oláh Vilmos	Péterfy Sándor utcai Kórház egykori orvosa
Szirtes Tamás	Madách Színház igazgatója
Beke Farkas Nándor	100 Tagú Cigányzenekar főtitkára, menedzsere, a második hegedűszólam vezetője
Demjén Ferenc	dalszerző, énekes, Erzsébetváros díszpolgára

Forrás: Vágola (2012) alapján saját szerkesztés

22. táblázat: A doktori kutatás 2. alkérdésének megválaszolását támogató 2022-es személyes mélyinterjúk alanyainak nem és generáció szerinti megoszlása

Szemponatok	Baby Boomer	X generáció	Y generáció	Z generáció	Összesen
Nő	5	5	2	3	15
Férfi	4	6	2	3	15
Összesen	9	11	4	6	30

Forrás: saját szerkesztés

Míg 2012-ben a kerület iránti teljes elköteleződés mutatkozott meg a „Mit jelent az Ön számára Erzsébetváros?” kérdés vonatkozásában az „élettel teli” (Vágola 2012 p. 74), a „kötődés” (Vágola 2012 p. 84), az „élettér” (Vágola 2012 p. 119), valamint a „szeretemhely” szavak által, addig 10 év elteltével már a negatív visszhangok (6 darab/20 százalék) is megjelentek, azontúl, hogy az azonos számú (6 darab/20 százalék) pozitív jelentés tartalommal bíró válasz mellett a válaszadásban a bizakodó, ámbar inkább semleges hangvétel (18 darab/60 százalék) volt a mérvadó (23. táblázat).

23. táblázat: Erzsébetváros mögöttes jelentéstartalmát feltáró kérdésre adott 2022-es negatív, pozitív és semleges válaszok nem és generáció szerinti megoszlása

Szemponatok	Baby Boomer	X generáció	Y generáció	Z generáció	-	+	0
Nő	belváros, emlék, emlékezetvesztés, közbiztonság, tömeg	belváros(2x), emlék, fiatalság, bulinegyed	emlék, nyüzsgő és békés	élmény, „nem szeretem” kerület, romkocsmák	3	3	9
Férfi	emlék(2x), kulturális és kulináris sokszínűség, otthon	emlék(3x), jobb sorsra érdemes városrész, munka, nyomor	belváros, folyamatos lehetőség a változásra	buli és haverok, bulinegyed, otthon,	3	3	9
-	2	2	0	2	6		
+	2	0	2	2		6	
0	5	9	2	2			18

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadások számától függetlenül azonban közös pontnak tekinthető, hogy a vizsgált időszakban válaszként alkalmazott kifejezések által „tér és társadalom viszonyáról” (Enyedi 1987 p. 3) – ha csak egy-egy sajátos vélemény erejéig is – fellibben a fátyol.

2012-ben a VII. kerület, mint „élettér” egy olyan „szeretemhely” volt az ott élők és alkotók számára, amelynek „élettel teli” mivoltát a „kötődés” szó fémjelezte élő hagyomány megléte jelentette. Élő volt attól, mert a látható szimbólumok megjelenítésén túl a hozzájuk kapcsolódó láthatatlan érzelmi kötelékeket is fenntartotta, ami elengedhetetlen volt ahhoz, hogy – hasonlóan az NLP gondolkodás-beszéd-cselekedet hármass pilléréhez – az ősök szájhagyomány útján átadott gondolatisága a mindennapok

gyakorlati részét képezze. Azonban mintha tíz év távlatában az élő hagyományok felé tulajdonított elkötelezettségen csorba esett volna, és bár még ott leledzik a megnyilvánulásokban a hit, azonban a megjelenő pesszimista fennhangok mellett egyre inkább teret hódít a némileg még reményteli, azonban inkább elzárkózó, elmagányosodó életvitel folytatása, mely az elkötelezettségből eredő hajtóerőt már csak emlékeiben őrzi. Felismerve azt, hogy az olyan nemzetformáló értékek – mint az időtlen hagyományok (Aubel 2007) – megtartásának hiánya asszimilációhoz vezet (Seong-Kyu et al. 2002), már az emlékezés ténye is jelentőséggel bír, melynek a 2022-ben megkérdezett interjúalanyok hangot is adtak, mivel a 30 fő megkérdezett közel egyharmada (9 fő: 1 fő BBNő, 2 fő BBférfi, 1 fő Xnő, 3 fő X férfi, 1 fő Ynő) számára az emlék szóval, avagy annak az „*emlékezetvesztés*” (1 fő BBNő) kifejezéssel jelölt negatív vetületével egyenértékű jelentéstartalommal bír a VII. kerület. Az interjúk lehetőséget biztosítottak arra, hogy a helytörténettel³⁸ kapcsolatos „*emlékezetvesztés*” és annak problematikus mivolta értelmezhetőbbé váljon. Belvárosi jellegéből adódóan – melyre a megkérdezettek is négy alkalommal (1 fő BBNő, 2 fő Xnő, 1 fő Y férfi) utaltak – a VII. kerület valóban egy olyan hely, ahol „*folyamatos a lehetőség a változásra*” (1 fő Yférfi) azáltal, hogy kaméleon módjára leképezi az uralkodó értékrendet, egyfajta korrajzot adva ezáltal a társadalom aktuális közérzetéről, avagy röntgenfelvételt az egyéni szintű belső konfliktusokról, melyek láthatóvá tételéhez a vásznat a kerület soktényezős karakterisztikája adja.

Az emlékek őrzése a kerületben ezer féle módon megnyilvánul, azonban a tudatos felidézés „olykor” elmarad, aki pedig nem képes felidézni a múltat, újra és újra megismétli azt (Santayana 1905). Ez történik a bulinegyeddel is, mivel a nemkívánatos mértékű turizmusnak tulajdonított helyzet valójában nem újkeletű. Belső-Erzsébetváros, akkor még Terézváros részeként már a XIX. században is a térség legismertebb mulatónegyede volt a külföldiek körében. Így volt ez az egykoron Király utca 15. szám alatt működő „*Blaue Katze*”, azaz a „*Kék Macska*” nevű mulató esetében is, amely még Petőfinél is nagyobb hírértékkel bírt (Ágai 1912), miközben akkoriban a nemzet költője is helyi unikalitásnak számított a Dohány utca 16. – akkoriban Tabakgasse 373. (Forgách 2016) – szám alatti Schiller-ház (Dubniczky 2023) lakosa és egyben Jókai Mór társbérlőjeként. 1848. március 15-én a márciusi ifjak is innen indult el a Pilvax kávéházba. Erre a kevésbé ismert történelmi tényre is kitért a 2022-es interjúalanyok X

³⁸ jógyakorlat: „*Ezerarcú Szödliget*” című helytörténeti kisfilmsorozat (szodligetiek.hu 2024)

generációs férfi válaszadóinak egyike azontúl, hogy hangsúlyozza a kerületrészt vigalmi – amellyel hajdanán még Kossuth Lajosnak is meggyűlt a baja (Jánossy 2017) – múltját, ahol „nem éttermekről, hanem szórakoztatóipari helyekről beszéltünk, zenés kávéházakról, orfeumokról, nagyon sok akkori sztár lépett fel a kerületben. És ez ma mind nem köztudott. De az sem köztudott, hogy az 1848-49-es március 15-e is innen a kerületből indult. Tehát a srácok innen a Dohány utcából mentek a Pilvaxba”.

Az a soktényezős karakterisztika, mely a helyben fellelhető kulturális értékek mellett a jelentőségteljes múltbéli események és időszakok történelmi érintettségében is megmutatkozik, kódolva van a szubmodalitások szintjén. Azonban az már az egyéni beállítódás függvénye, hogy ki mennyit érzékel belőle, valamint, hogy az érzékelés során milyen gondolatai támadnak és az végül milyen hangulat formájában vetül ki. Egy hely, amely „ezerféle” hangulat megélését teszi lehetővé, melynek csak az egyéni attitűd szab határt az abból fakadó gondolatvilág mentén. Ennek a folyamatnak a végeredményét szemléltetik a 24. táblázatba rendezett szavak is. Jól látható, hogy a megkérdezettek több mint kétharmada (21 fő) egymástól teljesen eltérő, olykor-olykor ellentétes hangulatvilágot megjelenítő szóval illeti a VII. kerületet.

24. táblázat: A kerületi hangulat szóasszociáció általi leképzésére adott 2022-es válaszok nem és generáció szerinti megoszlása

Szempontok	Baby Boomer	X generáció	Y generáció	Z generáció
Nő	otthonos, Atlantisz, nyüzsgő , változatos, nem biztonságos	barátságos, egyedi, zajos, bohém , nyüzsgő	varázslatos, szivárvány	izgalmas, rendezetlen, pörgős
Férfi	élettel teli , lüktető , romkocsmá, bohém	sietős, pezsgés, lüktető , nyüzsgő , rusztikus, összetettség	ezerarcú, undorító	élettel teli , vidám, élénk

Forrás: saját szerkesztés

A legjelentőségtebb egyezés a „nyüzsgő” szó esetében mondható el, mely kifejezéssel három válaszadó (1 fő BBNő, 1 fő Xnő, 1 fő Xférfi) hozta párhuzamba az erzsébetvárosi hangulatot. Azt a hangulatot, amely a turisták szemszögéből turisztikai milióként, a helyiek nézőpontjából pedig a lakóhelyhatásaként is értelmezhető. További három szó – úgymint „bohém”, „élettel teli” és „lüktető” – esetében már csak duplikáció figyelhető meg. Míg a Baby Boomer férfi válaszadónál mind a három kifejezés megjelenik, addig az X generációs hölgy és férfi válaszadók, valamint a Z generációs férfi interjúalanyok csupán csak egy-egy egyezőség erejéig érintett. A 24. táblázatban a színes szavak hiánya mutatja azon megkérdezetteket (1 fő Ynő, 1 fő Yférfi, 1 fő Znő), akik a

VII. kerületi hangulat kifejezésére használt szavak viszonylatában nem hozhatók kapcsolatba a többi megkérdezettel. Amennyiben viszont a 2012-ben megkérdezett interjúalanyok válaszait is figyelembe vesszük, úgy a „*lüktető*” (Vágola 2012 p. 64) és „*pezségés*” (Vágola 2012 p. 74) szavak további egy-egy szavazattal gyarapodnak a „*sűrű*” (Vágola 2012 p. 18) és a „*tavaszz*” (Vágola 2012 p. 120) kifejezések használata mellett. Látható, hogy a legnagyobb egyezőséget mutató „*lüktető*” szó évtizedet átívelően is jelen, amellett, hogy tíz év távlatában a „*pezségés*” kifejezés is tetten érhető akkor, amikor az erzsébetvárosi hangulatot egy-egy szó vagy kifejezés által kell megragadni.

A 23. és 24. táblázatban összefoglalt válaszok egyre közelebb visznek annak feltárásához is, hogy vajon milyen titkokat rejt Erzsébetváros, mi az, „*ami látható, és ami láthatatlan*” (ÓVÁS! Közhasznú Egyesület 2013). A 2012-ben megkérdezett szaktekintélyek válaszai által a titkok kettő csoportja körvonalazódik. Az első csoport magát az „*épületek múltját*” (Vágola 2012 pp. 170-171) jelenti... itt a kapualjak „*különleges csempeképein*” (Vágola 2012 p. 25) túl – úgymint a Nyár utcai kapualjak egyikében fellelhető és a Magyarok Nagyasszonyát megjelenítő „*Patrona Hungariae*” (Vágola 2012 p. 24) című alkotás – szóba kerültek az egykori „*Bástya mozi környéki románcok*” (Vágola 2012 p. 184), valamint a múltbéli legendás „*Wichmann kocsmá*” (Vágola 2012 p. 63) mellett a még napjainkban is működő és „*megdöbbenő szépségű*” „*Rumbach (...) zsinagóga*” (Vágola 2012 p. 138). A válaszok második csoportja azonban egy nem szokványos megközelítés mentén emeli a beszélgetésbe a Belső-Erzsébetvárosból induló Dohány utcát, amely a Nagy Zsinagógától (köznyelvben elterjedt megnevezés) a New York Kávéházon át egyfajta „*élettenhely*” -ként (Vágola 2012 p. 74) van számontartva, mely a „*béke szigete*” (Vágola 2012 p. 119) hasonlattal illetett Rózsák terénél ér véget (avagy célba).

Tíz év elteltével a kerületi titkok felderítése kapcsán a Dohány utca március 15-e vonatkozásában került elő. A kerületet kivételesen jól ismerő X generációs férfi interjúalany is megerősítette azt, miszerint való igaz, hogy anno a Dohány utcából indultak útjukra az 1848-as szabadságharc ikonikus alakjai azáltal, hogy a márciusi ifjak innen vették célba a Pilvax kávéházat. Az azonban markánsan körvonalazódik az interjúkból, hogy a kerületi titkok vonatkozásában a hangsúly inkább az eldugott épületek (1 fő Ynő), az utcák (1 fő Xférfi), a parkok (1 fő Xnő), az éttermek (1 fő BBNő, 1 fő Yférfi) és a piacok (1 fő BBNő), valamint a házak belső udvarainak (2 fő Xférfi) említésén van. Ezeket a belső udvarokat és a kapcsolódó kapualjakat többen olyan kincsesládákként

(1 fő Znő) nevesítik meg, amelyek csak arra várnak, hogy felfedezzék őket, még mielőtt az esetleges rongálások által a múlt homályába vesznek. Vannak azonban olyanok, akik azon az állásponton vannak, hogy nincs itt semmi titok (1 fő BBférfi, 1 fő Xnő), csupán csak sok-sok felfedeznivaló (1 fő Yférfi, 1 fő Zférfi). Míg több megkérdezett szerint a „fény-árnyék játékban megelevenedő” (1 fő Zférfi) és „jelenlevő” (1 fő Ynő) „múlt” (1 fő BBNő, 1 fő BBférfi, 1 fő Xnő) és az abból eredő „szövevényes életutak” (1 fő Xnő), valamint a XIX. századi vigalmi negyeddel (1 fő BBférfi, 1 fő Zférfi) és zsidónegyeddel (1 fő BBférfi, 1 fő Xnő, 1 fő Znő) összefüggésbe hozható különféle mementók azok, amelyeket leginkább titkok öveznek, addig volt olyan is, aki erre a kérdésre semmilyen válasszal sem tudott szolgálni (1 fő BBNő, 1 fő Xférfi). Volt azonban olyan válaszadó, aki a jelenben tetten érhető helyi művészettörténetet (1 fő Xférfi), továbbá a tűzfalfestmények kevésbé közismert mögöttes tartalmát, valamint a járókelőkre gyakorolt jótékony hatásmechanizmusát (1 fő Znő) emelte ki.

A kerületi titkok feltárására irányuló kérdésre kapott válaszok közelebb visznek annak megfogalmazásához, hogy mitől is más Erzsébetváros. A megkérdezettek által elmondottak alapján olyan kincset érő meglátások jönnek a felszínre, amelyek mentén világossá válik, hogy Budapest VII. kerületének különlegessége annak megtapasztalásában rejlik, hogy lépten nyomon a múlt lenyomatai művészi módon elevenednek meg. Minderre utal az egyik 2012-es interjúalany is, mivel véleménye szerint „*Erzsébetváros megmaradt és még felújítható negyedei rejtik az ígéretes jövőt, amit a múltjuk őriz*” (Vágola 2012 p. 33), mely egyfajta iránymutatást ad arra vonatkozóan, hogy egy reményteli jövő érdekében a kerületi „kötömbök” által őrzött múltra váljunk befogadóvá és tegyük a jelen részévé ki-ki a maga kreatív módján. További sokatmondó megállapítás az is, hogy mivel „*1873 november 17-ig Erzsébetváros még Terézvároshoz tartozott, azzal még napjainkban is együtt rezeg (megosztott utcák, úgymint Király utca, Vasúti fasor), ezért Erzsébetváros jövője mikro szinten elválaszthatatlan Terézvárostól, makro szinten pedig Budapesttől*” (Vágola 2012 p. 32). A követendő cél és kivitelezési mód tekintetében is kapunk útravalót a könyvben foglalt interjú leírások által. Terézvárossal történő közös fellépés és ösztönzés mentén egymás megsegítése a helyes irány, mindennek kivitelezésére pedig egy közös – mindkettő kerületet magában foglaló – testület létrehozása válna szükségessé (Vágola 2012), melyet a 2022-ben végzett vizuális tartalomelemzés eredményeit összegző, „*A budapesti bulinegyedben készült fotók helyszíne*” (Michalkó et al. 2022:7) című ábra is alátámaszt.

A helyi unikalitásnak is tekinthető élettengely végpontjait – úgmint dohány utcai Nagy Zsinagóga (20 fő) és Rózsák tere (9 fő) –, valamint a közbülső New York Kávéházat (7 fő) és a Dohány utca szomszédságában elhelyezkedő Gozdu udvart (5 fő) említette a legtöbb interjúalany is arra a kérdésre adott válasz kapcsán, mely annak feltárását célozta, hogy ha a válaszadó kalauzolna valakit a környéken, mi az, amit mindenképp megmutatna. Mindezt a válaszok számszerű összefoglalója is alátámasztja (25. táblázat).

25. táblázat: Kerületi látnivalókkal kapcsolatos kérdésre adott 2022-es válaszok nem és generáció szerinti megoszlása

Nem	Baby Boomer	X generáció	Y generáció	Z generáció
Nő	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Baross tér VII. kerülethez közel eső része ▪ Keleti pályaudvar VII. kerülethez közel eső része ▪ Király utca ▪ Nagy Zsinagóga(2x) ▪ Rózsák tere 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gozdu udvar(2x) ▪ Nagy Zsinagóga(4x) ▪ New York Kávéház ▪ Rózsák tere(2x) ▪ zsidónegyed 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nagy Zsinagóga(2x) ▪ Rózsák tere(2x) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ séta ▪ Gozdu udvar(2x) ▪ Nagy Zsinagóga
Férfi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nagy Zsinagóga(4x) ▪ New York Kávéház ▪ Rózsák tere 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ épületek ▪ Gozdu udvar ▪ Keleti pályaudvar VII. kerülethez közel eső része ▪ Király utca (mint a zsidónegyed és a XIX. századi vigalmi negyed központi utcája) ▪ Nagy Zsinagóga(3x) ▪ New York Kávéház(2x) ▪ Rózsák tere 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nagy Zsinagóga(2x) ▪ New York Kávéház ▪ Rózsák tere(2x) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gozdu udvar ▪ Nagy Zsinagóga(2x) ▪ New York Kávéház(2x)

Forrás: saját szerkesztés

2012-ben a Nagy Zsinagóga és a New York Kávéház mellett, az egykori Hungária Fürdő „helyreállított (...) homlokzata” (Vágola 2012 pp. 27, 74), a belső-erzsébetvárosi kapuk „rézből domborítva” (Vágola 2012 p. 150), valamint a Magyar Zsidó Múzeum és „levéltár” (Vágola 2012 p. 44) is szerepelt a legfőbb kerületi látnivalók listáján. Fentebb említésre került, hogy 2022-ben a Nagy Zsinagóga után már a békés miliővel átítatott Rózsák tere a leggyakrabban említett kerületi látnivaló. Sokan azt gondolhatnák, hogy a tér közepén álló Árpád-házi Szent Erzsébet Plébániatemplom, valamint az épületet övező megannyi rózsabokor a sajátos hangulat egyedüli oka, azonban ez a kijelentés csak részben igaz. A templom mögötti, de még a Rózsák teréhez tartozó, 3600 m² nagyságú területen foglal helyet Európa jelenlegi „legnagyobb Gyémánt Út Buddhista Központja, ahol hosszú távon egy nemzetközi és országos kulturális és meditációs központ kialakítása a cél”³⁹ A zsidó gyökerekkel is rendelkező közhasznú egyesület vezető tisztségviselőinek

³⁹ <https://www.buddhizmusma.hu/budapest>

egyike a vele készített 2022-es interjú során, a kerület értékeinek vonatkozásában ugyancsak kiemeli a meditációt, mint a befogadás leghatékonyabb eszközét. Véleménye szerint „*a kő nem tudja elmondani*” ...így csak a kreatív alkotások révén teste öltő művészet az, ami képes az épülettömbök által őrzött múltat felidézni, amennyiben a közönség is befogadóvá válik rá.

Habár a 25. táblázat is tanúskodik arról, miszerint az egyik Z generációs hölgy válaszadó kerületi látványosságként meglepő módon a „*séta*” lehetőségét emelte be, azonban ez a jólléti dimenziók vonatkozásában is áldásosnak számító tevékenység az utolsó előtti mélyinterjú kérdésre adott válaszok kapcsán került jelentős mértékben az előtérbe. Annak múlt századbeli kinyilatkoztatása által, hogy „*a séta az élet legemberibb életütemét fejezi ki*” (boklaskok.hu 2019 p. 1), az emberek egyre inkább tudatossá kezdenek válni a séta jelentőségére. A séta az ihletszerzés egy módja, melyet a „*legtöbbet olvasott és legtöbbet fordított*” (Fiatal Írók Szövetsége 2024 p. 1) XIX. századi magyar írónk, Jókai Mór is gyakran alkalmazott a mindennapos alkotómunkája során. Ennek nyomán született meg a „*Hotel Jókai*” (turizmusonline.hu 2016) című belvárosi barangolás is. Az irodalmi városnézés Erzsébetvárosból induló tíz állomása az író hat évtizedes budapesti múltját igyekszik feleleveníteni.

A séta jelentősége – tartalmaz időtöltés gyanánt összekötve a megannyi kerületi színház meglátogatásának lehetőségével – már a 2012-es interjúk során is előkerült az „*itt jókat lehet sétálni (...) és gyönyörködni*” (Vágola 2012 p. 64) kijelentések mentén. A sétához kapcsolódóan szóba került a helyi gasztronómiát felvonultató erzsébetvárosi éttermek és az akkoriban még feltörekvőnek számító romkocsmák, mint egy jövőbeni „*bohém művésznegyed*” (Vágola 2012 p. 174) nélkülözhetetlen alkotóelemei is. Tíz évvel később, 2022-ben a színházat és a sétát azonos arányban (7-7 fő) ajánlják a válaszadók, mindamellet, hogy az egyik baby boomer hölgy válaszadó inkább a nemkívánatos mértékű turizmussal kapcsolatos felháborodásának ad hangot, miszerint a legjobb az lenne, ha nem is jönnének ide a „tartalmas” időtöltésre vágyakozó látogatók. A válaszadók közül 6 fő a bulinegyedként ismertté vált kerületrészre hívta fel a figyelmet a „*Gozsdu*” (1 fő), a „*romkocsmák*” (2 fő) és „*szórakozás*” (3 fő) szavak válaszadásba való beemelése által. Azonos arányban (2-2 fő) a „*HellóAnyu!*” bababarát kávézó, a „*Nagy Zsinagóga*”, valamint a „*New York Kávéház*” meglátogatását javasolták. Az X generációs férfi interjúalanyok egyike a megannyi lehetőség közül egyet sem tudott kiragadni,

azonban az alternatívák széles spektrumát mutatja, hogy volt, aki a kerületben fellelhető tucatnyi különféle tematikájú „szabadulószoza” – melyből kilenc Belső-Erzsébetvárosban található (Quest Hunter 2024) – valamelyikének kipróbálását (1 fő), valamint a méltán híres „Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény” meglátogatását (1 fő) szorgalmazta.

A kerülethez való egyéni hozzáállással kapcsolatos legsokatmondóbb eredményeket az erzsébetvárosi jövőt prognosztizálni szándékozó utolsó kérdés jelentette. Tisztán láthatóvá vált az, hogy aki az elkövetkező évek viszonylatában semmilyen módon sem elkötelezett a kerületben való életvitelszerű ottlét mellett, az borúlátó Erzsébetváros jövőjét illetően. A 30 fő válaszadó közül nyolcan képviselték ezt az álláspontot. A pesszimista hozzáállás kinyilatkoztatásában az összes generációból néhány hölgy válaszadó volt érintett az 1 fő Z generációs úriember hitevesztett és apatikus megnyilvánulása mellett. A válaszadók közel fele (13 fő) a kétségbeejtőnek tűnő külvilág mellőzésére való törekvés következtében reményteljes jövőt vízionált. Az interjúalanyok majdnem egyharmada (9 fő) pedig kételyektől mentes, valamint az eljövendő időszak helyi szinten várható pozitív kimenetével kapcsolatos hittel bírt.

...és ha már fentebb említésre került a VII. kerületi színházak jelentősége, akkor a belső-erzsébetvárosi Madách téren található Örkény színházon túl Belső- és Középső-Erzsébetváros képzeletbeli határvonalát jelölő Erzsébet körúton található Madách színházról is említést kell tenni... és ha már szó esik a Madách térről és a Madách színházról, akkor már Madách Imre és „Az ember trégédiája” című művének méltán híres kinyilatkoztatása a „Mondottam, ember: küzdj és bízva bízzál!” (Magyar Elektronikus Könyvtár 2024 p. 1) is felsejlik. Mindez párhuzamba hozható a hit, a remény és az elkötelezettség – mint a 2. alkérdés által felszínre kerülő, időtállóságot támogató mentális állapotok – hármasságával, azonban látni kell azt is, hogy lényegesen eltérő minőségeket képvisel az, ha az ember mások ellen, saját magával, avagy másokért küzd.

4.2.3. Harmadik kerületspecifikus alkérdés – lakossági mélyinterjúk kiértékelése

A doktori kutatás soron következő eredményei az öt női és öt férfi válaszadó bevonásával – akik közül 60 százalék (6 fő) a Baby Boomer generáció szülöttje – készített lakossági mélyinterjúk kiértékelésén alapulnak. A válaszadói elbeszélések alapján vélelmezhető, hogy a mintában előforduló generációk aránya megközelítőlegesen tükrözi a kerületben

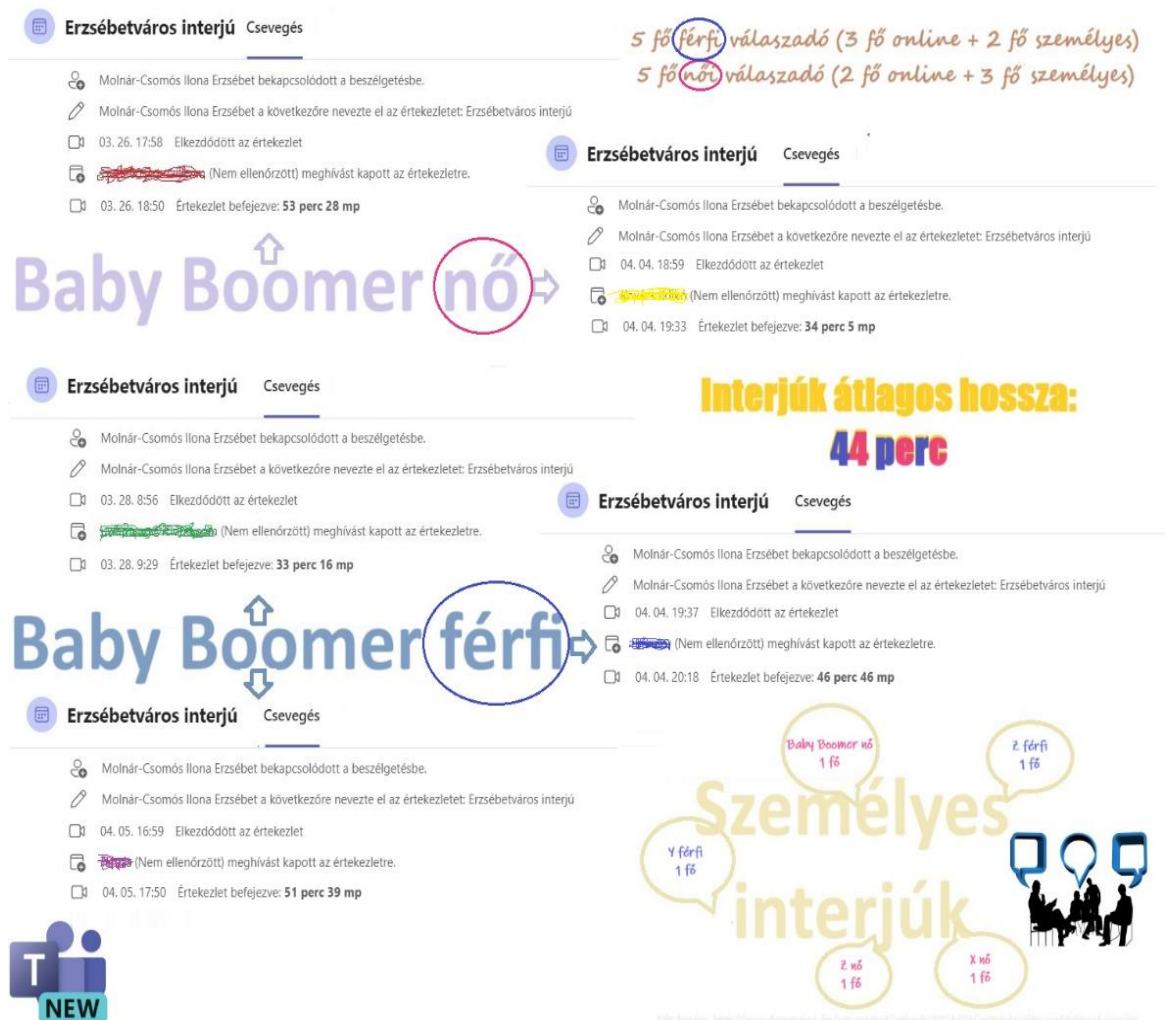
életvitelszerűen ott élő lakosok generációs összetételét. Míg a 26. táblázat az öt online és öt személyes interjú válaszadóit jellemzi a nemi és generációs hovatartozás mentén, addig a 15. ábra az interjúk paramétereinek „mind map” -szerű összefoglalóját adja közre.

26. táblázat: A doktori kutatás 3. alkérdésének megválaszolását támogató 2024-es online és személyes mélyinterjú alanyainak nem és generáció szerinti megoszlása

Szemponatok	Baby Boomer	X generáció	Y generáció	Z generáció	Összesen
Nő	2 fő online + 1 fő személyes	1 fő személyes	-	1 fő személyes	5
Férfi	3 fő online	-	1 fő személyes	1 fő személyes	5
Összesen	6	1	1	2	10

Forrás: saját szerkesztés

15. ábra: 2024-es mélyinterjúk elmetérkép-szerű összefoglalója



Forrás: ilona.csomos@uni-corvinus.hu email címhez kapcsolódó Microsoft Teams fiókból kiemelt tartalmak (interjúalanyok nevének kitakarásával), valamint a hivatalos logó alapján saját szerkesztés

Az interjúk kérdéssor (4. számú melléklet) tíz kérdésből tevődik össze, melyek párba rendeződve (1-2., 3-4., 5-6., 7-8. és 9-10. kérdés) öt jól elkülöníthető részegységekre bonthatók, melyek az alfejezet végére kirajzolódó elméleti modell vázát adják majd. A

kérdésekre adott válaszok elemzésére is párban, az egymást követő bekezdések mentén kerül sor.

A feltett kérdések több esetben érintik a helyi lakosság közérzetét szociális és fizikai szinten. Szociális szint alatt a nemkívánatos mértékű turizmus és a helyi jelleg társadalmi és kulturális elemei, a fizikai szint alatt pedig a nemkívánatos mértékű turizmus és a helyi jelleg gazdasági és (fizikai) környezeti elemei értendők. A szociális és fizikai szint alatt értendő elemek az interjúk elején minden esetben pontosításra kerültek. Az interjúalanyoktól származó idézetek az alábbiak szerint van kódolva: generáció rövidítve + nem rövidítve + kutatásba való bevonás szerint sorszám (például: Zn10 =Z generációs női válaszadó, aki a 10. sorszámmal rendelkező interjúalany). A minta különlegességét adja a már említett, német állampolgársággal is rendelkező helyi lakos, akinek a válaszai a BBf3 kóddal jelölt szövegrészeknél olvashatóak.

A kvalitatív guide 1. és 2. kérdése a turizmus helyiek közérzetére gyakorolt hatását kívánta vizsgálni szociális és fizikai szinten egyaránt. A kérdések szociális aspektusa vegyes válaszokat eredményezett. A megkérdezettek 60 százalékának nagy mértékben (*megosztottság (BBn1), apátia (BBn2), megszűnő lakóközösségek (BBf5), folyamatos szenvedés (BBf6), 2022 nyara óta a turisták elviselhetetlen mértékű jelenléte (Zn10), antiszociálissá váló lakosság (Yf8)*) 20 százalékának pedig csekély mértékben (*nem érzékeli: nincs kapcsolódás turista és lakos között (Xn7), a problémát a kerületi kapacitások meghaladásából adódó életterheltséggé válás jelenti (Zf9)*) volt negatív vetületű a véleménynyilvánítása, miközben 20 százalék pozitívan (*sok turista – sok rendőr – nagyobb közbiztonság (BBf3), társasházi érdekek előtérbe kerülése (BBn4)*) nyilatkozott. A fizikai aspektusra irányuló második kérdés kapcsán – egy pozitív (*sok turista – rendszeres takarítás – nagyfokú tisztaságérzet (BBf3)*) és egy kevésbé negatív véleménytől (*fizikai atrocitásokat tekintve közvetlen tapasztalat hiánya (BBn1)*) eltekintve – lényegében (80 százalék) negatív (*minőségi alvás/pihenés hiánya (BBn2), drog és prostitúció megjelenése a társasházon belül (BBn4), minősíthetetlen viselkedés a közterületeken (BBf5), turisták által látogatott helyek bojkottálása (BBf6), tömegközlekedés zsúfoltsága zavaróan hat (Xn7), bezárkózás vagy csak a legeldugottabb kerületi helyek látogatása (Yf8), fizikai atrocitás lakosság általi kezdeményezése az úttorlasz-szerű tömegekkel szemben (Zf9), lépten-nyomon turistákba vagy a nyomaikba botlik az ember (Zn10)*) válaszok születtek.

A 3. és a 4. kérdés a közvetlen környezet helyiek közérzetére kiterjedő hatásának feltárását célozta. A kérdésekre adott válaszok sokszínűsége megmutatja, hogy jelentős befolyással bír a válaszadáskori aktuális hozzáállást jelképező „szemüveg” (avagy szűrő), amelyen keresztül az interjúalany éppen szemléli a közvetlen környezetét szociális és fizikai szinten egyaránt. A női válaszadók 60 százaléka (BBn2, BBn4, Zn10), a férfi válaszadók 20 százaléka (BBf6) – mindösszesen 4 fő – vélekedik úgy, hogy a közvetlen környezete negatívan hat a közérzetére szociális szinten, azonban nagyobb arányban (6 fő) vannak azok, akik számára a közvetlen környezet nyújtotta pozitívumok is érzékelhetővé válnak. A pozitív válaszadásban a férfi válaszadók jelentős mértékben felülreprezentáltak, mivel 80 százalékuk (BBf3, BBf5, Yf8, Zf9) a közvetlen környezetben tapasztalható értékeket emelte be a válaszadásba. Ugyanez csak a női válaszadók 40 százalékénál (BBn1, Xn7) mondható el.

Negatívumok szociális szinten:

- „társasházon belüli széthúzás” (BBn2),
- „közterek vállalhatatlan állapota miatti apátia” (BBn4),
- „a „lakók el lettek adva” érzés” (BBf6),
- „elszigetelődés” (Zn10).

Pozitívumok szociális szinten:

- „sok kapcsolódási pont társasházon belül” (BBn1),
- „összetartás társasházon belül” (BBf3),
- „turisták esetében még fel nem fedezett, eldugott parkok (pl: Dob utca) mecsvárként szolgálnak” (BBf5),
- „támogató és pozitív környezet inspirálónak hat a mindennapos munkavégzésre” (Xn7),
- „ha jó a környezetem, jó a közérzetem... Erzsébetvárossal nem lehet mellé löni, mindig változatos, így igazodik mindig a hangulatomhoz” (Yf8),
- „hétköznapiakban is mindig lehet valami újdonságot, érdekeset találni a már megszokott helyeken is” (Zf9).

A közvetlen környezet fizikai szintű közérzetre gyakorolt hatását illetően ellenkezőleg változott a negatív (6 fő) és pozitív (4 fő) válaszok aránya mindamelllett, hogy a nemek tekintetében azonos a megoszlás. Míg mind a férfi, mind pedig a női válaszadók közül 2-2 fő (BBn1, BBf3, Xn7, Yf8) nyilvánult meg pozitívan, addig a férfiak és nők közül egyaránt 3-3 fő (BBn2, BBn4, BBf5, BBf6, Zf9, Zn10) nyilatkozott negatívan.

Negatívumok fizikai szinten:

- „*egyéni kezdeményezésekben (pl.: a társasház belső udvarának, közös tereinek fejlesztése) az együtt élők támogatásának hiánya*” (BBn2),
- „*közterek vállalhatatlan állapota miatt kerület külső részeinek és más kerületeknek a látogatása előtérbe kerül*” (BBn4),
- „*kerületen kívüli helyek felkeresése a közvetlen környezet állapota miatti mindennapos megbotránkozás csökkentése érdekében*” (BBf5),
- „*minimális kontakt a külvilággal*” (BBf6),
- „*parkolással kapcsolatos infrastruktúra hiánya/komplikáltsága mindennapos bosszúságot okoz*” (Zf9),
- „*infrastruktúrát folyamatosan rombolják a látogatók, rongálják az épületeket, így sajnos ez a mindennapokra is kihat, az itt lakók kedvére – szerintem kisebb a kedv arra, hogy felfedezzük a kerületet, ritkán jut el hozzánk olyan program, ami a helyiektől a helyiekért szól*” (Zn10).

Pozítívumok fizikai szinten:

- „*egyéni kezdeményezések megvalósítása (pl.: közösségi komposztáló az Almássy téren)*” (BBn1),
- „*egyéni kezdeményezések megvalósítása (pl.: társasházon belül airBnB lakások számának korlátozása)*” (BBf3),
- „*épületek, járókelők, kerület csodálata nyugodtsággal tölt el*” (Xn7),
- „*megtalálom azt a környezetet, ami a belsőmben éppen zajlik, de ez igaz fordítva is... hiszen a külső hatás, érzések egyúttal formálják az én érzelmeimet is*” (Yf8).

Az eddigi kérdésekre adott válaszok ahhoz vittek közelebb, hogy a külvilág hogyan hat az egyénre. Az 5. és 6. kérdés által az egyéni belső világ szerepe kerül előtérbe⁴⁰. A kérdésekre adott válaszok azokat a hétköznapi jó gyakorlatokat segítenek összegyűjteni, amelyeket a kerületi lakosok mentális szinten alkalmaznak a jó közérzet fenntartása,

⁴⁰ Az interjúk készítése során az 5. és 6. kérdésre adott válaszok eredményezték annak felismerését, hogy az egyén közérzetének a „székhelye” a szociális jólléti dimenzióba tehető, mely a mentális jólléti dimenzióból tudatosan támogatva a fizikai jólléti dimenzió kívánatos megnyilvánulásaihoz vezet. A „köz” szó jelentését tekintve „*személyeket, dolgokat elválasztó tér; keskeny utca*” (Arcanum 2024 p. 1) is voltaképpen ennek a személyek és dolgok közötti szociális térnek az egyéni szintű „milyenség-érzet”-ét jelöli a közérzet, mint kifejezés által.

valamint annak minél gyümölcsözőbb fizikai szintű megnyilvánulása érdekében. A lakosok által említett jó gyakorlatok 10 pontban összefoglalva⁴¹ (említések gyakorisága alapján csökkenő sorrendben):

1. sétálni: BBn1, Xn7, Yf8, Zn10
2. autentikus helyeket és a kerületi kulturális értékeket a mindennapokba beemelni:
BBn4, BBf6, Zf9
3. kerületi mozgáscentrumot látogatni: BBn1, BBn2,
4. ventillálni a lakótársakkal, sorstársakkal: BBn2,
5. a kerület „10 perces város”⁴² jellegéből adódóan „*pár perc sétával bármi elérhető*” lehetőséget tudatosítani és az ebből fakadó oldottságot mindennap megélni: BBf3
6. kerékpározni: BBf5
7. erkélyen időzni: BBf6
8. alkotni: Xn7
9. meditálni, jógázni és olvasni: Yf8
10. barátokkal valahova beülni beszélgetni: Zf9

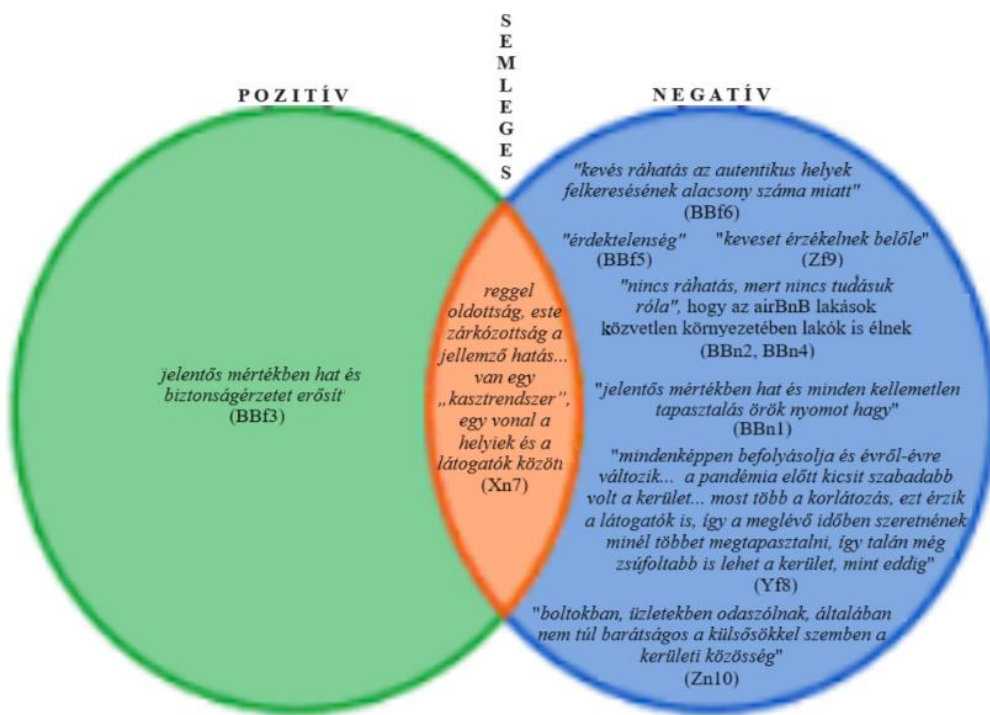
Míg a fentebb felsorolt támogató tevékenységek következtében fellépő jó közérzet a Z generáció tagjai szerint (Zf9, Zn10) nem nyilvánul meg fizikai szinten, addig a Baby Boomer, az X és az Y generáció tagjai ettől eltérő véleményen vannak. A három fő női Baby Boomer válaszadó közül ketten negatív véleményt fogalmaztak meg, mivel az interjúk készítésének idején úgy látták, hogy az „*egyéni elképzelések megvalósításának hiánya*” (BBn2) a jellemző, valamint, hogy a „*depressziós állapot mértéke fordított arányban áll az új ismeretek befogadására való nyitottság mértékével*” (BBn4). Az interjúalanyok 60 százaléka azonban azon az állásponton van, hogy az éppen aktuális közérzetük pozitívan nyilvánul meg a fizikai szinten. Ennek kapcsán többen kiemelték a nyitottságot és támogatást az egyéni elképzelések kivitelezése terén (BBn1, BBf3), valamint, hogy a jó közérzet lendületet ad a saját szervezésű kerületi események megvalósításához (BBf5), a helyi kapcsolódások minőségi növekedéséhez (BBf6), továbbá a nagyobb fizikai aktivitáshoz (Xn7, Yf8) kerületi felfedező séták formájában.

⁴¹ A séta és a kerékpározás az adott tevékenység végzéséből fakadó mentális állapot változása (javulása) okán mozgásos (aktív) meditációnak is tekinthető.

⁴² A „10 perces város” adottságot, mint kerületi vonzerőt szinte az összes válaszadó említi az interjú további kérdéseire adott válaszok alkalmával.

A 7. és 8. kérdés annak megválaszolására hivatott, hogy az egyén belső világa által megalapozott közérzet minősége, valamint annak fizikai megnyilvánulása hogyan hat vissza a külvilágra, azaz a látogatók és a helyi lakosság által megtapasztalható kerületi miliőre.

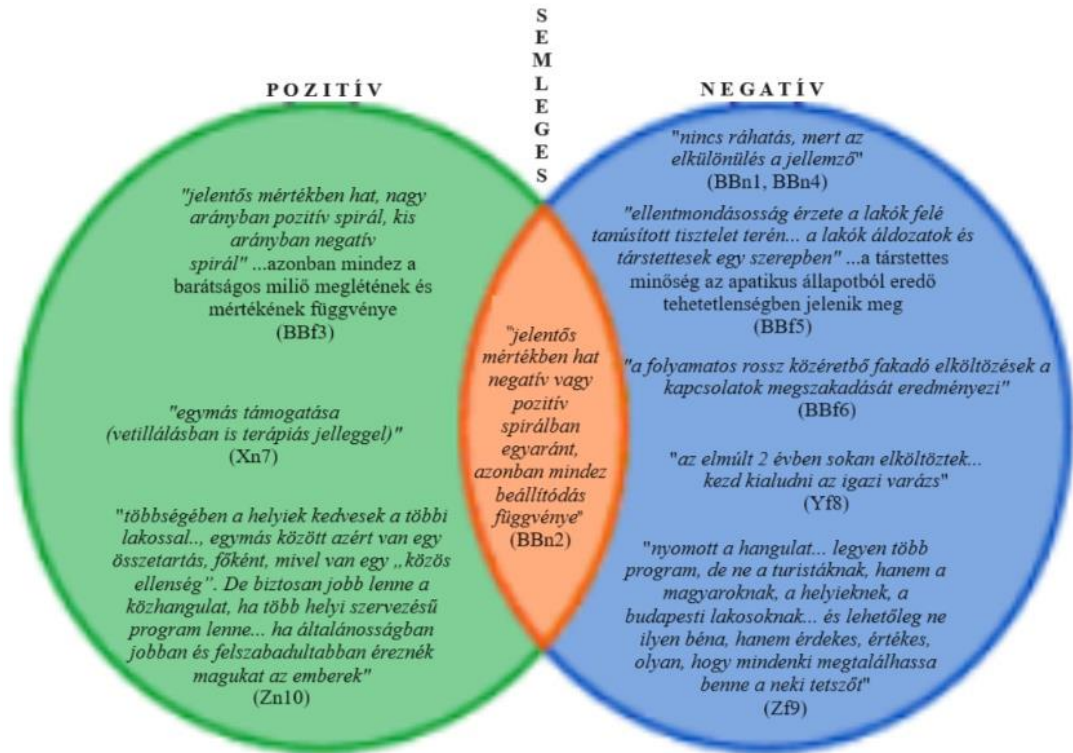
16. ábra: A helyiek közérzetének hatása a látogatók által megtapasztalható kerületi miliőre



Forrás: Dancsó (2022) grafikai elemei alapján saját szerkesztés

Ahogy azt a 16. ábra is mutatja, az interjúalanyok jelentős hányada (7 fő) szerint a helyiek közérzete kihat a látogatók által megtapasztalható kerületi miliőre mindamelllett, hogy 3 fő azon a véleményen van, hogy az autentikus helyek felkeresésének alacsony száma (BBf6), valamint az ott élőkrol való nem tudás (BBn2, BBn4) miatt nincs vagy kevés a ráhatás. Összességében elmondható, hogy pozitív ráhatásról csupán csak a német nemzetiségű helyi lakos (1 fő) tud beszámolni. A kérdéssel kapcsolatos negatív fennhang 8 fő esetében mérvadó. A legérdekesebb megnyilvánulás talán az X generációs női válaszadóhoz (Xn7) köthető, annak egyidejű pozitív és negatív tartalmi elmei okán. Elmondása alapján az, hogy a lakosság közérzete milyen kihatással van a turisták által érzékelhető erzsébetvárosi légkörre napszak függvénye. Míg reggel az oldottság, addig estére a zárkózottság a jellemző hatás. Reggel még a levegőben is érzékelhető a jószándék, és egy jobb nap reménye, azonban a napfény csökkenésével egyenes arányba foszlik mindez szertesztét a lakók és a látogatók megosztottságát, egyfajta „kaszttrendszer” (Xn7) szerű állapotot előidézve.

17. ábra: A helyiek közérzetének hatása a helyiek által megtapasztalható kerületi miliőre



Forrás: Dancsó (2022) grafikai elemei alapján saját szerkesztés

A 17. ábra azonban már arról számol be, hogy a megkérdezettek nagy arányban (8 fő) tapasztalják azt, hogy a helyiek közérzete kihat a lakosság által megtapasztalható kerületi miliőre. Akik azon a véleményen vannak, hogy nincs ráhatás (BBn1, BBn4), azok az elkülönülést eredményező lakossági hozzáállást teszik mindezért felelőssé. Négy esetben (BBf5, BBf6, Yf8, Zf9) a férfi válaszadók az erőteljesen negatív ráhatást emelik ki, míg 3 fő a barátságos miliőről (BBf3), az egymás támogatásáról (Xn7), valamint a turistákkal párhuzamba hozható „közös ellenség” folyamatos jelenléte miatti összetartásról (Zn10) tesz említést. A 16. ábrához hasonlóan itt is az egyik legsokatmondóbb válasznak a semleges kategóriába sorolt megnyilvánulás tekinthető. A női Baby Boomer válaszadók egyike (BBn2) arra hívja fel a figyelmet, hogy az, hogy egy külső behatás milyen megélést – és annak folyamányaként negatív, avagy pozitív spirált – eredményez a lakóknál, voltaképpen egyéni beállítódás függvénye. Ezzel is magyarázható az, hogy bizonyos válaszadóknál (BBf3, Xn7) a feltett kérdés tartalmától függetlenül nagyobb arányban jellemzőek a pozitív töltetű megnyilvánulások.

A 9. és 10. kérdésekre adott válaszokat a 27. táblázat foglalja össze azontúl, hogy számot ad arról a konszenzusról, amely jól láttatja, hogy az erzsébetvárosi miliő, mint vonzerő milyen jellemvonásokkal rendelkező turisták kerületben való megjelenését eredményezi.

27. táblázat: Kiket vonz a VII. kerületi milió?

INTERJÚALANYOK	TURISTÁK JELLEMZŐI	BEKÖLTÖZŐK JELLEMZŐI
BBn1	nagy mértékben bulituristák, csekély mértékben családós turisták	nincsenek beköltözők, melynek oka a turizmus fókuszú helyi szolgáltatási paletta és kapcsolódó árszabás
BBn2	bulituristák	nincsenek beköltözők, melynek oka a turizmus fókuszú helyi szolgáltatási paletta és kapcsolódó árszabás
BBf3	egyenlő mértékben bulituristák és családós turisták	nincsenek beköltözők, melynek oka a turizmus fókuszú helyi szolgáltatási paletta és kapcsolódó árszabás
BBn4	80 százalékban (olcsó szórakozást kedvelő és kereső) bulituristák	minimális számú fiatal beköltöző
BBf5	bulituristák (nagy arányban férfi vagy női csoportok, csekély mértékben vegyes csoportok)	nincsenek beköltözők és a fiatal albérlők száma is minimális
BBf6	magyar bulituristák	külföldön élő magyar fiatalok lakásait bérlő fiatal albérlők
Xn7	kerület kincsei helyett romkocsmás életérzést kereső fiatalok	jellemzően bevállalós, pörgős beköltözők – akiket a család, az emlékek, a munka vagy valami különös szenvedély, szeretet vonz – száma is minimális
Yf8	nagyon változó: vannak, akik kifejezetten a vallásért, a kultúráért, az építészeti emlékekért jönnek, de vannak olyanok is, akik a romkocsmák nyújtotta egyedi élményeket keresik	külföldiek, akiket elvarázsolt a kerület + rövid távú albérletet kereső fiatalok („az igazi törzslakosság eltűnőben van”)
Zf9	fiatalok, akik a „grey euro feeling” jellegű élményekre, bulikra, szórakozásra vágnak	beköltözők száma nulla, elköltözők és rövid távú albérlők száma sok
Zn10	nagy mértékben (romkocsmákat, olcsó szórakozást kereső) bulituristák, csekély mértékben a kerület értékeit (épületeket, különleges történeteket) kedvelőket	elköltözők és befektetési célú budapestiek száma sok, kihívásokat kedvelő (jellemzően külföldi) beköltözők száma minimális (kerület bővületének következtében hátrányok felismerésének hiánya jellemzi őket)

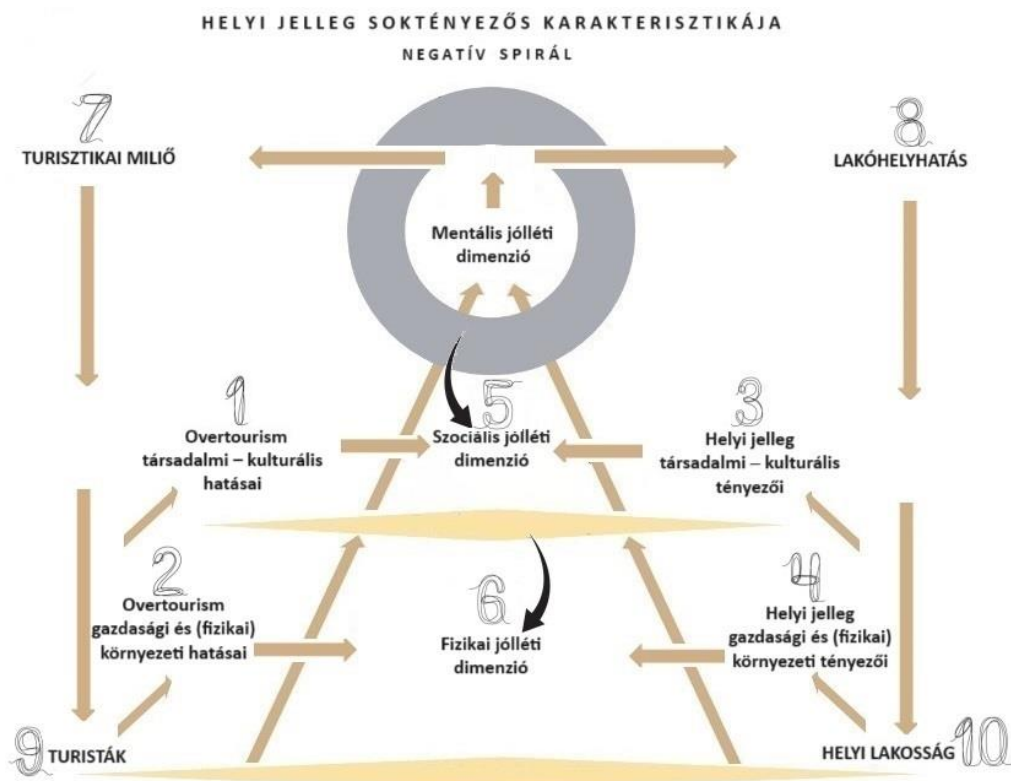
Forrás: saját szerkesztés

Az összes interjúalany egyetért azzal, hogy legnagyobb arányban a fiatal bulituristák fordulnak meg a kerület utcáin a csekély mértékben jelen lévő családós (BBn1, BBf3), valamint a kultúrát kereső és kedvelő (Yf8, Zn10) látogatókkal szemben. Az interjúalanyok fele kiemelte azt a sokatmondó tapasztalást, miszerint nincsenek hosszú távú beköltözők. A kerület jelenleg a kiköltözőket „vonzza”, melynek folyományaként „az igazi törzslakosság eltűnőben van” (Yf8). Akik mégis ide költöznek, azok a kerületbe beleszerelmesedett külföldiek (mint például BBf3 válaszadó esetében), a befektetési szándékkal érkezők, avagy a diákság soraiból kerülnek ki. Három válaszadó (BBn1, BBn2, BBf3) is utalt arra, hogy a kiköltözések valódi oka a turizmus fókuszú helyi

szolgáltatási paletta összetétele és a kapcsolódó árszabás. Mindennek egyenes következményeként tekintenek a nemkívánatos mértékekben testet öltő kerületi turizmusra is.

A 2024-es interjúk készítése egy különleges egybeeséssel zárult... éppen az utolsó interjú készítésének napján jelent meg egy Hild János-díjas urbanista írása „*Lesz-e kultúrnegyed a bulinegyedből?*” (Ongjerth 2024) címmel, melyben a szerző kiemeli, hogy az ottmaradtak életkörülményeinek romlása olyan folyamatot idéz elő, amely egy lefelé tartó spirál kialakulásához vezet. Ennek a lefelé tartó negatív spirálnak a mindennapossá válása az interjúalanyok elbeszélései alapján is alátámasztásra került. A kérdésekre – 18. ábrán számokkal jelölve – kapott válaszok következtében a visszahúzó erőként működő folyamatmodell egyre csak körvonalazódott és az egyén szintjén láthatóvá is vált. Mindennek eredményképpen jött létre a 18. ábra, mint újszerű tudományos eredmény.

18. ábra: Közvetlen külső hatásoknak kitett konfliktus mezők (fizikai és szociális jóléti dimenzió) és a lehetséges közös nevező (mentális jóléti dimenzió) közötti dinamika térbeli (turisztikai milió/lakóhelyhatás) vetülete a turisták és a helyi lakosság vonatkozásában⁴³



Forrás: saját szerkesztés

⁴³ A vizuális megjelenítéséhez részben a BCE (2020) által kiadott „*Corvinus prezentációs template (HU)*” c. ppt szabadon méretezhető grafikai elemei, valamint a <https://www.shutterstock.com/hu/image-vector/arabic-numerals-set-decorative-numbers-drawn-2093858503> és <https://www.shutterstock.com/hu/image-vector/black-arrow-icon-on-white-background-1271045194> szolgáltatották az alapot.

4.2.4. Kerületspecifikus alkérdésekkel kapcsolatos terepi megfigyelés értelmezése

A 18. ábra – melynek szemléltetésével az előző alfejezet is zárult – áttekintő értelmezésére a soron következő (4.3.) alfejezetben kerül sor, melynek eredményeképpen a pozitív spirál lehetősége is felvázolásra kerül. Mindezek előtt azonban következzen a terepi megfigyelés és néhány kiegészítő elemzés a lakosok életkörülményeit rendező folyamatok jobb megértése okán. Ennek kiindulópontja annak az X generációs hölgy válaszádnak (Xn7) a kijelentése, aki szerint van egy láthatatlan, de markánsan érzékelhető vonal a helyiek és látogatók között épp úgy, mint Terézváros és Erzsébetváros esetében. „A legpestibb utca” néven elhíresül Király utcára – melyre a 2. illusztráción látható ötszög legfelső csúcса is mutat – a megosztottság szimbólumaként is tekinthetünk, melynek páros oldala Terézvároshoz, páratlan oldala pedig Erzsébetvároshoz tartozik. A VI. és VII. kerületre a XIX. században még egy közigazgatási egységként tekintettek, napjainkban azonban ez az egység csupán csak a háztömbök elhelyezkedésének szintjén, madártávlatból válik igazán láthatóvá.

2. illusztráció: Terézváros és Belső-Erzsébetváros madártávlatból



Forrás: saját készítésű fotók alapján saját szerkesztés

A terepi megfigyelés módszertani felvezetésénél (3.5.4. alfejezet) is szó esett már a látásról, valamint arról, hogy a látáshoz kapcsolódó vizuális reprezentációs rendszernek van a legnagyobb jelentősége, melynek mozgatórugója a külső (objektív) és belső (szubjektív) érzékelés. Ha ebben nincs tudatosság, akkor nem beszélhetünk tudatos érzékelésről. Az előkutatás alapjául szolgáló adatbázist tekintve érdekességképpen elmondható, hogy a VII. kerület vonatkozásában megnevesített (Kiss et al. 2021) tényezőkhöz kapcsolódó bejegyzések tartalmának vonatkozásában 12082 (91,91 %) hozzászólásban nem jelenik meg a tudatos érzékelés. Az objektív vagy szubjektív érzékelést jelenő éber tudatosság jelenlétének a kutatás pillanatában 1063 hozzászóló (28. táblázat) ad hangot.

28. táblázat: A helyi lakosság tudatos érzékelésének mértékét fémjelző tényezők évek szerinti megoszlása a jólléti dimenziók három szintjén

Jólléti dimenziók mentén érzékelt tényezők	VII. kerület vonatkozásában megnevesített tényező	2017	2018	2019	2020	2021
Fizikai jólléti dimenzió	Épített <u>örökség</u>	1	1	7	8	4
	Történelmi <u>épületek</u>	12	14	32	20	71
	19. századot idéző <u>bérházak</u>	0	1	2	3	8
	Hangulatos terek, <u>utcák</u>	90	91	92	95	94
	<u>Sétára</u> invitáló környezet	1	5	11	5	12
	Street art alkotások a <u>tűzfalakon</u>	0	1	4	2	6
	Összes hozzászólás (évek szerinti bontásban)	104	113	148	133	195
Szociális jólléti dimenzió	<u>Barátokkal</u> , ismerősökkel töltött idő	4	3	9	11	10
	Véletlen <u>találkozások</u>	1	1	1	0	0
	Belföldi <u>fogyasztó</u> nagyobb számú jelenléte	0	3	4	7	2
	Kedvesség, <u>vendégszeretet</u>	0	0	1	0	1
	Zsúfoltság, <u>tömeg</u>	8	11	26	45	34
	Összes hozzászólás (évek szerinti bontásban)	13	18	41	63	47
Mentális jólléti dimenzió	<u>Lelassulás</u>	0	0	0	1	0
	<u>Nosztalgia</u>	1	1	1	4	2
	<u>Mozgalmasság</u>	0	0	0	0	0
	Élettel teli <u>hangulat</u>	4	5	6	16	12
	<u>Teraszok</u> , mint kellemes pihentető hely	2	3	14	54	56
	Színes <u>gasztronómiai</u> élménykínálat	0	0	4	1	1
	Összes hozzászólás (évek szerinti bontásban)	7	9	25	76	71
Hozzászólások mindösszesen (évek szerinti bontásban)		124	140	214	272	313
Hozzászólások mindösszesen (vizsgált időintervallum teljes terjedelmében)		1 063				

Forrás: Kiss et al. (2021) alapján saját szerkesztés

A tényezőkhöz kapcsolódó szöveges tartalmak vizsgálata során az aláhúzással jelölt (28. táblázat) főnév toldalék nélküli változata – mint kód – jelentette a keresés alapját. Ezek a szöveges tartalmak azt láttatják, hogy a 4.2.1. alfejezetben részletezetteken túl a tudatos objektív és szubjektív érzékelés – másnéven figyelem, avagy éber tudatosság – irányába is kezdetét vette a múltban egy nagyon lassú változás, amelynek ugyancsak lendületet adott az overtourism jelensége. A lendület növekedésének vagy csökkenésének mértéke szinkronban van az „overtourism” szóval kapcsolatos hozzászólások évek szerinti előfordulásának gyakoriságával (29. táblázat).

29. táblázat: A fizikai, szociális és mentális jólléti dimenzió mentén érzékelt, valamint az „overtourism” kulcsszóhoz kapcsolódó bejegyzések számának évek szerinti megoszlása a „Klauzália” csoportban

SZEMPONTOK	2017	2018	2019	2020	2021
Overtourism	0	14	303	3	126
%-os változás évről évre	-	0	+2164,29%	-99%	+420%
Objektív érzékelés: fizikai és szociális jólléti dimenzió mentén érzékelt tényezők	117	131	189	196	242
%-os változás évről évre	0	+11,97%	+44,27%	+3,7%	+23,47%
Szubjektív érzékelés: mentális jólléti dimenzió mentén érezkelt tényezők	124	140	214	272	313
%-os változás évről évre	0	+12,9%	+52,86%	+27,1%	+15,07%

Forrás: saját szerkesztés

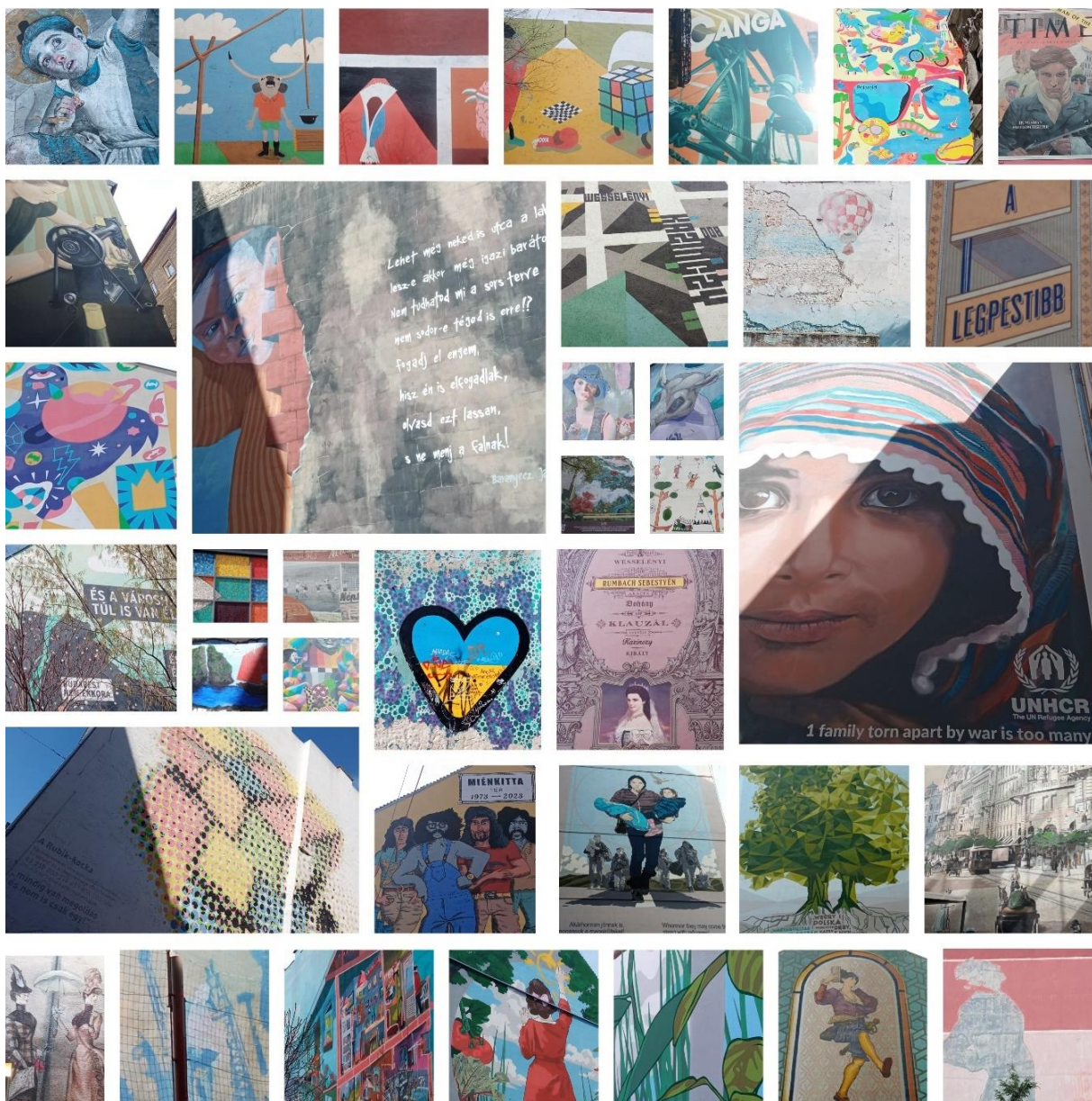
Látható, hogy mind a 4.2.1. alfejezetben kifejtett érték szó mögött rejlő egyetemes erények mindennapokba történő integrálása, mind az objektív és szubjektív érzékelés terén elindult változási folyamat tudatosításában és felszínre hozatalában az overtourism egyfajta katalizátorként működött. Mindez arra enged következtetni, hogy még egy széleskörűen károsnak vélt jelenségből is formálható olyan előny, amelynek egy jövőbeli globális (pl: klímaveszélyhelyzet) vagy lokális (pl: város- vagy kerületrészek autentikusságának elvesztése a lakosság számának markáns csökkenése okán) hatáshoz való alkalmazkodásra való felkészítésben az időbeliség miatt lehet jelentősége. Ha a hatás bekövetkezésének lehetősége hamarabb várható, mint ahogy a látens folyamat a kritikus

tömeg szintjén is érzékelhetővé válik, úgy katalizátorként is funkcionálhatnak olyan jelenségek, mint az overtourism, meggyorsítva ezáltal a folyamatban érintettek számának emelkedését. Azonban ezeknek a külső hatásokat ellensúlyozni szándékozó folyamatoknak a kibontakozása tudatos módon is támogatható, melynek remek példája a VII. kerületben található közel félszáz tűzfalfestmény. Ezek a figyelemfelhívó és sajátos megközelítéssel bíró szabadtéri festmények az adott alkotás témájával kapcsolatos értéket közvetítenek és horgonyoznak le a mindennapok szintjén, mindamellet, hogy a monumentális méret és a sokszínű ábrázolás szinte esélyt sem ad a járóelőnek, hogy mentesítse magát a műre való odafigyeléstől és a látottak értelmezésétől.

Mindez azért fontos, mert napjainkban társadalmi szintű probléma az odafigyelés hiánya, valamint az értelmezésbeli nehézségek is egyre több fiatalt érintenek (OECD 2023). A figyelemhiány pedig egyenlő a koncentráció hiányával, mely a gyakori helyváltoztatás folyamatosságát, mint pótcselekvést eredményezi. Épp ez a folyamat figyelhető meg a bulituristáknál is a helyről helyre történő emberhordák vonulásakor. Az értelmezésbeli nehézségek, avagy a megértés hiánya pedig leginkább a helyi lakosság szintjén érhető tetten. Ilyenkor az elmében összerakható, mentális szintű (belső) válaszok helyett a figyelem a külvilágot jelentő környezetre irányul. Teret kap ezáltal az apátia vagy a turistákkal szembeni ellenszenv, amely voltaképpen a lakosok fizikai és szociális jólléti szintjén tetten érhető belső konfliktus kivetülése. A külvilágban tapasztalt problémaként való megélése az egyéni szintű belső konfliktus meglétének tünete. A közös nevező azonban a befelé figyelés révén bekövetkező szellemi szintű megértésben, rokonszenvben rejlik. Egyszóval az az időtálló művészeti érték, amelyet a tűzfalfestmények képviselnek a turistákra és a helyi lakosságra is támogatóan hathat. Támogató hatásukat a múltbéli események feltárásán, feldolgozásán és azok emlékként való megőrzésén keresztül fejtik ki (Jelenczki – Zseni 2016).

A VII. kerületben aktuálisan fellelhető összes tűzfalfestmény közel háromnegyedéről (36 darab) készült saját készítésű fotót egy nagy kiterjedésű montázs formájában a 3. illusztráció jeleníti meg. A tűzfalfestményekről külön-külön készült képi dokumentáció nagyobb méretben, valamint a kapcsolódó adatok – úgymint az alkotás címe és a személyes megtekintés pontos helye – a „Mellékletek” fejezet 5. számú mellékletének keretein belül tekinthetők meg.

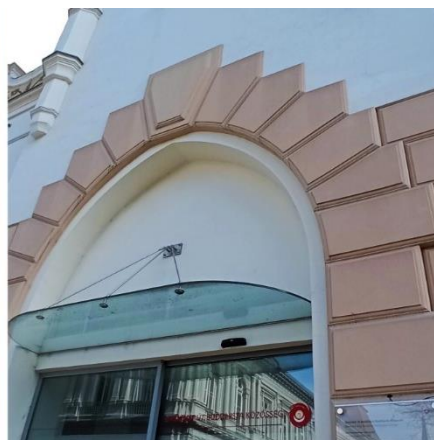
3. illusztráció: „Élet a hétben” című tűzfalfestmény egyveleg



Forrás: saját készítésű fotók alapján saját szerkesztés

Míg a tűzfalfestmények mind a helyi, mind pedig a kerületbe látogató járókelőkre egyaránt hatnak, addig a már többször emlegetett Dohány utcának vannak olyan jellegzetességei, amelyek különösképpen a turisták aspektusából nézve kiemelendő jelentőségűek, tekintve, hogy örökséget és hagyományt közvetítenek a helyben fellelhető épületek művészeti kinyilatkoztatásai által (4. illusztráció). A megfigyelések alapján elmondható, hogy a jólléti dimenziók vetületében az örökség a fizikai, a hagyomány a szociális, mindezek közvetítése pedig a mentális jólléti dimenzióval vonható párhuzamba. A közvetítés módja és egyben origója pedig az a teremtő szándék, amelyet művészeti tevékenységként azonosíthatunk.

4. illusztráció: Dohány utca = Zsidó örökség + Keresztény hagyományok + Buddhista kultúra



Forrás: saját készítésű fotók alapján saját szerkesztés

A Belső-Erzsébetvárosból induló és a kerület középső részébe vezető, ikonikus jelentőségű Dohány utcáról az is elmondható, hogy a 3.2. alfejezet keretein belül bemutatott 2016-os AirBnB kutatásban megállapított mindhárom vonzerővel egyszerre rendelkezik (5. illusztráció).

5. illusztráció: Dohány utca = Művészi szinterek + Ízletes helyi ételek + Szabadtéri élmények



Forrás: <https://player.hu/eletmod/araz-etterem-grillestek>, valamint a hivatalos logók alapján saját szerkesztés

A helyi lakosságot tekintve míg a Dohány utca az eltérő hitrendszerek térbeli összekötése révén a mentális jólléti dimenzió mindennapos támogatásában játszik szerepet a felekezetek által biztosított gyakorlási módok mentén, addig a helyi humán szolgáltató központ bulinegyedben található (viseletes küllemű) kirendeltségének (6. illusztráció) díjtalan szolgáltatásai a fizikai és szociális jólléti dimenziókban értelmezett jó közérzet kialakulásához nyújt segítséget Lee és szerzőtársai (2011) által is legfontosabb mutatónak megjelölt egészséges életvitelt elősegítő egyéni szokásrendszerek fenntartása mentén.

6. illusztráció: Bischitz Johanna Integrált Humán Szolgáltató Központ által működtetett
Egészségfejlesztési pont Belső-Erzsébetvárosban



Forrás: saját készítésű fotó

4.3. Következtetések, javaslatok – „Hozzáadott érték, avagy visszahúzó erő?”⁴⁴

Habár a 2024-es lakossági mélyinterjúk eredményei, valamint az interjúk időszak végén megjelent írás (Ongjerth 2024) tette fel az „i” -re a pontot, azonban fontos látni a doktori értekezés azon mérföldköveit is, amelyek elvezettek a 18. ábra által közreadott modell megalkotásának lehetőségéhez.

4.3.1. A pozitív spirál felé vezető út

A doktori kutatás során érzékelhetővé vált a turisztikai miliő – mentális jólléti dimenzió – lakóhelyhatás hármassága, azonban a mentális jólléti dimenzió mögött jelenleg nincs sem kollektív, sem egyéni szintű stratégia, nincs tudatosan működtetve. A turisztikai miliő vonzerejének következtében megjelenő turizmus azonban kézzel fogható és nehezen kontrolálható hatással van a helyiek jóllét-érzetére, amely végeredményben kihat a turisztikai miliő és a lakóhelyhatás együttesét jelentő helyi jellegre. Mindezt a helyiek között zajló digitális párbeszéd (4.1. fejezet) is alátámasztja. Amennyiben viszont egy aluról, a helyi lakosok szintjéről induló (Csizmady – Olt 2014) – közösségfejlesztés eszközszerének beemelése által megvalósuló – kezdeményezés révén adott desztináció kulturális és történelmi értékeinek helyreállító beavatkozásával

⁴⁴ Molnár-Csomós (2019a p. 258)

kapcsolatos elköteleződés teret nyerne, úgy az már a mentális jólléti dimenzió tudatos működtetését feltételezné. Ezáltal a helyiek egyéni szinten is hatást tudnának gyakorolni arra, hogy végül milyen preferenciákkal rendelkező turisták válasszák úti célul az adott desztinációt. Így válhat a helyi jelleg kontextusában a mentális jólléti dimenzió kulcstényezővé abban, hogy a nemkívánatos mértékű turizmusból a minőségi turizmus (Árva – Várhelyi 2020) felé történő elmozdulás a helyi jelleg helyreállítása által valósuljon meg. Ennek a folyamatnak a kibontakozásához szeretne hozzájárulás lenni a 18. ábrán közreadott modell továbbgondolt változata (19. ábra).

Az elméleti modell megalkotása az elméleti háttér legmeghatározóbb gyöngyszemeinek következetes felfűzésén alapul, mely Arisztotelész „*Milyen a jó élet?*” kérdésfeltevése motiválta azon meglátással indul, miszerint a válaszadáshoz támpontok kellenek. Ezek a viszonyítási pontok a „jó élet” kritériumai és dimenziói, amelyek elvezetnek az életminőség fogalmi meghatározásához (Fekete 2006), mely több dimenziós fogalomként értelmezendő, bizonyos dimenziók az érintettek által kerülnek megítélésre, és ebből eredeztethető a fogalom részben szubjektív mivolta (Kovács et al. 2011). A kritériumok mentén a 2.1. alfejezetben részletezett kétféle értelmezés terjedt el, azonban a szakirodalomban a mentális – szociális – fizikai dimenziók figyelembevételével történő felosztással nem találkozunk, miközben a WHO az „egészség” kifejezés fogalmi meghatározása kapcsán már az 1946-os alkotmányában azonosította az említett három jólléti dimenziót.

A fizikai és szociális dimenzió a hasonlatos tényezők okán (Chirico 2016) – úgymint személyes (kulturális), társadalmi, gazdasági, (fizikai) környezeti – a nemkívánatos mértékű turizmus hatásaival, a mentális dimenzió pedig a lakhatással hozható lényegi összefüggésbe (Puskás et al. 2020). Hovik (1992) tanulmánya is azt erősíti, hogy a lakhatásra irányuló jólléti kutatások objektív kritériumainak kollektív szintű hármas felosztása, valamint egyéni szinten a környezet minőségi kritériumai (Sirgy 2016) párhuzamba hozható az overtourism hatásaival. Mindebből következik, hogy a jóllét fizikai és szociális dimenziójához rendelhető az objektív, a mentális dimenzióhoz pedig a szubjektív kritériumok. Saját meglátásom szerint a megtapasztalható szubjektív kritériumok a mérhető objektív kritériumokkal kapcsolatos megelégedésen alapulnak, tehát azok hierarchikus viszonyban vannak egymással, melyet a 3. táblázatban foglaltak is alátámasztanak.

A fentiek alapján megállapítható, hogy:

- az overtourism a fizikai és szociális jólléti dimenziókhöz tartozó objektív kritériumokra közvetlen és mérhető, a mentális jólléti dimenzió szubjektív kritériumaira a fizikai és szociális dimenziók mentén megtapasztalható közvetett hatást gyakorol, valamint
- a mentális jólléti dimenzió a fizikai és szociális dimenziók tényezőinek egymásra hatásából adódó szinergia térbeli megnyilvánulásaként (helyi jelleg soktényezős karakterisztikája) tapasztalható meg, amely egyrészt visszahat a helyi lakosságra (lakóhelyhatás), másrészt a turizmusra is kihatással van (turisztikai miliő), egyfajta spirálhatást gerjesztve ezzel.

Sirgy (2016) lakhatási jólléttel kapcsolatos integrált megközelítése alapján kijelenthető, hogy voltaképpen a lakhatási jóllét az életminőség térbeli kiterjesztése. Az életminőség értelmezésének térbeliséget kölcsönöz azáltal, hogy figyelembe veszi azt is, hogy adott tér hogyan hat az életminőségre. Mindez teljességgel párhuzamba áll a kutatói perspektívánál részletezett regionális tudományok diszciplína által képviselt megközelítéssel is. Az életminőség térbeli értelmezésének fontosságára hívják fel a figyelmet a 2016-ban megjelent European Quality of Life Survey és a World Cities Report eredményein túl az 1.2. alfejezetben részletezett saját kutatási előzményeim is a turisták, a szakértők és a helyi lakosság vonatkozásában.

Meglátásom szerint az overtourism valójában egy okozat és a helyi jelleg soktényező karakterisztikája mentén a nem tudatosan működtetett mentális jólléti dimenzió következménye, amelyet mind az adott helyre érkező turista, mind a helyi lakosság a saját jólléti dimenziói mentén érzékel. Stratégia nélküli mentális jólléti dimenzió olyan turisztikai miliőt eredményez, mely nemkívánatos mértékű turista jelenlétéhez vezethet. Alapvetően nem a turisták magas száma – lévén, hogy a turizmus jelenléte desztinációs cél a versenyképesség vonatkozásában – a probléma. Kihívásos helyzetet az teremt, ha a jóllét-érzetük növelése érdekében érkező turisták jelentős része a 2.1. alfejezetben említett szükségleteket illetően az alapvető szükségleteik kielégítésére törekednek (Sirgy 2016), mely alacsony szinten értelmezhető megtapasztalásokat eredményez mind a turisták, mind pedig a helyi lakosság vonatkozásában. Azonban ez a spirálhatás pozitív irányba terelhető a szubmodalitások mentén történő tapasztalás minőségi fejlesztése által.

Az irodalmi áttekintés alapján vélelmezhető, hogy a VII. kerületbe érkező turisták a jóllét-érzetük növelésének érdekében alapvető szükségleteikre alapozzák az ott tartózkodásuk mibenlétét, felfedezetlenül hagyva ezáltal a magasabb rendű igények kielégítése általi tapasztalást. Mindennek hiánya a turisták koncentrált jelenlétét okozza az alapvető szükségletkielégítést tekintve fajsúlyosabb kerületrészekben. Az elmúlt évek távlatában a kerületben élő lakosság inkább az overtourism negatív hatásaiból fakadó ellenszenvnek ad hangot, elzárva magát ezáltal a turisták jelenlétéből fakadó pozitív hozadékok lehetőségétől. Míg a lakhatási jóllét kontextusában megjelent közlemények a lakóhely hatásából eredő objektív és szubjektív kritériumok közötti, addig az overtourism szakirodalma a turisták túlzott jelenlétéből adódó pozitív és negatív hatásokkal kapcsolatos egyéni értékítéletben jelentős mértékű ellentmondást sugall. Ez az ellentmondásos helyzet teremt meg annak a konfliktus mezőnek a feltételeit, melynek a turisták és a helyi lakosok egyaránt a szereplői, és amelynek tartós jelenléte egyensúlyvesztést eredményezhet. Az egyensúlyi állapot permanens veszélyeztetésével kapcsolatos helyzet azonban fenntarthatatlan, ezért változást követel.

Vélelmezhető, hogy a megoldás részben az együttműködésre edukálás és a fentebb említett magasabb rendű igénykielégítés felé történő elmozdulás függvénye, részben pedig a szubmodalitások szintjén rejtőzik mind a turisták, mind a lakosság vonatkozásában. A mentális jólléti dimenzióban értelmezhető időtálló értékek mentén történő kerületvezetés általi kondicionálás – akár egy helytörténeti kisfilmsorozat készítése által (szodligetiek.hu 2024) – kulcsjelentőségű a magasabb rendű igények kielégítése felé megvalósuló elmozdulásban. A gazdasági és (fizikai) környezeti, valamint a társadalmi – kulturális tényezők együtteséből adódó szinergia megtapasztalásának minőségibb megélésére és értelmezésére azonban egyéni szintű erőfeszítéseket is kell tenni, mivel az *„erőfeszítések nélküli, állomásról állomásra történő „átröpködésnél” a résztvevők nem szenvednek próbáktól, nem tapasztalnak meg olyan intenzív élményeket, amelyeken keresztül önmagukat jobban megérthetnék, nem mennek át igazi átalakuláson”* (Mitev et al. 2017 p. 46). A szubmodalitások a mentális jólléti dimenzióhoz rendelhetők, lévén, hogy a mérhetőséget mellőzve a megtapasztaláson alapulnak. Ily módon a tapasztalás fejlesztését célzó előkészületek módja is csak a mentális dimenzióban értelmezhető eszközrendszerből származhat.

Az értékrendbeli eltérés közös nevezőjeként az olyan időtálló értékeket szükséges megjelölni, amely a saját kutatási előzményeim alapján a helyi jelleg soktényezős karakterisztikájában is szerepet játszik. Az első és második kutatási alkérdés ennek alátámasztását szolgálja. A harmadik alkérdés az overtourism jólléti dimenziókra való hatásmechanizmusának feltárására irányul, annak érdekében, hogy a hatás mérséklését célzó ajánlások megfogalmazásához meg legyen a szükséges kiindulási alap. A problematikus helyzet mérséklésére a konfliktus mezőt közre fogó fizikai és szociális jólléti dimenzió, míg a megoldási alternatívák felvonultatására a közös nevezőnek tekinthető mentális jólléti dimenzió jelenti az alkalmas terepet.

Végeredményben mind a turisták, mind pedig a helyi lakosság a saját jóllétének növelésére törekszik, azonban a törekvések fizikai és szociális jólléti dimenzióban honos értelmezése által a turisták jóllét-érzet növelés iránti törekvése a helyi lakosság jóllét-érzetét első látszatra visszahúzza, annak szenvedést okoz. Magasabb aspektusból azonban épp a nemkívánatos mértékű turizmus jelenléte – egyfajta hozzáadott értéként is értelmezhető – lévén, hogy felhívja a figyelmet egy másik megközelítés, egy eddigőtől eltérő gondolkodásmód – a mentális jólléti dimenzió – beemelésének szükségességére, amely végeredményben mind a turisták, mind pedig a helyi lakosság jóllét-érzetének növeléséhez járulhat hozzá. Néhány évvel ezelőtt (Molnár-Csomós 2019a) – akkor még mellőzve az alacsonyabb és magasabb aspektusból történő megkülönböztetést – már nyilvánvalóvá vált számomra, hogy az alfejezetben szereplő „*Hozzáadott érték, avagy visszahúzó erő?*” kérdésfeltevés megválaszolása nézőpont kérdése. Akkori megállapításaim alapján a „*szürke, omladozó bérházak*” (Michalkó 1996 p. 119) egykoron még visszahúzó erőként hatottak, azonban mára egyfajta magyar sajátosságként, helyi különlegességként tekintenek rájuk a Belső-Erzsébetvárosba látogatók. Mindezek olyan utazási célként is értelmezhető vonzerővé váltak, melyek a külföldiek szemszögéből nézve hazánk mihamarabbi meglátogatása mellett érvelhetnek. Habár van olyan helyi lakos, akinek a számára hozzáadott értéként könyvelhető el a negyedben tapasztalható ingatlanárak drasztikus emelkedése, azonban a legtöbben az életminőségük terén visszahúzó erőként élik meg a bulituristákkal kapcsolatos mindennapos konfliktusokat. Egyszóval az, hogy a bulinegyed valójában mit is testesít meg, nézőpont kérdése. Az azonban bizonyos, hogy a romkocsmakultúra a kerületnek egy olyan kiugrási lehetőséget teremtett, amely által kitüntetett szerephez jutott a főváros életben. Amennyiben a mértékletesség elve mentén a bulituristák kulturáltabb viselkedése, valamint a helyiek

életminőségének javulása minden ott lakó számára érzékelhetővé válna, vélhetően közelebb kerülénk egy olyan együttműködés kialakulásához, amelyben a helyiek és a területbe érkező turisták is megtalálják a számításaikat.⁴⁵

Ahogy arról már az értekezés bevezető részében is szó esett, egy turista szívesebben megy olyan helyre, ahol a lakosságra is a jó közérzet a jellemző. Így válik a helyi lakosság mentális dimenzióban értelmezett jó közérzete – amelynek felismeréséhez az overtourism is hozzájárul – a turizmusban is hasznosítható értéké. Ahol első látásra csak veszélyek vannak, ott egy magasabb aspektusból nézve lehetőségek is lakozhatnak, mely megállapításnak egy gyöngyszeme és egyben iskolapéldája az alábbi kinyilatkoztatás: „*Mai napi jó tanács: aki panaszkodik a nagy meleg miatt, ültessen fát. Köszí a Föld nevében is*” („*Klauzália*” facebook csoport / Sandor Resko megosztása / 2023.06.24.) ...vagyis, ha van egy olyan külső tényező, amelyre látszólag nincs ráhatásunk, azonban az elköltözés nem opció, akkor meg kell nézni, hogy mi az, amit egyéni szinten meg lehet tenni, szolgálva ezzel akár a közösség érdekeit is.

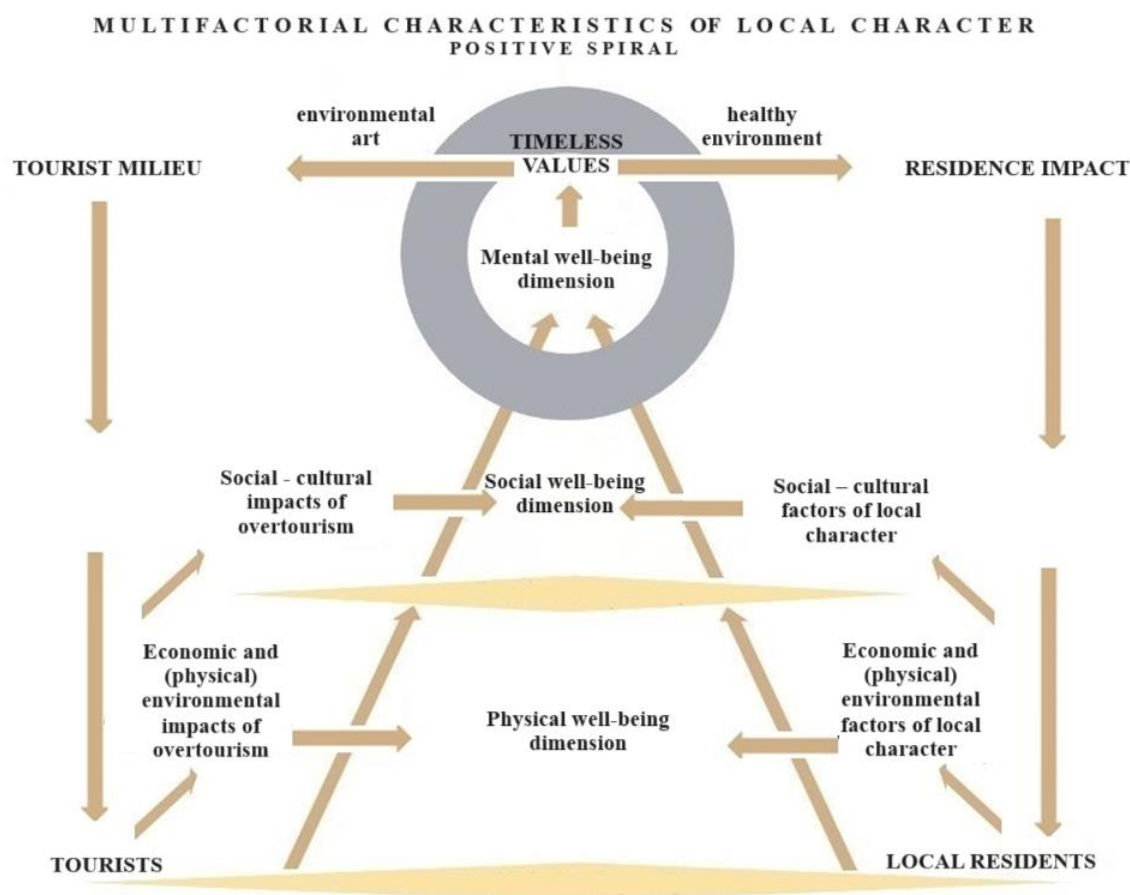
A jóllét objektív kritériumai – az overtourism hatásaihoz hasonlóan – a fizikai és szociális jólléti dimenzióban értelmezhetők és mérhetők. Azonban a jóllét harmadik dimenziója, a szubjektív kritériumok uralta mentális dimenzió. Már az elméleti áttekintésben is szó esett arról, hogy a szubjektív kritériumok mentén a jóllétet mérni nem, csak megtapasztalni lehet (Schneider 1975). Neves menedzsmenet szakértők (Kaplan – Norton 1996) gondolataira alapozva minden mutató befolyással van a tetteinkre és a döntéseinkre, ha azonban valamit nem tudunk megmérni, nem irányíthatjuk azt. Mindennek alapján a folyamatok irányítása helyett, azok megtapasztalására való felkészítés – mind a turisták, mind a helyi lakosság mentális jólléti állapotra történő kondicionálása – a jó irány a lakhatásban szerepet játszó időtálló értékek, mint közös nevező mentén. A VII. kerületben is tapasztalható problematikus helyzetet a jóllét fizikai és szociális dimenziói mentén – akár a 2.2.3. alfejezetben említett Taine-féle miliő megteremtésével (kollektív szint), akár a 2.2.1. alfejezet keretében bemutatott térrendezés eszköztárának beemelésével (egyéni szint) – lehet mérsékelni, azonban időtálló megoldásra csak a jóllét mentális dimenziójában lelhetnek az érintettek kollektív és egyéni szinten egyaránt.

⁴⁵ A bekezdés tartalmát tekintve jelentős mértékben megegyezik a témával kapcsolatos korábbi megállapításaimat közreadó magyar nyelvű konferenciakötetben szereplő tanulmány (Molnár-Csomós 2019a) ide vonatkozó részével.

4.3.2. Mérséklési és megoldási alternatívák lokális és kollektív szinten

A cél egy értékrendszerbeli átalakulás, egyfajta szintlépés az eltérő egyéni értékítéletek közös nevezőre hozása által. Azonban Einstein óta tudható, hogy „*egyetlenegy probléma sem oldható meg azzal a gondolkodásmóddal, amely által az keletkezett*” (Stahlbaum 2020 p. 1). Einstein felismerését alapul véve, a problematikus helyzet feloldása érdekében kézenfekvőnek tűnik az elgondolás, miszerint a lakóhelyhatást (helyiek nézőpontjából), avagy a turisztikai miliőt (turisták nézőpontjából) befolyásoló szellemi síkot – flow állapottal társuló szellemi élményt (Michalkó 2023) – tegyük meg a transzformatív változás végpontjaként aposztrofálható közös nevezőnek (19. ábra).

19. ábra: A doktori kutatás alapján előirányzott időtálló értékek (hívószavak + időtállóságot támogató mentális módok) mentális jóléti dimenzióba történő beemeléseinek hatásmechanizmusa ⁴⁶



Forrás: saját szerkesztés

⁴⁶ Az ábra vizuális megjelenítéséhez részben a Budapesti Corvinus Egyetem (2020) által kiadott „*Corvinus prezentációs template (HU)*” c. ppt szabadon méretezhető grafikai elemei szolgáltatták az alapot.

Az alacsonyabb szintű szükségletektől egyfajta kiutat jelenthet a magasabb rendű igénykielégítés felé a airBnB (2016) által készített jelentésben is beazonosított vonzerő hármas egysége (5. illusztráció), úgymint:

1. kulturális és művészeti színterek,
2. ízletes helyi ételek és italok,
3. szabadtéri élményeket biztosító helyszínek.

Mindezek a legtöbb esetben elkülönülten, kerületi szintű összehangolt stratégiát mellőzve kiváltképp csak a turisták számára szabott módon és áron érhetőek el, miközben a célcsoport helyiekre való kiterjesztése a lakosság mindennapjait is sokszínűbbé tehetné. A 2016-os airBnB tanulmányt megelőző évében azonban már voltak olyan hazai programszervezők, akik erre a három vonzerőre alapozva szerveztek olyan többnapos belvárosi eseményeket, amelyek a turistákon túl a lakosságot is megszólították. Ezeknek a korábbi kezdeményezéseknek az ékes példája a 2014 és 2016 között megrendezésre került *„Budapest Essential – Urban Festival”*. A többnapos esemény megszervezése néhány Budapest iránt lelkes és elkötelezett fiatal ötlete volt, akik kitalálták, hogy megszervezik *„az első urban fesztivált az itt élőknek, a nem itt élőknek, külföldieknek, fiataloknak és kevésbé fiataloknak. Mindenkinek, aki szereti a várost és még inkább azt, ami a fővárossal történt az elmúlt pár évben. Ez lett a Budapest Essentials, ami minden egyben, amit a város kínál: zene, buli, kultúra, gasztronómia és egy leírhatatlan érzés!”* (Bendover 2015 p. 1). Költségvetési nehézségek miatt a Budapest Essential csak három évet élt meg, azonban annak okán, hogy a szervezők a kultúrát a gasztronómiával és a zenei programokkal művészi módon ötvözték, jógyakorlatként örökérvényű hivatkozási alap marad.

A kerület terepi megfigyelése során jelenleg egy olyan hely – a Dohány utcához köthető ARAZ Étterem kerthelyisége (5. illusztráció) – említhető meg, amelynek működése a környéken élőket a legcsekélyebb mértékben sem zavarja mindamellett, hogy a látogatók és a lakók számára is kulturális (*„Századfordulás Nagykörút”* c. tűzfalfestmény), gasztronómiai (ízletes étel és italkínálat) és szabadtéri (hangulatos kerthelyiség dús növényzettel és dobogó-szerű mini színpaddal) élményeket jelentő értéket képvisel. A szolgáltatói oldal szereplőinek ilyen helyeket is kellen működtetni és a turisták felé ajánlani, a kerületvezetésnek ilyen helyeket is kellene támogatni, a civil szervezeteknek

ilyen helyekről is kellene a lakókat tájékoztatni és végeredményben a lakóknak is ilyen helyeket lenne jó meglátogatni.

Az ARAZ-féle kerthelyiséghez hasonló helyek meglétének szükségességét alátámasztó 19. ábra értelmezéséhez azonban elengedhetetlen a jólléti dimenziókban megnyilvánuló emberi törekvés (1. alkérdés) időtállóságát támogató mentális állapotok (2. alkérdés) térbeli kivetülésével (3. alkérdés) kapcsolatos kutatási eredmények – mint az alkérdésekre adott válaszok – összegzése:

1. alkérdés = a jólléti dimenziók három szintjén megnyilvánuló emberi törekvést körvonalazó hívószavak (melyek mindegyikénél a támogató minőség dominál): *életvitel, éberség, összpontosítás, gondolkodás, beszéd, cselekedet, megélhetési mód, erőfeszítés*
2. alkérdés = emberi törekvés térbeli kivetülésének egyensúlyi tengelyét jelentő értékek (hívószavak) időtállóságát támogató mentális állapotok (origó/egyensúlyi pont): *hit, remény, elkötelezettség*, melyek a 2.2.3. alfejezetben említett „*Teljes Elköteleződés Ereje*” megnevezésű motivációs modellel is párhuzamba állíthatók
3. alkérdés = emberi törekvés térbeli kivetülését jelentő módok kezdetlegessége (környezetművészet/látogatói aspektus) és/vagy hiánya (egészséges környezet/lakossági aspektus) okozta spirálhatás: *negatív spirál = visszahúzó erő, pozitív spirál = hozzáadott érték*

Erzsébetváros ikonikus alakjának számító – Garay utca 4. szám alatti tűzfalfestményen is látható császári és királyi üvegfestő – Róth Miksa nevéhez kötődik a VII. kerületi Emlékház és Gyűjtemény, amelynek egyik híres alkotása is hirdeti (Róth Múzeum 2018), hogy „*a művészet örök, az élet rövid*” (Ars longa, vita brevis).

A múltbéli történések az örökség és a hagyomány művészi módon való közvetítése által válnak érzékelhetővé és a mindenkori jelen részévé. Ráday gondolatait idézve „*Erzsébetváros megmaradt és még felújítható részei rejtik az ígéretes jövőt, amit a múltjuk őriz*” (Vágola 2012 p. 32). A turisztikai milió szempontjából ezért jelentőségteljes a környezetművészet (environmental art), mely egy olyan teremtő szándék, ami a

környezeti adottságok figyelembevételével az emberi törekvés révén ölt testet. Amennyiben a környezeti adottságok figyelembevétele alapvetéssé válik, úgy a lakóhelyhatás is pozitív irányba terelhető egy egészségesebb környezet megteremtése által. A kerületspecifikus alkérdésekkel kapcsolatos terepi megfigyelés egyfajta láttelelet arról, hogy míg a környezetművészet terén Erzsébetváros bizonyos tekintetben előrehaladott – a kerületben felelhető tűzfalfestmények (20. ábra), valamint a Kolodko-féle miniszobrok (Joó 2021) nyomán – addig az egészséges környezet kialakításában még rengeteg a tennivaló (6. illusztráció).

Hosszútávú (lokális) megoldás azonban csak Terézvárossal együttműködésben remélhető. A VII. kerület jövője elválaszthatatlan a szomszédos VI. kerület jövőjétől. Egymás segítése és az intézményesült együttes fellépés szükséges egy olyan kívánatos jövő érdekében, ahol „a múlt megőrzése a jelen részévé válik” (Vágola 2012 p. 32). A közös együttműködés jelképe gyanánt a 4.2.1. alfejezetben már említett hőlégballon jó megoldásnak bizonyulhat, mivel egy léghajó is csak a szélllel együttműködésben tud célt érni. Közös pont továbbá, hogy mind Erzsébetváros (5. számú melléklet/213. oldal: Felhős játszótér/Király utca 25.), mind pedig Terézváros (7. illusztráció) esetében tűzfal festményeken is tetten érhető a hőlégballon, mint a szabadság, az utazás és az élményszerű felfedezés szimbóluma.

7. illusztráció: Hőlégballon tűzfalfestmény Terézvárosban



Forrás: welovebudapest.com (2022)

Az eredményesség érdekében fontos minden olyan kommunikációs lehetőség számbavétele, amelynek révén fokozni lehet „*az együttműködést, megosztani egymással a tapasztalatokat, jó gyakorlatokat, ezzel segítve egymás és saját maguk helyzetét*” (Sirkó – Keller 2021 p. 15). Az együttműködésre való edukálásban jut kulcsszerephez a kerületvezetés is, melynek egy jól használható eszköze lehet az általam 2017-ben kidolgozott és évekkel később publikált (Molnár-Csomós 2021), valamint a VII. kerület egykor regnáló szakmailag illetékes alpolgármestere által pozitív fogadtatásban részesített (Vető 2017) koncepciótérkép. A benne foglalt ajánlások a mérséklési és megoldási alternatívák lokális szintjével hozhatók kapcsolatba.

A kerületben tapasztalható aktuális helyzet a 2.3. alfejezetben közre adott Change Modell 4. beavatkozási pontjának építő szakaszában lévő résszel vonható párhuzamba. Meglátásom szerint a lebontási és építési szakasz mezsgyéjén tart az értékrendszerbeli átalakulási folyamat, mely kollektív és egyéni szintű ajánlásokkal hatékonyan megtámogatható. Azonban látni kell azt is, hogy ahhoz, hogy egy kollektív átalakulási folyamat elengedhetetlen mivolta mihamarabb a felszínen is láthatóvá váljon, időnként szükségszerűek az olyan, katalizátorként működő jelenségek, mint az overtourism.

4.3.3. Mérséklési és megoldási alternatívák egyéni szinten

Felvetődhet a kérdés, hogy a kollektív szinten túl mi az, amit egyéni szinten, avagy egy közösség tagjaként tehetünk a pozitív irányú elmozdulás érdekében? Mindennek megválaszolásához szeretnék visszatekinteni a 2.3. alfejezetben említett Change Model 1. és 4. beavatkozási pontjai kapcsán felmerült „hogyan igen” -ekre. Az „igenek” -re alapozott élet – mely az én értelmezésemben azt jelenti, hogy nem valami ellen fellépni, hanem valamiért tenni és cselekedni – nem egyszerű, azonban üdvözítő.

Egy proaktív ember – az ítélkezést és mások hibáztatását mellőzve – felelősséget vállal azért, ahogyan érzi magát, és „*nem az a lényeg, hogy mi történik velünk az életben, hanem az, hogy mihez kezdünk azzal*” (Covey 2014 p. 83). Az érzések voltaképpen az egyén által értelemmel felruházott történetek függvényei (Burns 1999). Rosenberg (2003) az érzések mellett a felelősségvállalást kiterjeszti a gondolkodásmódra és az abból eredő viselkedésre is. Továbbá hangsúlyozza, hogy az egyéni múlik az, hogy milyen hozzáállással fogadja más emberek szavait és tetteit, kinyilatkoztatva ezáltal azt, hogy

mindenkinek csak önmaga felett van uralma. Míg a proaktív embereknek egyfajta belső igényük van azon változásra, amely a „jól működés”, a jóllét irányába mutat, addig a reaktív emberek mindezt csak az olyan, katalizátorként is funkcionáló jelenségek – úgymint az overtourism – hatására lépik meg, amelyek a „nem működés” állapotával már ellentmondást nem tűrően szembesítenek.

A jóllét mentális dimenziójának megtapasztalásához Erzsébetváros zsidó örökségéről szóló könyve is közelebb visz, mely az *„Ami látható, és ami láthatatlan”* (ÓVÁS! Közhasznú Egyesület 2013) címet viseli. Láthatatlan, végeláthatatlan, végtelen... azonban *„miként válhatna a végtelen észlelés tárgyává? A kora újkori gondolkodók szerint az észlelés elválaszthatatlan a gondolkodástól. (...) A végtelen észlelése egyáltalán nem lehetetlen, hanem az észlelés egy kitüntetett esete. (...) A végtelen észlelése alapvetően különbözik minden más észlelési módtól. (...) Nem spontán módon adódik, minként más észleletek, hanem bizonyos mentális előkészületek szükségesek hozzá* (Pavlovits 2020 p. 15).

A mentális előkészületként egyaránt tekinthetünk a relaxációra, a meditációra, az imaginációra és a kontempláció eszköztárára is. Megvizsgálva mind a négy eszköz eredetét és azt, hogy milyen módszertani eszköztárral rendelkeznek, eltéréseket tapasztalhatunk, azonban vannak közös pontok. Mind a négy eszköz esetében igaz az, hogy használatuk révén kivonódunk a minket körülvevő környezetből, melynek hatására az érzékelésünk is egy minőségi változáson megy át. A felsorolt eszközök mindegyikének a célja és lényege az önvalóval⁴⁷ történő kapcsolatfelvétel (Egedi-Kovács 2023) az egyensúlyi állapotba történő visszatérés érdekében.

A meditáció, mint kifejezés, a görög eredetű „meléte” főnévből eredeztethető, melynek jelentése a figyelem, a törődés, valamint a gyakorlás tevékenységével hozható párhuzamba. A „meléte” főnév igei változata a „méletáo”, mely az ókori Rómában módosult változatban, „meditatio” kifejezésként terjed el. Jelentéstani szempontból a meditáció a gyógyulással is kapcsolatban áll, melyre utal a „med” szótó „medicare” kifejezésben való megjelenése is (Farmalibri 2014). A meditáció egy folyamat, egy

⁴⁷ Az angol nyelvű „self” szó magyar megfelelője, mely Baktay (1934) fordításából ered Bhagaván Sri Ramana Maharsi, indiai bölcs értelmezése (Maharsi 2015) nyomán. Az önvaló egyenértékű a szemmel nem látható, kézzel nem fogható, belülről fakadó tudatossággal (Kis 2015).

hosszú záradoklat, amelynek kezdete a „szemtanúválás”, a vége pedig az „elmenétküliség” állapota (Osho 1996).

Az imagináció görög eredetű megfelelőjére a „phantasztia” szóra vezethető vissza, mely Arisztotelész „*De Anima*” (Ross 1956) című könyvéhez köthető, amelyben mind a gondolkodáshoz, mind pedig az észleléshez – mint emberi képességekhez – viszonyított köztes helyzetéből adódóan meghatározó jelentőséggel bír (Steiger 1988, Lengyel 2017). Napjainkban használatos kifejezés azonban a latin eredetű tudományos szakszóként nyilvántartott „imago” kifejezésből ered, mely a kép, valamint a képmás jelentéstartalmakkal bír (Arcanum 2023). Az imagináció a képzelet erejével dolgozik, amely minden ember számára elérhető, veleszületett képesség. *„Az imagináció a korai képi gondolkodásba való regressziót jelenti. A képi jelleg közvetítő funkciót tölt be a tudattalan tartalmak és a tudatos megélés között. A képi élmény átdolgozható tudattalan tartalmakat emel a tudatba. Ez lehetővé teszi a korai érzelmi hiányok feltöltését, a személyiség szerkezet utólagos érését, a konfliktusok feldolgozásának képi síkon való elvégzését”* (Titkos 2021 p. 125). Ennek az intuitív eszköznek valójában csak az egyén képzelőereje szab határt, valamint az, hogy mennyire sikerült a képzeletének erejét, mint veleszületett képességet készség szinten is alkalmazni.

Az általános tudatállapotnál nyugodtabb, azonban a meditációnál lényegesen éberebb (Burján 2022) kontempláció – más néven szemlélődés – egy eszköz lényünk esszenciális (nélkülözhetetlen) részeinek megismeréshez, melyre a nap során természetesen adódó kisebb-nagyobb szünetek a legalkalmasabbak. Ily módon a szünettartás módszerének elsajátítása szinte nélkülözhetetlen a kontempláció alkalmazásához (Rudd 2022). Gyökere a „con templum” – melynek jelentése: „szentéllyel”, „Isten látásával” – szóból ered. A méltán neves ókori görög filozófus, Szókratész lényegre törően foglalja össze a kontempláció értelmét, melynek nyomán kinyilatkoztatja, hogy *„egy meg nem vizsgált és meg nem értett életet nem érdemes élni”* (Dyer 1890 p. 138). Egy mechanikus módon, tudattalanul működtetett életben nincs erőtartalék arra, hogy a körülmények hirtelen változását probléma helyett megoldandó feladatként éljük meg, melynek hatására egy nehezebb helyzetben képesek legyünk talpon maradni (Burján 2022).

A francia eredetű relaxáció szó, mint jogi kifejezés, nagyságrendileg nyolc évszázadnyi múltat tekint vissza. Akkoriban merőben más helyzetekben használták, lévén, hogy a

béklyó (rabság) állapotának feloldását, elengedését értették alatta. Azonban szemantikai párhuzamok még ekkora távlatokban is fellelhetők, mivel „*a ma használatos relaxált állapot jelentése: elengedni a testet, a lelket “rabságban” tartó szorongást, félelmet, feszültséget és káros gondolatok özönét*” (Szentendrei Járás Egészségfejlesztési Iroda 2023 p. 1). A relaxáció mai értelemben a „*passzív tudati technikán alapuló módszerek*” (Korbai 2019 p. 13) egyike, melynek során a figyelmet a testre irányítjuk és „*önmagunkra irányuló passzív figyelemmel testi és lelki ellazultságot hozunk létre*” (Debreceni Egyetem – Klinikai Központ 2022 p. 1).

A turisztikai milió vonzerejét átformáló környezetművészet, valamint a lakosság által kívánatos jóllét-érzethez elengedhetetlen egészséges környezet az értékek időtállóságát támogató olyan mentális állapotok mentén kaphat teret, mint a hit, remény és elkötelezettség. Az időtálló értékek egyéni szintű megtapasztalását és mindennapokba integrálást segítő mentális eszközök fentebbi felsorolása megoldásként szolgálhat azon kerületi lakosok számára, akik a 2024-es kvalitatív guide 5. számú kérdésére⁴⁸ válasszal még nem rendelkeznek.

Arisztotelészhez visszatérve, az által feltett kérdésből hiányzik a személyes vetület, ily módon a kérdésfeltevés csak minőségi jellemzőket tartalmazó válaszadásra alkalmas, ajánlások megfogalmazására nem. Mindennek alapján a kérdés újragondolása által javasolt változat a „Hogyan lehet jól élni?”. Egy jobb közérzetért az együttműködést azonban magunkkal kell kezdeni, hisz a külső konfliktusok a meglévő belső konfliktusaink kivetülései. Ha nincs belső konfliktus, akkor a külvilágot sem konfliktusként éljük meg (Jelenczki – Zseni 2016). Mind a lokális jellegű javaslatok, mind a kollektív szintű jógyakorlatok összegyűjtésén túl ezért is bír kiemelkedő jelentőséggel az egyének számára szóló ajánlások megfogalmazása és tudatosítása a hívószavak által meghatározható értékek (4.2.1. alfejezet), az értékek időtállóságát támogató mentális állapotok (4.2.2. alfejezet), valamint a 4.2.3. alfejezetben közreadott 18. (folyamat)ábra felépítésének és vizuális elemeinek beemelése mentén (20. ábra).

⁴⁸ Az 5. számú – „*Milyen mentális módokon támogatja saját magát a jó közérzet fenntartásában?*” – kérdés a legtöbb esetben meglepettséget okozott és 50 százalékban (5 fő) a mentális módszerek helyett fizikai és/vagy szociális módszerek említését eredményezte, mely a mentális jólléti dimenzió stratégiától mentes működését sejteti.

A 20. ábrán szereplő információk megjelenítése minden esetben az értekezés kapcsolódó korábbi alfejezeteiben való jelentőségteljes és sokatmondó megmutatkozásuk eredménye.

20. ábra: „Hogyan igen?!” **lokális**, egyéni és kollektív szinten



Forrás: saját szerkesztés

5. ÖSSZEGZÉS

5.1. Elméleti, gyakorlati és módszertani relevancia

A megértést szolgáló intellektuális aspektusból a kutatás elméleti relevanciája a helyi lakosok nemkívánatos mértékű turizmussal kapcsolatos problémáinak a megértésével egyenértékű. Praktikus megközelítésből a kutatási témával kapcsolatos gyakorlati relevancia az értékrendszerbeli nézeteltérések kiegyensúlyozásának a hangsúlyozásában, valamint a magasabb rendű igénykielégítést támogató olyan modell kidolgozásában ölt testet, amelynek alkalmazása egyre sürgetőbbé válik.

A módszertani relevancia a nem-konvencionális megközelítésmódon – manuálisan kigyűjtött adatok szentimentelemzésén – alapuló előkutatásból adódik, melynek eredményei felhívják a figyelmet egy olyan szemléletmód szükségességére, amely a megszokottól lényegesen eltér. Azonban *„a szükségszemlélet bőségszemléletre váltása, azaz a nehézségek helyett azok hatékony megoldására (reziliencia) való fókuszálás képessége a lakosság edukálása révén válhat képességgé. A bőségszemlélet képességgé válásakor már nem csak az a lényeg, hogy az egyén szintjén milyen javakkal rendelkezünk, hanem hogy turistaként, avagy egy hely lakosaként mi az, amivel hozzájárulhatunk a környezetünkben lévők jóllétéhez”* (Molnár-Csomós – Kiss 2022a p. 48). A doktori kutatás tekintetében a tartalomelemzéssel és mélyinterjú készítéssel egyenértékű módszertan választásának relevanciát szerez a lakossági percepciók feltárására irányuló törekvés, melynek szükségességét a szakirodalomban is rögzített lakhatási jóllét-érzet erőteljes személyes vetülete motiválja.

5.2. Érvényesség

Doktori kutatásom validitásának biztosítása érdekében mind a szentimentelemzés, mind pedig a tartalomelemzés hálás módszernek bizonyul annak okán, hogy mindkettő módszer egyszerűen visszakereshető és reliabilis adatbázisból merít, ezáltal valóban leképezve a kiindulási alapként szolgáló aktuális állapotot. Az aktuális állapot adatbázisból történő meghatározása azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a

szentimentelemzés alapjául szolgáló piktogrammok (szimbólumok⁴⁹) által képezhető le az emberi tapasztalás három legbefolyásosabb összetevője – úgymint neurológia, nyelv és programozás – amely összetevők hozzájárulnak az érzékszervi észlelés minőségét fémjelző szubmodalitások jelentőségének hangsúlyozásához a megtapasztalható jóllét-érzet minőségének vonatkozásában.

A belső érvényesség megalapozottságának tekintetében elmondható, hogy a doktori kutatás eredményeire alapozva bizonyítható a kitűzött kutatási cél elérése végett választott kutatási módszer alkalmassága.

A reprezentativitás meglétének – mely a kutatás külső validitását alapjaiban támogatja – különösképpen az előkutatás során volt jelentősége. Mindez a „*Klauzália*” facebook csoportot alkotó több, mint 1800 tag által vált biztosítottá, akiknek a szentimentelemzés alapjául szolgáló kulcsszavakkal kapcsolatos hozzászólásai – demográfiai jellemzőktől függetlenül – azonos eséllyel rendelkeztek a vizsgálat alá vont 13 145 hozzászólásban való megjelenésre.

A kutatási modellt alkotó fogalmak csak az objektív kritériumok által mérhetők, a szubjektív kritériumok mentén megtapasztalhatók. Mindezek okán lényeges kitérni a konstruktum érvényesség kérdéskörére is, melynek meglétéhez a fizikai és szociális jólléti dimenziót illetően a mérhetőség, a mentális jólléti dimenziót tekintve pedig az értelmezhetőség szolgál alátámasztásként.

A kutatás továbbá tartalmi érvényességgel is rendelkezik, lévén, hogy a kutatási kérdés, valamint a megválaszolásához megfigyelt fogalmak relevánsnak tekinthetők mind az overtourism, mind a lakhatásra irányuló jólléti kutatások vonatkozásában.

5.3. A kutatás korlátai

Mind a szakirodalomfeldolgozáshoz, mind pedig az előkutatáshoz kapcsolódóan szükséges a hiányosságokra is kitérni.

⁴⁹ A személyiségben bekövetkező változások szimbólumok által történő leképzésére alapoz a Katatím Immaginatív terápiás módszer (KIP) is (Leuner 2012).

Az értekezés megírása során igyekeztem a kritikai szemléltet előtérbe helyezni, azonban mindennek ellenére vannak olyan bekezdések, amelyek esetében a leíró jelleg erőteljesebben nyilvánul meg. Mindez abból ered, hogy a témafeldolgozás során minden igyekezettel azon voltam, hogy a releváns szakirodalom összefoglalása során az egymást kiegészítő vagy egymásnak ellentmondó tudományos vélemények bemutatásán túl megteremtsem a kapcsolatot a témában érintett nézőpontok között. Ennek a kapcsolatteremtésnek a megkísérlése tükrözi azon szándékomat, amely a vélemények közös nevezőre hozását tekinti a követendő irányynak.

Az előkutatás során alkalmazott szentimentelemzéshez leggyakrabban NLP alapú szövegelemző szoftvereket alkalmaznak. Ezeknek a szövegelemző szoftvereknek a hátránya az, hogy csak adott online platform hírfolyamán belül megosztott nyilvános bejegyzéseket képesek alapul venni, zárt csoportok nyilvános bejegyzéseit azonban nem éri el. A helyi lakosság nyilvános csoportján belül megosztott nyilvános bejegyzések NLP alapú szentimentelemzése lehetőséget biztosított a lakossági vélemények specifikus értelmezésére és annak megválaszolására, hogy milyen hatással van az overtourism a helyi lakóközösség jóllétére a lakhatás kontextusában. A szoftveres megoldások használata helyett ily módon vált szükségessé a szentimentelemzés manuálisan történő alkalmazása, mely – mindazon túl, hogy a manuális módon megvalósuló számolásból adódó hibázási lehetőség okán a kutatás korlátját is jelentette – hozzájárult annak alátámasztásához, hogy a turizmus a helyi lakosság jóllétére mind az affektív tapasztalás, mind pedig a lakhatási elégedettség szempontjából a modalitások szintjén is érzékelhető hatással van.

A kutatás további korlátjaiként tarthatók számon a kulcsszavakkal összefüggésbe hozható véleményvezérek túlzott aktivitásának feltérképezésével, valamint a közösség véleményformálásában meghatározó szerepet játszó tagok által gerjesztett reaktív hozzáállások kiszűrésével kapcsolatos kihívások,⁵⁰ amelyeket a jövőben specifikus szűrők alkalmazásával lehetne orvosolni.

Mindezekon felül kutatási korlátként tekinthetünk annak tényére is, hogy sem az előzetes kutatási eredmények, sem az előkutatás sem pedig a doktori kutatás nem tér ki a turisztikai

⁵⁰ A bekezdés tartalmát tekintve jelentős mértékben megegyezik az előkutatás módszertani vonatkozásait közreadó magyar nyelvű konferenciakötetben szereplő tanulmány (Molnár-Csomós – Kiss 2022b), valamint az angol nyelvű folyóiratcikk (Molnár-Csomós – Kiss 2022a) ide vonatkozó részével.

szolgáltatók, valamint a helyi civil szervezetek témával kapcsolatos véleményének beemelésére. Mindez előre megfontolt szándékkal azon az feltevésen alapszik, miszerint a turisztikai szolgáltatók esetében a legfőbb cél a profitszerzéssel azonosítható ahelyett, hogy „nem a mindenáron való gazdasági növekedés, hanem” egy morális érték, „az emberek életminőségének javítása” (Kiss 2016 p. 3) töltené be ezt a szerepet. Azonban a turizmus fenntarthatóságára irányuló párbeszéd jelenleg inkább profitközpontú paradigma által befolyásolt, melynek eredményeképpen a környezet védelmét – és ezáltal a környezetművészet és az egészséges környezet meglétét – mellőzve kiváltképp az üzletszerzésben érdekelt (Afanasiev et al. 2018). Ameddig a vendéglátóipari egységek nagyobb arányban a profitot helyezik az előtérbe, és nem érdekeltek kellőképpen abban, hogy a bulituristákat maguk is edukálják egy kulturáltabb viselkedésmódra, addig az sem elvárható, hogy morális alapon – az ottélók életminőségének jobbítása mentén – legyen részükről újragondolva Belső-Erzsébetváros jelenlegi működése.⁵¹ A helyi civil szervezetek tagjai az esetek túlnyomó többségében a helyi lakosság önkéntesei közül kerülnek ki. A kutatásba való bevonásuk által a vélemények duplikálásának veszélye állna fenn, mely az eredmények tekintetében torzításokhoz vezethet.

5.4. Záró gondolatok – lehetséges kutatási irányok

Egy új, fenntarthatóságra törekvő kultúra mindannyiunk együttműködése által jöhet csak létre. Amennyiben viszont a bolygónk kizsákmányolásához vezető életviteltől – mely az életszínvonal-növekedésből is eredeztethető – nem történik lényegi elmozdulás a fenntarthatóság felé, úgy nemigen lehetséges a helyi lakosság jóllétén sem javítani oly módon, hogy az hosszú távon is fenntarthatóvá váljon. Egyéni és kollektív szinten kell pozitív irányú elmozdulást elérni, amelyben az életszínvonal-növekedés egyik fő hozadéka, a turizmus – mely egyenértékű a szolgáltatások igénybevételével párosuló átmeneti környezetváltozással, amelynek legfőbb eredője az élményszerzés (Michalkó et al. 2020) –, valamint a turizmushoz köthető nemkívánatos mértékű vagy jellegű turisztikai hatások is kulcsszerephez jutnak. A megszokottól eltérő szemléletmód térnyerése „*azért is kívánatos, mert csak ebben az állapotban válhat készség szintűvé az önmagunkon túli dolgokra – úgymint a környezetünkre és az abban létezőkre – vonatkozó összpontosított figyelem*” (Molnár-Csomós – Kiss 2022a p. 48).

⁵¹ A bekezdés tartalmát tekintve jelentős mértékben megegyezik az előzetes kutatási eredményeket közreadó magyar nyelvű könyvfejezet (Molnár-Csomós 2019b) ide vonatkozó részével.

Az elméleti háttér bemutatása során is előtérbe került megállapítást – miszerint a lakhatási jóllét-érzetnek van egy erőteljes személyes vetülete, annak értelmezése az egyén beállítódásain alapul, amelyről végső soron az egyén dönt – Csíkszentmihályi (1990 p. 24) alábbi kinyilatkoztatása is legitimálja:

„egy személy képes boldoggá vagy nyomorúságossá tenni magát a környezetétől függetlenül pusztán a tudatában lévő tartalmak megváltoztatásával.”

A szentimentelemzés eredményeire alapozott tartalomelemzés kvantitatív és kvalitatív aspektusainak magában foglalásán túl a mélyebb megértést segíthetik elő az olyan jövőbeni kutatási irányok, amelyek a szubmodalitások⁵² szintjére is kiterjednek. További lehetséges kutatási irányként tartható számon a kutatási korlátoknál említett specifikus szűrők alkalmazása, melyek a véleményformálásban meghatározó szerepet játszó tagok, valamint a véleményvezérek kiszűrését szolgálnák.

A doktori kutatás eredményei – melyek nemzetközi (Q2/Q3-as minősítésű) folyóiratban történő publikálásra már befogadásra kerültek (6. számú melléklet) – alapján megerősítést nyer a feltételezés, miszerint Budapest VII. kerületében a helyi lakók jóllétét jelentős mértékben befolyásolja az overtourism jelenléte, azonban a lakhatás értelmezése kiváltképp az egyén szintjén zajlik. A helyi jellegből adódó hatás értelmezésének minőségével kapcsolatos változás joga azonban az egyén kezében van, amely kihat a környezetre és végeredményben visszahat az egyénre. Ez egyfajta spirál hatás, amely az értelmezni tudó, értő érzékelést jelentő tudatosság – amely egy minden ember számára veleszületett képesség – magasabb rendű igénykielégítést predestináló szubmodalitásokra kondicionálás révén pozitív irányba terelhető.

Mindezt erősíti meg az előkutatás leglényegesebb eredményeit összefoglaló 11. ábra is, melynek alapján a legtöbb negatív szentiment a „jólét” kulcsszóval – a lakossági köznyelvi használatban nem jellemző a „jólét” és „jóllét” szavak közötti különbségtétel – állt kapcsolatban, addig a legtöbb pozitív szentimet a "buliturizmus" kulcsszóval vált párhuzamba vonhatóvá. Mindez azt mutatja, hogy végső soron a helyiek jóllét érzete, nem

⁵² A szubmodalitások jelentősége túlmutat az NLP-ben alkalmazott technikák rendszerén, lévén, hogy az integratív terápiás felhasználás lehetőségét jelentő célzott korregresszió módszere is erre épül (Daubner – Kalo 2005).

a külső körülményként aposztrofálható buliturizmus számlájára írható, hanem az eredője az az életvitel, amely a jólléti dimenziók mentén csúcsosodik ki. A helytelen életvitelből fakadó negatív spirál a 18. ábra által összefoglalt hívószavak, valamint az időtállóságot támogató mentális módokat összegző origo (19. ábra) mentén pozitív irányba terelhető.

Az értekezés központi kérdésére a választ már a kérdésfeltevés is valamelyest sejtette. A sejtés az eredmények alapján vált megalapozottá: a nemkívánatos mértékű turizmus a helyiek lakhatási jóllétét nemkívánatos módon befolyásolja. Az overtourism negatív spirál módjára egyfajta visszahúzó erőként hat a lakóhelyhatásként is aposztrofálható lakhatási jóllétre azon túl, hogy a turisztikai miliőre is negatív befolyással bírhat, amennyiben az értékek időtálló módon történő átörökítése a nemtudás homályába vész. Azonban, ha az egyensúlyi pontként is értelmezhető időtálló értékek, mint origó életvitel szintű integrálását mind a turizmus, mind a lakosság részéről éber tudatosság övezi, úgy a turisták jövőbeni koncentrált jelenléte emelő erejű, hozzáadott értéként is funkcionálhat a környezetművészet vonzerőként való előtérbe kerülése, valamint egy élhetőbb, egészségesebb környezet létrejötte és az érintettek által történő fenntartása által.

A disszertáció záróakkordjaihoz érve jogosan merülhet fel a kérdés, hogy jelenleg milyen módon ölt testet a mentális jólléti dimenzió az időtálló értékek térbeli kivételése mentén? Válaszként következzen egy kerületspecifikus példa:

Belső-Erzsébetvárosban (8. illusztráció) van egy belső utca, egy keskeny belső-ösvény, amely Dohány utca névre hallgat, és amely összekapcsolja a „Leg” -eket, Budapest szellemi esszenciáját. Az utca által közreadott útvonal mentén található Európa legnagyobb zsinagógája, Magyarország legszebb templomainak egyike, valamint Európa legnagyobb Gyémánt Út meditációs központja. Zsidó örökség, keresztény hagyományok, valamint a „*tibeti buddhista kultúra szellemi és művészeti értékeinek közvetítése*” (Tibet-Európa Alapítvány 2024 p. 1.) egy helyen. Egyetlen utca, amely évszázadokat és eltérő úttal, azonban azonos céllal létező hitrendszeret köt össze (9. illusztráció) teret adva ezáltal mindazoknak, akinek van hite, reménye és elkötelezettsége. Ahol ezek megvannak ott egyensúly van, és ahol egyensúly van, ott béke van.

HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE

accor.hu (2024): Alapvető értékeink. <https://karrier.accor.hu/alapveto-ertekeink> letöltve: 2024.05.07.

Afanasiev, O. – Afanasieva, A. V. – Seraphin, H. – Gowreesunkar, V. G. (2018): A critical debate on the concept of ecological tourism – the Russian experience. In: Korstanje, M. E. (ed.) Critical essays in tourism research. Nova Science Publishers Inc., New York, pp. 129-148.

Ahmed, Z. U. – Krohn, F. B. (1992): International tourism, marketing and quality of life in the third world – India, a case in point. In: Sirgy, M. J. – Meadow, M. H. – Rahtz, D. – Samli, A. C. (eds.): Development in quality of life studies in marketing. Academy of Marketing Science, Blacksburg, pp. 150-156.

airBnB (2016): Airbnb Travel Trends Report – 16 Neighborhoods to Discover in 2016. <https://airbnb.app.box.com/v/2016placestogo/file/48856656589> letöltve: 2024.02.25.

airportal.hu (2020): Megközelítette a 16,2 milliót a Budapest Airport utasforgalma 2019-ben. <https://airportal.hu/megkozelitette-a-16-2-milliot-a-budapest-airport-utasforgalma-2019-ben/> letöltve: 2024.02.25.

Ali, R. (2016): Exploring the Coming Perils of Overtourism. <https://skift.com/2016/08/23/exploring-the-coming-perils-of-overtourism/> letöltve: 2023.08.13.

Allen, L. R. – Hafer, H. R. – Long, P. T. – Perdue, R. R. (1993): Rural residents' attitude toward recreation and tourism development. Journal of Travel Research, 31(4), pp. 27-33. <https://doi.org/10.1177/004728759303100405>

A mi Erzsébetvárosunk (2018): Kocsmatérkép. – <http://cdn.blog.hu/mi/mierzsebetvarosunk/image/kepek/kocsmaterkep1.jpg> letöltve: 2024.01.21.

Amole, D. (2009): Residential satisfaction in students' housing. *Journal of Environmental Psychology*, 29, pp. 76-85.

An, N. T. – Ittekkot, V. (2006): Reflections on the Management of coastal zone in Viet Nam. In: Proceedings of the Workshop on „Finalization of the Projects VS/RDE/02: Management tools of Coastal Environment for Sustainable Development”, Nhatrang, pp. 5-7.

An, N. T. – Phung, N. K., – Chau, T. B. (2008): Integrated Coastal Zone Management in Vietnam: Pattern and Perspectives. *Journal of Water Resources and Environmental Engineering*, 23, pp. 297-304.

Ananda, J. (1992): Helyreállíthatjuk egészségünket. Édesvíz Kiadó, Budapest, 220 p.

Andereck, K. L. (1995): Environmental consequences of tourism – a review of recent research. *Former Intermountain Research Station*, 323(36), pp. 77-81.

Andereck, K. – Valentine, K. – Knopf, R. – Vogt, C. (2005): Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), pp. 1056-1076.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2005.03.001>

Andrews, F. M. – Withey, S. B. (2012): *Social Indicators of Well-Being – Americans' Perceptions of Life Quality*. Springer Science & Business Media, Berlin, 476 p.

Arcanum (2023): Reference Library – Magyar etimológiai szótár – imágó.
<https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/i-i-F266A/imago-F26BD/> letöltve: 2023.06.27.

Arcanum (2024): Reference Library – Magyar etimológiai szótár – köz.
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/k-F287B/koz-F2D07/> letöltve: 2024.04.10.

Aubel, E. (2007): A trendek változnak, a hagyomány örök. In: Hunvald, Gy (ed.) Kismesterek – Erzsébetvárosi örökség I. Budapest Erzsébetváros Polgármesteri Hivatala, Budapest, 135 p.

Auh, S., – Cook, C. C. (2009): Quality of community life among rural residents – An integrated model. *Social Indicators Research*, 94, pp. 377-389.
<https://doi.org/10.1007/s11205-008-9427-0>

Avond, G. – Bacari, C. – Limea, I. – Seraphin, H. – Gowreesunkar, V. – Mhanna, R. (2019): Overtourism – A result of the Janus-faced character of the Tourism Industry. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 11(5), pp. 552-565.
<https://doi.org/10.1108/WHATT-06-2019-0039>

Ágai, A. (1912): Utazás Pestről-Budapestre 1843-1907. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 446 p.

Árva, L. – Várhelyi, T. (2020): Elmozdulás a minőségi turizmus felé – A fenntarthatóság a turizmusban a koronavírusjárvány után. *Polgári Szemle*, 16(1-3), pp. 94-114.
<https://doi.org/10.24307/psz.2020.0707>

Bachok, K. S. R. – Hamsa, A. A. K. – bin Mohamed, M. Z. – Ibrahim, M. (2017): A theoretical overview of road hump effects on traffic noise in improving residential well-being. *Transportation research procedia*, 25, pp. 3383-3397.
<https://doi.org/10.1016/j.trpro.2017.05.224>

Backman, K. F. – Backman, S. J. (1997): An examination of the impacts of tourism in a gateway community. In: Meadow, H. L. (ed.) *Development in quality of life studies*. International Society for Quality of Life Studies, Blacksburg.

Baker, D. A. – Palmer, R. J. (2006): Examining the effects of perceptions of community and recreation participation on quality of life. *Social Indicators Research*, 75, pp. 395-418.

Baktay, E. (ford.) (1934): Paul Brunton – India titkai. Rózsavölgyi és Társa Kiadó, Budapest, 348 p.

Balestra, C. – Sultan, J. (2013): Home Sweet Home – The determinants of residential satisfaction and its relation with well-being. OECD Statistics Working Papers, 2013/05. <https://doi.org/10.1787/5jzbcx0czc0x-en>

Ballas, D. (2013): What makes a ‘happy city’? *Cities*, 32(1), pp. 39-50. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.04.009>

Ballester, P. (2012): Croisières et overtourism (surtourisme) – Les nouvelles logiques spatiales du port de Barcelone: tourisme de croisière, aménagement et paysage. *Etudes Caribéennes*, 18. <https://doi.org/10.4000/etudescaribeennes.5154>

Barkin, D. (2000): Welfare and well-being in modern Mexico. *A Journal of Economics, Culture & Society*, 12(3), pp. 99-108. <https://doi.org/10.1080/08935690009359014>

Bashari, S. – Hashim, A. H. – Samah, A. A. – Ahmad, N. (2019): Residential Environmental Livability in Nigeria: An Overview. *International Journal of Humanities and Social Science*, 9(4), pp. 92-99. <https://doi.org/10.30845/ijhss.v9n4p11>

Bedi, C. – Kansal, A. – Mukheibir, P. (2023): A conceptual framework for the assessment of and the transition to liveable, sustainable and equitable cities. *Environmental Science & Policy*, 140, pp. 134-145. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2022.11.018>

Belisle, F. J. – Hoy, D. R. (1980): The perceived impact of tourism by residents, a case studies in Santa Marta, Columbia. *Annals of Tourism Research*, 7(1), pp. 83-101. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(80\)80008-9](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(80)80008-9)

Belügyminisztériumi Nyilvántartások Vezetéséért Felelős Helyettes Államtitkárság (2019): Magyarország állandó lakossága 2019. január 1-jén. https://nyilvantarto.hu/letoltes/statisztikak/kozerdeku_lakossag_2019.xlsx letöltve: 2024.02.02.

Bendover (2015): Interjú Manninger Mátéval, a Budapest Essentials egyik főszervezőjével. <https://primate.hu/2015/05/08/interju-manninger-mateval-a-budapest-essentials-egyik-foszervezojevel/> letöltve: 2024.04.15.

Berlin Clubs by U-Bahn (2019): https://cdn.hometogo.net/assets/wl-blog/c2c97207d05af5ede920f03366b27e77_BerlinClubs-UBahn-EN1-1024x1759.jpg letöltve: 2024.02.04.

Bertocchi, D. – Ferri, C. (2021): Far from gentrification and touristification – Residents’ perceptions of displacement on Murano Island. *Shima*, 15(1), pp. 186-205. <https://doi.org/10.21463/shima.105>

Bischitz, J. (2024): Egészségfejlesztési Pont. <https://www.bjhuman.hu/egeszsegfejlesztesi-pont> letöltve: 2024.02.24.

Bjarnadóttir, S. (2021): How can Iceland reconceive its tourism industry in a more sustainable way after the Covid-19 pandemic. Uppsala Universitet, Master thesis, 88 p.

Bohl, R. (2020): As the economy undermines the Saudi social contract – Riyadh finds other ways to keep order. <https://worldview.stratfor.com/article/economy-undermines-saudi-social-contract-riyadh-finds-other-ways-keep-order> letölve: 2023.05.31.

boklaszok.hu (2019): Séták – Válogasson erzsébetvárosi sétáink közül! <https://boklaszok.hu/setak/> letöltve: 2024.05.01.

Bonaiuto, M. – Fornara, F. – & Bonnes, M. (2003): Indexes of perceived residential environment quality and neighbourhood attachment in urban environments – a confirmation study on the city of Rome. *Landscape and urban planning*, 65(1-2), pp. 41-52. [https://doi.org/10.1016/s0169-2046\(02\)00236-0](https://doi.org/10.1016/s0169-2046(02)00236-0)

Bonaiuto, M. – Fornara, F. – Bonnes, M. (2006): Perceived residential environment quality in middle- and low-extension Italian cities. *European Review of Applied Psychology*, 56(1), pp. 23-34. <https://doi.org/10.1016/j.erap.2005.02.011>

Boros, L. – Kovalcsik, T. (2021): A COVID-19-járvány hatása a budapesti AirBnB-piacra. *Területi Statisztika*, 61(3), pp. 380-402. <https://doi.org/10.15196/TS610306>

Bowling A. – Windsor J. (2001): Towards the good life – A population survey of dimensions of quality of life. *Journal of Happiness Studies*, 2, pp. 55-82. <https://doi.org/10.1023/A:1011564713657>

Bubshait, A. A. – Al-Atiq, T. H. (1999): ISO 9000 quality standards in construction. *Journal of Management in Engineering*, 15, pp. 41-46.

Buchecker, M. – Frick, J. (2020): The implications of urbanization for inhabitants' relationship to their residential environment. *Sustainability*, 12(4), 1624. <https://doi.org/10.3390/su12041624>

Buckley, R. C. – Brough, P. (2017): Economic value of parks via human mental health – An analytical framework. *Frontiers in Ecology and Evolution*, 5(6), pp. 1-9. <https://doi.org/10.3389/fevo.2017.00016>

Burján, K. (2022): A kontempláció. <https://www.kozeppont.com/a-kontemplacio/> letöltve: 2022.06.26.

Burns, D. D. (1999): *Feeling Good*. Harper Collins Publishers, New York, 736 p.

Butcher, J. (2021): Covid-19, tourism and the advocacy of degrowth. *Tourism Recreation Research*, 48(5), pp. 633-642. <https://doi.org/10.1080/02508281.2021.1953306>

Braga, F. – Sarpa, G. M. – Brando, V. E. – Manfè, G. – Zaggia, L. (2020): COVID-19 lockdown measures reveal human impact on water transparency in the Venice Lagoon. *Science of The Total Environment*, 736, 139612. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.139612>

Braubach, M. (2007): Residential conditions and their impact on residential environment satisfaction and health – Results of the WHO large analysis and review of European

housing and health status (LARES) study. *International Journal of Environment and Pollution*, 30(3/4), pp. 384-403. <https://doi.org/10.1504/IJEP.2007.014817>

Bronfenbrenner, U. (1994): *Ecological models of human development*. International Encyclopedia of Education, Elsevier Sciences Ltd., Oxford, pp. 1643-1647.

Campbell, A. – Converse, P. E. – Rodgers, W. L. (1976): *The quality of American life – Perceptions, evaluations, and satisfactions*. Russell Sage, New York, 600 p.

Capocchi, A. – Vallone, C. – Pierotti, M. – Amaduzzi, A. (2019): Overtourism – A Literature Review to Assess Implications and Future Perspectives. *Sustainability*, 11(12), 3303. <https://doi.org/10.3390/su11123303>

Cheer, J. M. – Milano, C. – Novelli, M. (2019): Tourism and community resilience in the anthropocene – accentuating temporal overtourism. *Journal of Sustainable Tourism* 27(4), pp. 554-572. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1578363>

Cheung, K. S. – Li, L.-H. (2019): Understanding visitor–resident relations in overtourism developing resilience for sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(8), pp. 1197-1216. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1606815>

Chirico, F. (2016): Spiritual well-being in the 21st century – It is time to review the current WHO's health definition. *Journal of Health and Social Sciences*, 1(1), pp. 11-16. <https://doi.org/10.19204/2016/sprt2>

Christou, P. A. – Farmaki, A. – Saveriades, A. – Spanou-Tripinioti, E. (2019): The “genius loci” of places that experience intense tourism development. *Tourism Management Perspectives*, 30, pp. 19-32. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.01.002>

Çimen, Ö. (2021): Construction and built environment in circular economy – A comprehensive literature review. *Journal of cleaner production*, 305(10), 127180. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.127180>

Ciorici, P. – Dantzler, P. (2019): Neighborhood satisfaction – A study of a low-income urban community. *Urban Affairs Review*, 55(6), pp. 1702-1730. <https://doi.org/10.1177/1078087418755515>

Cloutier, S. – Pfeiffer, D. (2015): Sustainability through happiness – A framework for sustainable development. *Sustainable Development*, 23(5), pp. 317-327. <https://doi.org/10.1002/sd.1593>

Collier, M. J. – Connop, S. – Foley, K. – Nedović-Budić, Z. – Newport, D. – Corcoran, A. – Crowe, P. – Dunne, L. – de Moel, H. – Kampelmann, S. – McQuaid, S. – Schwarz von Raumer, H.-G. – Slaev, A. – Stumpp, E.-M. – Van den Abeele, P. – Vandergert, P. (2016): Urban transformation with TURAS open innovations; opportunities for transitioning through transdisciplinarity. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 22, pp. 57-62. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.04.005>

Constantoglou, M. – Thomai, K. (2021): How much tourism is too much stakeholder's perceptions on overtourism – Sustainable destination management during the pandemic of COVID-19 Era in Santorini Island Greece. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 9(5), pp. 288-313. <https://doi.org/10.17265/2328-2169/2021.05.004>

Covey, S. (2014): *A kiemelkedően eredményes fiatalok hét szokása*. Harmat Kiadó, Budapest, 340 p.

Croes, R. – Manuel, A. – Rivera, K. J. – Semrad, K. J. – Khalilzadeh, J. (2017): Happiness and tourism – Evidence from Aruba. The Dick Pope Sr. Institute for Tourism Studies, Orlando, 68 p. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.29257.85602>

Crisp, R. (2000): *Aristotle – Nicomachean Ethics*. Cambridge University press, 85 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139600514>

Cummins, R. A. (1991): The comprehensive Quality of Life scale – Intellectual disability: An instrument under development. *Australia and New Zealand Journal of Developmental Disabilities*, 17(2), pp. 259-264. <https://doi.org/10.1080/07263869100034481>

Cummins, R. A. (2005): Moving from the quality of life concept to a theory. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(10), pp. 699-706. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2005.00738.x>

Csizmady, A. – Olt, G. (2014): Kreatív miliő egy átalakuló negyedben-a romkocsmák belső-erzsébetvárosi világa. *Kultúra és közösség*, 5(2), pp. 27-42.

Csikszentmihályi, M. (1990): *FLOW – The Psychology of Optimal Experience*. Harper & Row, New York, 303 p.

Damjanović, I. (2021): Overtourism Effects – Positive and Negative Impacts for Sustainable Development. In: Filho, W. L. – Azul, A. M. – Brandli, L. – Lange Salvia, A. – Wall, T. (eds.) *Industry, Innovation and Infrastructure. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals*. Springer, Cham. pp. 808-818. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95873-6_112

Dancsó (2022): Halmazok különbsége. <https://www.matekmindenkinek.hu/tudastar/halmazok-kulonbsege> letöltve: 2024.04.10.

Daubner – Kalo (2005): *A tudattalan nehezen járható ösvényén I-II. Integratív Pszichoterápiás Egyesület*, Budapest, 526 p.

Deb, S. (2022): Introduction: Child safety, welfare, and well-being – Need of the hour. In: Deb, S. (eds.) *Child safety, welfare and well-being*. Springer, Singapore, pp. 1-13. https://doi.org/10.1007/978-981-16-9820-0_1

Debreceni Egyetem – Klinkiai Központ (2022): *A relaxációról röviden*. <https://klinikaikozpont.unideb.hu/relaxaciorol-roviden> letöltve: 2023.06.27.

Deery, M. – Jago, L. – Fredline, L. (2012): Rethinking social impacts of tourism research – A new research agenda. *Tourism Management*, 33(1), pp. 64-73. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.01.026>

Dekker, K. – de Vos, S. – Musterd, S. – Van Kempen, R. (2011): Residential satisfaction in housing estates in European cities – A multi-level research approach. *Housing Studies*, 26(4), pp. 479-499. <https://doi.org/10.1080/02673037.2011.559751>

Deutsch, Sz. – Fejes, E. – Kun, Á. – Medvés, D. (2015): A jóllétet meghatározó tényezők vizsgálata egészségügyi szakdolgozók körében. *Alkalmazott pszichológia*, 15(2), pp. 49-71. <https://doi.org/10.17627/ALKPSZICH.2015.2.49>

Dewey, J. (1993): *Demokratie und Erziehung – Eine Einleitung in die philosophische Pädagogik*. Beltz, Weinheim, 517 p.

Dhiraj, A. – Kumar, S. (2021): Overtourism – Causes, impacts and solution. Sharma, A. – Hassan, A. (eds.) *Overtourism as Destination Risk (Tourism Security-Safety and Post Conflict Destinations)*. Emerald Publishing Limited, Bingley, pp. 49-56. <https://doi.org/10.1108/978-1-83909-706-520211004>

Díaz-Parra, I. – Jover, J. (2021): Overtourism, place alienation and the right to the city – Insights from the historic centre of Seville, Spain. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(2-3), pp. 158-175. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1717504>

Diener, E. – Suh, E. (1997): Measuring quality of life – Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40, pp. 189-216. <https://doi.org/10.1023/A:1006859511756>

Diener, E. – Suh, E. – Oishi, S. (1997): Recent findings on subjective well-being. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 24(1), pp. 25-41.

Dittmann, J. – Goebel, J. (2021): Neighborhoods and Life Satisfaction in Germany. In: Maggino, F. (eds) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Cham., pp. 1-5. https://doi.org/10.1007/978-3-319-69909-7_3702-2

Dolan, P. – Peasgood, T. – White, M. (2008): Do we really know what makes us happy? – A review of the economic literature on the factors associated with subjective wellbeing.

Journal of Economic Psychology, 29(1), pp. 94-122.
<https://doi.org/10.1016/j.joep.2007.09.001>

Dorrell, J. – Lee, K. (2020): The cost of wind – Negative economic effects of global wind energy development. *Energies*, 13(14), 3667. <https://doi.org/10.3390/en13143667>

Drmic, I. E. – Szatmari, P. – Volkmar, F. (2018): Life course health development in autism spectrum disorders. In: Halfon, N. – Forrest, C. – Lerner, R. – Faustman, E. (eds.) *Handbook of Life Course Health Development*, Springer, Cham., pp. 237-274.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-47143-3_11

Dubniczky, Zs. (2023): Így élt Petőfi és Jókai a Dohány utcai Schiller-házban 1848 márciusában.
https://pestbuda.hu/cikk/20230314_igy_elt_petofi_es_jokai_a_dohany_utcai_schiller_hazban_1848_marciusaban letöltve: 2024.03.11.

Dyer, L. (1890): *Plato – Apology of Socrates and Crito*. Ginn & Company, Boston, 225 p.

Edgerton, R. B. (1990): Quality of life from a longitudinal research perspective. *Quality of life – Perspectives and issues*, pp. 149-160.

Egedi-Kovács, M. (2023): Ködoszlató előadás meditációról, imaginációról, kontemplációról – Tudatos Emberért Alapítvány.
<https://www.youtube.com/watch?v=wODIuD4LYDI&t=12s> letöltve: 2023.06.26.

Egedy, T. – Smith, M. K. (2016): Old and new residential neighbourhoods as creative hubs in Budapest. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, 158, pp. 85-108. <https://doi.org/10.1553/moegg158s85>

Ekkel, E. D. – de Vries, S. (2017): Nearby green space and human health – Evaluating accessibility metrics. *Landscape and urban planning*, 157, pp. 214-220.
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.06.008>

Elsinga, M. – Hoekstra, J. (2005): Homeownership and Housing Satisfaction. Journal of Housing and the Built Environment, 20, pp. 401-424. <https://doi.org/10.1007/s10901-005-9023-4>

Endicott, J. – Nee, J. – Harrison, W. – Blumenthal, R. (1993): Quality of life enjoyment and satisfaction questionnaire – A new measure. Psychopharmacol Bulletin, 29(2), pp. 321-326.

Enyedi, Gy. (1987): Köszöntjük az olvasót! Tér és Társadalom, 1(1), pp. 3-4.

Epler Wood, M. – Milstein, M. – Ahamed-Broadhurst, K. (2019): Destinations at risk – The invisible burden of tourism. The Travel Foundation, Bristol, 64 p.

Erdogan, N. – Akyol, A. – Ataman, B. – Dokmeci, V. (2007): Comparison of urban housing satisfaction in modern and traditional neighbourhoods in Edirne, Turkey. Social Indicators Research, 81, pp. 127-148. <https://doi.org/10.1007/s11205-006-0018-7>

ERÖMŰVHÁZ (2024): ERÖMŰVHÁZ Erzsébetváros – Rólunk. <https://www.eromuvhaz.hu/rolunk/> letöltve: 2024.02.26.

Erzsébetváros Önkormányzata (2013): Budapest Főváros VII. kerület Erzsébetváros Önkormányzata Képviselő-testületének 2/2013. (I.25.) önkormányzati rendelete a közösségi együttélés alapvető szabályairól és ezek elmulasztásának jogkövetkezményeiről. https://erzsebetvaros.net/uploads/files/phpyXjdKE-1626879791-02_2013%20A%20k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20egy%C3%BCtt%C3%A9l%C3%A9s%20alapvet%C5%91%20szab%C3%A1lyair%C3%B3l%20%C3%A9s%20ezek%20elmulaszt%C3%A1s%C3%A1nak%20jogk%C3%B6vetkezm%C3%A9nyeir%C5%91.pdf letöltve: 2024.02.26.

Erzsébetváros Önkormányzata (2020): Éjféλι záróra – A szabályozás. <https://www.facebook.com/Erzsebetvaros.hu/photos/a.101737907967470/181525406655386/> letöltve: 2024.02.26.

Escudero Gómez, L. A. – Martínez Fernández, P. (2020): Comunidades anfitrionas frente al overtourism – Un estudio comparado entre San Martín de los Andes (Argentina) y Toledo (España). In: Pons, G.X. – Blanco-Romero, A. – Navalón-García, R. – Troitiño, L. – Blázquez-Salom, M. (eds.) Sostenibilidad Turística: overtourism vs undertourism. Monografies de la Societat d'Història Natural de les Balears, 31, pp. 307-318.

Eurofound (2016): European Quality of Life Survey. <https://www.eurofound.europa.eu/surveys/european-quality-of-life-surveys/european-quality-of-life-survey-2016> letöltve: 2023.02.20.

European Commission (2016): Quality of Life in European Cities 2015. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/survey2015_en.pdf letöltve: 2023.02.20.

Ewane, E. B. – Bajaj, S. – Velasquez-Camacho, L. – Srinivasan, S. – Maeng, J. – Singla, A. – Luber, A. – deMiguel, S. – Richardson, G. – Broadbent, E. N. – Cardil, A. – Jaafar, W. S. W. M. – Abdullah, M. – Dalla Corte, A. P. – Carlos, A. S. – Doaemo, W. – Mohan, M. (2023): Influence of urban forests on residential property values – A systematic review of remote sensing-based studies. *Heliyon*, 9, e20408. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e20408>

Élhető Erzsébetváros Egyesület (2019): A bulinegyed története. <https://7ker.hu/2019/01/16/a-bulinegyed-tortenete/> letöltve: 2024.02.20.

Farmalibri (2014): la Meditazione. <http://www.farmalibri.it/menu/la-pratica/prat2/80-meditazione-un-equivoco.html> letöltve: 2023.06.27.

Farrell, B. H. – Runyan, D. (1991): Ecology and tourism. *Annals of Tourism Research*, 18(1), pp. 26-40. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(91\)90037-C](https://doi.org/10.1016/0160-7383(91)90037-C)

Fehérvölgyi, B. – Hajmágy, G. – Madarász, E. (2019): Naggyon Balaton... – A túlturizmus jelensége a Balaton térségében. In: Csapó, J. – Gonda, T. – Raffay, Z. (szerk.) *Turizmus, fogyasztás, generációk – II. Nemzetközi Turizmus Konferencia: Tanulmánykötet*. Pécsi Tudományegyetem – Közgazdaságtudományi Kar, pp. 333-342.

Fekete, Zs. (2006): Életminőség – Konceptiók, definíciók, kutatási irányok. In: Utasi, Á. (szerk.) A szubjektív életminőség és forrásai – Biztonság és kapcsolatok. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, pp. 277-301.

Felce, D. – Perry, J. (1995): Quality of life – Its definition and measurement. *Research in Developmental Disabilities*, 16(1), pp. 51-74.

Fiatal Írók Szövetsége (2024): Hotel Jókai – Belvárosi barangolás Jókai Mór nyomában. <https://jokaiseta.webnode.hu/> letöltve: 2024.03.13.

Fillis, I. – Lehman, K. – Rentschler, R. – Lee, B. (2023): Arts marketing during COVID-19 – A critical review and theoretical integration. *Arts and the Market*, 20(13.1.), pp. 48-63. <https://doi.org/10.1108/AAM-09-2022-0049>

Fishbein, M. – Ajzen, I. (1975): *Belief, attitude, intention, and behavior*. Addison – Wesley Publishing Company, Boston, 578 p.

Fogarasi, S. (2019): A magyarság kórrajza. <http://www.naputonline.hu/2019/03/23/fogarasi-sandor-a-magyarsag-korraja-szaktudomanyos-kiegeszitesek-az-ot-geniusz-hoz/> letöltve: 2021.08.25.

Forgách, K. (2016): Irodalmi városnézés Jókai Mór nyomában. https://www.magyarhirlap.hu/kultura/Irodalmi_varosnezes_Jokai_Mor_nyomaban letöltve: 2024.03.13.

Francescato, G. (2002): Residential Satisfaction Research – The Case for and against. In: Aragonés, J. I. – Francescato, G. – Gärling, T. (eds.) *Residential Environments – Choice, satisfaction and behavior*. Bergin & Garvey, Westport, pp. 15-34.

Franco, B. (2021): The effect of green space on the physiologic function of the adult – A systematic review. *Graduate Research and Major Papers Overview*, 380, Master thesis, 78 p. <https://doi.org/10.28971/532021fb99>

Fu, L. – Ren, Y. – Lu, L. – Chen, H. (2022): Relationship between ecosystem services and rural residential well-being in the Xin'an river Basin, China. *Ecological Indicators*, 140, 108997. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2022.108997>

Gamble, A. – Gärling, T. (2012): The relationships between life satisfaction, happiness, and current mood. *Journal of Happiness Studies*, 13(1), pp. 31-45. <https://doi.org/10.1007/s10902-011-9248-8>

Gallegos-Riofrío, C. A. – Arab, H. – Carrasco-Torrontegui, A. – Gould, R. K. (2022): Chronic deficiency of diversity and pluralism in research on nature's mental health effects – A planetary health problem. *Current Research in Environmental Sustainability*, 4, 100148. <https://doi.org/10.1016/j.crsust.2022.100148>

Galster, G. C. – Hesser, G. W. (1981): Residential Satisfaction – Compositional and contextual correlates. *Environment and Behavior*, 13(6), pp. 735-758. <https://doi.org/10.1177/00139165811136006>

Galster, G. (1987): Identifying the correlates of dwelling satisfaction – An empirical critique. *Environment and Behavior*, 19(5), pp. 539-568. <https://doi.org/10.1177/0013916587195001>

Gasper, D. (2005): Subjective and objective well-being in relation to economic inputs – Puzzles and responses. *Review of Social Economy*, 63(2), pp. 177-206. <https://doi.org/10.1080/00346760500130309>

Gebhard, U. (2023a): Nature experience and mental health in children-theoretical approaches and selected empirical findings. *Bundesgesundheitsblatt, Gesundheitsforschung, Gesundheitsschutz*, 66(7), pp. 803-810. <https://doi.org/10.1007/s00103-023-03729-w>

George, L. K. (2006): Perceived Quality of Life. In: Binstock, R. H. – George, L. K. (eds.) *Handbook of aging and the social sciences* (6th ed.). Elsevier Inc., pp. 320-336. <https://doi.org/10.1016/B978-012088388-2/50021-3>

Géring, Zs. (2014): Tartalomelemzés: a virtuális és a 'valós' világ határán – Egy vállalati honlap-elemzés bemutatása. *Kultúra és közösség*, 5(1), pp. 9-24.

Gládi, G. (2011): A rekreáció elmélete és gyakorlata. In: Rétsági, E. – H. Ekler, J. – Nádori, L. – Woth, P. – Gáspár, M. – Gáldi, G. – Szegerné Dancs, H. (szerk.) *Sportelméleti ismeretek*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 134-195.

Goodwin, H. (2017): The challenge of overtourism. *Responsible tourism partnership*, 4, pp. 1-19.

Goodwin, H. (2019): Overtourism: Causes, symptoms and treatment. *Tourismus Wissen–quarterly*, 16, pp. 110-114.

Google Maps (2023): Bulinegyed Budapest.
https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1WCT0cqF_Y1KKFw-fZlhiF8bVLt4&hl=en&ll=47.49890299879216%2C19.061351275506933&z=16
letöltve: 2024.02.05.

Google Maps (2024): Budapesti repülőterek.
https://www.google.com/search?q=budapest+rep%C3%BCI%C5%91terek&sca_esv=ea470e4985ed4d8d&rlz=1C1GCEU_huHU1067HU1071&sxsrf=ACQVn0-tNoeEC5h4jjhQgRsF8eJNFMBYw:1707184377622&udm=1&sa=X&ved=2ahUKEwjYpJOzzZWEAxXFgv0HHU8uCp4QjGp6BAgUEAE&biw=1536&bih=730&dpr=1.25
letöltve: 2024.02.05.

Gózon, M. Sz. (2021): A túlzott turizmus hatásai és az ellen hozott intézkedések Európában, kiemelve az olaszországi Velence és Budapest helyzetét. Budapesti Gazdasági Egyetem – Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Alapszakos szakdolgozat. <https://dolgozattar.uni-bge.hu/28382/> letöltve: 2024.03.05.

Grinder, J. – Bandler, R. (1981): *Trance-formations – Neuro-linguistic Programming*. Real People Press, Lafayette, 255 p.

Gowreesunkar, V. – Vo-Thanh, T. (2020): Between Overtourism and Under-Tourism – Impacts, implications, and probable solutions. In: Séraphin, H. – Gladkikh, T. – Vo-Thanh, T. (eds.) Overtourism. Palgrave Macmillan, Cham, pp. 45-68. https://doi.org/10.1007/978-3-030-42458-9_4

Grzeskowiak, S. – Sirgy, M. J. – Lee, D-J. – Claiborne, C. B. (2006): Housing well-being – Developing and validating a measure. Social Indicators Research, 79, pp. 503-541. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-5667-4>

Grin, J. – Rotmans, J. – Schot, J. – Geels, F. – Loorbach, D. (2010): Transitions to sustainable development – New directions in the study of long-term transformative change (1st ed.). Routledge, New York, 418 p. <https://doi.org/10.4324/9780203856598>

Hammer, P. (2023): Managing tourism impacts and residential well-being towards a sustainable tourism development – The case of Fürth, Germany. Universitat Politècnica de València, Doctoral dissertation. <http://hdl.handle.net/10251/192545> letöltve: 2024.3.9.

Handal, P. J. – Barling, P. W. – Morrissy, E. (1981): Development of perceived and preferred measures of physical and social characteristics of the residential environment and their relation to satisfaction. Journal of Community Psychology, 9(2), pp. 118-124. [https://doi.org/10.1002/1520-6629\(198104\)9:2<118::AID-JCOP2290090203>3.0.CO;2-B](https://doi.org/10.1002/1520-6629(198104)9:2<118::AID-JCOP2290090203>3.0.CO;2-B)

Handayani, W. – Ariescy, R. R. – Widjanarko, H. – Cahya, F. A. – Yusnindi, S. I. – Badi'ah, R. (2022): Literature review – Green satisfaction. Nusantara Science and Technology Proceedings, 24, pp. 62-64. <https://doi.org/10.11594/nstp.2022.2411>

Helliwell, J. (2003): How's life? Combining individual and national variables to explain subjective wellbeing. Economic Modelling, 20(2), pp. 301-360. [https://doi.org/10.1016/S0264-9993\(02\)00057-3](https://doi.org/10.1016/S0264-9993(02)00057-3)

Henninger, N. A., – Taylor, J. L. (2013): Outcomes in adults with autism spectrum disorders – A historical perspective. Autism, 17(1), pp. 103-116. <https://doi.org/10.1177/1362361312441266>

Herbold, V. – Thees, H. – Philipp, J. (2020): The Host Community and Its Role in Sports Tourism – Exploring an Emerging Research Field. *Sustainability*, 12(24), 10488. <https://doi.org/10.3390/su122410488>

Hickey, S. – Mohan, G. (eds.) (2004): *Participation: From Tyranny to Transformation – Exploring New Approaches to Participation in Development* (1st ed.). Zed Books Ltd., London and New York, 304 p.

Horlings, E. – Smits, J.-P. (2019): Measuring well-being and sustainability in the Netherlands – The first monitor of well-being. In *Proceedings of the ESCoE Conference*, London, pp. 8-10.

Hospers, G.-J. (2019): Overtourism in European Cities – From Challenges to Coping Strategies. CESifo Forum, ISSN 2190-717X, ifo Institut – Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, München, 20(03), pp. 20-24.

Houlden, V. – Weich, S. – Porto de Albuquerque, J. – Jarvis, S. – Rees, K. (2018): The relationship between greenspace and the mental wellbeing of adults – A systematic review. *PloS one*, 13(9), e0203000, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0203000>

Hovik, N. (1992): Using socioeconomic indicators and perceived quality of life in the marketing of a community. In: Sirgy, M. J. – Meadow, H. L. – Rahtz, D. – Samli, A. C. (eds.) *Developments in quality-of-life studies in marketing*. Academy of Marketing Science, Blacksburg, pp. 128-132.

Hudák, H. (2017): A VI. kerület is kitiltotta a beerbike-okat. https://index.hu/belfold/budapest/2017/06/29/a_vi_kerulet_is_kitiltotta_a_beerbike-okat/ letöltve: 2024.02.12.

Hugo, N. C. (2020): Overtourism at heritage and cultural sites. In: Séraphin, H. – Gladkikh, T. – Vo-Thanh, T. (eds.) *Overtourism*. Palgrave Macmillan, Cham. pp. 169-185. https://doi.org/10.1007/978-3-030-42458-9_10

Huxley, A. (1932): *Brave New World*. Chatto and Windus Ltd., London, 311 p.

Ibem, E. O. – Amole, D. (2013): Residential satisfaction in public core housing in Abeokuta, Ogun State, Nigeria. *Social Indicators Research*, 113, pp. 563-581. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0111-z>

ittlakunk.hu (2016): Erzsébetváros a világ legmenőbb helyei között. <https://7.kerulet.ittlakunk.hu/kultura-szabadido/160127/erzsebetvaros-vilag-legmenobb-helyei-kozott> letöltve: 2024.02.25.

Ivlevs, A. (2016): Happy hosts? International tourist arrivals and residents' subjective well-being in Europe. *Journal of Travel Research*, 56(5), pp. 599-612. <https://doi.org/10.1177/0047287516662353>

Jansson, M. – Fors, H. – Lindgren, T. – Wiström, B. (2013). Perceived personal safety in relation to urban woodland vegetation – A review. *Urban forestry & urban greening*, 12(2), pp. 127-133. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2013.01.005>

Jánossy, V. (2017): Már Kossuth Lajos is nekiment a bulinegyednek. <https://24.hu/kultura/2017/09/27/mar-kossuth-lajos-is-nekiment-a-bulinegyednek/> letöltve: 2024.03.11.

Jeffres, L. W. – Dobos, J. (1990): Communication and public perceptions of quality of life. In: Meadow, H. L. – Sirgy, M. J. (eds.) *Quality-of-life studies in marketing and management*. Virginia Tech, Center for Strategy and Marketing Studies, Blacksburg, pp. 633-644.

Jeffres, L. W. – Dobos, J. (1992): Communication and public perceptions of the quality of life – Testing the model. In: Sirgy, M. J. – Meadow, H. L. – Rahtz, D. – Samli, A. C. (eds.) *Developments in quality-of-life studies in marketing*, Academy of Marketing Science, Blacksburg pp. 43-49.

Jeffres, L. W. – Dobos, J. (1995): Communication and public perceptions of quality of life. In: Sirgy, M. J. – Samli, A. C. (eds.) *New dimensions of marketing/quality-of-life research*. Quorum Books, Westport, pp. 227-252.

Jelenczki, I. – Zseni, A. (2016): Ön-tér-kép. <https://www.magyaridok.hu/lugas/eljatszott-tortenelem-727375/> letöltve: 2024.03.08.

Jokela, M. (2020): Neighborhoods, psychological distress, and the quest for causality. *Current opinion in psychology*, 32, pp. 22-26. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2019.06.009>

Joó, A. (2021): A kicsi is lehet óriási (élmény) – Kolodko-miniszobrok nyomában. <https://www.turistamagazin.hu/hir/a-kicsi-is-lehet-oriasi-elmany-kolodko-miniszobrok-nyomaban> letöltve: 2024.04.17.

Jordan, B. (2008): *Welfare and well-being – Social value in public policy*. Policy Press, Bristol, 288 p.

Jordan, P. – Pastras, P. – Psarros, M. (2018): *Managing tourism growth in Europe – The ECM toolbox*. <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-107272/2018-Managing%20Tourism%20Growth%20in%20Europe%20The%20ECM%20Toolbox.pdf> Letöltve: 2024.01.13.

Jover, J. – Díaz-Parra, I. (2020): Who is the city for? – Overtourism, lifestyle migration and social sustainability. *Tourism Geographies*, 24(1), pp. 9-32. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1713878>

Julian, M. (2019): ‘Overtourism’? – Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. https://etc-corporate.org/uploads/06022019_Michel_Julian_ETCKrakow.pdf letöltve: 2023.02.20.

Kaplan, R. (1985): Nature at the doorstep – Residential satisfaction and the nearby environment. *Journal of Architectural and Planning Research*, 2(2), pp. 115-127.

Kaplan, R. S. – Norton, D. P. (1996): *Balanced Scoreboard – Translating Strategy into Action*. Harvard Business School Press, Boston, 336 p.

Kardos, Z., (2011): Turisztikai ismeretek. <https://adoc.pub/regionalis-turisztikai-menedzsment-modul151662013562108.html> letöltve: 2023.10.29.

Kelemen-Erdős, A. – Mitev, A. (2017): Tematikus szolgáltatásélmény art- és romkocsmák környezetben. Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok, 2(3), pp. 58-73.

Kenesei Zs. – Kolos K. (2018): Szolgáltatásmarketing: múlt vagy jövő? Vezetéstudomány, 49 (1), pp. 2-12. <https://doi.org/10.14267/veztud.2018.01.01>

Kim, K. – Uysal, M. – Sirgy, M. J. (2013): How does tourism in a community impact the quality of life of community residents? Tourism Management, 36, pp. 527-540. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.09.005>

Kim, D. – Lee, C. – Sirgy, M. J. (2016): Examining the differential impact of human crowding versus spatial crowding on visitor satisfaction at a festival. Journal of Travel & Tourism Marketing, 33(3), pp. 293-312. <https://doi.org/10.1080/10548408.2015.1024914>

Kis, A. (2015): Kiállítás – Önvaló. https://www.egriszin.hu/tartalom/cikk/11986_kiallitas_onvalo letöltve: 2024.04.17.

Kiss, K. (2016): Transzformatív szolgáltatáskutatás – Régi-új dimenziók és hazai perspektívák. https://marketing.org.hu/attachments/article/124/Kiss-transzformativ_szolgaltataskutatas_MTA2016.pp letöltve: 2022.08.30.

Kiss, K. – Hegedüs, S. – Kovács, E. – Kökény, L. – Molnár-Csomós, I. – Michalkó, G. (2021): Researches supporting the surrounding business and social environment Home sweet home – Residential well-being in District 9 of Budapest. In: Kemény, I. – Kun, Zs. (eds.) New perspectives in serving customers, patients, and organizations – A Festschrift for Judit Simon. Corvinus University of Budapest, Budapest, pp. 171-188.

Kiss, K. – Kovács, B. – Michalkó, G. (2020): Boldogságyár túl az Óperencián – Az életminőség-orientált turizmusfejlesztés Ausztriában. Földrajzi közlemények, 144(1), pp. 13-26. <https://doi.org/10.32643/fk.144.1.2>

Kiss, K. – Molnár-Csomós, I. – Kincses, F. (2021): Buli van? – Mitől lehet vonzó Budapest VII. kerülete a hazai fogyasztók számára? *Turizmus Bulletin*, 21(4), pp. 43-51. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2021v21n4.5>

Klingmann, A. (2023): Rescripting Riyadh – How the capital of Saudi Arabia employs urban megaprojects as catalysts to enhance the quality of life within the city’s neighborhoods. *Journal of Place Management and Development*, 16(1), pp. 45-72. <https://doi.org/10.1108/JPMD-06-2021-0062>

Koch, F. – Signer, J. – Kappeler, P. M. – Fichtel, C. (2016): The role of the residence-effect on the outcome of intergroup encounters in Verreaux’s sifakas. *Scientific Reports*, 6, 28457. <https://doi.org/10.1038/srep28457>

Kodaş, B. – Kodaş, D. (2021): Demarketing as a potential solution to overtourism problems in tourism destinations. In: Sharma, A. – Hassan, A. (eds.) *overtourism as destination risk (Tourism security-safety and post conflict destinations)*. Emerald Publishing Ltd., Bingley: pp. 111-127. <https://doi.org/10.1108/978-1-83909-706-520211009>

Koenen, J. – Chon, K. S. – Christianson, D. (1995): Effects of tourism growth on air quality: the case of Las Vegas. *Journal of Sustainable Tourism*, 3(3), pp. 135-142. <https://doi.org/10.1080/09669589509510718>

Koens, K. – Postma, A. – Papp, B. (2018): Is overtourism overused? – Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, 10(12), 4384. <https://doi.org/10.3390/su10124384>

Koltai, G. – Rácz, A. (2011): *Ezerarcú Erzsébetváros. Erzsébetvárosi Önkormányzat, Budapest, 196 p.*

Kopp, M. – Skrabski, Á. (2009): Magyar lelkiállapot az ezredforduló után. *Távlatok: világnézet, lelkiség, kultúra*, 19(86), pp. 32-52.

Korbai, H. (2019): Testtudati technikák különböző alkalmazott területeken – A terapeuták testi tudatosságának, kapcsolati kompetenciáinak és a terápia hatékonyságának az összefüggései. Eötvös Loránd Tudományegyetem – Pedagógiai és Pszichológiai Kar – Pszichológiai Doktori Iskola, Doktori értekezés, 182 p.

Kósi, K. – Baranyi, R. (2006): A fenntartható turizmus mérése indikátormódszer alkalmazásával. Turizmus Bulletin, 10(2), pp. 27-32.

Kotler, P. – Levy, S. J. (1969): Broadending the concept of marketing. Journal of Marketing, 33(1), pp. 10-15. <https://doi.org/10.1177/002224296903300103>

Kousis, M. (1989): Tourism and the family in a rural cretan community. Annals of Tourism Research, 16(3), pp. 318-333. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(89\)90047-9](https://doi.org/10.1016/0160-7383(89)90047-9)

Kovács, B. – Horkay, N. – Michalkó, G. (2006): A turizmussal összefüggő életminőség-index kidolgozásának alapjai. Turizmus Bulletin, 10(2), pp. 19-26.

Kovács, E. – Pataki, Gy. – Kelemen, E. – Kalóczkai, Á. (2011): Az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma a társadalomkutató szemszögéből. <http://www.matud.iif.hu/2011/07/03.htm> letöltve: 2020. március 2.

Kovács, M. D. (2017): Kitiltották a beerbike-okat a hetedik kerületből. https://index.hu/kultur/eletmod/2017/06/21/kitiltottak_a_beerbike-okat_a_hetedik_keruletbol/ letöltve: 2024.02.12.

Kowarz, R. (2020): Overtourism – Analyse, Auswirkungen und Anpassungsstrategien. Bachelor thesis, 103 p. <https://doi.org/10.34726/hss.2020.73842>

Krekel, C. – Zerrahn, A. (2015): Sowing the wind and reaping the whirlwind? – The effect of wind turbines on residential well-being. SOEPpaper, 760. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2614805>

Krekel, C. – Kolbe, J. – Wüstemann, H. (2016): The greener, the happier? – The effect of urban land use on residential well-being. *Ecological Economics*, 121, pp. 117-127. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2015.11.005>

Krnács, Á. (2014): Map illustration for the Forbes Hungary. <https://www.behance.net/gallery/25085019/Map-illustration-for-the-Forbes-Hungary-June-2014/modules/165356183> letöltve: 2024.02.29.

Kruger, P. S. (2012): Perceptions of tourism impacts and satisfaction with particular life domains. In: Uysal, M. – Perdue, R. – Sirgy, M. J. (eds.) *Handbook of tourism and quality-of-life research – Enhancing the lives of tourists and residents of host communities*. Springer, Dordrecht, pp. 279-292. https://doi.org/10.1007/978-94-007-2288-0_16

Kugler, P. (2022): A szentimentelemzés alapjai I.: áttekintés és szövegelemzés. <https://www.ludovika.hu/blogok/cyberblog/2022/06/22/a-szentimentelemzes-alapjai-i-attekintes-es-szovegelemzes/> letöltve: 2024.03.24.

Kullberg, A. (2010): *My home is my castle – Residential well being and perceived safety in different types of housing areas in Sweden*. Linköping University, Doctoral dissertation, 95 p.

Kuščer, K. – Mihalič, T. (2019): Residents' attitudes towards overtourism from the perspective of tourism impacts and cooperation – The case of Ljubljana. *Sustainability*, 11(6), pp. 1-18. <https://doi.org/10.3390/su11061823>.

Kruczek, Z. – Szromek, A. R. (2020): The identification of values in business models of tourism enterprises in the context of the phenomenon of overtourism. *Sustainability*, 12(4), pp. 1-12. <https://doi.org/10.3390/su12041457>.

KSH (2019): Helyzetkép a turizmus, vendéglátás ágazatról 2019. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/2019/index.html> letöltve: 2024.03.02.

KSH alapadatok 2020a: Még egyszer a 2019-es rekordévről Budapesten, a magán szálláshelyek tükrében. <https://www.budapestinfo.hu/hu/meg-egyszer-a-2019-es-rekordevrol-budapesten-a-maganszallashelyek-tukreben> letöltve: 2024.03.02.

KSH alapadatok 2020b: Turizmus – Országosan a főváros 5. kerülete, vidéken Hévíz volt a legjobb 2019-ben. https://www.balatontipp.hu/balatoni_hirek/turizmus-orszagosan-a-fovaros-5-kerulete-videken-heviz-volt-a-legjobb-2019-ben/ letöltve: 2024.03.02.

Kshetrimayum, B. – Bardhan, R. – Kubota, T. (2020): Factors affecting residential satisfaction in slum rehabilitation housing in Mumbai. Sustainability, 12(6), 2344. <https://doi.org/10.3390/su12062344>

Kvale, S. (2005): Az interjú – Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba. József Műhely Kiadó, Budapest, 288 p.

LaBelle, M. C. – Tóth, G. – Szép, T. (2022): Not fit for 55 – prioritizing human well-being in residential energy consumption in the European Union. Energies, 15(18), 6687. <https://doi.org/10.3390/en15186687>

Laman, R. (2018): Amsterdam: the European playground for tourists – How can the Internet of Things be used to manage overtourism? Bachelor thesis. <https://frw.studenttheses.ub.rug.nl/2468/> letöltve: 2023.03.02.

Lankford, S. V. – Howard, D. R. (1994): Developing a tourism impact attitude scale. Annals of Tourism Research, 21(1), pp. 121-139. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(94\)90008-6](https://doi.org/10.1016/0160-7383(94)90008-6)

Leung, Y. – Spenceley, A. – Hvenegaard, G. – Buckley, R. (2018): Tourism and visitor management in protected areas – Guidelines for sustainability. In: Groves C. (ed.) Best practice protected area guidelines series, 27. 120 p. <https://doi.org/10.2305/IUCN.CH.2018.PAG.27.en>

Lengyel, A. (2019): A mindfulness és liminalitás felértékelődése – Spirituális elvonulási központok, a fenntartható jövő desztinációi? *Turizmus Bulletin*, 19(1), pp. 14-24.
<https://doi.org/10.14267/turbull.2019v19n1.2>

Lengyel, Zs. M. (2017): Képzelőerő és megértés hermeneutikai nézőpontból Dilthey, Heidegger és Gadamer műveiben. In: Fehér, M. I. – Lengyel, Zs. M. – Kiss, A. L. – Bognár, L. (eds.): *Imagináció a filozófiában – Hermeneutikai, fenomenológiai, vallásfilozófiai megközelítések*. L'Harmattan Kiadó – Magyar Tudományos Akadémia – Eötvös Lóránd Tudományegyetem – Hermeneutika Kutatócsoport, Budapest, pp. 159-204.

Lee, E. – Park, N. (2010): Housing satisfaction and quality of life among temporary residents in the United States. *Housing and Society*, 37(1), pp. 43-67.
<https://doi.org/10.1080/08882746.2010.11430580>

Lee, J. – Je, H. – Byun, J. (2011): Well-being index of super tall residential buildings in Korea. *Building and Environment*, 46(5), pp. 1184-1194.
<https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2010.12.010>

Leuner, H. (2012): *A katarím immaginatív pszichoterápia alapjai – A képzelet használata a rövid pszichoterápiában*. Animula Kiadó, Budapest, 180 p.

Li, C-H. – Tsai, M-C. (2014): Is the easy life always the happiest? – Examining the association of convenience and well-being in Taiwan. *Social Indicators Research*, 117, pp. 673-688. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0392-x>

Li, L. – Zhang, J. – Nian, S. – Zhang, H. (2017): Tourists' perceptions of crowding, attractiveness, and satisfaction – A second-order structural model. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 22(12), pp. 1250-1260.
<https://doi.org/10.1080/10941665.2017.1391305>

Li, Z. – Wu, F. (2013): Residential satisfaction in china's informal settlements – A case study of Beijing, Shanghai, and Guangzhou. *Urban Geography*, 34(7), pp. 923-949.
<https://doi.org/10.1080/02723638.2013.778694>

Liu, J. C. – Var, T. (1986): Resident attitudes toward tourism impacts in Hawaii. *Annals of Tourism Research*, 13(2), pp. 193-214. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(86\)90037-X](https://doi.org/10.1016/0160-7383(86)90037-X)

Locus Assignments (2024): Unit 1 Assignment on Travel and Tourism Sector. <https://www.locusassignments.com/solution/unit-1-assignment-travel-tourism-sector>
letöltve: 2024.02.22.

Loehr, J. – Schwartz, T. (2003): *The power of full engagement – Managing energy, not time, is the key to high performance and personal renewal*. The Free Press – A Division of Simon & Schuster, Inc., New York, 245 p.

Lopez, L. – Otón, M. P. – Antelo, M. D. L. Á. P. (2019): ¿ Existe overtourism en Santiago de Compostela? – Contribuciones para un debate ya iniciado. *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 83(2825), pp. 1-48. <https://doi.org/10.21138/bage.2825>

Lőrincz, K. – Kiss, K. – Banász, Z. (2023): The power of the place we live – What roles do home and the community play in well-being. *Economics & Sociology*, 16(1), pp. 29-44. <https://doi.org/10.14254/2071789X.2023/16-1/2>

Lu, M. (1999): Determinants of Residential Satisfaction – Ordered Logit vs. Regression Models. *Growth and Change*, 30, pp. 264-287. <https://doi.org/10.1111/0017-4815.00113>

Lucas, R. E. – Brent Donnellan, M. (2012): Estimating the reliability of single-item life satisfaction measures – Results from four national panel studies. *Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality of Life Measurement*, 105(3), pp. 323-331. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9783-z>

mahartports.hu (2019): Budapest – Nemzetközi és közforgalmú kikötőink. <https://www.mahartports.hu/hu/kikotok/budapest> letöltve: 2024.03.17.

Magyar Elektronikus Könyvtár (2024): Tizenötödik szín. <https://mek.oszk.hu/00900/00914/html/madach15.htm> letöltve: 2024.04.17.

Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (2013): Exportkalauz. https://mkikexport.uzletahalon.hu/sites/default/files/fajlok/exportkalauz_piackutatas_tu_dastar_v1.pdf letöltve: 2023.05.04.

Magyar közlöny (2013): Magyarország Hivatalos Lapja 153. szám. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/ec098990db8d3daf0022847fde6ded61f417fd7c/megtekintes> letöltve: 2024.03.04.

Magyar Turizmus Rt. Kutatási Igazgatósága (2002): Québec-i nyilatkozat az ökoturizmusról. Turizmus Bulletin, 6(4), pp. 13-17.

Maharsi, R. (2015): Über die Wirklichkeit – Vierzig Verse mit Ergänzungsversen (Ulladu Narpadu mit Anubandham): mit Bildern von Miles Wright. BoD Books on Demand GmbH, Norderstedt, 52 p.

Markle, C. P. (2021): The relationship between type of residence and community engagement and friendship for individuals with intellectual and developmental disabilities in the state of Ohio. Creighton University, Doctoral dissertation, 118 p.

Martín, J. M. M. – Guita Martínez, J. M. – Salinas Fernández, J. A. S. (2018): An analysis of the factors behind the citizen's attitude of rejection towards tourism in a context of overtourism and economic dependence on this activity. Sustainability, 10(8), pp. 1-18. <https://doi.org/10.3390/su10082851>

Márkus, A. – Czigler, B. (2018): Neurológia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 392 p. <https://doi.org/10.1556/9789634540557>

Mathieson, A. – Wall, G. (1982): Tourism, economic, physical and social impacts. Longman Group, London, 208 p.

McCarron, M. – Lombard-Vance, R. – Murphy, E. – May, P. – Webb, N. – Sheaf, G. – McCallion, P. – Stancliffe, R. – Normand, C. – Smith, V. – O'Donovan, M. A. (2019): Effect of deinstitutionalisation on quality of life for adults with intellectual disabilities – A systematic review. BMJ open, 9(4). <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-025735>

McKinsey&Company – World Travel and Tourism Council (2017): Coping with success – Managing overcrowding in tourism destinations. McKinsey Global Institute, New York, 64 p.

Meeteren, V. (2021): Rebuilding of the tourist industry after COVID-19 – Cases of Dutch and Flemish urban tourist destinations. Master thesis. <https://theses.ubn.ru.nl/handle/123456789/13466> letöltve: 2023.02.28.

Meister, C. M. (2017): Planning for ecotourism development in panama – Using government policy and spatial analysis to optimize ecotourism success. California State University, Master Thesis, 94 p.

Mendoza, A. (2018): 16 Places That Are No Longer Like They Were Before Because Of Overtourism https://www.buzzfeed.com/annamendoza/places-ruined-by-overtourism?utm_source=dynamic&utm_campaign=bffbbuzzfeed&ref=bffbbuzzfeed&fbclid=IwAR1zo0H9tTyWy0LyYFLkadia4_Es9aeveJuvz1onHGcD9Sel8lhTq7MZh1s letöltve: 2024.03.10.

Michalkó G. (1996): Erzsébetváros szociálgeográfiai vizsgálata. I. Földrajzi Értesítő, 45, (1-2), pp. 119-143.

Michalkó, G. 2004: A turizmuselmélet alapjai. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 218 p.

Michalkó, G. (2005): A turisztikai milió földrajzi értelmezése. Tér és Társadalom, 19 (1) pp. 43-44. <https://doi.org/10.17649/tet.19.1.983>

Michalkó, G. (2010): Boldogító utazás – A turizmus és az életminőség kapcsolatának magyarországi vonatkozásai. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 122 p.

Michalkó, G. (2023): A turizmus esszenciája. Akadémiai kiadó, Budapest, 104 p.

Michalkó, G. – Bal, D. – Erdélyi, E. (2022): Repositioning Budapest's tourism milieu for a post-Covid-19 period: Visual content analysis. *European Journal of Tourism Research*, 32, 3204. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v32i.2602>

Michalkó, G. – Kiss, K. – Kovács, B. (2009): Boldogító utazás – A turizmus hatása a magyar lakosság szubjektív életminőségére. *Tér és Társadalom*, 23(1), pp 1-17. <https://doi.org/10.17649/tet.23.1.1213>

Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (2020): Turizmusbiztonság. *Dialóg Campus*, Budapest, 463 p.

Michalkó, G. – Rátz, T. (2006): The Mediterranean Tourist Milieu, *Anatolia. An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 17(1), pp. 93-109. <https://doi.org/10.1080/13032917.2006.9687029>

Michalos, A. C. (ed.) (2014): *Encyclopedia of quality of life and well-being research*. Springer Science+Business Media, Dodrecht, 7347 p. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_104496

Milano, C. (2017): *Overtourism and tourismphobia: global trends and local contexts*. Ostelea School of Tourism and Hospitality, Barcelona, 46 p. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.13463.88481>

Milano, C. – Cheer, J. – Novelli, M. (2018): *Overtourism – A growing global problem*. <https://theconversation.com/overtourism-a-growing-global-problem-100029> letöltve: 2023.02.11.

Milano, C. – Novelli, M. – Cheer, J. M. (2019a): *Overtourism and Tourismphobia – A journey through four decades of tourism development, planning and local concerns*. *Tourism Planning & Development*, 16(4), pp. 353-357. <https://doi.org/10.1080/21568316.2019.1599604>

Milano, C. – Cheer, J. M. – Novelli, M. (2019b): *Overtourism – Excesses, discontents and measures in travel and tourism*. CABI, Oxfordshire, 232 p.

Miller, D. – de Roo, G. (ed.) (2004): Integrating city planning and environmental improvement – Practicable strategies for sustainable urban development. Routledge, London, 360 p. <https://doi.org/10.4324/9781315252162>

Miller, F. D. – Tsemberis, S. – Malia, G. P. – Grega, D. (1980): Neighborhood satisfaction among urban dwellers. *Journal of Social Issues*, 36(3), pp. 101-117. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1980.tb02038.x>

Mirzaei, S. – Zanghiabadi, A. (2020): Spatial analysis of tourism and urban development indicators with happy city approach – Case study: Shiraz Metropolitan. *Geography and Planning*, 24(73), pp. 379-404. <https://doi.org/10.22034/gp.2020.10785>

Mitev, A. (2005): A társadalmi marketing elméleti és empirikus kérdései – Egyetemisták alkoholfogyasztási történeteinek narratív elemzése. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskola, Doktori értekezés, 198 p.

Mitev, A. – Irimiás, A. R. – Michalkó, G. (2017): Rítusba oltott átalakulás – Transzformáció a vallási turizmusban. In: Régi, T. – Rátz, T. – Michalkó, G. (szerk.) *Turizmus és transzformáció (Turizmus Akadémia 8)*. Kodolányi János Főiskola – MTA CSFK Földrajztudományi Intézet – Magyar Földrajzi Társaság, Orosháza – Budapest, pp. 37-50.

Mitev, A. – Kelemen-Erdős, A. (2017): Romkocsmá mint bricolage – Élményközpontú szolgáltatásérték-teremtés a romkocsmákban. *Turizmus Bulletin*, 17(1-2), pp. 26-34. <https://doi.org/10.14267/turbull.2017v17n1-2.3>

Mohanty, P.P. – Mishra, N. (2021): Overtourism in Religious Places – Is it a myth or a journey towards faith, a reflection from golden triangle (Bhubaneswar-Puri-Konark) of Odisha, India. In: Sharma, A. – Hassan, A. (eds.) *Overtourism as destination risk (Tourism security-safety and post conflict destinations)*. Emerald Publishing Ltd., Bingley: pp. 235-260. <https://doi.org/10.1108/978-1-83909-706-520211016>

Mohit, M. A. – Ibrahim, M. – Rashid, Y. R. (2010): Assessment of residential satisfaction in newly designed public low-cost housing in Kuala Lumpur, Malaysia. *Habitat International*, 34(1), pp. 18-27. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2009.04.002>

Mohit, M. A. – Nazyddah, N. (2011): Social housing programme of Selangor zakat board of Malaysia and housing satisfaction. *Journal of Housing and the Built Environment*, 26, pp. 143-164. <https://doi.org/10.1007/s10901-011-9216-y>

Molnár-Csomós, I. (2017): Országimázs-építés Magyarországon – Burgenland által alkalmazott imázsselemek adaptációja alapján. *Budapesti Gazdasági Egyetem – Külkereskedelmi Kar, Mesterszakos szakdolgozat*, 97 p.

Molnár-Csomós, I. (2019a): Bulinegyed = Hozzáadott érték, avagy visszahúzó erő? – Esettanulmány Belső-Erzsébetváros példája mentén. In: Csapó, J. – Gonda, T. – Raffay Zoltán (szerk.) *Turizmus, fogyasztás, generációk – II. Nemzetközi Turizmus Konferencia, Tanulmánykötet*, pp. 258-269.

Molnár-Csomós, I. (2019b): Buliturizmus. In: Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (szerk.) *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése. Akadémiai Kiadó, Budapest*. pp. 115-125.

Molnár-Csomós, I. (2021): A belföldi turizmus támogatását célzó koncepció térkép a járványhelyzet idején. *Marketing & Menedzsment*, 55(2): pp. 61-73. <https://doi.org/10.15170/MM.2021.55.02.06>

Molnár-Csomós, I. – Kiss, K. (2022a): The impact of overtourism on residential well-being – The case of Budapest (Hungary) District VII. *Tér és Társadalom*, 36(4), pp. 32-51. <https://doi.org/10.17649/TET.36.4.3425>;

Molnár-Csomós, I. – Kiss, K. (2022b): A turizmus lakhatási jóllétre (residential well-being) gyakorolt hatása Budapest Erzsébetvárosban. In: Piskóti, I. – Nagy, Sz. – Nagy, K. (szerk.) *Transzformatív Marketing – Társadalmi és üzleti kihívások integrált marketing-megoldásai. EMOK XXVIII. Nemzetközi Konferencia, Tanulmánykötet*, pp. 199-209.

- Montanari, A. (2020): Covid-19 as an opportunity to tackle the phenomenon of overtourism in European historic centres – The case of Rome/Covid-19 un'occasione per affrontare il fenomeno dell'overtourism nei centri storici europei: il caso di Roma. *Il capitale culturale – Studies on the Value of Cultural Heritage*, (11), pp. 285-305. <https://doi.org/10.13138/2039-2362/2542>
- Moreno-Gil, S. – Coca-Stefaniak, J. A. (2020): Overtourism and the sharing economy – Tourism cities at a crossroads. *International Journal of Tourism Cities*, 6(1), pp. 1-7. <https://doi.org/10.1108/IJTC-03-2020-174>
- Morrison, C. D. – Poulin, M. J. – Holman, E. A. (2018): Gender, genes, and the stress-buffering benefits of “home” – Evidence from two national U.S. studies. *Journal of Environmental Psychology*, 60, pp. 89-99. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2018.10.007>
- Moufakkir, O. – Reisinger, Y. (eds.) (2013): *The host gaze in global tourism*. Wallingford, CABI. <https://doi.org/10.1079/9781780640211.0000>
- Mouratidis, K. (2017): Rethinking how built environments influence subjective well-being: a new conceptual framework. *Journal of Urbanism – International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 11(1), pp. 24-40. <https://doi.org/10.1080/17549175.2017.1310749>
- Mouratidis, K. (2020): Commute satisfaction, neighborhood satisfaction, and housing satisfaction as predictors of subjective well-being and indicators of urban livability. *Travel Behaviour and Society*, 21, pp. 265-278. <https://doi.org/10.1016/j.tbs.2020.07.006>
- Mouratidis, K. (2021a): How COVID-19 reshaped quality of life in cities – A synthesis and implications for urban planning. *Land Use Policy*, 111, 105772. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105772>
- Mouratidis, K. (2021b): Urban planning and quality of life – A review of pathways linking the built environment to subjective well-being. *Cities*, 115, 103229. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103229>

Mridha, M. (2020): The effect of age, gender and marital status on residential satisfaction. *The international journal of justice and sustainability*, 25(8), pp. 540-558. <https://doi.org/10.1080/13549839.2020.1801615>

Mrsic, L. – Surla, G. – Balkovic, M. (2020a): Technology-driven smart support system for tourist destination management organizations. In: Khanna, A. – Gupta, D. – Bhattacharyya, S. – Snasel, V. – Platos, J. – Hassanien, A. (eds) *international conference on innovative computing and communications. Advances in intelligent systems and computing – Springer, Singapore*, 1087. https://doi.org/10.1007/978-981-15-1286-5_7

Mrsic, L. – Surla, G. – Balkovic, M. (2020b): Smart tourist destination management using demand forecasting techniques – Using big data for destination demand forecasting as part of a destination management system. In: Thomas, J. – Fiore, U. – Lechuga, G. – Kharchenko, V. – Vasant, P. (eds.) *Handbook of research on smart technology models for business and industry*, IGI Global, Hershey: pp. 273-293. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-3645-2.ch011>

Mthembu, C. Z. (1997): Crime, a continuing national crisis: Its consequences on quality of community life. In: Meadow, H. L. (ed.) *Developments in quality-of-life studies*. International Society for Quality-of-Life Studies, Blacksburg, 1, pp. 1-60.

MTÜ 2023: Mindenkit megleptek a turizmus tavalyi számai. <https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2023/01/mindenkit-megleptek-a-turizmus-tavalyi-szamai> letöltve: 2024.02.11.

Mustafa, N. A. – Hamsa, A. A. K. (2018): A review of literature on the effects of road hump on traffic speed and traffic noise in institutional area. <https://core.ac.uk/outputs/300471153?source=oai> letöltve: 2024.01.31.

Nemzeti Választási Iroda (2018): 2018. évi helyi népszavazások. https://www.valasztas.hu/documents/20182/554968/eredmeny_jkv_BpVI_ker_180218.pdf/fde0d41a-0544-4642-89c7-85a64c20f53e?t=1519026226092 letöltve: 2024.02.29.

Nepal, R. – Nepal, S. K. (2021): Managing overtourism through economic taxation – Policy lessons from five countries. *Tourism Geographies*, 23(5-6), pp. 1094-1115.
<https://doi.org/10.1080/14616688.2019.1669070>

Newton, P. W. (2012): Liveable and sustainable? – Socio-technical challenges for twenty-first-century cities. *Journal of Urban Technology*, 19(1), pp. 81-102.
<https://doi.org/10.1080/10630732.2012.626703>

nepesseg.com (2015a): Budapest népessége. <http://nepesseg.com/budapest/> letöltve: 2024.01.29.

nepesseg.com (2015b): Budapest 7. kerület népessége. <http://nepesseg.com/budapest/budapest-07-kerulet> letöltve: 2024.02.29.

Norman, W. C. – Harwell, R. – Allen, L. R. (1997): The role of recreation on the quality of life of residents in rural communities in South Carolina. In: Lee Meadow, H. (ed.) *Development in quality-of-life studies in marketing*. International Society for Quality-of-Life Studies, Blacksburg, 1, pp.1-65.

Nunkoo, R. – Gursoy, D. (2012): Residents' support for tourism – An identity perspective. *Annals of Tourism Research*, 39(1), pp. 243-268.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.05.006>

OECD (2019): Better Life Index (Edition 2017) – OECD Social and Welfare Statistics.
https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/data/oecd-social-and-welfare-statistics/better-life-index-edition-2017_678d7570-en
<https://doi.org/10.1787/678d7570-en> letöltve: 2023.02.20.

OECD (2023): PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/53f23881-en/index.html?itemId=/content/publication/53f23881-en> letöltve: 2023.12.05.

O'Connor, J. – Seymour, J. (2020): NLP – Segítség egymás és önmagunk megértéséhez – Pszichológiai gyakorlatok. Bionergetic Kiadó, Budapest, 241 p.

Oklevik, O. – Gössling, S. – Hall, C. M. – Steen Jacobsen, J. K. – Grøtte, I. P. – McCabe, S. (2019): Overtourism, optimisation, and destination performance indicators – A case study of activities in fjord Norway. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(12), pp. 1804-1824. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1533020>

Okulicz-Kozaryn, A. – Valente, R. R. (2019): Livability and subjective well-being across European cities. *Applied Research in Quality of Life*, 14(1): pp. 197-220. <https://doi.org/10.1007/s11482-017-9587-7>

Olt, G. – Smith, M. K. – Csizmady, A. – Pinke-Sziva, I. (2019): Gentrification, tourism and the night-time economy in Budapest's District VII – the role of regulation in a post-socialist context. Special Issue – Tourism and the Night, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure & Events*, 11(3), pp. 394-406. <https://doi.org/10.1080/19407963.2019.1604531>

Ongjerth, R. (2024): Lesz-e kultúrnegyed a bulinegyedből? https://nepszava.hu/3230734_lesz-e-kulturnegyed-a-bulinegyedbol letöltve: 2024.04.12

O'Regan, M. – Choe, J. (2023): #overtourism on Twitter – A social movement for change or an echo chamber? *Current Issues in Tourism*, 26(7), pp. 1082–1095. <https://doi.org/10.1080/13683500.2022.2047161>

Osho (1996): *Meditation – The First and Last Freedom*. St. Martin's Press, Manhattan, 304 p.

Oxford Learner's Dictionaries (2021a): Meaning of residential in English. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/residential?q=residential> letöltve: 2021.10.28.

Oxford Learner's Dictionaries (2021b): Meaning of well-being in English. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/well-being?q=well-being> letöltve: 2021.11.03.

ÓVÁS! Közhasznú Egyesület (2013): Ami látható, és ami láthatalan – Erzsébetváros zsidó öröksége. Erzsébetváros Polgármesteri Hivatala, Budapest, 245 p.

Padrón-Ávila, H. – Hernández-Martín, R. (2019): Preventing overtourism by identifying the determinants of tourists' choice of attractions. *Sustainability*, 11(19), 5177. <https://doi.org/10.3390/su11195177>

Pamplona, F. (2022): Types of research design – An overview. <https://mindthegraph.com/blog/types-of-research-design/> letöltve: 2024.01.13.

Panzer, E. (2022): The Socio-Economic Impact of Cultural Heritage – Setting the Scene. In: Panzer, E. (2022) *Cultural heritage and territorial identity. Advances in Spatial Science* – Springer, Cham, pp. 1-41. https://doi.org/10.1007/978-3-030-94468-1_1

Papastergiou, E. – Latinopoulos, D. – Evdou, M. – Kalogeresis, A. (2023): Exploring associations between subjective well-being and non-market values when used in the evaluation of urban green spaces – A Scoping Review. *Land*, 12(3), 700. <https://doi.org/10.3390/land12030700>

Park, S. – Park, S. – Ryu, B. – Baek, J. – Amano, T. – Kim, B. (2024): Subsidized Senior Housing in the US – A Scoping Review. *Journal of Applied Gerontology*, 43(7), pp. 814-828. <https://doi.org/10.1177/07334648231223028>

Parkers, A. – Kearns, A. – Atkinson, R. (2002): What makes people dissatisfied with their neighbourhoods? *Urban Studies*, 39(13), pp. 2413-2438. <https://doi.org/10.1080/0042098022000027031>

Pavlovits, T. (2020): A végtelen észlelése a kora újkorban. Gondolat Kiadó, Budapest, 312 p.

Pearce, L. P. (1995): From culture shock and culture arrogance to culture exchange – Ideas towards sustainable socio-cultural tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 3(3), pp. 143-154. <https://doi.org/10.1080/09669589509510719>

Peeters, P. – Gössling, S. – Klijs, J. – Milano, C. – Novelli, M. – Dijkmans, C. – Eijgelaar, E. – Hartman, S. – Heslinga, J. – Isaac, R. – Mitas, O. – Moretti, S. – Nawijn, J. – Papp, B. – Postma, A. (2018): Research for TRAN Committee – Overtourism: impact and possible policy responses, European Parliament. Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brüsszel, 260 p.

Perdue, R. R. – Long, P. T. – Allen, L. (1987): Rural resident perceptions and attitudes. *Annals of Tourism Research*, 14(3), pp. 420-429. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(87\)90112-5](https://doi.org/10.1016/0160-7383(87)90112-5)

Perdue, R. R. – Long, P. T. – Gustke, L. D. (1991): The effect of tourism development on objective indicators of local quality of life. In: *Tourism – Building credibility for a credible industry. Proceedings of the Travel and Tourism Research Association twenty-second annual conference*. University of Utah, Salt Lake City, pp.191-201.

Perkumienė, D. – Pranskūnienė, R. (2019): Overtourism – Between the Right to Travel and Residents' Rights. *Sustainability*, 11(7): 2138. <https://doi.org/10.3390/su11072138>

Petroman, I. – Văduva, L. – Marin, D. – Sava, C. – Petroman, C. (2022): Overtourism – Positive and negative impacts. *Quaestus*, (20), pp. 171-182.

Picard, D. – Di Giovine, M. (2014) (eds.): *Tourism and the power of otherness – Seductions of Difference*. Blue Ridge Summit – Channel View Publications, Bristol, 208 p. <https://doi.org/10.21832/9781845414177>

Pinke-Sziva, I. (2021): A bulinegyed után is van élet – Így alakulhat át Budapest a túlturizmus és a nullturizmus sokkja után. <https://forbes.hu/uzlet/budapest-koronaturizmus-bulinegyed/> letöltés dátuma: 2021.07.18.

Pinke-Sziva, I. – Smith, M. K. – Olt, G. – Berezvai, Z. (2019a): Overtourism and the night-time economy – A case study of Budapest. *International Journal of Tourism Cities*, 5(1), pp. 1-16. <https://doi.org/10.1108/IJTC-04-2018-0028>

Pinke-Sziva, I. – Smith, M. K. – Olt, G. – Molnár-Csomós, I. (2019b): Éjszakai gazdaság kutatása Budapesten – A budapesti romkocsmá-negyed megítélése az érintettek körében. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 4(1), pp. 20-30. <https://doi.org/10.33538/TVT.190401.2>

Piskóti, I. (2012): A társadalmi marketing modellje és hazai működésének feltételei. *Gazdaságtudományi Közlemények*, 6(1), pp. 103-104.

Popp, M. (2012): Positive and negative urban tourist crowding: Florence, Italy. *Tourism Geographies*, 14(1), pp. 50-72. <https://doi.org/10.1080/14616688.2011.597421>

portfolio.hu 2018: Ijesztő listára került fel a magyar főváros a külföldiek miatt.

<https://www.portfolio.hu/ingatlan/varos/ijeszto-listara-kerult-fel-a-magyar-fovaros-a-kulfoldiek-miatt.308497.html> letöltve: 2022.03.28.

Prabowo, R. R. (2022): Overtourism and animal abuse in santorini. *SEIKO: Journal of Management & Business*, 5(2), pp. 474-486.

Puczkó, L. – Rátz, T. (2005): *A turizmus hatásai* (4. javított kiadás). Aula Kiadó, Budapest, 494 p.

pulzar.hu (2005): Szórakoztatókomplexum NYITÁS! @ Hajógyári Sziget. https://www.pulzar.hu/news/050614/050618_WaterE_image.jpg letöltve: 2024.02.12.

Puskás, É. – Kormos-Krakkó, Á. – Nagy B. M. – Csieklinszki, Zs. (2020): A lakhatási körülmények hatása a mentális egészségre. *Egészségfejlesztés Folyóirat*, 61(2), pp. 43-53. <https://doi.org/10.24365/ef.v61i2.585>

Quest Hunter (2024): Szabadulósobák térképe budapest. <https://questhunter.hu/quest-map/> letöltve: 2024.03.13.

Raffay, Z. (2020): A COVID-19 járvány hatása a turisták fogyasztói magatartásának változására. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. https://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/images/008_A%20COVID19%20jarvany%20hatasa%20a%20turistak%20fogyasztoi%20magatartasanak%20valtozasara.pdf

letöltve: 2023.02.07.

Rahman, T. – Mittelhammer, R. C. – Wandschneider, P. (2005): Measuring the quality of life across countries – A sensitivity analysis of well-being indices. WIDER Working Paper Series RP2005-06, 35 p.

Rahtz, D. R. – Sirgy, M. J. – Meadow, H. L. (1989): The elderly audience – Correlates of television orientation. *Journal of Advertising*, 18(3), pp. 9-20.
<https://doi.org/10.1080/00913367.1989.10673157>

Ray, P. H. – Anderson, S. R. (2000): *The Cultural Creatives – How 50 million people are change the world*. Harmony Books, New York, 384 p.

Rátz, T. (1999): *A turizmus társadalmi-kulturális hatásai*. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem – Külgazdaságtan Tanszék Turizmus Kutatócsoport, Doktori értekezés, 230 p.

Rechnitzer, J. (2007): A társadalomtudomány új ága – A regionális tudomány. *Magyar Tudomány*, 12, pp. 1580-1589.

Reisinger, Y. (ed.) (2015): *Transformational tourism – Host perspectives*. CABI, Wallingford, 219 p. <https://doi.org/10.1079/9781780643922.0000>

Remenyik, B. – Barcza, A. – Csapó, J. – Szabó, B. – Fodor, Gy. – Dávid, L. (2021): Overtourism in Budapest – Analysis of spatial process and suggested solutions. *Regional Statistics*, 11(3), pp. 1-19. <https://doi.org/10.15196/RS110303>

Rogers, D. S. – Duraiappah, A. K. – Antons, D. C. – Munoz, P. – Bai, X. – Fragkias, M. Gutscher, H. (2012): A vision for human well-being – Transition to social sustainability. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 4(1), pp. 61-73.
<https://doi.org/10.1016/j.cosust.2012.01.013>

Rosenberg, M. (2003): *Nonviolent Communication – A Language of Life*. PuddleDancer Press, Encinitas, 246 p.

Ross, W. D. (ed.) (1956): Oxford Classical Texts – Aristotelis: Aristotelis: De Anima. Oxford University Press, Oxford, 120 p.
<https://doi.org/10.1093/actrade/9780198145080.book.1>

Rozmiarek, M. – Malchrowicz-Moško, E. – Kazimierczak, M. (2022): Overtourism and the impact of tourist traffic on the daily life of city residents – A case study of Poznan. Journal of Tourism and Cultural Change, 20(5), pp. 718-734.
<https://doi.org/10.1080/14766825.2022.2029463>

Róth Múzeum (2018): Ars longa, vita brevis. A művészet örök, az élet rövid.
<https://www.facebook.com/RothMiksa/photos/ars-longa-vita-brevis-am%C5%B1v%C3%A9szet-%C3%B6r%C3%B6k-az-%C3%A9let-r%C3%B6vidr%C3%B3th-m%C3%A9zeum/2276215145752952/> letöltve: 2024.04.15.

Rudd, R. (2022): The Art of Contemplation – Gentle path to wholeness and prosperity. Gene Keys Publishing, Poole, 100 p.

Said, S. (2020): Participatory urban planning approaches in the Arab region.
https://kluedo.ub.uni-kl.de/frontdoor/deliver/index/docId/6086/file/_Dissertation_SibaþSaid_b2020.pdf
letöltve: 2023.05.31.

Salah, R. (2023): A vidéki ház, avagy egy öfenntartó kollektíva víziója.
<https://epiteszforum.hu/a-videki-haz-avagy-egy-onfenntarto-kollektiva-vizioja> letöltve: 2024.01.29.

Santayana, G. (1905): The life of reason, or the phases of human progress. Charles Scribner's Sons, New York, 291 p.

Santos, L. D. – Martins, I. – Brito, P. (2007): Measuring subjective quality of life – A survey to Porto's residents. Applied Research in Quality of Life, 2, pp. 51-64.
<https://doi.org/10.1007/s11482-007-9029-z>

Santos-Rojo, C. – Llopis-Amorós, M. – García-García, J. M. (2023): Overtourism and sustainability – A bibliometric study (2018-2021). *Technological Forecasting and Social Change*, 188, 122285. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.122285>

Satir, V. – Banmen, J. – Gerber, J. – Gomori, M. (2006): *The Satir Model: Family Therapy and Beyond*. Science and Behavior Books, Palo Alto, 398 p.

Schneider, M. (1975): The quality of life in large American cities – Objective and subjective social indicators. *Social Indicators Research*, 1, pp. 495-509. <https://doi.org/10.1007/bf00353066>

Sengupta, P. – Harris, V. W. – Visconti, B. – Hinton, G. (2018): The role of relationship satisfaction in predicting residential well-being. Southeastern council on family relations conference, Baton Rouge.

Senior, S. L. – Caan, W. – Gamsu, M. (2020): Welfare and well-being: towards mental health-promoting welfare systems. *The British Journal of Psychiatry*, 216(1), pp. 4-5. <https://doi.org/10.1192/bjp.2019.242>

Seong-Kyu, H. A. – Woo, L. S. – Myers, D. – Ran, S. H. (2002): Interracial Marriage and Residential Well Being – Consequences of Interracial Marriage for Korean Women in the US. *Asian Journal of Women's Studies*, 8(3), pp. 55-85. <https://doi.org/10.1080/12259276.2002.11665932>

Seraphin, H. – Ivanov, S. – Dosquet, F. – Bourliataux-Lajoinie, S. (2020): Archetypes of Locals in Destinations Victim of Overtourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 43, pp. 283-288. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2019.12.001>

Seraphin, H. – Sheeran, P. – Pilato, M. (2018): Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing and Management*, 9, pp. 374-376. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.01.011>

Serra-Cantalops, A. – José Ramon-Cardona (2017): Host community resignation to nightclub tourism. *Current Issues in Tourism*, 20(6), pp. 566-579, <https://doi.org/10.1080/13683500.2016.1161604>

Shahbazi, A. – Ghanizadeghasemabadi, H. – Sargazi, Z. (2020): Analytical assessment of the components of the happy city in cities with enormous disaster – Case study Bam city. *Research and urban planning*, 11(41), pp. 53-64.

Sharma, A. – Yedla, V.R. (2021): Facing Overtourism – Social Media to Advise Tourists to Visit Unexplored Destinations. In: Hassan, A. – Sharma, A. (eds) *Overtourism, technology solutions and decimated destinations*. Springer, Singapore, pp. 33-45. https://doi.org/10.1007/978-981-16-2474-2_3

Sharpley, R. (2014): Host perceptions of tourism – A review of the research. *Tourism Management*, 42, pp. 37-49. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.10.007>

Shaw, M. (2004): Housing and public health. *Annual Review of Public Health*, 25, pp. 397-418. <https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.25.101802.123036>

Sheridan, K. – Raffield, T. (2008): Teaching adaptive skills to people. *Practical Resources for the Mental Health Professional*, pp. 327-350. <https://doi.org/10.1016/b978-012373606-2.50013-9>

Shin, D. C. (1980): Subjective indicators and the comparative evaluation of the quality of community life. *American Journal of Community Psychology*, 8(5), pp. 523-536. <https://doi.org/10.1007/bf00912590>

Sikó, B. (2020): Túlturizmus és alternatív szálláshelyek-új trendek a budapesti szálláshelypiacon. *Prosperitas*, 7(3), pp. 67-77.

Simon J. – Lantos Z. (2016): Közösségi egészségügyi szolgáltatások jólléti szerepe – Egy hazai kísérlet tapasztalatai. *Marketingtudományi disputa*, Budapest. <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fmarketing.org.hu%2Fattachments%2Farticle%2F124%2FSimon-Lantos->

[Szolg%25C3%25A1ltat%25C3%25A1smarketing_MTA_2016.ppt&wdOrigin=BROWSELINK](#) letöltve. 2023.03.11.

Sirgy, M. J. (2011): Theoretical perspectives guiding QOL indicator projects. *Social Indicators Research*, 103, pp. 1-22. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9692-6>

Sirgy, M. J. (2012): The psychology of quality of life – Hedonic well-being, life satisfaction. *Social Indicators Research Series*, 50. Springer, Dordrecht, 622 p. https://doi.org/10.1007/978-94-007-4405-9_3

Sirgy, M. J. (2016): Towards a new concept of residential well-being based on bottom-up spillover and need hierarchy theories. In: Maggino, F. (eds) *A life devoted to quality of life. social indicators research series (60)*. Springer, Cham, 327 p. https://doi.org/10.1007/978-3-319-20568-7_9

Sirgy, M. J. – Cornwell, T. (2002): How neighborhood features affect quality of life. *Social Indicators Research*, 59(1), pp. 79-114.

Sirgy, M. J. – Rahtz, D. R. – Cicic, M. – Underwood, R. (2000): A method for assessing residents' satisfaction with community-based services – A quality-of-life perspective. *Social Indicators Research*, 49, pp. 279-316. <https://doi.org/10.1023/A:1006990718673>

Sirgy, M. J. – Widgery, R. N. – Lee, D.-J. – Yu, G. B. (2010): Developing a measure of community well-being based on perceptions of impact in various life domains. *Social Indicators Research*, 96, pp. 295-311. <https://doi.org/10.1007/s11205-009-9479-9>

Sirkó, M. – Keller, K. (2021): Turisztikai válságkommunikáció a hazai üzleti szállodákban a koronavírus-járvány idején. *Jel-kép: kommunikáció, közvélemény, média*, 2021(4): pp. 1-18. <https://doi.org/10.20520/jel-kep.2021.4.1>

slidemodel.com (1999): Virginia Satir's Change Model PowerPoint Diagram. <https://slidemodel.com/templates/virginia-satirs-change-model-powerpoint-diagram/>
letöltve: 2023.02.08.

Smith, C. – Clay, P. (2010): Measuring subjective and objective well-being – Analyses from five marine commercial fisheries. *Human Organization*, 69(2), pp. 158-168. <https://doi.org/10.17730/humo.69.2.b83x6t44878u4782>

Smith, M. K. – Diekmann, A. (2017): Tourism and well-being. *Annals of Tourism Research*, 66, pp. 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.05.006>

Smith, M. K. – Olt, G. – Csizmady, A. – Pinke-Sziva, I. (2019a): A túlturistasodás Budapest bulinegyedében. <https://tk.hun-ren.hu/a-tulturistasodas-budapest-bulinegyedeben> letöltve: 2023.07.09.

Smith, M. K. – Pinke-Sziva, I. – Olt, G. (2019b): Overtourism and resident resistance in Budapest. *Tourism planning and development*, 16(4): pp. 376-392. <https://doi.org/10.1080/21568316.2019.1595705>

Speare, A. (1974): Residential satisfaction as an intervening variable in residential mobility. *Demography*, 11(2): pp. 173-188. <https://doi.org/10.2307/2060556>

Stahlbaum, D. (2020): Probleme kann man niemals mit derselben Denkweise lösen, durch die sie entstanden sind: Zeitkritische Beiträge. BookRix GmbH & Co. KG, München, 267 p.

Steiger, K. (1988): *Arisztotelész – Lélekkilozófiai írások*. Európa Kiadó, Budapest, 438 p.

Such-Devesa, M. J. – Ramón-Rodríguez, A. – Aranda-Cuéllar, P. – Cabrera, A. (2021): AirBnB and Overtourism – An Approach to a Social Sustainable Model Using Big Data. In: Balsalobre-Lorente, D. – Driha, O.M. – Shahbaz, M. (eds.) *Strategies in sustainable tourism, economic growth and clean energy*. Springer, Cham, pp. 211-233. https://doi.org/10.1007/978-3-030-59675-0_12

Syamili, M. S. – Takala, T. – Korrensalo, A. – Tuittila, E. S. (2023): Happiness in urban green spaces – A systematic literature review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 86, 128042. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.128042>

S. Tóth, M. (2016): NLP képzések. <https://docplayer.hu/19300058-Nlp-kepzesek-nlpszakember-alapkepzes-nlp-szakember-mesterkepzes.html> letöltve: 2021.11.03.

Szentendrei Járás Egészségfejlesztési Iroda (2023): A relaxációról. <http://efi.szentendre.hu/index.php/2019/05/03/a-relaxaciorol/> letöltve: 2023.06.27.

szodligetiek.hu (2024): ezerarcú SZÓDLIGET – Az első helytörténeti kisfilmsorozat. <https://www.szodligetiek.hu/ezerarcu-szodliget-epizodlista> letöltve: 2024.06.11.

Szóllós-Tóth, A. (2022): A túlzott mértékű turizmus hatásmenedzsmentje európai fővárosokban. Régió kutatás Szemle, 7(1), pp. 20-33.

Szromek, A. R. – Kruczek, Z. – Walas, B. (2020): The attitude of tourist destination residents towards the effects of overtourism – Kraków case study. Sustainability, 12(1), 228. <https://doi.org/10.3390/su12010228>

Takahashi, T. – Uchida, Y. – Ishibashi, H. – Okuda, N. (2021): Subjective well-being as a potential policy indicator in the context of urbanization and forest restoration. Sustainability, 13(6), 3211. <https://doi.org/10.3390/su13063211>

Tevely, T. V. (2023): Reménysugár a turizmusárnyékban – A túrturizmus és annak lehetséges megoldásai. Külügyi Szemle, 22(3), pp. 148-152. https://doi.org/10.47707/kulugyi_szemle.2023.3.10

The Economist Intelligence Unit (2021): The global liveability index 2021. www.eiu.com/n/campaigns/global-liveability-index-2021/ leöltve: 2023.05.31.

Thißen, M. – Niemann, H. – Varnaccia, G. – Rommel, A. – Teti, A. – Butschalowsky, H. – Manz, K. – Finger, J. D. – Kroll, L. E. – Ziese, T. (2017): What potential do geographic information systems have for population-wide health monitoring in Germany? Perspectives and challenges for the health monitoring of the Robert Koch Institute. Bundesgesundheitsblatt-Gesundheitsforschung-Gesundheitsschutz, 60, pp. 1440-1452. <https://doi.org/10.1007/s00103-017-2652-4>

Tibet-Európa Alapítvány (2024): A Budapesti Gyémánt Út Meditációs Központ. <https://www.buddhizmusma.hu/kapcsolat> letöltve: 2024.03.12.

Tirri, C. – Swanson, H. – Meenar, M. (2021): Finding the “heart” in the green: conducting a bibliometric analysis to emphasize the need for connecting emotions with biophilic urban planning. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 9435. <https://doi.org/10.3390/ijerph18189435>

Titkos, Cs. (2021): Önismereti alapok: Nézőpontok – folyamatok – módszerek. Pécsi Tudományegyetem – Közgazdaságtudományi Kar, Pécs, 174 p.

Torabi, F. (2020): IoT and its implications on sustainability. LAB University of Applied Sciences, Bachelor thesis, 40 p.

Tosun, C. (2002): Host perceptions of impacts: a comparative tourism study. *Annals of Tourism Research*, 29(1), pp. 231-253. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00039-1](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00039-1)

Tóth, A. (2019): A túlzott mértékű turizmus („overtourism”) vizsgálata nemzetközi viszonylatban és hazánkban. Debreceni Egyetem, Mesterszakos szakdolgozat.

turizmusonline.hu (2016): Hotel Jókai – Belvárosi séta az író nyomában. https://turizmusonline.hu/cikkek/belfold/hotel_jokai_belvarosi_seta_az_iro_nyomaban.html letöltve: 2024.03.13.

turizmusonline.hu (2018): Prága vágóhídra küldené a bulituristákat. http://turizmusonline.hu/kulfold/cikk/praga_a_kulvarosba_koltoztetne_a_buliturizmust letöltve: 2019. március 5.

Trancoso González, A. (2018): Venice – The Problem of overtourism and the impact of cruises. *Investigaciones Regionales – Journal of Regional Research*, 42, pp. 35-51.

UNESCO Világörökség egyezmény (2022): Budapest – a Duna-partok, a Budai Várnegyed és az Andrásy út. <https://vilagorokseg.e-epites.hu/helyszinek/budapest.html#kiemelkedo> letöltve: 2024.02.20.

UN-Habitat (2016): World Cities Report – Urbanization and Development - Emerging Futures. <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/WCR-2016-WEB.pdf> letöltve: 2023.02.20.

UNWTO (2018): Overtourism? – Understanding and managing urban tourism growth beyond perceptions, UNWTO, Madrid, 60 p. <https://doi.org/10.18111/9789284419999>

Vagena, A. (2021): Overtourism – Definition and impact. Academia Letters, 1207, pp. 1-6. <https://doi.org/10.20935/AL1207>

Valló, J. (2013): Képzelt Csikágó. Erzsébetvárosi Önkormányzat, Budapest, 135 p.

van Kamp, I. – van den Berg, F. (2018): Health effects related to wind turbine sound, including low-frequency sound and infrasound. Acoustics Australia, 46(1), pp. 31-57. <https://doi.org/10.1007/s40857-017-0115-6>

Var, T. – Kim, Y. (1989): Measurement and findings on the tourism impact. Unpublished paper, Department of Recreation, Park and Tourism Sciences, Texas A&M University.

Varady, D. P. – Carrozza, M. A. (2000): Toward a better way to measure customer satisfaction levels in public housing: A report from Cincinnati. Housing Studies, 15 (6), pp. 797-825. <https://doi.org/10.1080/02673030020002555>

Vargo, S. L. – Lusch, R. F. (2004): Evolving to a new dominant logic for marketing. Journal of Marketing, 68(1), pp. 1-17. <https://doi.org/10.1509/jmkg.68.1.1.24036>

Vágola, É. (2012): Erzsébetvárosiak – Portrék. Erzsébetvárosi Önkormányzat, Budapest, 196 p.

Vanyúr, B. (2021): Az overtourism jelenségének vizsgálata Budapest példáján. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 18(1), pp. 134-142. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2021.27>

Vecco, M. (2020). Genius loci as a meta-concept. *Journal of Cultural Heritage*, 41(1), pp. 225-231. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2019.07.001>

Veenhoven, R. (1991): Is happiness relative? *Social Indicators Research*, 24, pp. 1-34. <https://doi.org/10.1007/BF00292648>

Veenhoven, R. (2000): The four qualities of life – Ordering concepts and measures of the good life. *Journal of Happiness Studies*, 1, pp. 1-39. <https://doi.org/10.1023/A:1010072010360>

Vető, M. (2017): Szakdolgozat külső bírálati lap. Budapesti Gazdasági Egyetem – Külkereskedelmi Kar, Budapest, 4 p.

Vidal, D. G. – Dias, R. C. – Oliveira, G. M. – Dinis, M. A. P. – Filho, W. L. – Fernandes, C. O. – Barros, N. – Maia, R. L. (2022): A review on the cultural ecosystem services provision of urban green spaces – Perception, use and health benefits. In: Leal Filho, W. – Vidal, D.G. – Dinis, M.A.P. – Dias, R.C. (eds) *Sustainable Policies and Practices in Energy, Environment and Health Research – World Sustainability Series*, Springer, Cham. pp. 287-331. https://doi.org/10.1007/978-3-030-86304-3_18

Vladislavljević, M. – Mentus, V. (2019): The structure of subjective well-being and its relation to objective well-being indicators: evidence from EU-SILC for Serbia. *Psychological reports*, 122(1), pp. 36-60. <https://doi.org/10.1177/0033294118756335>

Vogl, T. – Bargstädt, H. J. (2022): The impact of Coworking spaces on residential areas – A systematic literature review. In 28th Annual European Real Estate Society (ERES) Conference, Milan, 142. https://doi.org/10.15396/eres2022_142

Voukelatou, V. – Gabrielli, L. – Miliou, I. –, Cresci, S. – Sharma, R. – Tesconi, M. – Pappalardo, L. (2021): Measuring objective and subjective well-being – Dimensions and data sources. *International Journal of Data Science and Analytics*, 11, pp. 279-309. <https://doi.org/10.1007/s41060-020-00224-2>

Walton, D. – Murray, S. J. – Thomas, J. A. (2008): Relationships between population density and the perceived quality of neighbourhood. *Social Indicators Research*, 89, pp. 405-420. <https://doi.org/10.1007/s11205-008-9240-9>

Wall, G. – Mathieson, A. (2005): *Tourism: Changes, impacts, and opportunities*. Pearson Prentice Hall, New York, 412 p.

Waller, I. (2011): Less law, more order. *Acta Criminologica – African Journal of Criminology & Victimology*, 24(1). I-IV.

Wang, D. – Wang, F. (2016): Contributions of the usage and affective experience of the residential environment to residential satisfaction. *Housing Studies*, 31(1), pp. 42-60. <https://doi.org/10.1080/02673037.2015.1025372>

Weber, F. – Stettler, J. – Cramer, U. – Egli, F. (2020): Measuring Overtourism. Indicators for overtourism – Challenges and opportunities. Lucerne University of Applied Sciences and Arts, Luzern, 122 p. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3759178>

Wei, X. – Zou, G. – Siu, K. W. M. (2020a): Emotional factors on residential well-being in densely populated cities. In: *International Conference on Construction and Real Estate Management*. American Society of Civil Engineers, Reston, pp. 632-638. <https://doi.org/10.1061/9780784483237.074>

Wei, X. – Zou, G. – Siu, K. W. M. (2020b): Identification of residential well-being factors in urban community design. In: Charytonowicz, J. – Falcão (eds.) *Advances in Human Factors in Architecture, Sustainable Urban Planning and Infrastructure*, Springer, Cham., pp. 490-499. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20151-7_46

Wei, X. – Zou, G. – Siu, K. W. M. (2021): Influencing factors of residential well-being under COVID-19. In: Charytonowicz, J. – Maciejko, A. – Falcão, C.S. (eds.) *Advances in human factors in architecture, sustainable urban planning and infrastructure*. Springer, Cham., pp. 115-124. https://doi.org/10.1007/978-3-030-80710-8_15

Wei, X. – Zou, G. – Siu, K. W. M. (2022): Multifactors affecting residential well-being in urban communities of shenzhen incorporating intelligent technologies. *Mobile Information Systems*, 3179358. <https://doi.org/10.1155/2022/3179358>

Weigand, M. – Wurm, M. – Dech, S. – Taubenböck, H. (2019): Remote sensing in environmental justice research – A review. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 8(1), 20. <https://doi.org/10.3390/ijgi8010020>

Weins, N. W. – Luiz, R. G. – de Oliveira Santos, L. C. – Fernandez, J. K. A. – Junior, E. F. C. – da Silva, M. C. – Labiak Junior, S. – da Silva, C. L. (2019): Áreas naturais particulares em ambientes urbanos: uma revisão bibliográfica. *Desenvolvimento em Questão*, 17(46), pp. 287-298. <https://doi.org/10.21527/2237-6453.2019.46.287-298>

welovebudapest.com (2022): Szinyei léghajója került egy VI. kerületi tűzfalra. <https://welovebudapest.com/cikk/2022/08/30/latnivalok-es-kultura-szinyei-leghajoja-kerult-egy-vi-keruleti-tuzfalra/> letöltve: 2024.04.15.

Welsch, H. (2016). Electricity externalities, siting, and the energy mix – A survey. *International Review of Environmental and Resource Economics*, 10(1), pp. 57-94. <https://doi.org/10.1561/101.00000083>

Wendelboe-Nelson, C. – Kelly, S. – Kennedy, M. – Cherrie, J. W. (2019): A scoping review mapping research on green space and associated mental health benefits. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(12), 2081. <https://doi.org/10.3390/ijerph16122081>

Wengel (2019): Overtourism illustrated. <https://www.linkedin.com/pulse/overtourism-joseph-m-cheer> letöltve: 2024.02.19.

Wesz, J. G. B. – Miron, L. I. G. – Delsante, I. – Tzortzopoulos, P. (2023): Urban Quality of Life – A Systematic Literature Review. *Urban Science*, 7(2), 56. <https://doi.org/10.3390/urbansci7020056>

White, M. P. – Alcock, I. – Wheeler, B. W. – Depledge, M. H. (2013): Would you be happier living in a greener urban area? – A fixed-effects analysis of panel data. *Psychological Science*, 24(6), pp. 1-9.

Wilson-Powell, G. (2020): *Tényleg zöld?* Barcz & Conrad books, Budapest, 221 p.

Woo, E. – Kim, H. – Uysal, M. (2015): Life satisfaction and support for tourism development. *Annals of Tourism Research*, 50: pp. 84-97.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.11.001>

World Health Organization (1946): WHO remains firmly committed to the principles set out in the preamble to the Constitution.
<https://www.who.int/about/governance/constitution> letöltve: 2021.10.27.

Wu, C-H. (2008): The role of perceived discrepancy in satisfaction evaluation. *Social Indicators Research*, 88, pp. 423-436. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9200-9>

Yang, Y. (2008): A tale of two cities – Physical form and neighborhood satisfaction in metropolitan Portland and Charlotte. *Journal of the American Planning Association*, 74(3), pp. 307-323. <https://doi.org/10.1080/01944360802215546>

Yazıcıoğlu, İ. – Alphan, E. – Onur, M. (2020): Aşırı turizm kapsamında tripadvisor yorumları üzerine nitel bir inceleme: salda gölü örneği – A Qualitative Research on Tripadvisor Reviews in the Scope of Overtourism: A Case Study of Lake Salda. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4, pp. 505-522.
<https://doi.org/10.21325/jotags.2020.701>

Yetim, N. – Yetim, U. (2014): Sense of community and individual well-being – A research on fulfillment of needs and social capital in the Turkish community. *Social Indicators Research*, 115, pp. 93-115. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0210-x>

Young, G. (1973): *Tourism, Blessing or Blight?* Penguin Books Inc., Baltimore, 191 p.

Zhang, Y. (2023): The relationship between the neighborhood built environment and physical activity – Through social-ecological and historical lenses. University of Groningen, Doctoral dissertation, 289 p. <https://doi.org/10.33612/diss.588377015>

Zhang, Y. – Wang, M. – Li, J. – Chang, J. – Lu, H. (2022): Do greener urban streets provide better emotional experiences? – An experimental study on chinese tourists. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(24), 16918. <https://doi.org/10.3390/ijerph192416918>

Zehrer, A. – Raich, F. (2016): The impact of perceived crowding on customer satisfaction. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 29, pp. 88-98. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2016.06.007>

Zerrahn, A. – Krekel, C. (2015): Sowing the wind and reaping the whirlwind? – The effect of wind turbines on residential well-being. *SOEPpaper*, 760. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2614805>

Zmyślony, P. – Leszczyński, G. – Waligóra, A. – Aleziak, W. (2020): The sharing economy and sustainability of urban destinations in the (over)tourism context – The social capital theory perspective. *Sustainability*, 12, 2310. <https://doi.org/10.3390/su12062310>

Zucco, F. D. – Limberger, P. F. – Farias, F. de S. – Fiuza, T. F. – de Quadros, C. M. B. (2020). The relationship of subjective well-being in residents' perceptions of the impacts of overtourism in the City of Blumenau, Santa Catarina, Brazil. *Sustainability*, 12, 1957. <https://doi.org/10.3390/su12051957>

A SZERZŐ TÉMASPECIFIKUS PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE

Irigoyen, C. O. – Neulinger, Á. – Molnár-Csomós, I. (2019): Egy nagyszabású rendezvény hatása a rossz városimázsra – Ferenc pápa látogatásának befolyása Juarez város megítélésére. *Turizmus Bulletin*, 19(2), pp. 24-33. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2019v19n2.3>

Kiss, K. – Hegedüs, S. – Kovács, E. – Kökény, L. – Molnár-Csomós, I. – Michalkó, G. (2021): Researches supporting the surrounding business and social environment Home sweet home – Residential well-being in District 9 of Budapest. In: Kemény, I. – Kun, Zs. (eds.) *New perspectives in serving customers, patients, and organizations – A Festschrift for Judit Simon*. Corvinus University of Budapest, Budapest, pp. 171-188.

Kiss, K. – Molnár-Csomós, I. – Kincses, F. (2021): Buli van? – Mitől lehet vonzó Budapest VII. kerülete a hazai fogyasztók számára? *Turizmus Bulletin*, 21(4), pp. 43-51. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2021v21n4.5>

Molnár-Csomós, I. (2017): Országimázs-építés Magyarországon – Burgenland által alkalmazott imázsselemek adaptációja alapján. *Budapesti Gazdasági Egyetem – Külkereskedelmi Kar, Mesterszakos szakdolgozat*, 97 p.

Molnár-Csomós, I. (2018): Magyarország turisztikai országmárkájának logó és szlogen tervezése – Magyarország turisztikai országmárkája. *Magyar Turisztikai Ügynökség, Pályamű*, 5 p.

Molnár-Csomós, I. (2019): Bulinegyed = hozzáadott érték, avagy visszahúzó erő? – Esettanulmány Belső-Erzsébetváros példája mentén. In: Csapó, J. – Gonda, T. – Raffay Zoltán (szerk.) *Turizmus, fogyasztás, generációk – II. Nemzetközi Turizmus Konferencia, Tanulmánykötet*, pp. 258-269.

Molnár-Csomós, I. (2019): Buliturizmus. In: Irimiás, A; Jászberényi, M; Michalkó, G (szerk.) *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 115-125.

Molnár-Csomós, I. (2020): A járványhelyzet okozta turisztikai kihívások ellensúlyozását célzó koncepció térkép a Business Model Canvas alapján. In: *Pandémiás kihívások – digitális válaszok*. Online tudományos-szakmai konferencia, E-poszter. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fkonferencia.bm-tt.hu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fmolnar-csomos_ilona_javitott_poszter.pptx&wdOrigin=BROWSELINK

Molnár-Csomós, I. (2021): A belföldi turizmus támogatását célzó koncepció térkép a járványhelyzet idején. *Marketing & Menedzsment*, 55(2), pp. 61-73.
<https://doi.org/10.15170/MM.2021.55.02.06>

Molnár-Csomós, I. (2021): A járványhelyzet okozta turisztikai kihívások ellensúlyozását célzó koncepció térkép a Business Model Canvas alapján. *Rendvédelem* 10(1), pp. 101-120.
https://epa.oszk.hu/03300/03353/00017/pdf/EPA03353_rendvedelem_2021_1_101-120.pdf

Molnár-Csomós, I. (2021): Concept map to support domestic tourism at the time of the epidemic. In: Kemény, I. – Kun, Zs. (eds.) *New perspectives in serving customers, patients, and organizations – A Festschrift for Judit Simon*. Corvinus University of Budapest, Budapest, pp. 189-201.

Molnár-Csomós, I. (2024): Process model for multifactorial characteristics of the sense of place in the case of Budapest (Hungary) District VII. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*. Megjelenés alatt.

Molnár-Csomós, I. – Kiss, K. (2022a): The impact of overtourism on the residential well-being – The case of Budapest (Hungary) District VII. *Tér és Társadalom*, 36(4), pp. 32-51.
<https://doi.org/10.17649/TET.36.4.3425>

Molnár-Csomós, I. – Kiss, K. (2022b): A turizmus lakhatási jóllétre (residential well-being) gyakorolt hatása Budapest Erzsébetvárosban. In: Piskóti, I. – Nagy, Sz. – Nagy, K. (szerk.) *Transzformatív Marketing – Társadalmi és üzleti kihívások integrált marketing-megoldásai*. EMOK XXVIII. Nemzetközi Konferencia, Tanulmánykötet, pp. 199-209.

Pinke-Sziva, I. – Smith, M. K. – Olt, G. – Molnár-Csomós, I. (2019): Éjszakai gazdaság kutatása Budapesten – A budapesti romkocsmá-negyed megítélése az érintettek körében. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 4(1), pp. 20-30.
<https://doi.org/10.33538/TVT.190401.2>

Sziva, I. – Molnár-Csomós, I. (2018): Okos desztinációk lehetőségei és kihívásai. In: Csapó, J. Gerdesics, V. Törőcsik, M. (szerk.) *Generációk a turizmusban – I. Nemzetközi Turizmusmarketing Konferencia*, Tanulmánykötet, pp. 205-214.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Elő kutatás – „*The impact of overtourism on residential well-being – The case of Budapest (Hungary) District VII*” c. publikáció

Tér és Társadalom

36. évf., 4. szám, 2022

<https://doi.org/10.17649/TET.36.4.3425>

The impact of overtourism on residential well-being – The case of Budapest (Hungary) District VII

Az overtourism lakhatási jóllétre gyakorolt hatása Budapest VII. kerületében

ILONA MOLNÁR-CSOMÓS, KORNÉLIA KISS

Ilona MOLNÁR-CSOMÓS: PhD candidate, Doctoral School of Business and Management, Corvinus University of Budapest; Fővám tér 8., H-1093 Budapest, Hungary; ilona.csomos@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0002-3339-1883>

Kornélia KISS: associate professor, Department of Tourism, Budapest Business School; Alkotmány u. 9-11., H-1054 Budapest, Hungary; kiss.kornelia@uni-bge.hu; Corvinus University of Budapest; <https://orcid.org/0000-0002-8475-7494>

KEYWORDS: overtourism; well-being; residents; residential well-being; neuro-linguistic programming (NLP)

ABSTRACT: Overtourism has a number of negative impacts on both the attractiveness of tourist destinations and the life of local residents. The period of tourism that converged to almost nothing due to the outbreak and global spread of the COVID-19 pandemic is a suitable time for examining residents' perceptions of (over)tourism. In this study, the research question focuses on the impact of overtourism on the residential well-being of local communities. Answering the questions that arise from the theoretical positioning, involving developing knowledge of the related impacts, is important because such new patterns of behavior may become commonplace. Sentiment analysis was chosen to answer the research questions and proved to be a good tool for exploring the impacts of overtourism perceived by local residents in an unconventional way. Through sentiment analysis based on neuro-linguistic programming (NLP) methodology, three key aspects of human experience – neurology, language, and programming – became the focus of investigation.

The results, based on 13,145 comments show which sensory perceptions transmitted by representational systems – such as sight, hearing, touch, taste, and smell – were more significant in the case of the examined keywords. For all keywords, regardless of the annual distribution, employment of the visual representation system (which represents visual modalities) was prominent, followed by the olfactory representation system representing olfactory modalities. The use of auditory-related acoustic, perceptual kinesthetic, and taste-like gustatory representation systems appears to have been less important and nearly equal in terms of the records that were examined. By understanding the correlation between overtourism and residential well-being, non-governmental-organizations and local municipal governments – which provides housing for residents – can more effectively shape the factors that influence residential well-being, while local residents who are exposed to the environmental impacts of tourism can also play an important role in shaping their own residential well-being.

MOLNÁR-CSOMÓS Ilona: PhD jelölt, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola; 1093 Budapest, Fővám tér 8.; ilona.csomos@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0002-3339-1883>



KISS Kornélia: egyetemi docens, Budapesti Gazdasági Egyetem, Turizmus Tanszék; 1054 Budapest, Alkotmány utca 9-11.; kiss.kornelia@uni-bge.hu; Budapesti Corvinus Egyetem; <https://orcid.org/0000-0002-8475-7494>

KULCSSZAVAK: overtourism; jóllét; helyi lakosság; lakhatási jóllét; neuro-lingvisztikus programozás (NLP)

ABSZTRAKT: Az overtourism mind a turizmusnak színteret adó desztinációk vonzerejére, mind a helyi lakosság életére számos negatív hatást gyakorol. A COVID-19 járvány kitörése és globális elterjedése fémjelzte időszakban időről időre megjelenő, szinte a semmihez konvergáló turizmus időszaka alkalmas arra, hogy a (nemkívánatos mértékű) turizmusból fakadó lakossági észleléseket vizsgáljuk. Jelen tanulmány kutatási kérdése arra irányul, hogy milyen hatással van az overtourism a helyi lakóközösségek lakhatási jóllétére. Az elméleti pozícionálásból adódó kérdés megválaszolása azért lényeges, mert a hatások ismeretének fényében új viselkedésminták válhatnak mindennapossá. A kutatási kérdés megválaszolásához a szentimentelemzés alkalmazására esett a választás, mely jó eszköznek bizonyult az overtourism helyi lakosok által érzékelt hatásainak nem-konvencionális módon történő feltárásához. A neuro-lingvisztikus programozás (NLP) módszertanán alapuló szentimentelemzés révén az emberi tapasztalás három kulcsfontosságú aspektusa – neurológia, nyelv, programozás – került a vizsgálat középpontjába.

13 145 hozzászólás feldolgozásán alapuló eredmények megmutatják, hogy a vizsgált kulcsszavak esetében az érzékszervi észlelést lehetővé tévő reprezentációs rendszerek – úgymint látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás – közül melyik bír meghatározóbb jelentőséggel. Minden kulcsszó esetében – az éves megoszlástól függetlenül – a látással kapcsolatos modalitásokat jelentő vizuális reprezentációs rendszer rendelkezik jelentős fölényvel, melyet a szagláshoz kötődő modalitásokat képviselő olfaktórikus reprezentációs rendszer követ. A halláshoz kapcsolódó akusztikus, az érzékelést megtestesítő kinesztetikus és az ízlelésre vonatkozó gusztatórikus reprezentációs rendszerek használata a vizsgált bejegyzések tekintetében kisebb és közel azonos arányban jelenik meg. Az overtourism és a lakhatási jóllét összefüggéseinek ismeretében a helyieknek otthon biztosító település önkormányzata és civil szervezetei a lakhatási jóllét tényezőit hatékonyan formálhatják, de emellett a turizmus környezeti hatásainak kiszolgáltatott helyi lakosság is fontos szerepet tölthet be saját lakhatási jólléte alakításában.

Introduction

Several international studies have been published on the phenomenon of ‘overtourism’ (Seraphin, Sheeran, Pilato 2018) and its negative impact on the attractiveness of destinations and the quality of life of local residents (Bouchon, Rauscher 2019; Hospers 2019; Atzori 2020; Park, Kovacs 2020; Hidalgo-Giralt et al. 2021; Sibrijns, Vanneste 2021). With the onset of the COVID-19 pandemic, the tourism sector was given the opportunity to redesign itself (Kirca, Özer 2021). The rethinking of processes also involves dealing more effectively with negative externalities associated with tourism, such as overtourism (Remenyik et al. 2021).

In addition to identifying the impacts of overtourism on the residential well-being of local residents, as well as exploring the passive components that underpin the affective experience of residents, the aim of this study is to identify those components related to residential well-being regarding which local governments – whose task is to improve the quality of life of local residents (Michalkó, Kiss,

Kovács 2009) –, non-governmental-organizations, and residents can play an active role. The motivation for choosing the topic is the idea that tourism-related affective experiences of the quality of life – i.e. feelings and impressions about external influences – are subjective, thus subjective well-being is a passive component of the former, while housing satisfaction and its quality may be interpreted as an active component. Based on this, the research question helps explore the impacts that – due to the temporary changes in the environment related to tourism – have a perceptible (and measurable) impact on housing satisfaction.

Many of the thoughts rooted in the ethical writings of the Greek philosopher Aristotle about happiness (Veenhoven 1991; Diener, Suh 1997; Helliwell 2003; Kopp, Skrabski 2009; Crisp 2014) are aimed at answering the question ‘what is a good life like?’ Why is it advisable to start exploring the issue of well-being based on this question? In seeking to come closer to a conceptual definition, explaining the nature of a ‘good life’ may be a good direction because the main focus of well-being as a phenomenon is improving the current and future quality of life of consumers and improving individual and collective well-being (Anderson et al. 2013). In connection with the definition of the good life research related to leisure services and tourism may also come to the fore, while ‘well-being-specific research related to leisure services’ may help to predict the ‘tangible future’ (Kiss 2016, 25.).

The theoretical positioning of well-being and residential well-being

Well-being, a key concept in both public policy and social research, involves the subjective assessment of quality of life, while welfare is an objective aspect that can be measured in terms of money (Michalkó 2010). Its connection with tourism is established in the emphasis on leisure service research. To experience a high level of well-being, each related factor must be in balance on its own, being that each factor affects all others, and each of the well-being factors individually affect our lives (Deutsch et al. 2015). This phenomenon is described and supported by Dolan, Peasgood, White (2008), who have synthesized research involving the results of large-sample studies. The study by Dolan and co-authors also proves that the factors that can be associated with the sub-domains of well-being have a significant environmental impact which is clearly related to the natural and residential environment which is also the basis of our residential well-being. The residential environment can be described using specific (objective) parameters, but it can also be interpreted at the level of conceptual (subjective) parameters (Földi 2004). Describing an area using objective parameters, such as extent or boundaries, is more tangible than characterizing it according to subjective parameters. To define people's relationship to a given space, and to refine subjective parameters, answering the question ‘where do I feel at home?’ can help (Allen 2003).

Our existence is also closely linked to a vital component of the subjective aspect of quality of life – residential well-being (Mridha 2020). Residential well-being, beyond the combination of housing-related characteristics associated with the housing component of well-being, includes factors associated with the physical environment such as commuting, the surroundings of properties, and the people living there, which factors, in addition to determining living conditions, have a significant impact on people's quality of life (Balestra, Sultan 2013). Alongside residential well-being, terms often used in the literature include ‘residential satisfaction’ (Balestra, Sultan 2013, 7.), ‘neighborhood satisfaction’ (Ciorici, Dantzler 2019, 1703), and ‘subjective well-being’ (Mouratidis 2020, 265.).

Previous research results about residential well-being

In recent years, a number of studies have examined the relationship between well-being and housing conditions.

The Balestra and Sultan (2013) study, based on two household surveys – an EU-SILC ad hoc module and the Gallup World Poll – explored the relationship between household residential satisfaction and many related variables – such as ‘the households to which they belong, and the characteristics of the dwelling and neighborhood where they live’ – at the individual level (Balestra, Sultan 2013, 7.). While the EU-SILC ad hoc module is limited to European countries and employs a wide range of explanatory variable, the Gallup World Poll analysis covers a wider range of countries, albeit based on fewer explanatory variables. For the EU-SILC ad hoc module, respondents were asked to rate their satisfaction with their dwelling place on a Likert-scale ranging from ‘0’ (very dissatisfied) to ‘3’ (very satisfied). The Gallup World Poll answers to the question that surveyed residential satisfaction (‘Are you satisfied or dissatisfied with your current housing, dwelling, or place you live?’) were limited to ‘no’ (0) or ‘yes’ (1) (Balestra, Sultan 2013, 19.). The analysis, based on two household surveys, shows the complex relationship between residential satisfaction and housing characteristics which are related to a neighborhood’s features. When controlling for residence and neighborhood characteristics, sociodemographic characteristics such as age, gender, and education were found to play a secondary role.

An empirical study by Wang and Wang (2016) examined the determinants of residential satisfaction based on data from a household questionnaire survey conducted in 12 downtown and suburban districts of Beijing, China that was collected from November 2011 to June 2012. Data collection was carried out related to the two components of subjective well-being – residential affective experience, and residential satisfaction. Despite the overrepresentation of the middle-aged, married people, and women, the sample reasonably represented the socioeconomic profile of the general population of Beijing. Based on the

survey, researchers found that engagement with everyday home- and neighborhood-related activities results in greater residential satisfaction.

Kshetrimayum, Bardhan and Kubota (2020) used a model to examine the correlation between residential satisfaction and its determinants to help process the moderating effects of sociodemographic characteristics. For the moderation impact assessment, data were collected from 981 households in three different slum rehabilitation residential areas in Mumbai. The causal model shows a significant relationship between residential satisfaction and the internal conditions of a given dwelling, such as access to facilities, design, and community environment. However, this correlation is moderated by education, presence of children, and senior citizens in the family, as well as gender, age, and mother tongue.

Mouratidis's (2020) analysis, which draws on the tools of structural equation modeling, is based on data collected from residents of 45 districts in the Norwegian capital, Oslo. The data collection in May-June 2016 focused on answering the question 'how do commute satisfaction, neighborhood satisfaction, and housing satisfaction relate to subjective well-being?' (Mouratidis 2020, 266.). The results call attention to the significant interdependence between commute satisfaction, neighborhood satisfaction, and housing satisfaction in relation to subjective well-being. While commute satisfaction is indirectly, housing satisfaction is directly related to subjective well-being. Neighborhood satisfaction may be directly related to subjective well-being despite being indirectly related to housing, leisure, and personal relationship satisfaction.

Mridha (2020) also examined residential satisfaction from a sociodemographic perspective, but did so by including marital status in the study beside gender and age, with the aim of uncovering the components of residential satisfaction through empirical research in Dhaka, the capital of Bangladesh. The primary results shed light on the significant association between gender, age, and marital status with residential satisfaction. The study also shows that senior people are generally more satisfied with their place of residence than younger people, married people are more satisfied compared to singles/never married, and females are more satisfied than males. The empirical study was carried out by means of factor analysis in which the variables that were assumed to determine residential satisfaction were examined. Thanks to the factor analysis, six components of general residential satisfaction – one critical and five moderate – were identified. While 'management and maintenance' can be considered critical components, 'architectural features,' 'neighborhood,' 'neighbors,' 'recreation facilities' and 'ambient environment' can be classified as moderate components (Mridha 2020, 546.).

Table 1 shows the results and methodological characteristics of the articles presented above.

Nowadays, in addition to the interpretation of the interaction between the environment and human, the emphasis is on the claim that 'the issue of transformation and the resulting authentic way of life is inseparable from

Table 1: Results and methodological characteristics of research related to residential well-being
A lakhatási jólléttel összefüggő kutatások eredményei és módszertani jellemzői

<i>Author's name (year of publication)</i>	<i>Title of article and main results</i>	<i>Methodological features</i>
Balestra, C., Sultan, J. (2013)	<i>Home Sweet Home: The Determinants of Residential Satisfaction and its Relation with Well-being:</i> The main result of the analysis based on the EU-SILC and Gallup World Poll surveys is an exploration of the correlation between home-related characteristics and neighborhood features that contribute to residential satisfaction, which can serve as a good starting point for development-related policy efforts.	Multivariate analysis based on both surveys designed to test residential satisfaction models using a set of the following variables: -individual and household socio-demographic characteristics -objective characteristics and subjective perceptions of the dwelling -objective features of and subjective attitudes towards the neighbourhood
Wang, D., Wang, F. (2016)	<i>Contributions of the Usage and Affective Experience of the Residential Environment to Residential Satisfaction:</i> Home and neighborhood activities contribute to greater residential satisfaction.	Application of a subjective well-being framework, taking into account residential satisfaction and residential affective experience related to the residential domain of subjective well-being. Four models developed to support the hypothesis Model 1: the base model, which includes socio-demographic variables as well as variables related to housing conditions and neighbourhood characteristics based on available literature Model 2: adds variables to the base model related to residential affective experience Model 3.1: includes the residential environment variables in Model 2 Model 3.2: includes the residential affective experience variables in Model 1

Author's name (year of publication)	Title of article and main results	Methodological features
Kshetrimayum, B., Bardhan, R., Kubota, T. (2020)	<p><i>Factors Affecting Residential Satisfaction in Slum Rehabilitation Housing in Mumbai:</i></p> <p>Residential satisfaction stems from the following: access to facilities, community environment, internal conditions of dwelling resulting from design.</p>	<p>Development of sociodemographic characteristics based on a causal model</p> <p>The following exogenous variables (the main components of the residential environment) were included in the model:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dwelling internal (DI): the internal environment of the dwelling Dwelling external (DE): external environment of the dwelling Community environment (CE): the social environment of the neighborhood (such as livelihood) Access to facility (AF): easy and affordable access to public institutions in relation to the neighborhood and the locational quality of the housing
Mouratidis, K. (2020)	<p><i>Commute satisfaction, neighborhood satisfaction, and housing satisfaction as predictors of subjective well-being and indicators of urban livability:</i></p> <p>Subjective well-being is correlated with the following: housing satisfaction, neighborhood satisfaction, commute satisfaction.</p>	<p>Development of a theoretical model using structural equation modeling. During the analysis, the following structural equation models and endogenous variables (related to the measures of subjective well-being) were tested:</p> <ul style="list-style-type: none"> -life satisfaction -happiness -anxiety -eudaimonia
Mridha, M. (2020)	<p><i>The effect of age, gender and marital status on residential satisfaction:</i></p> <p>Based on the primary results there is a significant correlation between residential satisfaction and age, gender, and marital status.</p>	<p>Empirical analysis of residential satisfaction using factor analysis, which led to the exploration of the following components:</p> <ul style="list-style-type: none"> -major component: 'management and maintenance' -moderate components: 'architectural features,' 'neighbourhood,' 'neighbours,' 'recreation facilities,' 'ambient environment' -multiple regression analyses were also performed to determine the extent to which the identified components contribute to residential satisfaction.

Source: authors' construction

human-to-human moral and human-to-environment environmental ethical aspects' (Lengyel 2019, 15.), which have a *raison d'être* for spiritual well-being (Berejnoi, Messer, Cloutier 2020). Based on what has been said so far, it is clear how diverse the topic of significant environmental impacts (Kiss 2015) is in relation to the formation of well-being, and how many associated concepts can be brought into line with it.

In relation to the above-described analysis, there are a number of pieces of primary research that have examined the relationship between well-being and the environment, but none of them have examined how well-being is affected when tourism or its 'overcrowded' version, a phenomenon referred to as overtourism in the literature, appears in the daily lives of residents. The literature on residential well-being does not cover how tourism affects the well-being of residents. The aim of our study is to identify the impacts of overtourism on the residential well-being of residents in the case of Budapest (Hungary) District VII.

Material and Method

Based on the theoretical overview, the close relationship between the concepts of well-being and housing conditions and the importance of previous research findings and methods relevant to residential well-being in the light of environmental impacts become apparent.

The sample area of the research is Erzsébetváros, Budapest (Hungary), District VII, which is a key area in terms of research because the overtourism that defined the period before the COVID-19 pandemic generated problems on a daily basis for those living there, as well as for city management. The authentic milieu created by period buildings that encourages visitors also plays a significant role in the development of overtourism in the district. However, this was not always the case. Michalkó (1996) started his study of District VII based on socio-geographic survey methods with the question 'is Erzsébetváros really doomed to silent condemnation?' (Michalkó 1996, 119.). This quiet condemnation failed to occur, and thanks to the rise of ruin-bar culture the timeworn tenements experienced a renaissance over the past decade. Kelemen-Erdős and Mitev (2017), Smith et al. (2018), and Pinke-Sziva et al. (2019) examined many aspects of 'party tourism' – a newly developed tourism product that goes in parallel with changes in consumer demand, and is closely related to ruin-bar culture.

To conduct the research, sentiment analysis based on neuro-linguistic programming (NLP) was applied to a group that is publicly available online and accessible by anyone. The NLP-based analysis of the residential impressions obtained in this contributes to examining the three most influential components – neurology, language, programming – of the human experience. 'The nervous system regulates our bodily functions, language determines how we interact,

how we communicate with people, and programming means the models of the world we create. Neuro-linguistic programming describes the basic dynamics between mind (neuro) and language (linguistic) and how their interactions affect our body and behavior (programming)' (S. Tóth 2016, 2.).

The research question also aims to help explore the representations of the sensory perception of the impacts on the well-being of residents caused by temporary changes in the environment resulting from tourism, primarily through the sensory representation systems that are triggered in each individual. Our three main systems of representation are visual, auditory-related acoustic, and perceptual kinesthetic perception, complemented by gustatory and olfactory representation systems. These systems of representation are modalities that allow ways of experiencing the world and are made up of submodalities that represent the 'building blocks of the senses' (O'Connor, Seymour 2020, 59.). Submodality is equivalent to the qualitative characteristics of representation systems. The literature underpinning this unconventional methodology also shows that the quality of the senses, in addition to the quality of the good life mentioned in the introductory section, was already a subject of study of ancient Greek thinkers – Aristotle dealt with submodalities in detail without naming them such. All this proves that a relationship can be assumed between the quality of an individual's sensory experience and the perception and quality of the personal state of well-being (O'Connor, Seymour 2020).

The 'field' of data collection was a public group called 'Klauzália' (<https://www.facebook.com/groups/281195558585433>), which has been present on the Facebook social networking platform for ten years, and which at the time of the research had more than 1,800 members, most of whom were residents, and to a lesser extent persons involved with District VII. The duration of the examination covered the period from 01.01.2017 to 01.12.2021, and the starting point of the study was one English-language keyword that is also often used in the Hungarian vernacular (overtourism), and four Hungarian-language ones – party tourism (in Hungarian: *buliturizmus*), welfare (*jólét*), housing (*lakhatás*), and tourism (*turizmus*) – keywords closely related to the research topic. The first year of the study coincided with a period of interest in ruin bar culture, which is an extensive medium for overtourism. The years 2018-2019 were specified as the time of 'redesign opportunity' caused by overtourism, while the inclusion of the years 2020-2021 that involved the COVID-19 pandemic created the significant contrast between overtourism and the disappearance of tourists from one moment to the next – which led to the relief of the residents of overtourism-affected areas – and were of major significance.

The research used the methodology of sentiment analysis to explore emotional responses to digital content in order to explore the perceived impacts of overtourism on local residents and the factors that may play a role in district repositioning that affected the residential well-being of residential communities.

Results

The starting point for the analysis of the past five years was the screening of 13,145 contributions that were relevant to one of the target keywords (Table 2).

Table 2: Distribution of comments related to the keywords examined by year in the 'Klauzália' group

A vizsgált kulcsszavakhoz kapcsolódó hozzászólások számának évek szerinti megoszlása a „Klauzália” csoportban

Year	Overtourism	Party tourism	Welfare	Housing	Tourism
2017	0	55	0	0	173
2018	14	88	0	37	636
2019	303	693	15	451	1,561
2020	3	773	0	725	4,374
2021	126	260	145	240	2,473
In total	446	1,869	160	1,453	9,217
All total	13,145				

Source: authors' construction

In order to explore the emotional responses evoked by posts and comments, the research focused only on the seven kinds of pictograms – positive; negative; neutral: – which the Facebook social platform offers as default options for group members. The word 'unidentifiable' appears in the table when no digital content was generated for the given keyword for the current year, or no emoticon was associated with posts or comments that appear. The data also show that comments connected to the word 'overtourism' were made in large numbers in the year before the pandemic (in 2019), and the words 'party tourism,' 'housing' and 'tourism' appeared most in 2020. However, the number of comments related to the word 'welfare' skyrocketed in 2021. It is also clear that the sentiment analysis at the level of comments was relevant for all five keywords under analysis (Table 3).

It is necessary to point out here that the emoticons 'wow' and 'like' were considered to represent emotional reactions in the neutral range in the context of the research. This was because an examination of the examined posts and comments showed that they expressed symbolic agreement with what was written in the posts and were not typically intended to indicate any positive or negative mood evoked by a particular post or comment.

Based on the emoticons associated with both the posts and the comments within the posts, it can be concluded that pictograms displaying neutral emotional responses were represented in the largest number, suggesting a reactive attitude towards external stimuli. The number of emoticons embodying negative responses shows the proportion of respondents who fall victims to reflex-like reactions, i.e., conditions. Based on the ratio¹ of the total number of

Table 3: Distribution of the number of sentiments related to posts and comments by keyword, emoticon, and year
A bejegyzésekhez és hozzászólásokhoz kapcsolódó szentimentek számának kulcsszavak, hangulajelek és évek szerinti megoszlása

Year	All posts without comments & post-related comments for that year	Posts	Post-related comments	Sentiments I. (based on post-related emoticons)			Sentiments II. (based on comment-related emoticons within posts)		
				Positive	Negative	Neutral	Positive	Negative	Neutral
OVERTOURISM									
2017	0	0	0	0	0	7	1	1	17
2018	14	1	12	0	0	4	0	0	0
2019	303	6	302	0	4	45	74	48	361
2020	3	1	0	0	0	1	1	1	2
2021	126	2	126	2	0	12	13	10	109
In total	446	-	-	2	4	-	89	60	-
PARTY TOURISM									
2017	55	2	55	0	5	44	0	0	64
2018	88	3	87	0	6	14	22	21	128
2019	693	10	693	7	13	52	154	58	651
2020	773	12	773	37	6	91	236	29	813
2021	260	5	260	13	8	28	65	37	422
In total	1,869	-	-	57	38	-	477	145	-

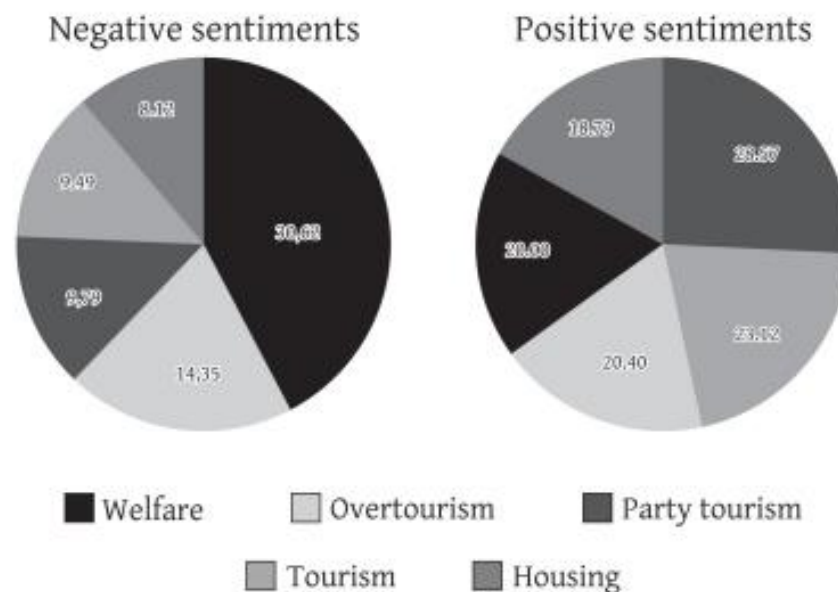
Year	All posts without comments & post-related comments for that year	Posts	Post-related comments	Sentiments I. (based on post-related emoticons)			Sentiments II. (based on comment-related emoticons within posts)		
				Positive	Negative	Neutral	Positive	Negative	Neutral
WELFARE									
2017	0	0	0	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable
2018	0	0	0	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable
2019	15	1	15	1	0	7	4	0	5
2020	0	0	0	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable
2021	145	2	145	0	36	46	27	13	228
In total	160	-	-	1	36	-	31	13	-
HOUSING									
2017	0	0	0	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable
2018	37	1	37	0	6	1	4	3	32
2019	451	9	448	7	3	37	66	29	351
		3	0	0	1	10		unidentifiable	
2020	725	11	725	24	24	78	89	37	532
2021	240	6	239	12	5	141	71	10	215
		1	0	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable	unidentifiable
In total	1,453	-	-	43	39	-	230	79	-

Year	All posts without comments & post-related comments for that year	Posts	Post-related comments	Sentiments I. (based on post-related emoticons)			Sentiments II. (based on comment-related emoticons within posts)		
				Positive	Negative	Neutral	Positive	Negative	Neutral
TOURISM									
2017	173	11	171	3	3	103	4	4	105
		2	0	0	0	9		unidentifiable	
2018	636	11	635	7	14	88	74	11	550
		1	0	0	0	3		unidentifiable	
2019	1,561	40	1,555	34	68	263	290	94	1,504
		6	0	0	0	3		unidentifiable	
2020	4,374	79	4,370	96	118	623	1,063	237	4,737
		4	0	2	0	18		unidentifiable	
2021	2,473	41	2,466	54	123	345	504	202	3,394
		7	0	0	1	3		unidentifiable	
In total	9,217	-	-	196	327	-	1,935	548	-

Source: authors' construction

negative pictograms associated with keywords to the total number of posts without comments and post-related comments, most negative reactions were connected to the word 'welfare' (30.62%), followed by the word 'overtourism' (14.35%). The quantity of negative responses connected with the words 'party tourism' (9.79%), 'housing' (8.12%), and 'tourism' (9.49%) was approximately the same (Figure 1). The number of positive emoticons provides an approximate picture of the extent of the presence of emotional responses that are more likely to be associated with those with a positive outlook on life, representing a good base for proactivity. Regarding the keywords that were examined, the number of all positive emoticons compared² to the total number of posts without comments and post-related comments shows that pictograms suggesting positivity were found in the highest proportions for the words 'party tourism' (28.57%), followed by the word 'tourism' (23.12%) in descending order. Regarding negative sentiments, we get almost the same results for the three keywords 'overtourism' (20.40%), 'welfare' (20.00%), and 'housing' (18.79%) (Figure 1).

Figure 1: Ratio of negative and positive sentiments to total posts and total post-related comments by keyword
 A negatív és pozitív szentimenteknek a bejegyzések és bejegyzésekhez kapcsolódó hozzászólások összességéhez viszonyított aránya kulcsszavak szerint



Source: authors' construction

Sensory perception can be seen as the starting point of the communication cycle, as our senses, the 'doors of perception,' are our means of contact with the world (Huxley 1932). When exploring the modalities of perception, the non-suffixed version of the verb or noun most closely related to the given system of representation – visual = see; acoustic = hear; kinesthetic = feel; olfactory = smell; gustatory = taste – were used and the results of the content analysis according to the keywords were illustrated on an annual basis (Table 4).

Table 4: Distribution of number of posts in relation to the modalities by keyword, representation system, and year

A modalitásokban érintett bejegyzések számának kulcsszavak, reprezentációs rendszerek és évek szerinti megoszlása

Year	Post	Distribution of number of posts in relation to the modalities according to representation system				
		Visual	Acoustic	Kinesthetic	Olfactory	Gustatory
OVERTOURISM						
2017	0			unidentifiable		
2018	3	2	2	2	2	2
2019	7	1	0	0	0	0
2020	1	3	1	1	2	1
2021	2	1	0	0	0	0
In total	13			20		
PARTY TOURISM						
2017	2	0	0	0	1	0
2018	4	1	1	1	1	1
2019	10	1	1	2	1	1
2020	12	5	2	2	3	2
2021	5	2	1	1	1	1
In total	33			32		
WELFARE						
2017	0			unidentifiable		
2018	0			unidentifiable		
2019	1	0	1	0	1	0
2020	0			unidentifiable		
2021	2	1	2	1	2	1
In total	3			1		
HOUSING						
2017	0			unidentifiable		
2018	1	0	1	0	1	0
2019	12	2	12	2	12	2
2020	11	6	11	6	11	6
2021	7	1	7	1	7	1
In total	31			18		
TOURISM						
2017	13	1	1	1	1	1
2018	12	3	1	1	1	1
2019	46	6	6	6	6	5
2020	83	18	9	9	10	9
2021	48	6	5	4	4	4
In total	202			119		

Source: authors' construction

Based on the ratio³ of the number of posts associated with the modalities to the total number of posts for a given keyword, it can be said that in the last five years information was most often found to be associated with the keywords 'overtourism' (153.85%) and 'party tourism' (96.97%), which shows which topics the digital content authors favor in relation to posts. The interpretation of this ratio is of little relevance due to the modality associated with a single post in the keyword ('welfare'), but the results for the keywords 'housing' and 'tourism' – 58.06% and 58.91% – are more cogent. Based on the data table on which the percentage information is based (Table 4), for all keywords, regardless of the annual distribution, the visual representation system representing visual modalities was significantly favored (60 posts), followed by the olfactory (36 posts) representation system representing olfactory modalities. The use of auditory-related acoustic (32 posts), perceptual kinesthetic (32 posts), and taste-like gustatory (30 posts) representation systems appears to be nearly equal in terms of the records that were examined.

In relation to the examined sample, the largest proportion of 'vision' is realized through a complex series of active perceptual filters in which the perceived world is not equivalent to the real world but to a map made by our nervous system. What we observe on this map depends on the filters created by our beliefs, interests, and prejudices. The ability to notice more of the world and make more subtle distinctions is an innate one that can significantly improve quality of life, dependent on awareness and skill level (O'Connor, Seymour 2020).

Conclusions

According to Wang and Wang (2016), the two components of residential subjective well-being are the affective experience of residents, and housing satisfaction. Based on our results it becomes clear that tourism is present as an independent (passive) factor that strengthens the reactivity of residents in terms of the residential affective experience. This is also indicated by the exceptionally high number of neutral posts and comments related to the keywords under examination, which could be increased by generating a shift from a reactive state to a proactive state – i.e., 'Why? (problem orientation) instead of How? (targeting)' based on the NLP principle (O'Connor, Seymour 2020, 21.) by increasing the number of positive-minded and solution-seeking comments. This change of direction can be supported by a highly dependent (active) role that may also be related to the development of attitudes and greater responsibility for taking part in creating one's own housing-related satisfaction. Thus, in the light of the knowledge of the passive components related to the affective experience of the residents and the active components related to housing satisfaction, it appears that local residents vulnerable to the environmental impacts of tourism can indeed play a decisive role in shaping their own housing well-being.

Considering the changing norms of human contact caused by the pandemic, as well as the protracted impacts of the epidemiological restrictions, the approach of using public impressions and incorporating sentiment analysis into the research proved to be a good solution. The NLP-based text analyzer is the one most commonly used by sentiment-analysis software servers. The disadvantage of this text-analysis software is that it can only examine posts and comments from specific online platforms (e.g. Facebook). The NLP-based sentiment analysis of public posts shared within the public group of local residents provided an opportunity to specifically interpret public opinions and to examine the impact of overtourism on the residential well-being of local communities. Instead of using software solutions, it became necessary to apply sentiment analysis manually too, which may have introduced potential errors into this study considering the assessment was done manually, yet this approach helped with understanding the contribution of tourism to the residential well-being of local communities, and had a perceptible impact on the level of modalities in terms of both affective experience and housing satisfaction. Additional limitations of the research include the challenges of mapping the 'excessive' activity of keyword-related opinion leaders, and filtering out reactive attitudes generated by members who play a key role in shaping community opinion.

The results created by this unconventional approach call attention to the need for different approaches to those used so far. The ability to shift from a needs-based to an abundance-based approach – i.e., the ability to focus on managing difficulties effectively rather than solving them efficiently (resilience) – can become a skill if residents are educated. When a perspective of abundance becomes a skill, its impact may exceed the individual level and tourists and residents can contribute to the well-being of those around them. A change of attitude is also desirable because only in this state can more attention be paid to things outside ourselves such as our environment and what exists in it.

Future research directions include addressing both the quantitative and qualitative aspects of content analysis, as well as the level of submodalities, and may contribute to a deeper understanding of the results of sentiment analysis. The exploratory nature of the present results can provide a good basis for Budapest's District VII to identify the potential role of *genius loci* (Christou et al. 2019) in terms of repositioning the district based on the grouping of factors reported by Kiss, Molnár-Csomós, and Kincses (2021). The findings may also contribute to future research on destination branding aimed at the horizontal outlining of 'geniuses'⁴ based on regions, as well as the characterization of the objective psychological archetypes of inhabitants of a given region.

Jegyzetek

- 1 welfare = $((36+13)/160)*100$; overtourism = $((4+60)/446)*100$, party tourism = $((38+145)/1,869)*100$, housing = $((39+79)/1,453)*100$, tourism = $((327+548)/9,217)*100$
- 2 welfare = $((1+31)/160)*100$, overtourism = $((2+89)/446)*100$, party tourism = $((57+477)/1,869)*100$, housing = $((43+230)/1,453)*100$, tourism = $((196+1,935)/9,217)*100$
- 3 overtourism = $(20/13)*100$, party tourism = $(32/33)*100$, housing = $(18/31)*100$, tourism = $(119/202)*100$
- 4 'It means the creative power and inner spirit inherent in the landscape, created together by natural and human factors' (Fogarasi 2019, 1.).

Acknowledgment

Supported by the ÚNKP-21-3-II-CORVINUS-41 New National Excellence Program of the Ministry for Innovation and Technology from the source of the National Research, Development and Innovation Fund.

References

- Allen, B. (2003): *Methodological issues related to residential dynamics analysis: The theoretical framework underlying methodological issues, a key aspect of housing research*. Methodologies in Housing Research Conference, Stockholm
- Anderson, L., Ostrom, A. L., Corus, C., Fisk, R. P., Gallan, A. S., Giraldo, M., Mende, M., Mulder, M., Rayburn, S. W., Rosenbaum, M. S., Shirahada, K., Williams, J. D. (2013): Transformative service research: An agenda for the future. *Journal of Business Research*, 8., 1203–1210. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2012.08.013>
- Atzori, R. (2020): Destination stakeholders' perceptions of overtourism impacts, causes, and responses: The case of Big Sur, California. *Journal of Destination Marketing and Management*, 17., 100440. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2020.100440>
- Balestra, C., Sultan, J. (2013): *The Determinants of Residential Satisfaction and its Relation with Well-being*. OECD Statistics Working Papers, 2013/05. <https://doi.org/10.1787/5jzbcx0czc0x-en>
- Berejnoi, E., Messer, D., Cloutier, S. (2020): Cultivating Spiritual Well-Being for Sustainability: A Pilot Study. *Sustainability*, 24., 10342. <https://doi.org/10.3390/su122410342>
- Bouchon, F., Rauscher, M. (2019): Cities and tourism, a love and hate story; towards a conceptual framework for urban overtourism management. *International Journal of Tourism Cities*, 4., 598–619. <https://doi.org/10.1108/IJTC-06-2019-0080>
- Crisp, R. (2014): *Aristotle: Nicomachean Ethics*. St Anne's College, Oxford <https://doi.org/10.1017/CBO9781139600514>
- Christou, P. A., Farmaki, A., Saveriades, A., Spanou-Tripinioti, E. (2019): The "genius loci" of places that experience intense tourism development. *Tourism Management Perspectives*, 30., 19–32. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.01.002>
- Ciorici, P., Dantzler, P. (2019): Neighborhood satisfaction: A study of a low-income urban community. *Urban Affairs Review*, 6., 1702–1730. <https://doi.org/10.1177/1078087418755515>
- Deutsch Sz., Fejes E., Kun Á., Medvés D. (2015): A jóllétet meghatározó tényezők vizsgálata egészségügyi szakdolgozók körében. *Alkalmazott pszichológia*, 2., 49–71. <https://doi.org/10.17627/ALKPSZICH.2015.2.49>
- Diener, E., Suh, E. (1997): Measuring quality of life: economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40., 189–216. <https://doi.org/10.1023/A:1006859511756>

- Dolan, P., Peasgood, T., White, M. (2008): Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of Economic Psychology*, 1., 94–122. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2007.09.001>
- Földi Zs. (2004): A Coleman-modell alkalmazása a lakókörnyezeti kutatásokban. *Tér és Társadalom*, 1., 43–59. <https://doi.org/10.17649/TET.18.1.930>
- Fogarasi S. (2019): A magyarság kórrajza: szaktudományos kiegészítések „Az öt géniusz”-hoz. <http://www.naputononline.hu/2019/03/23/fogarasi-sandor-a-magyarsag-korraja-szaktudomanyos-kiegeszitesek-az-ot-geniusz-hoz/> (Last downloaded: 17.10.2021.)
- Helliwell, J. (2003): How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being. *Economic Modelling*, 2., 301–360. [https://doi.org/10.1016/S0264-9993\(02\)00057-3](https://doi.org/10.1016/S0264-9993(02)00057-3)
- Hidalgo-Giralt, C., Palacios-Garcia, A., Barrado-Timón, D., Rodríguez-Esteban, J. A. (2021): Urban Industrial Tourism: Cultural Sustainability as a Tool for Confronting Overtourism – Cases of Madrid, Brussels, and Copenhagen. *Sustainability*, 9., 4694. <https://doi.org/10.3390/su13094694>
- Hospers, G. J. (2019): Overtourism in European Cities: From Challenges to Coping Strategies. *CESifo Forum*, 3., 20–24.
- Huxley, A. (1932): *Brave New World*. Chatto and Windus Ltd., London
- Kelemen-Erdős A., Mitev A. (2017): Tematikus szolgáltatásélmény art- és romkocsmá környezetben. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 3., 58–73.
- Kirca, M., Özer, M. (2021): The effects of tourism demand on regional sectoral employment in Turkey. *Regional Statistics*, 1., 78–109. <https://doi.org/10.15196/RS110104>
- Kiss K. (2015): *A szubjektív életminőség sajátosságai a Balkánon és Törökországban*. Doctoral dissertation. Szent Istvan University, Gödöllő <https://doi.org/10.14751/SZIE.2015.038>
- Kiss K. (2016): *Transzformatív szolgáltatáskutatás - Régi-új dimenziók és hazai perspektívák*. https://marketing.org.hu/attachments/article/124/Kiss-transzformativ_szolgaltataskutatatas_MTA2016.pptx (Last downloaded: 12.12.2021.)
- Kiss K., Molnár-Csomós I., Kincses F. (2021): Buli van? – Mitől lehet vonzó Budapest VII. kerülete a hazai fogyasztók számára? *Turizmus Bulletin*, 4., 43–51. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2021v21n4.5>
- Kopp M., Skrabski Á. (2009): Magyar lelkiállapot az ezredforduló után. *Távlatok: világnézet, lelkiség, kultúra*, 86., 32–52.
- Kshetrimayum, B., Bardhan, R., Kubota, T. (2020): Factors Affecting Residential Satisfaction in Slum Rehabilitation Housing in Mumbai. *Sustainability*, 6., 2344. <https://doi.org/10.3390/su12062344>
- Lengyel A. (2019): A mindfulness és liminalitás felértékelődése: spirituális elvonulási központok, a fenntartható jövő desztinációi? *Turizmus Bulletin*, 1., 14–24. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2019v19n1.2>
- Michalkó G. (1996): Erzsébetváros szociálgeográfiai vizsgálata. I. *Földrajzi Értesítő*, 1–2., 119–143.
- Michalkó G. (2010): *Boldogító utazás. A turizmus és az életminőség kapcsolatának magyarországi vonatkozásai*. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest
- Michalkó G., Kiss K., Kovács B. (2009): Boldogító utazás: a turizmus hatása a magyar lakosság szubjektív életminőségére. *Tér és Társadalom*, 1., 1–17. <https://doi.org/10.17649/TET.23.1.1213>
- Mouratidis, K. (2020): Commute satisfaction, neighborhood satisfaction, and housing satisfaction as predictors of subjective well-being and indicators of urban livability. *Travel Behaviour and Society*, 21., 265–278. <https://doi.org/10.1016/j.tbs.2020.07.006>
- Mridha, M. (2020): The effect of age, gender and marital status on residential satisfaction. *The International Journal of Justice and Sustainability*, 8., 540–558. <https://doi.org/10.1080/13549839.2020.1801615>
- O'Connor, J., Seymour, J. (2020): *NLP - Segítség egymás és önmagunk megértéséhez*. Pszichológiai gyakorlatok. Bionergetic Kiadó, Budapest
- Park, H., Kovacs, J. F. (2020): Arts-led revitalization, overtourism and community responses: Ihwa Mural Village, Seoul. *Tourism Management Perspectives*, 36., 100729. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100729>
- Pinke-Sziva, I., Smith, M. K., Olt, G., Berezvai, Z. (2019): Overtourism and the night-time economy: a case study of Budapest. *International Journal of Tourism Cities*, 1., 1–16. <https://doi.org/10.1108/IJTC-04-2018-0028>

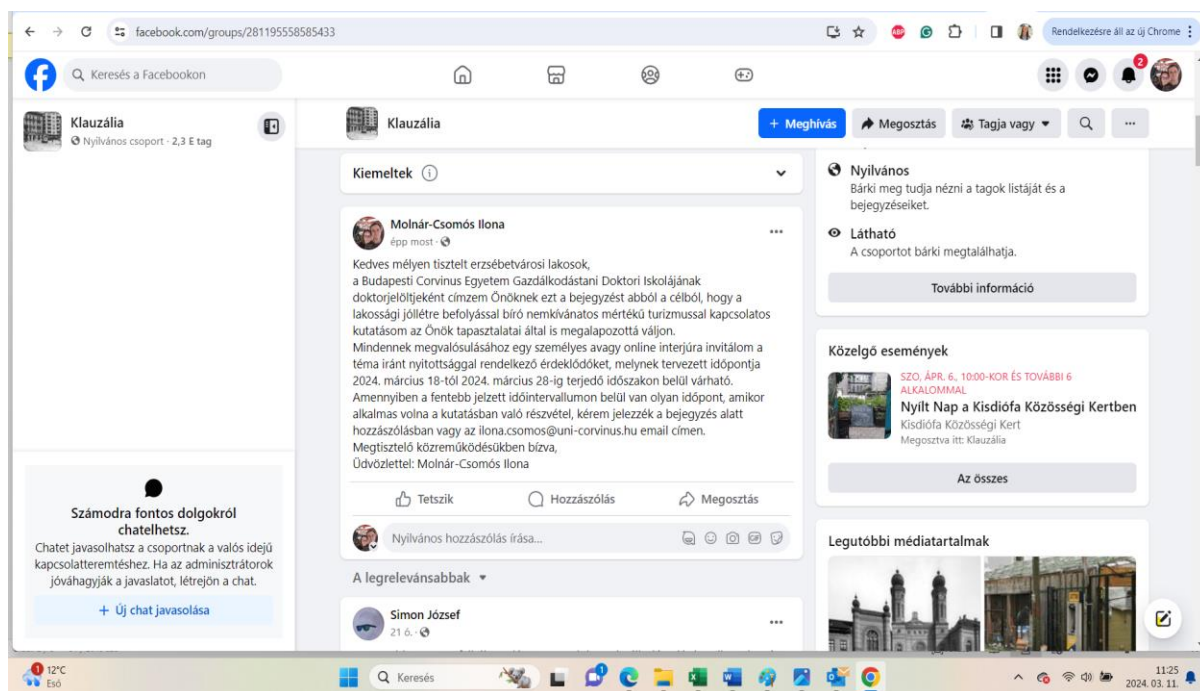
- Remenyik, B., Barcza, A., Csapó, J., Szabó, B., Fodor, Gy., Dávid, L. D. (2021): Overtourism in Budapest: Analysis of spatial process and suggested solutions. *Regional Statistics*, 3., 179–197. <https://doi.org/10.15196/RS110303>
- Seraphin, H., Sheeran, P., Pilato, M. (2018): Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing and Management*, 9., 374–376. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.01.011>
- Sibrijns, G. R., Vanneste, D. (2021): Managing overtourism in collaboration: The case of 'From Capital City to Court City,' a tourism redistribution policy project between Amsterdam and The Hague. *Journal of Destination Marketing and Management*, 20., 100569. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100569>
- Smith, M. K., Egedy, T., Csizmady, A., Jancsik, A., Olt, G., Michalkó, G. (2018): Non-planning and tourism consumption in Budapest's inner city. *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 3., 524–548. <https://doi.org/10.1080/14616688.2017.1387809>
- S. Tóth M. (2016): NLP képzések. *Docplayer*. <https://docplayer.hu/19300058-Nlp-kepzesek-nlpszakember-alapkepzes-nlp-szakember-mesterkepzes.html> (Last downloaded: 13.11.2021)
- Veenhoven, R. (1991): Is happiness relative? *Social Indicators Research*, 24., 1–34. <https://doi.org/10.1007/BF00292648>
- Wang, D., Wang, F. (2016): Contributions of the Usage and Affective Experience of the Residential Environment to Residential Satisfaction. *Housing Studies*, 1., 42–60. <https://doi.org/10.1080/02673037.2015.1025372>

2. számú melléklet: Mélyinterjú kérdéssor (szakértők és helyi lakosság 2022)

- Mit jelent az Ön számára Erzsébetváros?
- Ha egy szóban kellene összefoglalnia ennek a kerületnek a hangulatát, akkor mi lenne az a szó, ami Ön szerint ezt legjobban kifejezné?
 - Milyen titkokat rejt Ön szerint Erzsébetváros?
- Ha Ön kalauzolna valakit a környéken, mi az, amit mindenképp megmutatna neki?
 - Tartalmas időtöltésre milyen lehetőségeket javasolna az idelátogatóknak?
 - Milyennek látja Erzsébetváros jövőjét?

Forrás: Vágola (2012)

3. számú melléklet: Válaszadók felkutatását célzó felhívás a „Klauzália” facebook csoportban (helyi lakosság 2024)



Forrás: saját szerkesztés

4. számú melléklet: Mélyinterjú kérdéssor (helyi lakosság 2024)

1. A turizmus milyen hatással van az Ön közérzetére szociális⁵³ szinten?
2. A turizmus milyen hatással van az Ön közérzetére fizikai⁵⁴ szinten?
3. A közvetlen környezet hogyan hat az Ön közérzetére szociális szinten?
4. A közvetlen környezet hogyan hat az Ön közérzetére fizikai szinten?
5. Milyen mentális módokon támogatja saját magát a jó közérzet fenntartásában?
6. Az éppen aktuális közérzete hogyan nyilvánul meg fizikai szinten?
7. Tapasztalatai szerint a helyiek közérzetének minősége hogyan befolyásolja a látogatók által megtapasztalható kerületi miliőt?
8. Tapasztalatai szerint a helyiek közérzetének minősége hogyan befolyásolja a lakosság által megtapasztalható kerületi miliőt?
9. Véleménye szerint a kerületben tapasztalható miliő milyen típusú turistákat vonz?
10. Véleménye szerint a kerületben tapasztalható miliő milyen típusú beköltözőket vonz?

⁵³ szociális szint = overtourism + helyi jelleg társadalmi – kulturális elemei

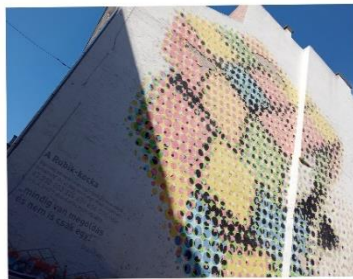
⁵⁴ fizikai szint = overtourism + helyi jelleg gazdasági és (fizikai) környezeti elemei

5. számú melléklet: Terepi megfigyelés – Tűzfalfestmény fotódokumentáció

Saját készítésű tűzfalfestmény fotók száma: 36 db

Belső-Erzsébetvárosban készült fotók száma: 31 db / *Középső-Erzsébetvárosban készült fotók száma: 5 db*

↓	<u>Kislány (UNHCR)</u> Király utca 13.	<u>Rubik-kocka</u> Rumbach Sebestyén utca 7.	<u>Holló Jankó története</u> Kazinczy utca 35.
---	---	--	---



↑	<u>Budapest nem ekkora</u> Kazinczy utca 45.	<u>„Laura” c. Aba-Novák</u> <u>festmény</u> Kazinczy utca 47.	<u>Hungarikum tematika</u> Kazinczy utca 39.
---	---	---	---

↓	<u>Alice Csodaországban</u> Kertész utca 27.	<u>Vidék, vagy nagyváros?</u> 3/1 Kertész utca 27.	<u>Vidék, vagy nagyváros?</u> 3/2 Kertész utca 27.
---	---	---	---



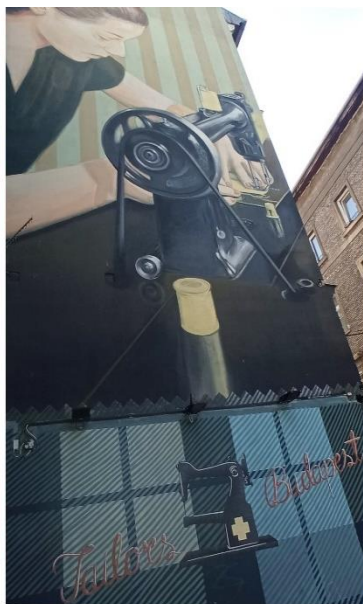
↑	<u>Vidék, vagy nagyváros?</u> 3/3 Kertész utca 27.	<u>Canga</u> Akácfa utca 9/b.	<u>Polaroid</u> Akácfa utca 9-31.
---	--	----------------------------------	--------------------------------------



Szabadságharcos
Wesselényi utca 42.

Varrónő
Wesselényi utca 42.

Elfogadás fala
Kürt utca 8.



Kocsmatérkép
Kazinczy utca 55.

Felhős játszótér
Király utca 25.

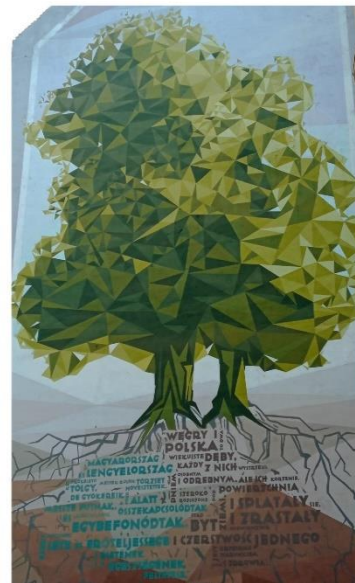
A legpestibb utca
Király utca 11.



Halong Bay
Dob utca 4.

Ángel Sanz Briz emlékére
Dob utca 4.

LGT - Miénkitta tér
Dob utca 38.



Menekültek (UNHCR)
Klauzál utca 32.

Kristályfa
Wesselényi utca 30.

Századfordulós Nagykörút
Dohány utca 42-46.



Zöldséges
Klauzál utca 48.

Budapest Bang
Alsó erdősor utca 14-16.

Játszó-utca 2/1
Alsó erdősor utca 14-16.



Játszó-utca 2/2
Alsó erdősor utca 14-16.

Róth Miksa
Garay utca 4.

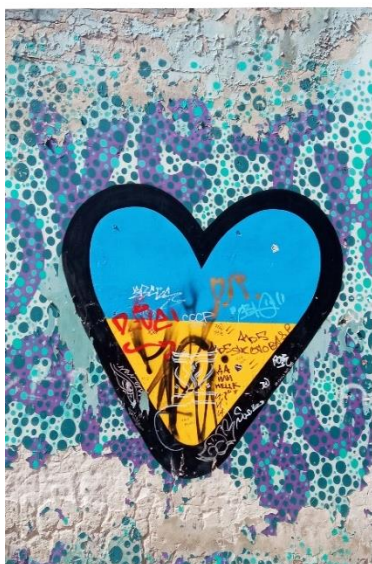
A nagy tűzfal-rejtély
Rózsák tere 1.



Converse City Forest
Dob utca 35.

Janikovszky Éva emlékére
Dob utca 35.

Hesztia szeme
Dob utca 40.



Szeresd a szomszédaidat!
Dob utca 40.

Sissy
Rumbach Sebestyén utca
10.

Az Évszázad Mérkőzése -
6:3
Rumbach Sebestyén utca
10.

6. számú melléklet: A doktori kutatási eredmények nemzetközi visszhangja

Annak érdekében, hogy a szerző publikációs listája a doktori értekezés benyújtásakor érvényben lévő doktori szabályzatban előírányzott minősítésű nemzetközi közleményt is tartalmazzon, szükségessé vált a doktori kutatás eredményeinek benyújtást megelőzően történő publikálása.

Mindennek eredményeképpen a szerző 2024 júniusában kapcsolatfelvételt kezdeményezett az alábbi folyóiratok szerkesztőbizottságaival:

Nemzetközi folyóirat címe	Nemzetközi folyóirat Scopus szerinti minősítése	Üzenetváltásban érintett kontaktszemély	Esély a befogadó nyilatkozat 2024.08.31-ig történő kiállítására (pozitív bírálatok esetén)
City and Society	Q2	Kristin V. Monroe	idő rövidege miatt esélytelen
City, Culture and Society	Q1	Carl Grodach*	idő rövidege miatt esélytelen
DEUROPE	Q3	Rác Szilárd	idő rövidege miatt esélytelen
International Journal of Tourism Research	Q1	Timothy Lee	csekély esély
Journal of Infrastructure, Policy and Development	Q2	Jocelyn Tay	mérsékelt esély
Journal of Urban Affairs	Q1	Bernadette Hanlon	csekély esély
Journal of Urban Design	Q1	Taner Oc	idő rövidege miatt esélytelen
Journal of Urbanism	Q2	Matthew Hardy**	csekély esély
Local Government Studies	Q1	Peter Eckersley***	idő rövidege miatt esélytelen
Theoretical and Empirical Researches in Urban Management	Q2	Colesca Sofia Elena	idő rövidege miatt esélytelen
Urban Design International	Q1	Kerri Farnsworth	idő rövidege miatt esélytelen
Urban Planning	Q1	Tiago Cardoso****	idő rövidege miatt esélytelen

*Carl Grodach: „if you can get another extension (...), I'm still happy for you to submit to CCS.”

**Matthew Hardy: „your paper is of interest and the subject matter is very topical and relevant to our journal's scope.”

***Peter Eckersley: „your paper looks like it could be relevant for the journal.”

****Tiago Cardoso: „your paper would have to fit nicely into one of our issues”

A kézirat 2024 júniusában végül a „Journal of Infrastructure, Policy and Development” című folyóirathoz került benyújtásra és 2024 augusztusában – a bírálók észrevételeit követő átdolgozás után – hivatalosan is elfogadásra került.

Megjelenése folyamatban van.